R O M Â N I A
MINISTERUL APĂRĂRII

BULETINUL

UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE

"CAROL I"

PUBLICAȚIE FONDATĂ ÎN ANUL 1937

Nr. 3 **Anul 2008**

PUBLICAȚIE ŞTIINȚIFICĂ DE IMPORTANȚĂ NAȚIONALĂ DE CATEGORIA "B+"
RECUNOSCUTĂ DE CONSILIUL NAȚIONAL AL CERCETĂRII ŞTIINȚIFICE
DIN ÎNVĂȚĂMÂNTUL SUPERIOR (CNCSIS)

EDITURA UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE "CAROL I"
BUCUREŞTI – 2008

Coperta: Prof.univ.dr. ION EMIL

CONSILIUL DE COORDONARE

Gl.prof.univ.dr. Mircea Mureşan – preşedinte
Col.(r) prof. univ.dr. Ion Emil – secretar
Gl.fl.aer.prof.univ.dr. Florian Râpan
Gl.bg.(r) prof.univ.dr. Viorel Buța
Cam.fl.(r) prof.univ.dr. Marius Hanganu
Cdor.(r) prof.univ.dr. Traian Anastasiei
Lt.col.prof.univ.dr. Daniel Dumitru
Col.(r) cercetător ştiinţific gr.I dr. Constantin Moştoflei

REFERENȚI

Gl.bg.(r) prof.univ.dr.Costică Țenu – probleme de securitate
Cdor.prof.univ.dr. Vasile Bucinschi – probleme forțe aeriene şi navale
Col.prof.univ.dr. Constantin Hlihor– probleme de geopolitică
Col.prof.univ.dr. Dănuț Manta – probleme de management al crizelor
Col.prof.univ.dr. Gheorghe Minculete– probleme de logistică
Lt.col.prof.univ.dr. Ion Roceanu – probleme de comunicații şi informatică
Conf.univ.dr. Ana-Maria Negrilă – pentru limba engleză
Lect.univ.dr. Consuela Drăgan – pentru limba franceză

COLEGIUL DE REDACȚIE

Col.(r) prof. univ.dr. Ion Emil – redactor-şef
Col. (r) Ioan Grecu – redactor-şef adjunct
Laura Mîndrican – redactor
Mariana Roşca – corector
Gabriela Chircorian – tehnoredactor

COPYRIGHT: sunt autorizate orice reproduceri fără perceperea taxelor aferente cu condiția precizării sursei.

- *Responsabilitatea privind conținutul articolelor revine în totalitate autorilor.*

ISSN 1584 – 1928

BULETINUL
UNIVERSITĂŢII NAŢIONALE
DE APĂRARE "CAROL I"

C U P R I N S

Integrarea şi evoluţia procesului de transformare
a sistemului militar prin informatizare 7
Gl.mr.dr. CĂTĂLIN ZISU

Aspecte generale privind securitatea sistemelor
informaţional-decizionale 17
Gl.mr.dr. CĂTĂLIN ZISU

Dezvoltarea şi eficacitatea carierei 24
Gl.mr.(r) lect.univ.dr. EMIL CIOBANU

Consideraţii cu privire la complexitatea şi originalitatea
normelor de drept comunitar european 34
Conf.univ.dr. EUGEN POPESCU

Procesul de luare a deciziilor la nivel politico-militar 42
Col. CRĂIŞOR-CONSTANTIN IONIŢĂ

Terminologie în studiul conflictelor 58
Col. GHEORGHE CALOPĂREANU

Utilizarea sistemelor suport pentru asistarea deciziei
în procesul de management al resurselor de apărare 63
Lt.col.ing. LUCIAN POPESCU

Noile amenințări, riscuri şi soluții actuale la adresa securității
din perspectivă europeană 68
Gl.bg. GABRIEL GABOR

Revoluția în afacerile militare. Definiții şi clasificări 74
Gl.bg. GABRIEL GABOR

Legitima apărare în acțiunile militare în contextul
regulilor de angajare..... 79
Lt.col.lect.univ.drd. ALIN BODESCU

Reguli de angajare sau reguli de folosire a forței? 88
Lt.col.lect.univ.drd. ALIN BODESCU

Implicarea Organizației Națiunilor Unite în soluționarea
crizei rachetelor din Cuba 98
Cpt.conf.univ.dr. DOREL BUŞE
Conf.univ.dr. DRAGOŞ FRĂSINEANU

Procese decizionale în condiții de certitudine,
risc şi incertitudine privind situațiile de urgență 105
Cdor.drd. DORINEL ALEXANDRESCU

Metode şi tehnici de fundamentare a deciziilor
în situații de urgență 112
Cdor.drd. DORINEL ALEXANDRESCU

"Cooperative Security" – esența proceselor de stabilizare regională ... 119
Lt.col.(r) drd. OVIDIU-DĂNUȚ CĂLUGĂRESCU

Cooperarea regională – element important al securității
şi stabilității în zona adiacentă României 128
Lt.col.(r) drd. OVIDIU-DĂNUȚ CĂLUGĂRESCU

Conexiunea Război Bazat pe Rețea şi interoperabilitatea coaliției: rolul contextului, identității şi aşteptărilor 137
Col.drd. ROMICĂ CERNAT

Considerente ale profesionalizării Armatei României. Necesitatea profesionalizării Armatei României 147
Cpt.cdor.drd. MARGARETA ALEXANDRESCU

Oportunități pentru România în condițiile aderării la organizațiile internaționale de securitate 156
Cpt.cdor.drd. MARGARETA ALEXANDRESCU

Sistemul de comandă şi control al marii unități operative întrunite 163
Col.(r) prof.univ.cons.dr. GRUIA TIMOFTE

Influența tehnologiei informației şi comunicațiilor asupra strategiei militare 173
Col.(r) prof.univ.cons.dr. GRUIA TIMOFTE

Din didactica limbilor străine: importanța jocurilor de roluri în dezvoltarea deprinderilor conversaționale 183
Lect.univ.dr. CONSUELA DRĂGAN

Folosirea afectelor ca instrument de influențare. Analiză comparativă română - engleză 189
Lect.univ.drd. DIANA ȚUȚUIANU

Model de analiză contrastivă română – engleză. Dificultăți de traducere – Studiu de caz 199
Lect.univ.drd. DIANA ȚUȚUIANU

Valori empatetice – un studiu cu marinari militari 208
Dr. CARMEN-LUMINIȚA COJOCARU

Empatia cognitivă – capacitate specifică a ofițerului formator din Academia Navală 220
Dr. CARMEN-LUMINIȚA COJOCARU

Delimitarea domeniului securitatea României 232
Lt.col.drd. FILOFTEIA MÎNICAN

Managementul şi calitatea – abordare conceptuală 243
Mr.drd. MIRELA PUŞCAŞU

Procesul de evaluare – aspecte teoretice generale 251
Mr.drd. MIRELA PUŞCAŞU

Fenomenul socio-cultural în contextul integrării
statelor în Uniunea Europeană – intersectarea valorilor.....265
ANDA PETRACHE

Capitalul intelectual şi organizaţiile bazate pe cunoaştere 273
Slt.drd. FLORIN ŞTIBLI

Relaţiile României cu organismele internaţionale.....282
MIHAELA GHEORGHE

Armata şi procesul de formare a statului român.....293
Col.(r) prof.univ.dr.ing. EUGEN SITEANU

Consecinţele globalizării şi strategii de soluţionare 302
Cpt. ELENA-LAURA UNGUREANU

Dinamica schimbărilor structurale şi funcţionale
la care este supusă organizaţia militară 306
TANIA STOEAN

Managementul schimbării în organizaţii.....311
IUSTINA RADU

INTEGRAREA ŞI EVOLUȚIA PROCESULUI DE TRANSFORMARE A SISTEMULUI MILITAR PRIN INFORMATIZARE

THE INTEGRATION AND EVOLUTION OF THE MILITARY SYSTEM TRANSFORMATION THROUGH INFORMATIONAL PROCESS

Gl.mr.dr. Cătălin ZISU[*]
Comandamentul Logistic Întrunit

În raport cu cerințele pe care le presupune managementul informațional, integrarea şi evoluția procesului de transformare a sistemului militar prin informatizare constituie, la nivel global, o strategie, o alternativă de fond, unitară, corelată cu evoluția organismelor politice, a societății, în general. Strategia de integrare prin informatizare oferă un sens clar, direcția derulării transformării şi încredere, caracterizându-se prin consecvență conceptuală şi coerență în planul politicii concrete imediate şi de perspectivă.

According to the demands required by the informational management, the integration and evolution of the military system transformation through informational process become, at global level, a strategy, a fundamental alternative, and complete correlated with the evolution of political bodies, of society in general. The integration strategy through informatization confers a clear meaning to the development of the transformation and reliance process, being characterised by conceptual consistency and coherence at the level of far-reaching and concrete policy plan.

Cuvinte cheie: integrare, transformare, sistem, informație, optimizare.
Keywords: *integration, transformation, system, information, optimisation.*

Luând în considerare evenimentele petrecute în primii ani ai acestui secol, 11 septembrie 2001, declanşarea celui de-al doilea conflict din Irak, recesiunea înregistrată de unele din țările importante ale lumii, extinderea controlată a NATO şi UE, prin etape succesive şi, nu în ultimul rând, criza

[*] e-mail: *czisu@mapn.ro*

financiară care se manifestă la nivel global, putem considera că începutul acestui mileniu va rămâne în istorie nu prin conflictele militare care l-au marcat şi nici prin evenimentele politice care au dominat planeta noastră, ci prin pătrunderea umanității într-o nouă fază a revoluției informațiilor. Dincolo de unele aspecte care impun o cercetare atentă, rezultă, printre altele, ideea potrivit căreia dinamica evoluției tehnologice, în special în domeniul informațional, determină mutații majore în plan structural, dar şi în plan funcțional, direct proporționale cu elementele de referință. Unul dintre acestea, domeniul militar, impune derularea, pe de o parte, a unui proces de integrare intrinsecă, menit să asigure sinergia sistemului militar (gradul de integrare poate fi consecința dominantă a politicilor de management informațional), iar – pe de altă parte – a unui proces de integrare prin informatizare, de fapt, o strategie globală, care pleacă de la premisa unui management integrat, orientat pe proces. Cu alte cuvinte, integrarea prin informatizare trebuie să asigure optimizarea procesului de management global, indiferent de zona conducerii. La nivelul elementelor de structură existente, eficacitatea apare ca o consecință a principiului optimalității. Reciproc, actuala tendință a structurilor de a-şi optimiza activitatea nu induce în mod obligatoriu un optim global, existând riscul apariției şi manifestării unor dezechilibre la nivelul ansamblului.

Adaptarea şi continua modernizare a domeniului militar constituie un proces necesar, a cărui direcție spre normalitate nu poate fi pusă la îndoială. Stările parcurse, viteza şi calitatea procesului reprezintă permanent obiectul unor reflecții şi demersuri acționale adecvate.

Actualul proces de modernizare la nivelul propriului sistem militar trebuie văzut ca un proces activ de integrare intrinsecă. Necorelarea concepției factorilor de decizie cu posibilitățile tehnologiilor informatice, precum şi limitarea cerințelor de informatizare la achiziționarea (dezvoltarea) hardware şi software conduc către reducerea rolului instrumentelor integratoare la acela de simple accesorii. În plus, este evident că informatizarea şi procesul propriu de integrare prin informatizare trebuie să se caracterizeze prin continuitate.

Strategia de integrare prin informatizare a sistemului militar are la bază două obiective, puternic corelate: optimizarea procesului managerial şi de execuție, prin utilizarea unui sistem avansat de management informațional, şi – respectiv – construirea unei strategii şi a unui sistem de instruire destinate atât dezvoltării, cât şi antrenării factorilor decizionali, indiferent de nivelul la care se află.

Desigur, adaptarea flexibilă la schimbări şi progres, precum şi reducerea riscului operațional în luarea deciziilor – prin furnizarea unor informații oportune, relevante şi consistente – necesită o infrastructură

informațională puternică, deschisă. Apreciem că optimizarea proceselor manageriale şi de execuție printr-un sistem avansat de management informațional poate avea la bază următoarele elemente conceptuale:

- utilizarea tehnicilor de tip flux de activități integrat, care conectează etapele specifice, operaționale, la procesele manageriale şi de execuție ale sistemului global;
- operațiile integrate (management pe proces), care previn o fundamentare a activității bazate pe funcții şi garantează un flux continuu de informație între structurile funcționale şi celelalte segmente componente ale sistemului militar. În mod evident, operațiile integrate induc în toate procesele manageriale calitate şi eficiență;
- informația executivă, special pregătită, la care se adaugă sistemele de avertizare timpurie, care măresc transparența informației atât pentru control (indiferent de nivelul decizional), cât şi pentru procesele de luare a deciziei.

Aspectele enumerate sunt integrate organic managementului acțiunii militare, concept care presupune, într-o succesiune de etape, planificarea acțiunii respective prin formularea de obiective (strategice sau operative/operaționale), conducerea procesului (organizarea procesului condus), în care scop se determină o strategie corespunzătoare (care se implementează), impunându-se totodată asigurarea resurselor necesare, controlul realizării strategiei pentru care s-a optat, la care se adaugă ajustarea acesteia în vederea atingerii obiectivelor propuse şi evaluarea performanțelor. Desigur, există posibilitatea de a dimensiona şi alte valențe ale procesului menționat, dar ele nu pot implica decât o mai bună configurare şi, chiar, delimitare a infrastructurii funcțional-operaționale a unui proces caracterizat în primul rând prin complexitate.

Sistemul militar, privit în complexitatea elementelor sale dispuse în mod ierarhizat, precum şi cel al acțiunilor militare, apreciate prin prisma fundamentării unor decizii care să favorizeze finalitatea optimă a acestora din punct de vedere funcțional, sunt dificil de înțeles şi de abordat practic fără a recurge la modele. Dar modelarea sistemelor reale însemnă cunoaşterea unor caracteristici compuse, de tipul om-tehnică; intrare-stare-ieşire; sens direct-reacție multiplă; echilibru de acțiuni/substanță-energie-informație; localizarea şi rolul riscului etc. Totodată, modelarea pretinde în plus definirea subiectului rațional, ca element activ şi specific cunoaşterii şi autocunoaşterii. În acest context, se impun sisteme de modele, angrenarea selectivă a modelelor-părți, autodezvoltarea modelelor, simplificarea modelării simbolice, armonizarea tehnicilor euristice cu algoritmizarea (în special în contextul tehnicii de calcul conversațional şi al sistemelor-expert cu baze de date/cunoştințe şi eventual

cu proceduri de inteligență artificială). Algoritmi mai rapizi decât cei consacrați, calculatoare electronice cu performanțe superioare, informatizarea analizei de sistem şi a programării, automatizarea exploatării sistemelor de calcul, extinderea telecomunicațiilor, pregătirea de răspunsuri la probleme potențiale, adecvarea, ierarhizarea şi distribuirea facilităților de calcul, reevaluarea tehnologică a fiecărui nivel de reprezentare analogică sau discretă, miniaturizarea specifică microelectronicii favorizează astfel soluționarea adecvată a numeroase probleme deschise.

Având în vedere cele prezentate, susținem opinia marii majorități a specialiştilor militari în domeniu, potrivit căreia sistemul informatic/ informațional pentru conducerea acțiunilor militare reprezintă un sistem mare ierarhizat, în care se constituie probleme operative, acestea având o repartizare (funcțională, zonală) pe sistemele (subsistemele) subordonate; el contribuie la pregătirea deciziei care urmează să fie luată, furnizând informații corespunzătoare. Se deduce astfel că funcționarea corectă a sistemului este asigurată şi de posibilitățile extinse de exercitare a atributelor conducerii, aspect ce se studiază prin prisma amplificării potențialului factorilor de decizie. De altfel, informatica manifestă o tendință sporită către apropierea tot mai accentuată de nivelurile de conducere superioare, asigurând pe această cale o cerință majoră, caracteristică domeniului militar, aceea de apropiere a structurilor decizionale de cele de execuție.

În contextul menționat, valorificarea inteligentă a dimensiunii informaționale a sistemelor ierarhizate, indiferent de natura acestora, se poate face printr-o abordare constructivă, care să permită acumulări succesive pe multiple planuri, utilizându-se şansa pe care o oferă societatea informațională. „Arsenalul decizional" destinat managerului de oportunități şi riscuri asociate este determinat de conectivitate, în calitate de esență a societății informaționale. De altfel, accesul nelimitat şi nemijlocit la informație, transparența actului decizional, la care se adaugă concurența de natură politică sau economică pentru resurse tot mai limitate implică sporirea importanței informației prelucrate în obținerea avantajului concurențial (politic, economic şi/sau militar). Suntem de părere că prin crearea unor sisteme informațional-decizionale performante, integrate într-un mediu strategic de comandă şi control, pot fi depăşite unele dintre actualele dificultăți întâmpinate de către decidenți, în special de cei politico-militari, în cadrul proceselor specifice elaborării şi adoptării deciziilor.

În noul contex geopolitic şi geostrategic mondial, se pare că marea problemă pentru structurile legate de integrare şi globalizare, rămâne paradigma securității, ca model opus permanent perfecționării. În prezent, termenul de securitate are o semnificație mult mai complexă şi se referă la toate

nivelurile de organizare sistemică (social, cultural, național, internațional). În aceeaşi gamă conceptuală se înscrie formularea securitate bazată pe informație, prin care se înțelege faptul că informația – ca dimensiune centrală a competiției şi conflictului – tinde să devină prioritară în organizarea arhitecturii unui sistem de securitate. Implementarea unui asemenea concept presupune elaborarea şi aplicarea unei strategii informaționale la nivelul sistemului respectiv, precum şi de implementare a unui sistem de gestionare a riscurilor prin operații informaționale.

În strânsă legătură cu aspectele prezentate, asigurarea capacității de pregătire şi fundamentare a deciziei la nivelul sistemului informațional-decizional, precum şi optimizarea mecanismelor decizionale reprezintă probleme deosebit de importante, care se soluționează prin utilizarea unor instrumente specifice diferite, dintre care pot fi menționate managementul riscurilor (este vorba despre riscurile asociate obiectivelor pe care şi le propune sistemul informațional-decizional respectiv); elaborarea şi analiza de scenarii pentru evaluare şi prognoză, prin identificarea celor mai importanți factori care pot influența fenomenul analizat; planificarea strategică în condiții de incertitudine, luându-se în considerare posibilele strategii de răspuns la acestea, pe baza unor scenarii proiectate; simulări şi jocuri strategice (politico-militare, economice, de intelligence), destinate analizei şi fundamentării deciziei, având rolul de a preveni eventuale situații critice care pot apărea în mediul informațional-decizional.

Aşadar, ținându-se seama de faptul că securitatea guvernează managementul riscurilor, realizând combaterea amenințărilor, ameliorarea vulnerabilităților şi oportunitatea reglajelor, relația calitate-securitate se concretizează atât într-o legătură de determinare (de la obiectivele calității la performanțele securității), cât şi în una de ameliorare (prin intermediul reacțiilor) şi de păstrare a performanțelor în limitele standardelor impuse. Din punct de vedere conceptual, securitatea cuprinde toate aspectele juridice, ştiințifice, organizatorice, procedurale, informaționale, fizice şi de personal, în medii calitative superioare.

În mediul informațional-decizional, în cadrul sistemelor mari ierarhizate, securitatea integrează din punct de vedere funcțional securitatea procesuală, a infrastructurii şi a organizațiilor prin prisma obiectivelor generale comune, a tehnicilor şi procedurilor de asigurare energetică şi informațională a mecanismului comun de reacție.

Pentru sistemele informațional-decizionale, indiferent de mediul în care acționează, securitatea constituie o problemă fundamentală de existență şi manifestare, asigurând prevenirea evenimentelor nedorite, managementul riscurilor, precum şi restabilirea procesuală a mediului. Funcție importantă a

securităţii, *restabilirea procesuală* delimitează un proces complex, consumator de resurse şi energie, care nu se poate desfăşura decât pe baza unui algoritm general dedicat categoriilor de evenimente perturbatoare. În sistemul informaţional-decizional se integrează, în mod obligatoriu, cultura de securitate, strategia de securitate, confruntarea inteligentă şi informaţională ş.a.

Primul aspect vizează, în principal, existenţa organizaţională a structurilor de securitate sau a „instituţiei" managerului de securitate (*security manager*), care să asigure funcţionalitatea mecanismului de securitate al entităţii, în raport cu vulnerabilităţile şi ameninţările specifice. Rolul structurii de securitate este acela de a contribui efectiv, cu mijloace proprii, la derularea corespunzătoare a procesului specific mediului în care există entitatea respectivă, având calitatea de garant al stabilităţii funcţionale. În fine, structurile de securitate îşi accentuează multidisciplinaritatea, se transformă şi se orientează către monitorizarea şi gestionarea riscurilor, integrându-se tot mai mult în esenţa complexităţii calităţii.

În ceea ce priveşte al doilea concept, precizăm faptul că termenul „strategie" provine din practica militară. În prezent, el este tot mai mult folosit în cadrul abordărilor sistemice, în teoria şi practica politică, economică, în management, pentru a defini modul de acţiune într-o competiţie în care se înfruntă două sau mai multe entităţi sau voinţe, care urmăresc realizarea aceloraşi obiective, cu mijloace diferite, şi câştigarea competiţiei. În domeniul securităţii, o strategie viabilă nu se poate fundamenta în limitele deciziilor de tip doctrinar, ci prin decizii elaborate în orizontul de cunoaştere teoretică, procesual-organică.

Referitor la al treilea concept, este demnă de remarcat varietatea noţiunilor şi sintagmelor folosite în studiul problematicii respective, aspect care demonstrează absenţa unui consens deplin privind terminologia corespunzătoare, fiind necesar un sistem coerent referitor la abordarea ştiinţifică a domeniului. Introdus oficial în terminologia de specialitate americană în anul 1995, conceptul de confruntare informaţională presupune acţiuni întreprinse pentru obţinerea superiorităţii informaţionale prin afectarea informaţiilor deţinute de adversar, precum şi a proceselor şi sistemelor informaţionale, în paralel cu acţiuni destinate pentru apărarea propriilor informaţii, precum şi a propriilor procese şi sisteme informaţionale. În sens strict militar, confruntarea informaţională reprezintă operaţii informaţionale desfăşurate în perioade de criză sau conflict, în scopul atingerii unor obiective sau influenţării unor anumite ţinte (*Raport of Institute for Strategic Studies*, Naţional Defense University, Washington, 1999).

După cum se apreciază în *Joint Vision 2010*, document elaborat de Statul Major Interarme al Armatei S.U.A., noua revoluţie în domeniul militar

se va realiza numai cu o superioritate informațională considerabilă, care se bazează pe o creştere de anvergură a posibilităților de obținere, prelucrare şi transmitere a informației, concomitent cu elaborarea unei noi metode de interzicere a accesului adversarului la informațiile pentru conducere.

Operațiile informaționale, care se derulează în cadrul confruntării informaționale, integrează războiul comandă-control cu procesul de consultare politică, cu aparatul de luare a deciziei şi cu operațiile politico-militare; în consecință, aceste operații necesită o strânsă integrare a acțiunilor ofensive şi defensive, interacțiunea cu sistemele de comandă-control fiind sprijinită permanent de factorii de decizie şi politico-militari. Desigur, viteza cu care se desfăşoară operațiile în cadrul confruntării informaționale sunt determinate de cuceririle tehnologice, de transparența mediului operațional, precum şi de dispariția relativă a distanței şi de evoluția câmpului de luptă către cyberspațiu.

În strânsă legătură cu operațiile informaționale, mai ales în situații conflictuale, organizarea informațională are în vedere asigurarea supremației informaționale – gradul de dominare informațională care oferă personalului propriu posibilitatea de a utiliza sistemele informațional-decizionale pentru a obține avantaje operaționale într-un eventual conflict sau de a controla o anumită situație, concomitent cu reducerea posibilităților adversarului de a folosi informațiile necesare proceselor similare pentru trupele sale (*Joint Doctrine for Operations Security*, Department of Defense, Washington, D.C., 1994, p.63). Dintre elementele care conduc la asigurarea superiorității informaționale menționăm: creşterea debitului fluxurilor informaționale prin utilizarea eficientă a sistemelor informațional-decizionale; monitorizarea spațiului de luptă; cunoaşterea situației prin analiză; managementul în timp real al informațiilor; reducerea duratei ciclului comandă-control. Evoluția tehnologiei informației şi comunicațiilor facilitează interconectarea calculatoarelor cu diferite sisteme de operare. De altfel, conceptul de prelucrare distribuită a fost adoptat, în primul rând, în domeniul afacerilor şi apoi în conducerea acțiunilor militare.

În strânsă legătură cu securitatea națională, informația strategică – ca produs analitic – rezultă din activități specializate de căutare, identificare, obținere şi procesare a datelor referitoare la amenințări, vulnerabilități, riscuri sau stări de pericol la adresa unor principii şi norme politico-sociale prestabilite. Informațiile de acest gen se constituie în evenimentul declanşator al procesului decizional strategic, a cărui finalitate o constituie decizia politico-militară. După procesare, informația face saltul către cunoştințe, fiind astfel diferită de informația primară, în ceea ce priveşte conținutul, nivelul de relevanță şi de reprezentare; de fapt, ea adoptă o nouă conotație, aceea de variantă decizională.

Eficientizarea şi operaţionalizarea procesului decizional impun ca informaţia strategică să conţină următoarele caracteristici calitative: veridicitatea, relevanţa, utilitatea, coerenţa, oportunitatea, operaţionalitatea, viabilitatea etc. Incompatibilitatea cu una dintre cerinţele menţionate îngreunează procesul decizional, existând posibilitatea de a conduce la adoptarea unei decizii eronate. La nivel strategic, informaţia dobândeşte conotaţii inedite, declanşând procese de fundamentare şi selecţie a deciziilor atât pentru analiza situaţiei iniţiale, cât şi pentru adoptarea propriu-zisă a deciziei. În domeniul militar, informaţia trebuie să asigure creşterea capacităţii unei forţe armate moderne, să proiecteze puterea sa pe mari distanţe, cu viteză superioară, generând noi tipuri de conflicte şi strategii, de genul acţiunilor agresive indirecte/virtuale, ameninţărilor, vulnerabilităţilor şi conflictelor asimetrice, precum şi misiunilor interdependente şi conjugate, strict delimitate în timp şi în spaţiu. Aşadar, informaţia strategică devine indispensabilă autonomiei deciziei şi consistenţei execuţiei (deci, şi succesului oricărei politici), context în care analiştii trebuie să evalueze şi să dea sens informaţiilor, conform capabilităţilor operaţionale existente, esenţializând conţinutul şi relevanţa acestora.

Capacitatea de a recunoaşte valoarea şi importanţa informaţiilor şi de a le procesa pentru a le transforma în cunoştinţe reprezintă primul pas în supremaţia informaţională. Luând în considerare acest concept, trebuie să menţionăm că supremaţia sau superioritatea informaţională este o stare de dezechilibru într-o anumită arie (avantajul relativ) din domeniul informaţional, care poate fi atinsă datorită posibilităţii de a obţine informaţia cea mai bună, de la cine trebuie, la timpul potrivit şi în forma optimă, împiedicând adversarul să facă acelaşi lucru.

În acest sens, superioritatea informaţională nu trebuie văzută numai în termenii informaţiilor şi posibilităţilor de comunicare. Ideea în sine conduce spre accentuarea procesului informaţional (colectare, analiză, distribuire), dar nu reprezintă totul în materie de avantaj informaţional.

În era informaţională, pe primul plan se situează exploatarea tehnologiei informaţiei pentru utilizarea potenţialului exploziv al răspândirii şi prelucrării rapide a acesteia. După cum apreciază unii analişti, implicaţiile militare ale noii ştiinţe a organizării care tratează comparativ modelele de sisteme ierarhizate şi distribuite sunt încă în studiu. În mod evident, tehnologia erei informaţionale, la care se însumează ideile managementului modern exercită o mare influenţă asupra mediului militar în ceea ce priveşte organizarea, dotarea, instruirea, lupta şi speranţa, protecţia şi modul în care participă la rezolvarea conflictelor.

În ceea ce priveşte România, statutul său de membru al NATO şi UE oferă ţării noastre condiţii favorabile de dezvoltare economică şi socială

durabilă, de participare la acțiunile de menținere a păcii şi stabilității în plan regional şi global, la contracararea eficientă atât a riscurilor şi amenințărilor clasice, cât şi a celor asimetrice.

Pornindu-se de la realitatea acestui început de mileniu, referitor la amplificarea confruntării şi conflictualității informaționale, ca un substitut al beligeranței militare, apare tendința din relațiile internaționale către geostrategie şi geoeconomie, în cadrul căreia cunoaşterea joacă un rol esențial de putere (*soft power*). În aceste condiții, complexe şi dinamice, pentru securitatea națională, dar şi pentru securitatea colectivă a statelor, rolul informaticii, comunicațiilor fiabile, precum şi al tehnologiei înalte a informațiilor creşte considerabil. Este unul dintre motivele pentru care, în continuare, se insistă pe tratarea aspectelor pe care le presupun organizarea şi funcționarea sistemelor informațional-decizionale, în strânsă legătură cu securitatea acestora. În consecință, politicile şi strategiile de securitate specifice acestor sisteme, la care se adaugă cultura informațională se constituie într-o speranță care a depăşit limitele prudenței, o îmbinare între idealism şi realism, având permanent la bază analiza principalelor coordonate ale procesului informațional-decizional.

Fără îndoială, realizarea unui sistem informațional-decizional eficient, indiferent de mediul în care este destinat să funcționeze, reprezintă o artă. Cheia succesului constă în a veni în întâmpinarea realităților şi a înțelege în detaliu ceea ce este de dorit pentru sistemul respectiv, înainte de selectarea alternativelor de proiectare, precum şi a tehnologiei corespunzătoare. Cerința menționată impune o viziune globală în spațiu şi timp, care modifică procedeele de proiectare, solicitând în plus flexibilitate şi adaptare, o nouă cultură şi un mod radical diferit de abordare. Analiza, sinteza, integrarea, testarea, evaluarea performanțelor unui astfel de sistem etc. reprezintă activități şi procese care implică, cu siguranță, artă. De la artă, prin instrumente şi metodologii adecvate, asigurarea emergenței sistemului informațional-decizional devine un proces de inginerie şi spirit managerial, care să permită continua sa regenerare, existând posibilitatea de a evalua pe o traiectorie optimală.

BIBLIOGRAFIE:

Arădăvoaice Gheorghe, *Managementul organizației şi acțiunii militare*, Editura Sylvi, Bucureşti, 1998.

Constantinescu C., *Particularități ale tehnologiei informației pentru managementul strategic*, Bucureşti, Editura Economică, 2000.

Ilie Gheorghe, *Securitatea sistemelor militare*, Bucureşti, Editura Militară, 1995.

Mihalcea Alexandru, *Evaluare şi eficienţă în fundamentarea şi conducerea acţiunii militare*, Editura Militară, Bucureşti, 1996.

Mihalcea Alexandru, Şerbănescu Alexandru, Tabarcea Petrea, *Sisteme moderne de comunicaţii*, Editura Militară, Bucureşti, 1992.

Mureşan Mircea, Zisu Cătălin, Grecu Ioan, Mihalcea Alexandru, *Optimizarea deciziei în managementul sistemului militar*, Editura Militară, Bucureşti, 2006.

Zisu Cătălin, Mihalcea Alexandru, *Securitatea sistemelor informaţional-decizionale,* Editura Tritonic, Bucureşti, 2007.

ASPECTE GENERALE PRIVIND SECURITATEA SISTEMELOR INFORMAȚIONAL-DECIZIONALE

GENERAL ASPECTS REGARDING SECURITY OF THE DECISIONAL AND INFORMATIONAL SYSTEMS

Gl.mr.dr. Cătălin ZISU*
Comandamentul Logistic Întrunit

Integrarea țării noastre în cadrul structurilor Uniunii Europene şi Alianței Nord-Atlantice impune accelerarea procesului de transformare şi modernizare a sistemului militar românesc şi adaptarea sa la noile tipuri de misiuni specifice începutului de mileniu. În acelaşi timp, implementarea acestui proces solicită, de asemenea, asigurarea unor capacități strategice credibile, care să permită în mod eficient elaborarea de decizii şi acțiuni în domeniile specifice politicii de securitate şi apărare națională.

Our country integration into the European Union and the North-Atlantic Alliance structures require the acceleration of the transformation and modernisation process regarding the Romanian military system and its adaptation to new types of missions, typical to the beginning of the millennium. At the same time, the implementation of this process also necessarily requires the creation of credible strategic military abilities, which must lead – efficiently - to the stage of making decisions and taking action in specific areas of security policy and national defence.

Cuvinte cheie: tehnologie, calitate, sistem, informație, decizie.
Keywords: *technology, quality, system, information, decision.*

Odată cu sfârşitul Războiului Rece şi căderea comunismului în Europa Centrală şi de Est, au luat naştere o serie de schimbări majore la nivel geopolitic şi geostrategic, care au indus noi modalități de manifestare a riscurilor, pericolelor şi amenințărilor la adresa păcii şi securității globale,

* e-mail: *czisu@mapn.ro*

zonale, regionale şi subregionale. Începând cu perioada anilor `90 au început să devină tot mai vizibile şi o serie de schimbări de fond în ceea ce priveşte modul de manifestare a conflictelor militare derulate pe glob. Luând în considerare apariţia şi aplicarea unor noi tehnologii informaţionale în domeniul desfăşurării conflictelor armate au luat naştere modificări esenţiale şi în ceea ce priveşte misiunile forţelor armate.

Materializarea acestor schimbări, rod al deciziilor politico-militare, a fost determinată de caracteristicile generale ale conflictelor, dintre care dorim să evidenţiem: mediul extins de confruntare, câmpul de luptă la 360^0, caracterul asimetric şi disimetric al acţiunilor militare, folosirea intensă a spaţiului mediatic, utilizarea tehnologiilor specifice revoluţiei informaţionale în afacerile militare, creşterea importanţei operaţiilor informaţionale, creşterea importanţei acţiunilor de protejare a infrastructurii critice (economică şi informaţională), rolul major al forţelor speciale şi de reacţie rapidă, acţiunile militare de tip coaliţie, alianţă şi/sau operaţiile multinaţionale etc.

Tendinţele principale manifestate în direcţia extrapolării misiunilor forţelor militare ale statelor lumii spre domenii aparent fără tradiţie − politic, economic, social, umanitar, informaţional şi cultural − au început să vizeze tot mai multe aspecte, dintre care menţionăm: creşterea ponderii misiunilor specifice operaţiunilor altele decât războiul (menţinerea şi impunerea păcii, asistenţă umanitară, misiuni de căutare/salvare, sprijin pentru reconstruirea structurilor statale aflate în dificultate etc.); intervenţii cu rol de sprijin sau ca instrument principal, în funcţie de amplitudinea ameninţărilor, în operaţii antiteroriste, combaterea criminalităţii transfrontaliere, restabilirea ordinii interne ş.a.; creşterea responsabilităţii în domeniul contracarării ameninţărilor informaţionale şi protejării infrastructurii naţionale critice, inclusiv în spaţiul digital (operaţii informaţionale şi acţiuni antiteroriste în spaţiul cibernetic).

În contextul menţionat, aplicarea tehnicilor şi mecanismelor specifice managementului în planificarea şi desfăşurarea operaţiilor militare a avut drept scop, în primul rând, identificarea riscurilor operaţionale şi reducerea sau eliminarea efectelor acelor evenimente neprevăzute care, în anumite condiţii, pot afecta îndeplinirea misiunilor stabilite forţelor armate.

Luând în considerare cele prezentate mai sus dorim să readucem în atenţie faptul că sistemul militar, în ansamblul său, reprezintă, în principiu, o structură complexă ierarhizată, caracterizată prin structuralitate şi funcţionalitate eficientă, cu certe valenţe informaţional-decizionale, având atribuţii bine definite în domeniile securităţii şi apărării naţionale. În acest sens, pentru a avea o imagine cât mai completă a acestui sistem dorim să scoatem în evidenţă principalele caracteristici ale subsistemului informaţional-decizional, astfel: structură ierarhizată, cu un grad apreciabil de complexitate;

posibilități de optimizare funcțională şi de perfecționare structurală; nivel ridicat de coordonare şi adaptare la mediul în care sistemul este integrat. În acest sens, în cazul sistemelor informațional-decizionale, *operaționalitatea* reprezintă măsura fundamentală a *calității*.

Pe de altă parte, în conformitate cu principiul coordonabilității, sistemul trebuie să integreze, pe lângă subsistemul coordonator (de conducere), şi un sistem de securitate eficace şi adaptat, care să asigure prioritar supraviețuirea sistemului coordonator pe durata gestionării evenimentelor nedorite. În domeniul militar, sistemele informațional-decizionale presupun trei aspecte distincte de coordonare: ca urmare a hiperintegrării în mediul informațional-decizional, respectiv în mediul de securitate; coordonarea proprie, globală; coordonarea locală, la nivelul subsistemelor componente.

Sistemele informațional-decizionale sunt *sisteme cibernetice cu învățare*, fapt care soluționează problema compromisului între complexitate şi rigurozitate funcțională, prin politici de guvernare dedicate obiectivului fundamental al sistemului sau procesului, modelată în strategii glisante în jurul acestuia. O pondere corespunzătoare este acordată principiului optimalității, corelat cu cel al incertitudinii, principiu cu atât mai evident, cu cât gradul de complexitate al sistemului este mai mare, iar structura organizațională este mai distribuită, având un număr considerabil de obiective.

Caracterul informațional-decizional al oricărui sistem mare ierarhizat se bazează pe numeroase elemente de autoreglare (informații multiple şi diverse; proceduri de prelucrare a informațiilor şi de fundamentare a deciziilor; proceduri expert şi politici de perfecționare autoizomorfă sau izomorfă a informațiilor; operaționalitatea procedurilor de protecție împotriva disimulării şi alterării informațiilor; oportunitatea şi eficacitatea deciziilor, precum şi a procedurilor de acțiune; profunzimea analizelor şi fermitatea deciziilor post-eveniment).

Totodată, caracterul antientropic reprezintă o proprietate a sistemelor cibernetice de perfecționare a conducerii şi de reducere a gradului de dezorganizare internă. Pentru sistemul militar, caracterul antientropic este o proprietate structurală şi funcțională fundamentală, întrucât operaționalitatea acestuia depinde în mod prioritar de guvernabilitatea sa pe întreaga durată de viață. De asemenea, aprecierea stării de operaționalitate a unui sistem informațional-decizional este atât o problemă de calitate (manifestare calitativă, răspuns calificat), cât şi o problemă de performanțe exprimate valoric, de cele mai multe ori, dependent de timp.

Un moment hotărâtor în evoluția controlată a sistemelor informațional-decizionale, cu care de fapt se declanşează procesul decizional, este *stabilirea obiectivelor* ce vor fi urmărite în timpul exercitării funcțiilor sale specifice. Pe

durata proiectării se stabilesc facilitățile de lucru, alternativele posibile de evoluție, iar în cazul sistemelor cu grad avansat de informatizare – care le conferă un anumit grad de adaptivitate – programele de răspuns şi algoritmii de alegere a celor mai potrivite soluții corespunzătoare unor situații date, care să confere caracter optimal sau satisfăcător răspunsului adaptiv. În timpul execuției, al funcționării sistemului, obiectivele pot fi prestabilite prin fixarea valorilor unor parametri ce determină comportarea sistemului sau pot fi impuse pe baza programelor de răspuns de către sistemul însuşi, în cazul sistemelor adaptive.

Desigur, formularea obiectivelor trebuie să se refere la una sau la mai multe mărimi date, exprimabile cantitativ, deci cuantificabile, ca de exemplu atingerea unei stări dorite sau a unei vecinătăți a acesteia ori, în exprimarea ordinală, a valorii extremale a unei mărimi ce caracterizează calitatea evoluției (de exemplu, consum energetic minim sau inferior unei limite-prag date, sau timp minim de realizare a evoluției), ca în problemele de optimizare, în care criteriul timpului minim este decisiv, sau în cele în care interesează ordinea în timp a atingerii unei stări date în cadrul „competiției".

Neglijarea uneia dintre aceste cerințe pune sub semnul întrebării întreaga problemă, lăsând-o în domeniul dorințelor sau în viitor.

Delimitarea unor obiective realiste este generată cel mai adesea de existența unor abateri între starea actuală a sistemului şi starea dorită. Dezideratul referitor la înlăturarea acestei abateri sau diferențe va putea constitui un obiectiv ori un şir de obiective pentru a căror realizare vor trebui exercitate funcțiile conducerii, ținând seama nu numai de rezolvarea propriu-zisă a problemei existente, ci şi a celor potențiale, care vor apărea ca urmare a aplicării unor decizii elaborate în vederea soluționării problemei inițiale.

Această abordare, cunoscută sub denumirea de *analiza problemelor de conducere*, este larg prezentată în literatura de specialitate. În special în momentul analizei problemelor potențiale se evidențiază caracterul prospectiv, anticipativ al fundamentării decizionale, de fapt al întregii activități de conducere, vis-à-vis de caracterul de analiză retrospectivă de tip „post factum" pe care îl conferă momentul constatării existenței problemei.

În sfera militară, sistemele informațional-decizionale destinate conducerii acțiunilor în spațiul de luptă supertehnologizat presupun constituirea, abordarea şi soluționarea unor probleme operative. Ele se constituie în aşa-numitele *sisteme medii,* având o amploare intermediară între sistemele mari şi, respectiv, mici, deci la un nivel organizațional diferențiat prin mecanismele sale operaționale față de nivelurile la care primează considerente de ordin strategic. Aceste structuri funcționale pretențioase reprezintă sisteme în care se constituie probleme operative cu repartizare zonală pe sistemele/subsistemele subordonate. Sistemul informațional-decizional este

un ansamblu structurat de reguli şi proceduri, resurse şi mijloace, care permite aplicarea de proceduri organismului respectiv, pentru realizarea unor obiective predeterminate, ce pot fi estimate între anumite limite. Complexitatea sa presupune organizarea de tip ierarhizat, pe subsisteme, în scopul asigurării unei funcţionalităţi cât mai ridicate, ce vizează în primul rând creşterea capacităţii decizionale.

Suntem de părere că sistemul informaţional-decizional nu trebuie tratat în sine, în viziune clasică, ci din punct de vedere managerial, adică al finalităţii sale funcţionale şi manageriale. Prin acest demers dorim să scoatem în evidenţă modalitatea practică de conştientizare a finalităţii manageriale a unora dintre abordările informaţionale, tratate deseori ca un scop în sine, cu urmări negative asupra performanţelor organizaţiilor interesate.

În acest sens, suntem de părere că o abordare corelativă, într-o viziune integratoare, a aspectelor informaţionale (în accepţiune clasică) şi managerială, contribuie la micşorarea diferenţelor dintre mijloacele şi metodele informatice moderne, pe de o parte, şi practicile informaţional-manageriale din diferite organizaţii, pe de altă parte. În egală măsură, creşte importanţa acordată relaţiei dintre sistemul informaţional-decizional şi eficienţă. De altfel, sistemele informaţional-decizionale sunt supuse permanent unor schimbări radicale, incluzând utilizarea unor componente integrate de asistare a deciziei, care îi vor ajuta pe cei interesaţi să evalueze alternativele unei acţiuni şi să optimizeze procesul de adoptare a deciziilor.

Ca urmare a celor evidenţiate mai sus, suntem de părere că atât comanda cât şi controlul se vor transforma dintr-un mediu de mesaje, într-unul interactiv, fapt ce permite factorilor decidenţi să răspundă în timp real cu evaluările necesare luării celor mai bune hotărâri. Fără "instrumente" de asistare a deciziei – iar acestea nu pot fi decât de natură informaţională –, procesul devine îndelungat, dificil de controlat şi, în consecinţă, ineficient.

În acest cadru general, al sistemelor ierarhizate informaţional-decizionale, problematica *securităţii* are în vedere capacitatea unui proces sau a unui sistem de a-şi conserva caracteristicile funcţionale sub acţiunea unor factori potenţiali distructivi, cu o devenire proprie, un suport tehnologic elevat, precum şi cu norme, metode, procedee şi acţiuni adecvate. De altfel, într-o lume în care riscurile ce pot afecta un sistem, indiferent de natura şi tipul acestuia, s-au multiplicat apreciabil, existenţa nu poate fi concepută fără a avea sentimentul siguranţei acţiunii şi al stabilităţii.

Dezvoltarea şi structurarea culturii ameninţărilor şi vulnerabilităţilor, atât pe plan ştiinţific, cât şi pragmatic, continuă să conducă la adaptarea rapidă şi cu eficacitate sporită a tehnologiei securităţii.

În plus, la nivel raţional, transformarea sistemului de securitate urmăreşte obţinerea unor avantaje, prin redefinirea rolului informaţiei în

cadrul securității naționale, al managementului forțelor şi mijloacelor care alcătuiesc sistemul securității naționale.

Obiectivul menționat presupune existența unui set de perspective, dintre care se remarcă o viziune proactivă care identifică modalitățile de aplicare a componentelor puterii naționale într-un mediu competitiv, cu o deplasare de accent spre dezvoltarea puterii informaționale, dar şi aplicarea gândirii tehnologice specifice erei informaționale, dublată de existența unui proces care caută să anticipeze viitorul prin asumarea inteligentă a riscului.

În contextul expus, plecând de la cele două laturi ale acțiunilor militare în spațiul de luptă supertehnologizat – energetică şi informațională – considerăm că trebuie să acordăm atenția necesară laturii informaționale, care se impune ca principiu dinamizator al ameliorării preciziei şi vitezei, al fiabilității şi eficienței în exploatarea sistemelor militare. De aici, rezultă concluzia potrivit căreia securitatea şi protecția informațiilor au devenit o componentă importantă a securității sistemului militar, apreciat în întreaga sa complexitate, care poate acționa cu eficiență crescută numai dacă sistemele informațional-decizionale încorporate corespund, la rândul lor, cerințelor de securitate.

În final, dorim să evidențiem faptul că, domeniul abordat, cel al securității sistemelor informațional-decizionale, reprezintă unul nu neapărat nou, ci unul cu certe perspective de dezvoltare, în condițiile erei informaționale.

Altfel spus, în cadrul domeniului abordat sunt puse în evidență relațiile existente între securitate, fiabilitate, viabilitate şi calitate, folosind *conceptul integronic al securității*, în calitate de element integrator, şi corelația *securitate-calitate*, ca modalitate de tratare. De asemenea, securitatea sistemelor informațional-decizionale impune existența unui cadru specific care să permită guvernarea riscurilor printr-un management adecvat.

În acest sens, apreciem că existența unei metodologii de evaluare a riscului, trebuie să se bazeze pe următoarele elemente: matricea de risc, conceptul de obiectiv distribuit, metoda riscului nuanțat, analiza primară a vulnerabilităților, precum şi stabilirea atitudinii față de riscul determinat.

Din cele prezentate rezultă faptul că managementul riscurilor trebuie aplicat în mod integrat oricărui ciclu decizional, fapt care impune reconsiderarea procesului de analiză şi adoptare a deciziilor în condițiile unui mediu deschis la informații. În egală măsură, managementul riscurilor este un proces de sprijin decizional, care se fundamentează pe identificarea, evaluarea şi controlul riscurilor, amenințărilor şi intereselor propuse.

Diversificarea constantă a abordărilor în ceea ce priveşte managementul riscurilor, la care se adaugă uşurința cu care conceptele aferente au fost implementate inclusiv în domeniul militar îndreptățesc evidențierea complexității acestora, prin apariția unor noi paradigme care îşi pun amprenta asupra întregului areal al proceselor informațional-decizionale.

BIBLIOGRAFIE:

Arădăvoaice Gheorghe, *Managementul organizaţiei şi acţiunii militare*, Editura Sylvi, Bucureşti, 1998.

Boaru Gheorghe, Răducu Marcel, Păun Vasile, *Managementul riscurilor în acţiunile militare,* Editura Academiei de Înalte Studii Militare, Bucureşti, 2003.

Constantinescu C., *Particularităţi ale tehnologiei informaţiei pentru managementul strategic*, Bucureşti, Editura Economică, 2000.

Ilie Gheorghe, *Securitatea sistemelor militare*, Bucureşti, Editura Militară, 1995.

Medar, T. Sergiu (coordonator), *Informaţiile militare în contextul de securitate actual*, Editura CETA, Bucureşti, 2006.

Mihalcea Alexandru, *Evaluare şi eficienţă în fundamentarea şi conducerea acţiunii militare*, Editura Militară, Bucureşti, 1996.

Mihalcea Alexandru, Şerbănescu Alexandru, Tabarcea Petrea, *Sisteme moderne de comunicaţii*, Editura Militară, Bucureşti, 1992.

Mureşan Mircea, Zisu Cătălin, Grecu Ioan, Mihalcea Alexandru, *Optimizarea deciziei în managementul sistemului militar*, Editura Militară, Bucureşti, 2006.

Păun Vasile, *Puterea informaţională*, Editura Tritonic, Bucureşti, 2005.

Zisu Cătălin, Mihalcea Alexandru, *Securitatea sistemelor informaţional-decizionale,* Editura Tritonic, Bucureşti, 2007.

DEZVOLTAREA ŞI EFICACITATEA CARIEREI

THE DEVELOPMENT AND THE EFFICIENCY OF CAREER

Gl.mr.(r) lect.univ.dr. Emil CIOBANU*
Universitatea Europeană Drăgan, Lugoj

Cariera reprezintă un aspect important şi o parte însemnată din viața unui individ care, la rândul ei, reprezintă o luptă permanentă pentru atingerea scopurilor sau obiectivelor personale. Dezvoltarea carierei profesionale trebuie privită în contextul vieții şi dezvoltării de ansamblu a unei persoane şi nu numai în calitatea sa de angajat. Dezvoltarea carierei este un proces lung, care acoperă întreaga carieră a unui individ şi care cuprinde programele şi activitățile necesare îndeplinirii planului carierei individuale. Aceasta este rezultatul interacțiunii dintre aptitudinile şi dorința de realizare a individului şi oportunitățile oferite de organizație. Una dintre cele mai importante şi deosebit de complexe probleme ale managementului carierei este eficacitatea acestuia.

The career represents an important part of a person's life, which means a continuous fight to attain the aims or personal objectives. The development of ones professional career is, thus, not only influenced by his or her personal development as an employee. It is a long way to a successful career, a struggle that lasts for the whole period of an individual's career. The individual must take into consideration all the necessary programs and activities to achieve this purpose of a successful career. This is the result of the interaction between an individual's skills and desire to succeed and the chances offered by the organization. One of the most important and complex problems of career's management is its efficiency.

Cuvinte cheie: carieră, oportunitate, dezvoltare, program, organizație.
Keywords: *career, opportunity, development, program, organization.*

* e-mail: *emiliociobanu@yahoo.com*

Conceptul de carieră

Conceptul de carieră a dobândit o accepțiune mult mai largă şi o aplicabilitate globală. Deosebit de complex, conceptul de carieră este clar legat de muncă. Acesta trebuie să fie suficient de larg pentru a include nu numai experiența muncii, ci şi modul de viață sau condițiile de trai, deoarece viața extraprofesională a unei persoane joacă un rol deosebit în cadrul carierei.

Cu alte cuvinte, cariera reprezintă un aspect important şi o parte însemnată din viața unui individ care, la rândul ei, reprezintă o permanentă luptă pentru atingerea scopurilor sau obiectivelor personale. Indivizii sunt, de obicei, dornici să-şi dezvolte carierele care țin cont atât de nevoile personale şi familiale, inclusiv educația copiilor, cât şi de carierele partenerilor sau de calitatea vieții. Dezvoltarea carierei profesionale nu este o problemă de sine-stătătoare. Ea trebuie privită în contextul vieții şi dezvoltării de ansamblu a unei persoane şi nu numai în calitatea sa de angajat.

Potrivit literaturii de specialitate, conceptul de carieră are mai multe înțelesuri: avansare; profesie; succesiunea de posturi de-a lungul vieții. Alți autori înțeleg prin carieră succesiunea de funcții, în ordinea crescătoare a prestigiului, prin care angajatul trece în mod ordonat, după o regulă previzibilă.

Într-o abordare subiectivă, cariera reprezintă o serie de roluri de-a lungul vieții legate de experiență. Acestea se concentrează asupra istoriei unei experiențe de muncă ce poate cuprinde propriile concepții, aspirații, succese, insuccese etc. În aceeaşi accepțiune, alți specialişti definesc cariera ca pe o succesiune de roluri în muncă ale unui individ, sau ca pe o succesiune de experiențe separate, corelate între ele, prin care orice persoană trece de-a lungul vieții.

O definiție asemănătoare este dată de David J. Cherrington, care înțelege cariera ca "o succesiune de experiențe individuale, legate de muncă şi câştigate de-a lungul vieții."[1]

În definiția propusă de Douglas T. Hall « cariera este o percepere individuală a succesiunii de atitudini şi comportamente, asociată cu experiențele şi activitățile de muncă de-a lungul vieții personale » .[2] După cum se poate constata, această definiție propusă are în vedere atât aspectele subiective (experiențe, roluri), cât şi pe cele obiective (atitudini şi comportamente pe posturi) care pot să apară de-a lungul vieții active a unei persoane, fără a face vreo referire la ceea ce înseamnă avansarea persoanei respective.

Prin urmare, numeroşi specialişti în domeniu încearcă o distincție clară între *cariera obiectivă*, care are ca bază dezvoltarea personalului şi, în consecință, şansele de promovare ale acestuia, şi *cariera subiectivă,* care are în vedere perceperea de sine şi rolul muncii în viața proprie a fiecărui individ.

---

[1] D. J. Cherrington, *The Management of Hum an Resources*, Allyn and Bacon, Boston, 1991.

[2] Douglas T. Hall, *Personnel Management: HRM*, Action Prentice-Hall International, London, 1995, pp. 436-438.

Managementul carierei

Managementul carierei este procesul de proiectare şi implementare a scopurilor, strategiilor şi planurilor care să permită organizației să-şi satisfacă necesitățile de resurse umane, iar indivizilor sa-şi îndeplinească scopurile carierei. Managementul carierei planifică şi modelează progresul angajaților în cadrul unei organizații în concordanță cu evaluările nevoilor organizatorice, precum şi cu performanțele, potențialul şi preferințele individuale ale membrilor acesteia.

Managementul carierei cuprinde integrarea planificării şi dezvoltării carierei, iar, într-o accepțiune mai largă, implică *multiplele interdependențe funcționale* ale planificării carierei individuale, planificării carierei organizaționale şi dezvoltării carierei. Totodată, managementul carierei are multiple legături cu celelalte activități ale managementului resurselor umane. Planificarea carierei este parte integrantă a planificării resurselor umane, iar evaluarea performanței este una dintre condițiile necesare pentru dezvoltarea carierei profesionale. Planificarea resurselor umane nu are în vedere previziunea posturilor vacante, ci identificarea potențialului condițiilor şi a calificării necesare unor candidați pentru ocuparea posturilor respective. Evaluarea performanțelor se realizează nu atât pentru fundamentarea deciziilor privind remunerarea, cât pentru identificarea necesităților de dezvoltare ale angajaților.

În ceea ce priveşte managementul carierei trebuie menționat faptul că, în cadrul unei organizații, pot exista numeroase probleme potențiale, astfel: un angajat, cu o pregătire corespunzătoare, este propus de mai multe ori pentru promovare, dar de fiecare dată este respins sau şeful direct nu-i răspunde la solicitări, angajatul respectiv începe să creadă că a ajuns la un punct final în carierea sa sau se află într-un moment al carierei, în care posibilitățile de promovare sunt foarte reduse; promovarea unui angajat într-un post superior, dar care nu corespunde calificări, sau experienței sale poate avea efecte nedorite, deoarece este posibil ca angajatul să considere că nu există o logică în promovarea respectivă şi că singura soluție este părăsirea organizației; deşi nu există posibilități imediate de promovare a unui angajat, nu este satisfăcută nici dorința de transfer a acestuia pe un alt post, deoarece şeful direct consideră că posibilitățile sau calitățile certe ale angajatului respectiv sunt folosite corespunzător pe postul existent; cu toate că au şanse reale de promovare, unii angajați, plictisiți şi frustrați, renunță să încerce atingerea unor astfel de obiective sau să-şi valorifice propriul potențial.

Toate aceste probleme potențiale ale managementului carierei ilustrează, de fapt, lipsa de atenție sau slaba preocupare a unor organizații în legătură cu planificarea şi dezvoltarea carierei, activități deosebit de

importante atât pentru angajați, cât şi pentru organizații şi societate. Problemele menționate, constituie, de asemenea, numai o parte dintre acele aspecte ale unui management al carierei necorespunzător.

Potrivit literaturii de specialitate şi practicii manageriale, principalele obiective ale managementului carierei sunt următoarele:

- *promovarea unei politici de dezvoltare* corespunzătoare a carierei în concordanță cu natura activității desfăşurate, precum şi cu nevoile şi posibilitățile individuale şi organizaționale;
- *integrarea nevoilor şi aspirațiilor individuale* în nevoile şi obiectivele organizaționale;
- *satisfacerea nevoilor organizaționale de dezvoltare şi amplificare a imaginii* pozitive sau favorabile a organizației prin recunoaşterea nevoilor de pregătire şi dezvoltare a angajaților;
- *identificarea şi menținerea celor mai buni angajați* sau a acelora cu perspective profesionale certe, prin satisfacerea nevoilor lor profesionale şi a aspirațiilor personale pe termen scurt şi lung;
- *elaborarea unor planuri de carieră* sau introducerea unor scheme de promovare speciale pentru angajații competenți, pentru care nu sunt disponibile posturi corespunzătoare;
- *îndrumarea şi susținerea angajaților competitivi* pentru atingerea obiectivelor personale în concordanță cu potențialul, nevoile şi aspirațiile acestora, precum şi cu contribuția lor în cadrul organizației;
- *sprijinirea angajaților în identificarea calificărilor şi calităților necesare* atât pentru posturile curente, cât şi pentru cele viitoare;
- *asigurarea pregătirii şi dezvoltării necesare angajaților* pentru a le permite să facă față oricărui nivel de responsabilitate, cu condiția ca aceştia să aibă potențialul sau capacitatea să-l atingă;
- *dezvoltarea unor noi căi ale carierei* pentru orientarea indivizilor în cât mai multe direcții;
- *revitalizarea angajaților* care manifestă o anumită stagnare sau plafonare a carierei lor;
- *obținerea* atât pentru organizație, cât şi pentru angajații acesteia a unor avantaje reciproce.

Miturile şi dezvoltarea carierei

De-a lungul anilor, referitor la planificarea şi dezvoltarea carierei, au apărut numeroase mituri şi, adesea, continuă să fie generate altele noi. În general, aceste *mituri* sau *încercări de explicare a realității legate de carieră* sunt înşelătoare, duc pe o cale greşită şi pot opri procesul de planificare şi dezvoltare a carierei.

Lloyd L. Byars şi Leslie Rue subliniază necesitatea cercetării miturilor respective pentru a se putea aduce argumente sau dovezi în vederea respingerii lor. În opinia autorilor menționați, legat de planificarea şi dezvoltarea carierei, au apărut şi se manifestă, următoarele mituri[3]:

a. "Este întotdeauna loc în top sau la un nivel superior pentru o persoană în plus." Această încercare nu ține cont de faptul că, în marea majoritate a organizațiilor, structurile sunt piramidale şi, în consecință, atât nivelurile ierarhice, cât şi posibilitățile de promovare sunt limitate. Aderarea la acest mit generează aspirații nerealiste şi frustrări. Un individ doreşte să ocupe un post superior, însă acesta trebuie să țină seama că şansa de realizare este foarte mică. De cele mai multe ori succesul carierei este concentrat exclusiv asupra promovării, însă oportunitățile de avansare sunt adesea limitate. De aceea, programele carierei trebuie concentrate, mai degrabă, asupra dezvoltării carierei decât asupra avansării. Prin urmare, este deosebit de important să ne alegem acel drum al carierei care să fie cât mai realist şi cât mai sigur de parcurs.

b. "Cheia succesului este să fii la locul potrivit şi la momentul potrivit." Acest mit este destul de adevărat. Astfel, sunt numeroase situațiile în care se poate dovedi că succesul unei persoane este datorat faptului că aceasta s-a aflat la locul potrivit în momentul potrivit. În consecință, oamenii care aderă la acest mit resping sau nu țin seama de filosofia sau de practica planificării şi dezvoltării carierei. În concepția acestora, o persoană poate, mai degrabă, să fie afectată decât să accepte, pur şi simplu, viitorul. Aderența la acest mit poate duce la automulțumire şi la o atitudine care poate pregăti eşecul sau insuccesul.

c. "Subordonații capabili sunt promovați superiori capabili." Acest mit este bazat pe încrederea în faptul că acei angajați care sunt cei mai buni performeri în posturile lor curente sunt cei care, în mod obligatoriu, trebuie promovați. Dacă se adoptă o decizie privind promovarea unui individ este necesar să se analizeze cu atenție atât performanța individului, cât şi cerințele noului post. Cu alte cuvinte, dacă anumite persoane excelează într-un anumit post nu înseamnă că acestea pot obține performanțe deosebite în toate posturile.

d. "Planificarea şi dezvoltarea carierei sunt activități sau funcții ale departamentului de resurse umane." Responsabilitatea pentru planificarea şi dezvoltarea carierei aparține, în cele din urmă, individului şi nu departamentului de resurse umane sau managerului de la nivelul superior. Specialiştii în domeniul resurselor umane pot realiza consilierea evaluării şi dezvoltării individului, pot asista individul sau pot răspunde la anumite întrebări, însă nu pot dezvolta un plan al carierei individuale, deoarece numai individul este acela care poate lua sau adopta decizii legate de cariera sa.

[3] L. L. Byars, W. L. Rue, *Human Resource Management*, Edition Homewood, Irwin, 1987.

e. "Toate avantajele revin acelora care muncesc mult şi în condiţii dificile." În general, oamenii care aderă sau se orientează după acest mit îşi petrec mult timp la serviciu (10-12 ore pe zi), încercând să-şi impresioneze managerii sau şefii direcţi, sperând în felul acesta să avanseze rapid în cadrul organizaţiei. Rezultatele orelor suplimentare, totuşi, nu au o foarte mare legătură sau poate nici una cu ceea ce managerii consideră important pentru post, pentru performanţa unei persoane, pentru ceea ce este mai important în acest context sau pentru dezvoltarea individului de-a lungul carierei. Din nefericire însă, mulţi manageri susţin acest mit prin proiectarea posturilor sau a activităţilor în aşa fel încât să asigure ocuparea deplină a întregului personal.

f. "Avansarea rapidă de-a lungul unei cariere depinde în mare măsură de tipul de manager pe care îl are fiecare." Deşi teoria şi practica managerială în domeniul resurselor umane dovedesc că managerii pot în general să afecteze ritmul de dezvoltare a carierei unui individ, totuşi persoanele care aderă la acest mit acceptă, de multe ori, un rol defensiv şi ignoră importanţa propriilor acţiuni şi care duce, în cele din urmă, la apariţia unor scuze în legătură cu insuccesele avute.

g. "Calea de a merge înainte este de a-ţi determina slăbiciunile şi, apoi, de a munci din greu şi în condiţii dificile pentru corectarea lor." Succesul agenţilor de vânzări este determinat, în primul rând, de accentuarea punctelor forte şi nu a punctelor slabe ale produselor lor. Indivizii care îşi realizează obiectivele carierei reuşesc acest lucru, deoarece accentuează, îndeosebi, pe activităţile pe care le desfăşoară foarte bine. Esenţiale în succesul dezvoltării carierei unui individ sunt identificarea şi accentuarea punctelor forte şi numai după aceea încercarea de îmbunătăţire a punctelor slabe sau a deficienţelor din alte domenii.

h. "Întotdeauna să acţionezi cât mai bine posibil, indiferent dacă eşti supus la grea încercare." Acest mit îşi are originea în etica muncii. Problema este că, oamenii care aderă la acest mit, ignoră faptul că diferitele sarcini sau obligaţii au priorităţi diferite. Timpul de care dispune un individ este limitat şi trebuie să fie folosit în concordanţă cu priorităţile respective. Este bine să se depună, oarecum, mai puţin efort în cazul sarcinilor sau obligaţiilor mai puţin importante pentru a putea dispune de capacitatea necesară îndeplinirii sarcinilor importante.

i. "Este înţelept să menţii separate viaţa de familie şi viaţa profesională." Obiectivele carierei trebuie să aibă în vedere, în general, toate obiectivele vieţii. Prea adesea, totuşi, obiectivele carierei intră mai degrabă în conflict decât susţin sau sprijină obiectivele vieţii.

j. "Iarba este întotdeauna verde de cealaltă parte a gardului." Dacă se are în vedere această încercare de explicare a realităţii, indiferent ce cale a carierei este urmată de un individ, o altă cale pare, întotdeauna, mai atractivă.

Dezvoltarea carierei este un proces pe termen lung, care acoperă întreaga carieră a unui individ şi care cuprinde programele şi activităţile necesare îndeplinirii planului carierei individuale. Este rezultatul interacţiunii dintre aptitudinile şi dorinţa de realizare a individului şi oportunităţile oferite de organizaţie. Aceasta înseamnă că, individul este cu atât mai mulţumit de cariera sa cu cât organizaţia îi poate oferi căile, sau rutele profesionale, care să-i pună în valoare pregătirea şi să-i dezvolte aptitudinile.

De asemenea, dezvoltarea carierei trebuie privită în contextul vieţii şi dezvoltării în ansamblu a unui individ, şi nu numai în calitatea sa de angajat. În dorinţa de a controla cât mai bine atât viaţa profesională, cât şi pe aceea familială, orice individ îşi dezvoltă o strategie proprie, în general, şi un concept propriu al carierei, în special, prin care îşi autoevaluează posibilităţile şi valorile.

De aceea, unii specialişti privesc dezvoltarea carierei ca pe o experienţă a individului şi nu în legătură directă cu organizaţia, ceea ce înseamnă că, responsabilitatea dezvoltării carierei aparţine în primul rând individului, deşi organizaţia poate juca un rol important în facilitarea şi în susţinerea carierei.

Din perspectiva organizaţiei, dezvoltarea carierei are în vedere, printre altele, stabilitatea, angajamentul sau implicarea şi loialitatea membrilor acesteia. Lipsa unor programe adecvate de pregătire sau de dezvoltare a carierei poate duce la unele dificultăţi în atragerea, menţinerea şi dezvoltarea personalului, iar motivele realizării performanţelor aparţin şi acestui domeniu, mai puţin studiat în ţara noastră.

Ca urmare, dezvoltarea carierei angajaţilor trebuie integrată în sistemul de evaluare a performanţelor la nivel organizaţional, deoarece procesul planificării şi dezvoltării carierei trebuie să o constituie o evaluare cât mai corectă a potenţialului şi performanţelor angajaţilor.

Procesul dezvoltării carierei cuprinde: stabilirea scopurilor carierei şi a acordurilor de pregătire; unele evaluări periodice şi feedback-ul necesar pentru a se putea aprecia progresele înregistrate; încadrarea în timp. În acest sens, folosirea unor metode adecvate de evaluare a carierei asigură cunoaşterea cât mai precisă a poziţiei individului în cadrul dezvoltării acesteia, a drumului rămas de parcurs, precum şi a condiţiilor şi cunoştinţelor suplimentare necesare pentru atingerea cu succes a scopului propus.[4]

Practica managerială în domeniul resurselor umane dovedeşte că pe parcursul îndeplinirii programelor de dezvoltare a carierei pot apărea unele probleme destul de dificile, legate de integrarea dezvoltării carierei şi

[4] L. A. Klatt, R. G. Murdick, F. E. Schuster, *Managementul resurselor umane*, Editura Economică, Bucureşti, 1997, pp. 135, 380-381.

planificarea resurselor umane. Prin programele de dezvoltare a carierei se urmăreşte armonizarea permanentă a nevoilor individuale şi a oportunităţilor organizaţionale în continuă schimbare.

Legăturile între dezvoltarea carierei şi planificarea resurselor umane sunt evidente. Dezvoltarea carierei asigură o ofertă a capacităţilor şi abilităţilor oamenilor, iar planificarea resurselor umane previzionează cererea de capacităţi şi abilităţi.

În general, organizaţiile care au preocupări în domeniul planificării resurselor umane iniţiază şi programe de dezvoltare a carierei, deoarece se apreciază că nu are sens previzionarea nevoile de resurse umane fără a dispune de un program de dezvoltare a carierei care să susţină cererea respectivă. De asemenea, iniţierea unor programe de dezvoltare a resurselor umane trebuie să aibă în vedere oportunităţile organizaţiei de a asigura posturile adecvate.

Eventualele insuccese în atingerea scopurilor carierei pot duce la unele reevaluări privind scopurile, posturile sau programele de pregătire, ceea ce va influenţa pozitiv performanţa şi continuarea carierei. De asemenea, conţinutul etapelor dezvoltării carierei, care are în vedere analiza domeniilor de dezvoltare pentru satisfacerea nevoilor individuale şi organizaţionale trebuie să fie, pe cât posibil, orientat asupra individului.

Eficacitatea carierei

Una dintre cele mai importante şi deosebit de complexe probleme ale managementului carierei este eficacitatea acestuia. Într-un cadru organizaţional, eficacitatea carierei este apreciată atât din perspectiva individului, cât şi a organizaţiei însăşi. În acest sens, specialiştii în domeniu încearcă să dea un răspuns cât mai adecvat la următoarele întrebări: Care sunt principalele căi sau mijloace pentru obţinerea eficacităţii carierei? În ce condiţii sau împrejurări indivizii pot avea o carieră satisfăcătoare sau plină de succese? În ce măsură organizaţiile acţionează şi susţin intenţiile indivizilor în ceea ce priveşte realizarea carierei lor?

Deşi pot exista numeroase caracteristici ale eficacităţii carierei, cele mai importante *criterii de apreciere a eficacităţii carierei* sunt: performanţa carierei; atitudinile faţă de carieră; adaptabilitatea carierei; identitatea carierei.

Performanţa carierei. Cei mai cunoscuţi indicatori ai performanţei carierei sunt salariul şi postul, deoarece o creştere a salariului sau o avansare mai rapidă reflectă un nivel înalt al performanţei în carieră. Din perspectiva organizaţiei, performanţa carierei este deosebit de importantă, deoarece aceasta se află în legătură directă cu eficacitatea organizaţională.

Atitudinile față de carieră. Este un proces psihologic şi social deosebit de complex. Acesta se referă la modul în care indivizii percep şi evaluează carierele lor. Indivizii cu atitudini pozitive față de carieră au o percepere şi o evaluare pozitivă a carierei lor. Este evident că atitudinile pozitive față de carieră pot coincide cu necesitățile carierei şi cu oportunitățile oferite, care trebuie să corespundă intereselor, valorilor şi abilităților indivizilor.

Adaptabilitatea carierei. Implică aplicarea ultimelor cunoştințe, deprinderi sau calificări şi tehnologii în realizarea unei cariere, ca urmare a numeroaselor schimbări şi dezvoltări ale profesiilor sau ocupațiilor. În aceste condiții, dacă indivizii nu fac dovada capacității lor de adaptare la schimbările respective şi nu introduc aceste schimbări în practica carierei lor, există riscul învechirii premature a cunoştințelor dobândite care, în consecință, duce la pierderea posturilor ocupate.

Identitatea carierei. Acest criteriu de apreciere a eficacității carierei cuprinde două componente deosebit de importante. În primul rând, măsura în care indivizii sunt conştienți şi demonstrează claritate în ceea ce priveşte interesele şi aspirațiile lor viitoare, precum şi propriile lor sisteme de valori. În al doilea rând, măsura în care indivizii percep viața lor în raport cu timpul care trece sau înțeleg să-şi rezolve problemele vieții, singuri, fără ajutor, ca o prelungire a trecutului lor.

Prin urmare, realizarea eficacității carierei este un proces deosebit de complex care poate fi apreciat în funcție de mai multe criterii – performanță, atitudine, adaptare şi identitate. Acest proces se intercondiționează în moduri diferite, pentru indivizi diferiți. Importanța relativă a criteriilor de eficacitate a carierei variază nu numai între indivizi, ci şi între organizații. Astfel, unii indivizi sau unele organizații pot aprecia performanța carierei în dauna adaptabilității acesteia, în timp ce alți indivizi sau alte organizații pot atribui o importanță mai mare adaptabilității carierei în raport cu performanța acesteia.

Eficacitatea carierei implică o înțelegere individuală şi organizațională a importanței caracteristicilor sau criteriilor care se au în vedere. Ea este, fără îndoială, strâns legată de performanța organizațională. În acest sens, James L. Gibson sugerează unele relații posibile între caracteristicile eficacității carierei şi criteriile eficacității organizaționale. De exemplu, performanța carierei este legată de îndeplinirea obiectivelor şi eficiența organizațională. În multe organizații, procesul evaluării performanței se bazează, în prima fază, pe aceste două criterii menționate, iar eficacitatea performanței carierei este apreciată ca atare.[5]

În concluzie, atitudinile pozitive față de carieră implică angajamentul sau obligația față de îndeplinirea obiectivelor organizaționale şi eficiență, fără

[5] J. L. Gibson, J. M. Ivancevich, J. M. Donnelly, *Organizations*, Business Publications, Inc., Texas, 1988, pp. 652, 655, 657.

a se neglija satisfacția. Adaptabilitatea carierei este legată direct de adaptabilitatea şi dezvoltarea organizațională, iar identitatea carierei este legată direct de satisfacție. Aceasta, din urmă, poate fi legată şi de alte criterii, însă cele care dau un nivel înalt identității exclud îndeplinirea obiectivelor şi eficiența organizației.

BIBLIOGRAFIE

M. Armstrong, *Personnel Management Practice,* Kogan Page, London, 1991, L.L. Byars, W.L. Rue, *Human Resource Management,* Edition Homewood, Irwin, 1987.

D.J. Cherrington, *The Management of Hum an Resources,* Allyn and Bacon, Boston, 1991.

Douglas T. Hall, *Personnel Management: HRM,* Action Prentice-Hall International, London, 1995.

J.L. Gibson, J. M. Ivancevich, J.M. Donnelly, *Organizations,* Business Publications, Inc., Texas, 1988.

J. M. Ivancevich, W. F. Glueck, *Foundations of Personnel/Human Resource Management,* Business Publications, Inc., Texas, 1986.

L.A. Klatt, R.G. Murdick, F.E. Schuster, *Managementul resurselor umane,* Editura Economică, Bucureşti, 1997.

CONSIDERAŢII CU PRIVIRE LA COMPLEXITATEA ŞI ORIGINALITATEA NORMELOR DE DREPT COMUNITAR EUROPEAN

CONSIDERATIONS REGARDING THE COMPLEXITY AND ORIGINALITY OF THE DISPOSITIONS OF EUROPEAN COMMUNITY RIGHT

Conf.univ.dr. Eugen POPESCU*
Universitatea "Alma Mater", Sibiu

Dreptul comunitar european este un sistem de drept creat prin voinţa comună a statelor suverane membre ale Comunităţilor / Uniunii Europene. El nu se confundă cu dreptul internaţional şi nici nu face parte din acesta, deşi izvoarele sale primordiale sunt tratatele semnate şi ratificate de state, ca şi în dreptul internaţional public. În esenţa sa, dreptul comunitar european este un drept intern, comun statelor comunitare, mai mult decât un drept între aceste state, dar nici nu se substituie întru totul dreptului naţional, intern.

Cu toate asemănările dintre dreptul comunitar şi dreptul intern (naţional) între acestea există şi importante deosebiri de natură juridică în ceea ce priveşte obiectul de reglementare, dar şi modul de elaborare a normelor juridice, subiectele de drept, sistemul de aplicare şi sancţionare ş. a.

The European community right is a system of law created through the common will of the sovereign member states of the Communities / European Union. It should not be mistaken for the international right and it is not a part of it either, although its initial sources are the treaties signed and rectified by the states, as it is in the international public right. In its essence, the European community right is an internal right, common to the community states, more than a law between these states, but it is not wholly substituted by the national internal right.

With all the similarities between the community and the internal (national) right there are important differences of legal nature as far as the object of regulation is concerned, but also the method of elaboration of the legal dispositions, the subjects of right, systems of application and enforcement, and so on.

Cuvinte cheie: drept comunitar european, norme juridice, drept intern, CEE.
Keywords: *European community right, legal dispositions, internal right, EEC.*

* e-mail: *eugenpopescu2006@yahoo.com*

În genere, dreptul comunitar se diferenţiază de dreptul internaţional public prin conţinutul său, prin instrumentele şi sursele (izvoarele) de drept pe care le folosesc. Aceasta ar fi o primă caracteristică pe care dorim să o scoatem în evidenţă. Aşadar, dreptul comunitar este prin conţinutul său un drept intern comun statelor comunitare mai mult decât un drept între aceste state. Exemplul cel mai elocvent este realizarea „pieţei comune". Astfel cele mai importante reguli comunitare se referă la organizarea şi menţinerea pieţei comune, între statele membre, care tinde să înlocuiască pieţele naţionale dobândind caracterul unei pieţe unice (interne) a unui singur stat. Referitor la acest aspect, Curtea de Justiţie a decis în cazul 270/80 referitor la Poludor Ltd. S.A C. Harlequin Record Shops Ltd. ca "Tratatele (CEE-n.a.) stabilind o piaţă comună şi armonizând progresiv politicile economice ale statelor membre, a urmărit să unească pieţele naţionale într-o singură piaţă, care să aibă caracteristicile unei pieţe interne".

De aici rezultă că relaţiile de natură juridică dintre pieţele naţionale ale statelor membre au un caracter intern, şi toate normele incidente devin un drept intern comun statelor comunitare. Aceste reguli conţin atât drepturi şi obligaţii pentru statele membre, care sunt de natura celor conţinute de dreptul internaţional public, cât şi pentru conduita guvernelor naţionale ori personalelor fizice şi juridice, resortisanţi ai statelor comunitare, care să nu contravină pieţei comune, interne, unice.

O importantă caracteristică a dreptului comunitar constă în aceea că el obligă statele să respecte tratatele pe care le-au încheiat şi să determine aplicarea acestora de către propriile organe legislative, executive şi judecătoreşti. Dreptul internaţional nu reglementează şi condiţiile în care clauzele tratatelor să fie integrate dreptului intern. Acest lucru revine statelor, subiecte primare şi originare de drept internaţional, ca atribut al suveranităţii lor.

Dreptul comunitar este imediat aplicabil în ordinea juridică internă a statelor membre şi, aşa cum am mai arătat, dreptul comunitar este integrat în mod firesc în ordinea juridică internă a statelor, fără vreo formulare specială. De asemenea, normele comunitare sunt norme de drept intern; judecătorii naţionali sunt obligaţi să aplice dreptul comunitar.

O altă caracteristică a dreptului comunitar constă în capacitatea generală a acesteia de a completa, în mod direct, patrimoniul juridic al persoanelor particulare cu noi drepturi şi obligaţii, atât în raportul cu alte persoane, cât şi în relaţiile cu propriul stat. Această caracteristică este cunoscută sub denumirea *de aplicabilitate directă* sau *efectul direct* şi constă în recunoaşterea dreptului oricărei persoane de a cere judecătorului să i se aplice tratate, regulamente, directive sau decizii comunitare. Oricare ar fi prevederile dreptului intern, judecătorul este obligat să uziteze aceste texte.

Aplicabilitatea directă presupune de fapt capabilitatea dreptului comunitar de a conferi drepturi şi impune obligaţii în mod direct nu numai instituţiilor comunitare a ţărilor membre, dar şi resortisanţilor acestor state care sunt membri ai uniunii.

Prin aplicabilitatea directă se garantează respectarea statutului juridic al cetăţeanului european comunitar. Efectul direct al normelor comunitare reprezintă teoria construită de Curtea de Justiţie a Comunităţilor Europene pe baza pretoriană[1]. Această teorie stabileşte condiţiile generale în care o persoană, fie ea fizică sau juridică, poate invoca prevederile dreptului comunitar pentru a-şi apăra drepturile conferite de acesta. În acest caz judecătorul naţional poate face abstracţie de o dispoziţie sau alta din dreptul intern. Se pot ivi următoarele trei situaţii ale efectului direct:

a) efectul direct necondiţionat şi complet, cu aplicabilitate generală;
b) efectul direct condiţionat şi complet cu aplicabilitate generală;
c) efectul direct condiţionat şi restrâns.

În ce priveşte *efectul direct necondiţionat şi complet cu aplicabilitate generală* acesta este dat de sursele dreptului comunitar care pot fi invocate fără nici o condiţie de orice persoană fizică sau juridică. Nu are nici o relevanţă dacă în speţă este vorba de litigii cu autorităţile publice (litigiu vertical) ori este vorba de litigii cu peroane fizice sau juridice (litigiu orizontal).

Actele cu efect direct necondiţionat şi complet sunt:

- *regulamentele*, acte comunitare specifice pentru aplicabilitatea directă, care creează drepturi şi obligaţii pentru subiectele de drept intern din toate statele membre;
- *deciziile,* care sunt surse de drepturi şi obligaţii pentru particulari, persoane fizice sau juridice din anumite state comunitare; deciziile care se adresează persoanelor particulare stabilesc drepturi şi obligaţii în special în domeniile: concurenţei, liberei circulaţii, nediscriminării etc.;
- *principiile generale* care se bucură de efectul necondiţionat şi complex, cu aplicabilitate generală, deoarece pot fi invocate de orice persoană fizică sau juridică în orice litigiu; ele trebuie să fie respectate în mod necondiţionat şi în toate cazurile.

Efectul direct condiţionat şi complet cu aplicabilitate generală este produsul actelor comunitare care pot fi invocare în orice litigiu, dar cu respectarea unor condiţii. Din rândul acestora fac parte Tratatele de instituire a Comunităţilor Europene şi Tratatele internaţionale. Condiţiile ce trebuie

[1] Philippe Manin, *Les Communantes Europeennes l'Union Europeenne*, 2000, Pedone, p. 232.

îndeplinite pentru producerea efectului direct condiționat şi complet sunt *cele trei etape* prin care Tratatele de instituire a Comunităților au primit efect direct:

a) prima etapă se referă la obligația de a nu face; Curtea de Justiție a decis interzicerea stabilirii de noi taxe vamale sau mărirea celor existente, de către statele membre; această posibilitatea este de natură să producă efecte directe în relațiile juridice dintre statele membre şi justițiabilii lor;

b) cea de-a 2-a etapă constă în caracterul irevocabil al unei obligații de a face; (hotărârea Curții din iunie 1966 în cauza Luttieke, prin care nu se lasă statelor membre nicio posibilitate de apreciere);

c) cea de-a 3-a etapă este dată de hotărârea Curții din 1974 în cauza Reyners şi din decembrie 1974 în cauza Vin Binsbergen; s-a decis în cauzele menționate că dispozițiile Tratatului au efect direct şi atunci când acestea enunță doar un principiu ce trebuie pus în aplicare prin normele de drept derivat, care încă nu au fost adoptate de instituțiile comunitare; în acelaşi timp dispozițiile ce enunță obligații generale pentru state, nu produc efect direct asupra persoanelor fizice şi juridice, acestea neputând să le invoce în fața instanțelor.

Aspectele pe care le-am consemnat mai sus se referă la Tratatele constitutive comunitare. Pentru *tratatele internaționale* s-a decis ca acordurile internaționale la care comunitatea este parte, pot fi invocate de către particulari, persoane fizice sau juridice, dacă stabilesc drepturi pentru acestea. De pildă, în hotărârea Demirel, Curtea a stabilit ca o dispoziție a unui acord încheiat de comunitate cu un stat terț trebuie să fie considerată ca având aplicabilitate directă.

Efectul aplicării directe a acordurilor internaționale încheiate de comunitate are trei consecințe:

- statele membre sunt puse în situația de a nu schimba dispozițiile comunitare care le sunt adresate, acestea având un caracter obligatoriu pentru ele;
- în cazul în care un stat membru nu îşi îndeplineşte măsurile de securitate, efectul direct reprezintă o sancțiune pentru acesta, persoanele având posibilitatea să înceapă acțiuni legate de neîndeplinirea obligațiilor statului;
- persoanele particulare au posibilitatea să invoce oricând dreptul comunitar în ordinea juridică internă, în condițiile stabilite de reglementările comunitare.

Cea de-a treia situație a efectului direct este *efectul condiționat şi restrâns*. În jurisprudența europeană şi în doctrină sunt considerate ca având efect direct, condiționat şi restrâns directivele şi deciziile adresate statelor membre. Argumentarea acestei situații este aceea că judecătorii naționali aplică directivele, iar caracterul obligatoriu al obiectivelor presupune că

particularii, persoane fizice sau juridice, pot să le invoce. Judecătorii naționali sunt obligați să aplice dreptul comunitar, iar atunci când se află în fața unei situații de stabilire a competenței pe plan intern, vor aplica dreptul național. Dacă judecătorul național solicită un recurs prejudiciar, Curtea poate indica acestuia prevederi ale dreptului comunitar care pot fi luate în considerație.

Efectul direct, condiționat şi restrâns se realizează prin directive şi decizii. *Directiva* poate fi invocată ca efect direct dacă sunt întrunite cumulativ următoarele cerințe:

- expirarea timpului stabilit pentru punerea în aplicare a directivei;
- directiva să nu fie pusă în aplicare sau statul membru să o fi pus în aplicare în mod greşit. Persoana poate invoca efectul direct al directivei în următoarele două situații:
  - îndepărtarea normei din dreptul intern care nu este conformă cu dispozițiile directivei invocate;
  - recunoaşterea dreptului conferit de directivă, când persoana a fost privată de un drept; absenței sau neluării măsurilor naționale necesare pentru aplicarea respectivei directive.

Se poate reține în concluzie, că în cazul directivei efectul direct se produce dacă:

- directiva conține dispoziții necondiționate şi precise;
- directiva nu creează obligații de neaplicare pentru particulari sau state;
- directiva este invocată împotriva „...organismelor sau entităților supuse autorității sau controlului statului, ori care dispun de puteri exorbitante în raport cu cele care rezultă din regulile aplicate în relațiile între persoane[2]".

Unul dintre cele mai importante elemente caracteristice dreptului comunitar este *aplicabilitatea prioritară a normelor*, întâlnită şi sub denumirea de *primordialitatea dreptului comunitar* sau *principiul primordialității dreptului comunitar.*

Efectul direct şi *primordialitatea* constituie cei doi stâlpi ai ordinii juridice comunitare. Tratatele de instituire a comunităților nu conțin prevederi referitoare la primordialitatea dreptului comunitar asupra celui intern al statelor. Modalitățile de menționare a divergențelor care apar între dreptul comunitar şi dreptul intern al statelor membre reținute de diferite sisteme de drept sunt departe de a fi uniforme.

Problema pusă în discuție, cea a primordialității dreptului comunitar față de dreptul intern al statelor membre[3] a fost îndelung discutată. Conform teoriei şi practicii în acest domeniu există doctrinele moniste şi cele dualiste despre care am vorbit în acest capitol.

---

[2] CJCE, Hotărâre din 12.07.1990, Foster e.a./British Gas, C-188/89.

[3] Penelope Kent, *European Community Law*, MAE, Handbook, 1992, p. 37.

Deoarece în Tratate nu este prevăzută nicio mențiune explicită cu privire la prioritatea dreptului comunitar, există pericolul ca, asimilând dreptul comunitar cu cel internațional, fiecare stat membru să-şi atribuie un rang de drept comunitar în propria ordine juridică, cu riscul ca transferul de competență către comunități şi unitatea dreptului comunitar să fie esențial afectate.

Acestei teze "internaționaliste" Curtea de la Luxemburg i-a opus teza comunitară conform căreia nu dreptul intern, național soluționează această problemă, ci însuşi dreptul comunitar[4].

Fundamentarea principiului primordialității a fost făcută de către Curtea de Justiție prin interpretarea globală a normelor juridice comunitare. Acest principiu se găseşte şi în hotărârea Van Gend En Loos, dar este statuat direct în hotărârea Costa contra ENEL (15.07.1964, 6164) în care Curtea enunță pentru prima dată principiul primordialității dreptului comunitar în condițiile în care se manifestă conflictul între legea din 6 septembrie 1962 a naționalizării sistemului de electricitate şi dispozițiile Tratatului CEE. Statul italian (Curtea Constituțională Italiană) se pronunțase asupra normei mai recente, dispunând că un tratat nu are decât efectul care rezultă din legea de ratificare.

Cu această ocazie Curtea a făcut cele două precizări importante cu privire la raportul dintre dreptul național şi cel comunitar:

- o parte din activitățile statelor suverane au fost transferate definitiv către o comunitate creată prin propriile lor voințe; de aceea statele nu pot reveni la drepturile cedate prin misiuni unilaterale, subsecvente şi care contravin dreptului comunitar;
- se aplică principiul potrivit căruia nici un stat membru nu poate pune în discuție statutul de sistem unitar şi general aplicabil al dreptului comunitar pe întreg teritoriul Uniunii Europene; acest principiu instituit prin Tratatul CEE a fost ulterior preluat şi de Tratatele de la Maastricht, Amsterdam şi Lisabona.

Prin urmare, potrivit celor două principii, dreptul comunitar, creat în conformitate cu atribuțiile şi competențele pe care instituțiile Uniunii Europene le-au instituit prin Tratatele constitutive, conform voinței statelor membre, *are prioritate în conflictul cu legea națională*.

În acest mod s-au aşezat fundamentele juridice ale *principiului primordialității dreptului comunitar*, generat de Tratatele constitutive şi de celelalte izvoare care trebuie integrate în ordinea juridică internă a fiecărui stat membru. Principiul în discuție impune restricția imposibilității oricărui stat membru să prevaleze normele juridice naționale contra ordinii juridice comune, acceptate prin voința comună şi suverană a tuturor statelor comunitare.

[4] Augustin Fuerea, *Dreptul comunitar al afacerilor*, *op. cit*., p. 41.

Ca domeniu de aplicare, principiul primordialității se referă la totalitatea izvoarelor dreptului comunitar, care toate la un loc au o forță juridică superioară dreptului intern. Pe de altă parte, *dreptul intern al tuturor statelor comunitare trebuie să fie în deplină concordanță cu dreptul comunitar, indiferent de ierarhia internă a normelor respective.* Statul nu poate invoca dreptul său intern pentru a se opune aplicării unor norme comunitare.

În acelaşi timp, principiul primordialității se aplică, în mod corespunzător, în cazul revizuirii Tratatelor constitutive sau altor instituții ce sunt supuse aprobării statelor în baza prevederilor constituționale, astfel încât, în aceste situații, se elaborează norme comunitare noi, diferite, supuse unor prevederi specifice de adaptare.

Legiuitorul național are obligația să împiedice elaborarea unor acte legislative naționale care să fie incompatibile cu normele comunitare.

În Constituția României, referitor la integrarea euroatlantică, se prevede că transferarea unor atribute suverane către instituțiile comunitare se face prin lege organică adoptată în şedința comună a Camerei Deputaților şi Senatului, cu o majoritate de două treimi din numărul parlamentarilor[5].

În urma semnării de către România a Tratatelor constitutive ale Uniunii Europene şi a celorlalte Tratate comunitare cu caracter obligatoriu, se instituie principiul primordialității, adică acestea au prioritate față de dispozițiile contrare din legile interne, cu respectarea prevederilor actelor de aderare.

Corespunzător, principiul primordialității dreptului comunitar se aplică şi pentru aderarea României la actele de revizuire a Tratatelor constitutive ale Uniunii Europene.

În practică s-au dovedit numeroase situații contradictorii, în care judecătorii naționali au fost tentați să aplice prevederile normelor interne, iar Curtea de Justiție să nu dispună de prevederi pentru anularea acestor decizii vădit contrare dreptului comunitar. În acest caz, se poate face uz de acțiunea pentru neîndeplinirea obligațiilor comunitare. Aceste considerente, ca şi altele, au determinat Curtea să impună principiul primordialității, limitând în acest sens autonomia dreptului național.

Toate acestea au dus la instituirea practicii potrivit căreia fapta unui stat de a nu înlătura din legislația internă dispozițiile contrare dreptului comunitar să fie apreciată drept *neîndeplinire a obligațiilor comunitare*. Adăugăm şi precizarea că acțiunea pentru neîndeplinirea obligațiilor comunitare nu duce la invalidarea normelor juridice contrare dreptului comunitar, ci la obligarea statului de a se conforma tratatelor comunitare la care este parte.

---

[5] *Constituția României*, 2003, art. 148.

În încheiere, reținem că specialiştii în dreptul comunitar au identificat următoarele *patru elemente* care caracterizează supremația dreptului comunitar față de dreptul intern:

a) prioritatea este o condiție esențială a existenței dreptului comunitar; dacă dreptul național se opune dreptului comunitar, acesta din urmă nu ar putea să existe;

b) prioritatea dreptului comunitar rezultă din materia sa specifică; prioritatea sa rezultă din Tratatele comunitare şi nu din diferitele concesii pe care le-ar face dreptul constituțional statelor membre;

c) toate normele comunitare, atât cele primare, cât şi cele derivate, beneficiază de prioritatea aplicării lor în ordinele juridice naționale şi contra oricăror reguli naționale (administrative, procedurale, constituționale etc.);

d) prioritatea dreptului comunitar nu trebuie invocată doar în fața CJCE în relațiile dintre statele membre şi instituțiile comunitare, ci şi în fața jurisdicțiilor naționale; statele comunitare trebuie să aplice fără echivoc prioritatea ordinii juridice comunitare asupra celei naționale.

BIBLIOGRAFIE

Iordan Bărbulescu, *Sistemul instituțional al Uniunii Europene*, Europa mea, Tritonic, Bucureşti, 2007.

Florin Coman, Raluca Bughea, Drept comunitar european, Prouniversitaria, Bucureşti, 2006.

Louis Carton, *Communautes Européennes*, Precis, Dalloz, Paris, 1991.

R. Condenhave, Kolergi, *Pan – Europe Co.U.*, Institut Universitaire d'études européennes de Généve, Paris, P.U.F., 1988.

Augustin Fuerea, *Drept comunitar european*, Partea generală, Editura All Beck, Bucureşti, 2003.

Octavian Manolache, *Tratat de drept comunitar*, Ediția 5, Editura CH Beck, Bucureşti, 2006.

Jean Monnet, *Memorias*, Madrid, Sigla XXI, 1986.

W. Wessels, U. Driedrichs, *„Que quiere ser Europa?" La paradoja de la fuerza y la debilidad*, La Vanguardia Dossier, n.6, 2006.

PROCESUL DE LUARE A DECIZIILOR LA NIVEL POLITICO-MILITAR

DECISION-MAKING PROCESS AT THE POLITICAL-MILITARY LEVEL

Col. Crăişor-Constantin IONIȚĂ*
Statul Major General

Cea mai importantă sarcină a unui comandant este să-şi pregătească subordonații pentru îndeplinirea misiunilor primite. Cum să facă acest lucru reprezintă stilul de comandă şi sistemul de comandă şi control (C2) existent în toate armatele lumii. Un sistem participativ trebuie să lase deplină libertate de acțiune şi să aloce responsabilități concrete membrilor săi. Pentru a fi eficient, un organism militar trebuie să folosească stilul coordonare/facilitare/delegare de competențe. Aceasta înseamnă să dai oamenilor din cadrul organizației obiective care să poată fi atinse sau probleme care să poată fi rezolvate. În acelaşi timp, trebuie să le pui la dispoziție şi resursele necesare pentru aceste rezolvări, precum şi sistemul de feed-back. Aceasta reprezintă o efectivă delegare de competențe. Astfel, organizația nu este de partea celor care trebuie să rezolve problemele.

The major concern of a commander is to prepare his subordinates to fulfill their missions and tasks. The way in which these are performed lies with the commander and the Command and Control (C2) System existing in all Armed Forces. A participative C2 system must allow freedom and offer responsibilities to its members. To be a performer, an organization has to use the co-coordinator/ facilitator/delegating style. This means to give people objectives to be met or problems to be solved. At the same time, it has to provide resources for people or team and allow them to get on with it, reporting back when completed. This is an effective delegation of task. The organization will not side with those who solve problems.

Cuvinte cheie: capital intelectual, active intangibile, cunoştințe, active ale cunoaşteri, organizație bazată pe cunoaştere.
Keywords: *intellectual capital, intangible assets, knowledge, knowledge assets, knowledge based organisation.*

Cuvinte cheie: decizie, sistem, proces, proceduri
Keywords: *decision, system, process, procedures*

* e-mail: *ionitacc@yahoo.com*, STAR: 1001-498

Începutul mileniului a fost bântuit de ideea redenumirii erei în care trăim, parțial din cauza jurnaliştilor şi intelectualilor şi parțial ca urmare a folosirii a numeroase prefixe, precum post-război rece, post-comunism, chiar şi post-modernism. Rezultatele unor astfel de eforturi s-au materializat în denumiri precum "sfârşitul istoriei", "ciocnirea civilizațiilor", o "eră a anarhiei" şi, bineînțeles, "globalizarea", nici una din ele putând fi considerată cea mai corectă. Cea mai nouă denumire pe care specialiştii în managementul organizațional o dau secolului XXI, este cea de societate „post-capitalistă"[1]. Încă din 1993 ei au considerat că s-a trecut granița societății bazate pe informație.

Astăzi, nimic nu este mai uşor de obținut decât banii, dacă ai informația corectă. Oricine are un calculator - adică toată lumea din țările dezvoltate -, are acces direct la toată informația din lume. Iar oamenii încep să învețe să o folosească. În această societate a cunoaşterii, competiția nu se bazează pe bani, ci pe cât de bine poți folosi informația.

Putem afirma cu tărie că lumea nu va mai fi dominată de o singură superputere. Chiar dacă perioada anilor '90 a fost considerată decada purtării „togii americane"[2] de către celelalte state occidentale, ca răspuns la realitatea unică a dominației globale a Americii, prin imitare şi nu asimilare a valorilor democratice, credința într-o lume dominată de națiunile vestice începe să pălească. Puterile emergente - China şi India - nu sunt în nici un caz vestice şi nici nu vor deveni, aşa cum a făcut Japonia acum 150 de ani. Prin Tratatul de la Lisabona, Uniunea Europeană va deveni fie o uniune adevărată, fie va rămâne o confederație de state separate. Această nouă lume va fi unită de informație, nu de putere.

Managementul reprezintă una dintre cele mai importante inovații ale secolului trecut. Cuvântul "management" a apărut în 1911. Înainte de prima conflagrație mondială, economistul J.P. Morgan a inventat managementul ca profesie în America, Japonia şi Germania, în sensul că proprietarul conducea afacerea. Managementul a reprezentat o noua funcție care a făcut posibilă o noua societate, o societate a organizațiilor. Odată cu apariția acestui termen, conducerea națiunilor şi a organizațiilor s-a divizat în lideri şi manageri. Liderii erau cei ce aveau carismă, iar managerii erau cei cărora li s-au stabilit anumite standarde şi li s-a acordat competența de a mânui anumite instrumente. Dar şi aceştia din urmă erau socotiți liderii echipelor lor. Managementul, afirma Morgan, „...există pentru organizație. Este servitorul organizației. Orice manager care uită acest lucru va provoca doar daune organizației".[3]

---

[1] Peter Drucker, *Practica managementului*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1993, p. 224.
[2] Ken Jowitt, *Dezordinea mondială*, Editura California University, Los Angeles, 1992, p.105.
[3] P. Drucker, *op.cit*, p. 133.

Este important să studiem conducerea organismelor instituționale, pornind de la guverne şi terminând cu cele mai mici organizații economice, atât din prisma managementul organizațional, cât şi al liderilor care le conduc. Spre exemplu, anumiți scriitori de specialitate consideră că Franklin Delano Roosevelt a fost un mare lider al Americii, dar Harry Truman a fost cel mai bun preşedinte al Statelor Unite.

În ceea ce priveşte organismul militar, conducerea este reprezentată de sistemul de comandă şi control militar (C2). Acesta este structurat din punct de vedere organizațional, are stabilite atribuții şi relaționări, se bazează pe un proces de luare a deciziei şi este condus de lideri militari. Cu toate că este un obiectiv al transformării organismului militar şi că a fost recent restructurat, fără o reală transformare structurală şi conceptuală, actualul sistemul C2 este pe departe de a fi eficient şi necesită modificări substanțiale, atât privind organizarea structurală, cât şi al relațiilor, proceselor şi procedurilor ce îl compun.

Ca urmare, acest articol va analiza, în cuprinsul său, organizarea, relaționările şi instrumentele de care beneficiază sistemul C2 actual în Armata României, va analiza locul şi rolul acestuia în cadrul sistemelor similare europene şi euroatlantice şi va prezenta câteva căi şi modalități de eficientizare a lui în perspectiva anilor 2010-2015.

Există mult scepticism în literatura de specialitate, în ceea ce priveşte instituțiile care nu au limitări sau constrângeri privind puterea pe care o dețin. Puterea fără autoritate este cel mai mare rău politic posibil. Să luăm, spre exemplu, guvernele. Guvernele trebuie constrânse să se limiteze la ceea ce pot face, pentru că sunt foarte multe lucruri pe care nu le pot face. Sunt slabi executanți, deoarece nu au o structură clădită conform atribuțiilor constituționale. Au putere dar nu şi procesele şi instrumentele care să le asigure exercitarea acestei puteri, în conformitate cu drepturile acordate prin constituție. Guvernele stabilesc reguli şi, atunci când încearcă să le respecte, acestea eşuează din simplul motiv ca aceste organizații nu sunt capabile să abandoneze. Se agață de lucruri pentru totdeauna, chiar şi atunci când falimentul este evident. Guvernele trebuie împinse înapoi în limitele în care se pot descurca.

De aici rezultă şi importanța pe care organizarea structurală o are, în funcție de atribuții, locul şi rolul pe care organismul militar îl reprezintă în orice societate democratică. Acest capitol are scopul de a prezenta cele mai importante tipuri de structuri politico-militare stabilite la nivel euroatlantic, european şi național, în lumina transformărilor structurale pe care le parcurg, atât organizațiile internaționale şi regionale de securitate, cât şi statele membre.

Transformarea capabilităților se axează, în principal, pe noi structuri de C2 şi de forțe, alături de modernizarea şi achiziționarea de noi tehnologii, care să ducă la realizarea scopului principal al transformării organismului

militar – „...realizarea unei structuri de forțe modernă, redusă, profesionalizată, echipată adecvat, dislocabilă, interoperabilă, cu capacitate de autosusținere şi de protecție multidimensională, cu o conducere flexibilă, care, pe baza informațiilor şi datelor optime, să ia decizii în timp scurt".[4]

Structura/organizarea reprezintă una din cele trei componente care asigură succesul unei revoluții în afacerile militare (RMA), alături de doctrină şi tehnologie. Ceea ce caracterizează un eveniment apărut pe o treaptă istorică, în domeniul militar şi îl preschimbă într-o RMA este magnitudinea creată de schimbarea efectului sinergetic al acestor elemente definitorii. (Detalii în fig. 1)

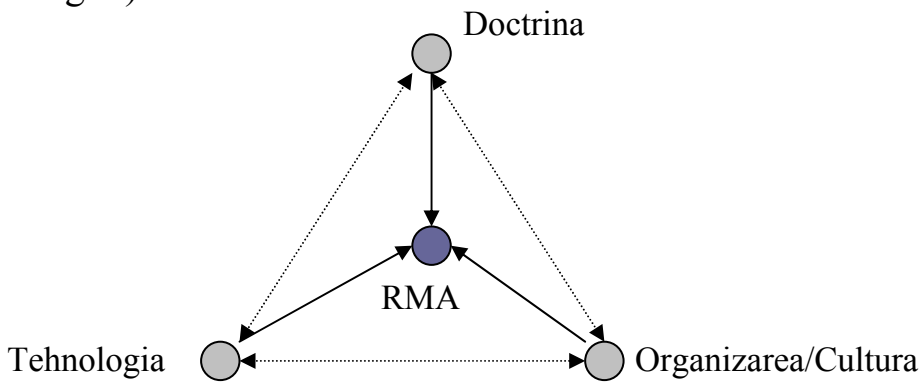

Fig. 1 *Componentele unei RMA*

Niciunul dintre elementele definitorii nu este mai important decât celelalte şi, în ciuda balanței *"*trinității Clausewitziene*"*, RMA poate apărea având una dintre componente drept lider. Spre exemplu, apariția unei noi arme poate duce la o nouă formă de organizare. O nouă organizare înseamnă o doctrină nouă şi regulamente noi. Reversul poate fi de asemenea aplicat - o doctrină nouă poate duce la o organizare nouă şi la sisteme de armamente noi. Dar, oricât de importantă ar părea componenta lider, este necesară dezvoltarea sau schimbarea tuturor celor trei elemente definitorii pentru a se realiza o RMA totală.

Pentru a participa, în mod eficient, la procesul european şi euroatlantic de luare a deciziilor, dar şi pentru a realiza interoperabilitatea cu structurile de comandă aliate, România a fost nevoită să-şi adapteze, din mers, structurile proprii de luare a deciziilor deja existente, stabilite prin Constituție şi legi organice şi să reorganizeze sistemul național de comandă şi control militar.

Primele modificări au apărut încă din 2003, odată cu revizuirea Constituției României din 1991 şi au continuat, cu intensitate sporită, pe parcursul anilor 2006-2007, prin apariția unei noi Legi de organizare şi

[4] *Strategia de Transformare a Armatei României*, 2007, p. 6.

funcţionare a Ministerului Apărării, a unei Strategii de Transformare a Armatei României (care a fost apoi revizuită) şi a unei Concepţii privind conducerea, comanda şi controlul în Armata României.

Sistemul naţional de conducere, comandă şi control se compune din structuri de decizie, operaţionale, informaţionale, de protecţie şi de logistică, din relaţiile funcţionale dintre acestea, precum şi din subsistemele de comunicaţii şi informatică şi de asigurare a sprijinului logistic.

La nivel naţional, conducerea este împărţită în conducere operaţională şi conducere administrativă. În cadrul conducerii operaţionale[*], condiţia de bază o constituie realizarea şi menţinerea unui lanţ de comandă scurt şi permanent, astfel încât să fie clar cine răspunde/cui i s-a încredinţat misiunea şi pentru ce răspunde. Deciziile şi directivele Autorităţii Naţionale de Comandă urmează un ciclu decizional structurat pe nivelurile de responsabilitate: politic, politico-militar şi militar, ultimul fiind, la rândul său, strategic, operativ şi tactic.

La nivel naţional, deciziile politice care privesc securitatea şi apărarea naţională se iau în cadrul structurii de conducere politică şi se transformă în obiective şi misiuni militare strategice la nivelul structurii politico-militare care, împreună, alcătuiesc conducerea apărării[*].

Structura de conducere politică este compusă din autorităţile publice şi administrative naţionale cu responsabilităţi în domeniul securităţii şi apărării, conform prerogativelor constituţionale, compuse din: Parlamentul României, Preşedintele României, Consiliul Suprem de Apărare a Ţării / CSAŢ şi Guvernul României. Aceste autorităţi sunt abilitate să stabilească politica de securitate şi apărare, să asigure cadrul legal, resursele umane şi de orice altă natură şi să participe la activităţile de cooperare organizate şi desfăşurate în scopul îndeplinirii obiectivelor şi misiunilor apărării.

Parlamentul României aprobă cadrul legal de desfăşurare a activităţilor destinate apărării şi stabileşte volumul, structura şi modul de alocare a resurselor necesare îndeplinirii obiectivelor de securitate naţională în domeniul apărării.

Preşedintele României exercită, potrivit legii, atribuţiile în domeniul apărării pe timp de pace, în situaţii de criză, la instituirea şi pe timpul stării de

---

[*] *Concepţia privind conducerea, comanda şi controlul în Armata României*, aprobată prin hotărârea CSAŢ nr. S-39 din 29.03.2007, conducerea operaţională reprezintă „...ansamblul activităţilor şi măsurilor care vizează planificarea, organizarea şi conducerea acţiunilor militare la pace, în situaţii de criză şi la război, în concordanţă cu normele de drept interne şi internaţionale în vigoare, legile luptei armate, procedurile şi standardele operaţionale stabilite", p. 2.

[*] *Concepţia privind conducerea, comanda şi controlul în Armata României*, aprobată prin hotărârea CSAŢ nr. S-39 din 29.03.2007, Conducerea Apărării reprezintă „...un proces unitar şi integrat, desfăşurat de autorităţile abilitate ale statului pe timp de pace, în situaţii de criză şi la război în scopul realizării obiectivelor apărării", pct.1.2.

asediu, mobilizare sau război. Preşedintele României este comandantul forţelor armate[5].

Guvernul României asigură alocarea resurselor necesare apărării şi coordonarea efortului naţional pentru îndeplinirea obiectivelor apărării. Celelalte organe ale administraţiei publice centrale şi locale contribuie la desfăşurarea activităţilor din domeniul apărării, conform atribuţiilor stabilite prin lege.

Consiliul Suprem de Apărare a Ţării (CSAŢ) analizează şi ia hotărâri, potrivit prevederilor legislaţiei în vigoare, în toate domeniile care implică securitatea şi apărarea naţională. CSAŢ organizează şi coordonează unitar activităţile care privesc apărarea ţării şi securitatea naţională, participarea la menţinerea securităţii internaţionale şi la apărarea colectivă în sistemele de alianţă militară, precum şi la acţiuni de menţinere sau de restabilire a păcii.

Ministerul Apărării (MAp) este organul de specialitate al administraţiei publice centrale, care conduce şi desfăşoară, potrivit legii[6], activităţile în domeniul apărării. MAp stabileşte obiectivele politicii de apărare, misiunile şi cerinţele specifice pentru Armată. În exercitarea atribuţiilor pe linia apărării naţionale, ministrul apărării este sprijinit de secretarii de stat, şeful Statului Major General (SMG) şi secretarul general al MAp.

Pe lângă conducerea apărării, conducerea operaţională cuprinde şi comanda şi controlul militar, care se asigură la nivel strategic, operativ şi tactic. La nivel strategic, SMG este structura centrală a MAp care asigură conducerea operaţională a Armatei pe timp de pace, în situaţii de criză şi la război, precum şi integrarea şi coordonarea, la nivel naţional, a măsurilor şi activităţilor destinate apărării.

Dacă pe timp de pace putem vorbi de SMG, organizat pe direcţii de tip „J" (adică întrunit), după aceleaşi principii şi atribuţii ca şi cele ale structurilor similare aliate, în situaţii de criză şi la război responsabilităţile operaţionale ale SMG se îndeplinesc prin Centrul Naţional Militar de Comandă (CNMC), iar cele administrative, prin Centrul de Conducere Administrativă (CCAd). Cele două centre se subordonează, nemijlocit, şefului SMG şi sunt organizate atât structural, cât şi funcţional. Misiunea principală a CNMC este asistarea şefului SMG pentru exercitarea comenzii şi controlului asupra structurii de forţe ale armatei pe teritoriul naţional sau în context internaţional[7]. CCAd este structura de conducere administrativă care se ocupă de toate celelalte aspecte ale comenzii şi controlului militar ce nu se referă la operaţii, îndeosebi de regenerarea forţelor dislocabile.

---

[5] *Constituţia României*, revizuită în 2003, p. 12.

[6] Legea 346/2006 privind organizarea şi funcţionarea M.Ap., art. 1.

[7] Misiunea este prevăzută în Concepţia de organizare şi funcţionare a CNMC, aprobată prin hotărârea CSAŢ nr. S-40 din 29.03.2007, p. 4.

Şefii statelor majore ale categoriilor de forţe participă la exercitarea conducerii operaţionale la nivel strategic, în cadrul Comitetului Întrunit al Şefilor Statelor Majore (CISSM). În situaţie de criză şi la război, şefii statelor majore ale categoriilor de forţe, împreună cu statelor lor majore, realizează conducerea administrativă a fiecărei categorii de forţe.

Conducerea operaţiilor speciale se execută prin structura de operaţii speciale a SMG.

La nivel operativ, conducerea operaţiilor întrunite, pe teritoriul naţional, se exercită de către Comandamentul Operaţional Întrunit - COpÎ[8], până la preluarea acestuia de către Comandamentul Întrunit al Forţei stabilit de Comandamentul Aliat pentru Operaţii al NATO/UE. După predarea conducerii, la ordinul şefului SMG, COpÎ trece în rezerva strategică sau poate conduce operaţii militare întrunite pe o direcţie/zonă de operaţii secundară.

La nivel tactic, pe timp de pace, componentele operaţionale ale categoriilor de forţe ale armatei (COCFA) conduc forţele proprii pentru îndeplinirea misiunilor încredinţate. În situaţie de criză şi la război, conducerea operaţiilor desfăşurate independent de către categoriile de forţe ale armatei (operaţii terestre, aeriene şi navale), se execută de către COCFA[9] respectiv.

Pentru realizarea cooperării şi coordonării cu aliaţii şi cu organizaţiile internaţionale, se înfiinţează şi funcţionează, pe lângă acestea, structuri de reprezentare militară şi echipe/ofiţeri de legătură. Conducerea acestora se exercită de către şeful SMG.

În cadrul apărării colective, conducerea operaţiilor întrunite, pe teritoriul naţional sau în afara acestuia, se exercită, pentru întreaga grupare de forţe participante la acţiuni, de către comandamentul aliat stabilit de NATO. În astfel de situaţii, pentru coordonarea acţiunilor pe teritoriul naţional şi asigurarea planificării, şeful SMG „...întreprinde următoarele: destină echipe de lucru compuse din experţi pentru domeniile planificării şi conducerii la comandamentele NATO corespondente; participă la întocmirea concepţiilor de întrebuinţare a forţelor şi planurilor de operaţii; pune la dispoziţia comandamentului aliat respectiv forţele naţionale stabilite, prin transfer de autoritate/Transfer of Authority - TOA, menţinând totodată controlul naţional asupra acestor forţe;[10] participă la activitatea de conducere a comandamentului

---

[8] *Concepţia privind conducerea, comanda şi controlul în Armata României*, aprobată prin hotărârea CSAŢ nr. S-39 din 29.03.2007, COpÎ este „...un comandament integrat şi modular, subordonat nemijlocit şefului SMG, destinat conducerii acţiunilor militare întrunite de nivel operativ pe teritoriul naţional şi coordonării activităţii forţelor naţionale participante la operaţii multinaţionale", p. 6.

[9] În cadrul COCFA intră comandamentele operaţionale ale Forţelor Terestre, Forţelor Aeriene şi Forţelor Navale, precum şi Comandamentul pentru Operaţii Speciale.

[10] Comanda operaţională/Controlul operaţional.

NATO, respectiv a comandamentelor naționale; participă la organizarea şi realizarea cooperării cu structurile NATO, respectiv cu structurile naționale cu responsabilități în domeniul apărării; conduce forțele proprii pentru îndeplinirea misiunilor; alocă, la cerere, o parte din infrastructura C2 necesară conducerii acțiunilor militare; participă la îndeplinirea responsabilităților derivate din calitatea de națiune gazdă"[11].

În operații multinaționale, desfăşurate sub egida ONU, NATO, UE sau OSCE, structura de C2 este mult mai complexă şi dificil de realizat, ca urmare a existenței unor dedublări de funcții. (detalii în fig. 2)

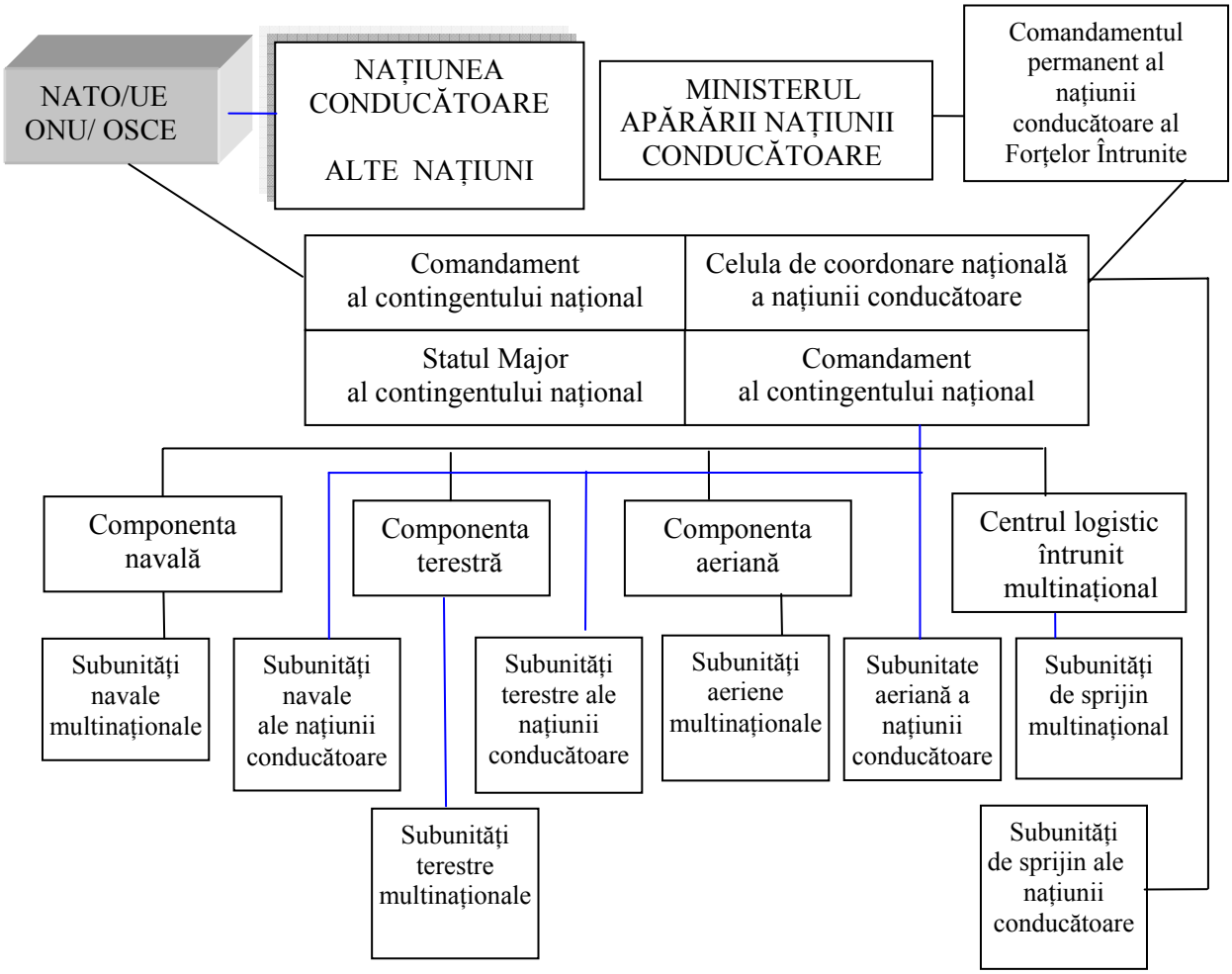

Fig. 2 *Structura C2 în operațiile multinaționale*[12]

Comanda operațională a forțelor române pe timpul participării la operații, pe teritoriul național sau în afara acestuia, în subordinea unui comandament aliat sau de coaliție este, de regulă, atribut național. Controlul operațional al forțelor

[11] *Doctrina Armatei României*, Centrul Tehnic Editorial al Armatei, Bucureşti, 2008, p. 46
[12] *Ibidem*, p.48.

române participante la operaţii pe teritoriul statului român sau în afara acestuia se realizează de către comandamentul aliat sau al coaliţiei, prin TOA care, la nivel naţional, se aprobă de către şeful SMG.

Apreciem că accederea României într-o Alianţă Nord-Atlantică, aflată în plină perioadă de transformare, a obligat autorităţile române să ia în calcul, în mod serios, o posibilă schimbare de atitudine privind reorganizarea, restructurarea sau modernizarea sistemului naţional de conducere, comandă şi control militar. Faptul că trebuia, de acum încolo, să participăm nu numai la apărarea colectivă, ci şi la luarea deciziei în cadrul Alianţei Nord-Atlantice şi UE, dar să fim şi interoperabili cu armate ultramoderne şi sofisticate, cu o altfel de organizare şi dotare, aflate în plin proces de transformare, a impus o amplă analiză la nivelul factorilor de decizie politico-militari şi militari, analiză care a culminat cu luarea deciziei de a prinde din urmă armatele aliate, pe drumul lor spre transformare, printr-o transformare totală a sistemului C2.

Noul sistem trebuie astfel conceput încât să poată nu numai să rezolve problemele de securitate şi apărare la nivel naţional, ci să fie apt să participe, în mod eficient, la ambele procese decizionale europene şi euroatlantice (detalii în fig. 3)

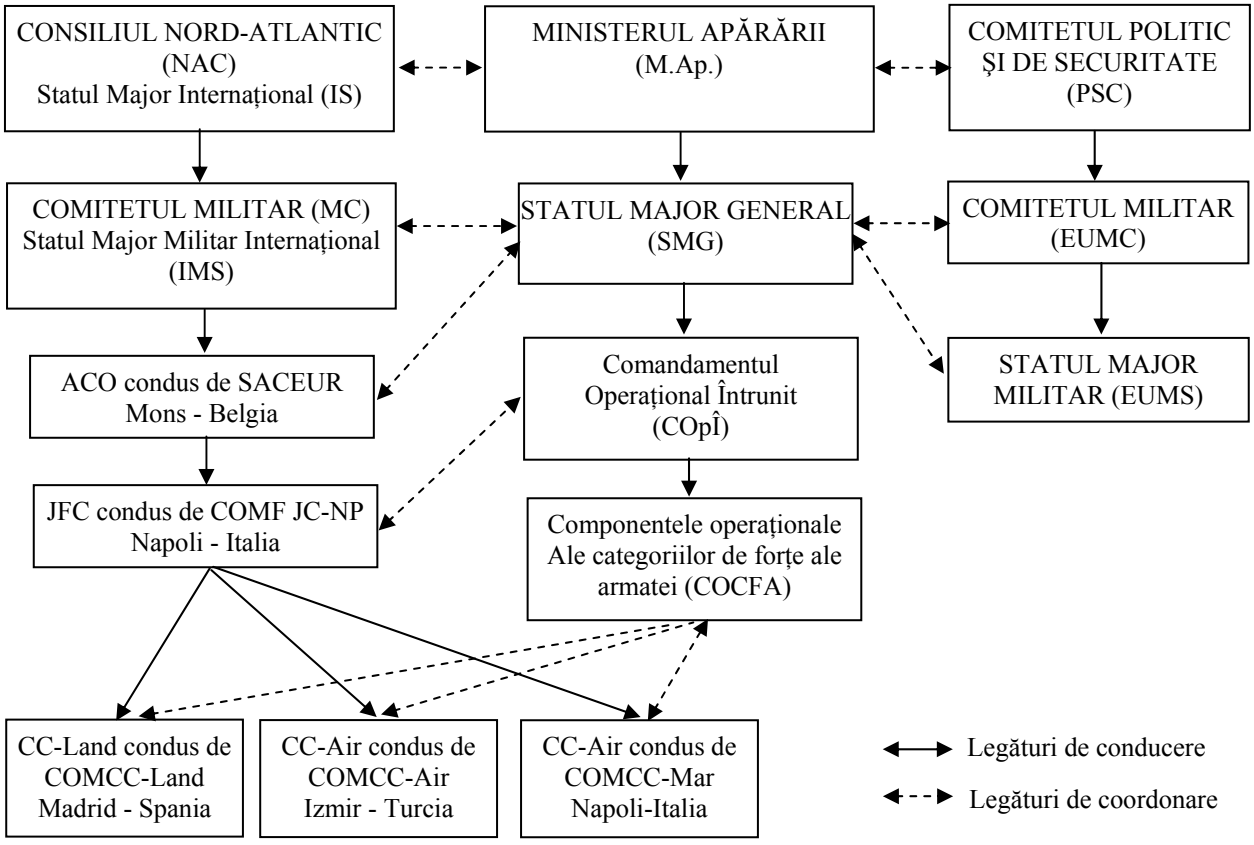

Fig. 3 *Relaţionarea sitemului C2 naţional cu cel european şi euroatlantic*

De asemenea, un nou sistem C2 militar trebuie să evite dedublările de atribuţii majore, îndeosebi pe cele de ordin administrativ (cu MAp), să clarifice locul şi rolul CNMC şi al COpÎ în conducerea forţelor care participă la misiuni în afara teritoriului naţional, precum şi pe timpul pregătirii şi desfăşurării operaţiilor întrunite desfăşurate pe teritoriul naţional, individual sau în cadrul aliat (până la sosirea trupelor aliate şi preluarea zonei de operaţii întrunite de către comandamentul aliat desemnat) şi să impună anularea prevederilor legale cu privire la menţinerea Marelui Cartier General la război.

Partea operaţională a noului sistem necesită şi realizarea unei abordări generale a conducerii operaţiilor, prin implicarea nemijlocită şi din timp a celorlalte structuri naţionale care participă la asigurarea securităţii şi apărării naţionale. Acest nou concept al abordării generale este în strânsă concordanţă cu cel aliat, denumit Comprehensive Approach (CA).

Sistemul de luare a deciziilor cuprinde, pe lângă un proces specific, comandanţii, statele lor majore, relaţiile stabile între aceştia şi subordonaţi. Deci ne referim la relaţiile de comandă şi control militar ce apar între conducători şi cei conduşi – relaţii de subordonare/pe verticală -, şi nu la relaţiile dintre lideri şi manageri sau dintre comandanţii care acţionează, în comun, pe timpul aceleiaşi acţiuni militare – relaţii de sprijin/pe orizonatală.

C2 este un termen militar consacrat, care defineşte managementul personalului şi resurselor. Forţele militare americane - dar şi NATO - definesc acest concept drept „exercitarea de către un comandant anume destinat a autorităţii şi dispoziţiilor sale asupra forţelor din subordine, destinate îndeplinirii unei misiuni”[13]. Funcţiile C2 sunt realizate prin angajarea de către comandant a personalului, echipamentelor (în special cel de comunicaţii), infrastructurii şi procedurilor aflate la dispoziţie, pe timpul planificării, direcţionării, coordonării şi controlului forţelor din subordine pentru îndeplinirea misiunii.

În literatura militară naţională de specialitate, conceptul este împărţit în două – comandă şi control – şi definit ca atare. Astfel, comanda reprezintă „autoritatea pe care un comandant militar o exercită, legal, asupra subordonaţilor, în virtutea gradului şi/sau funcţiei pe care o îndeplineşte”[14]. Comanda este atributul comandanţilor fiind, totodată, „arta de a trata cu imprevizibilul”[15]. Comanda include autoritatea, dar şi responsabilitatea comandantului pentru: întrebuinţarea efectivă a resurselor la dispoziţie; planificarea, organizarea, direcţionarea şi coordonarea; desfăşurarea şi controlul forţelor militare destinate îndeplinirii misiunilor primite; sănătatea, starea generală de spirit, moralul şi disciplina personalului încadrat.

---

[13] *J.CS.Pub-1* (Joint Chiefs of Staff Publication), Washington D.C., 2002, p. 11.
[14] *Concepţia de conducere, comandă şi control în Armata României*, p. 9.
[15] Gl.lt. Schoffner, *The Art of Command*, prezentare la Academia Bundeswehr, Berlin, 1993.

Controlul, pe de altă parte, este o ştiinţă – ştiinţa de a coordona forţele şi funcţionalitatea lor pe câmpul de luptă, în vederea îndeplinirii intenţiilor comandanţilor, materializate în concepţii. Reprezintă modalitatea mult mai precisă, prin care statul major sprijină activitatea şi concepţia comandanţilor şi conlucrează cu alte state majore. Este definită ca fiind „autoritatea exercitată de un comandant asupra acelor activităţi ale structurilor subordonate sau cu care cooperează, care definesc responsabilitatea îndeplinirii ordinelor sau dispoziţiilor. Aceasta poate fi transferată/delegată, integral sau parţial, grupului de comandă sau statului său major”[16].

În concluzie, comanda reprezintă arta, iar controlul ştiinţa conducerii domeniului militar (detalii în fig. 4)

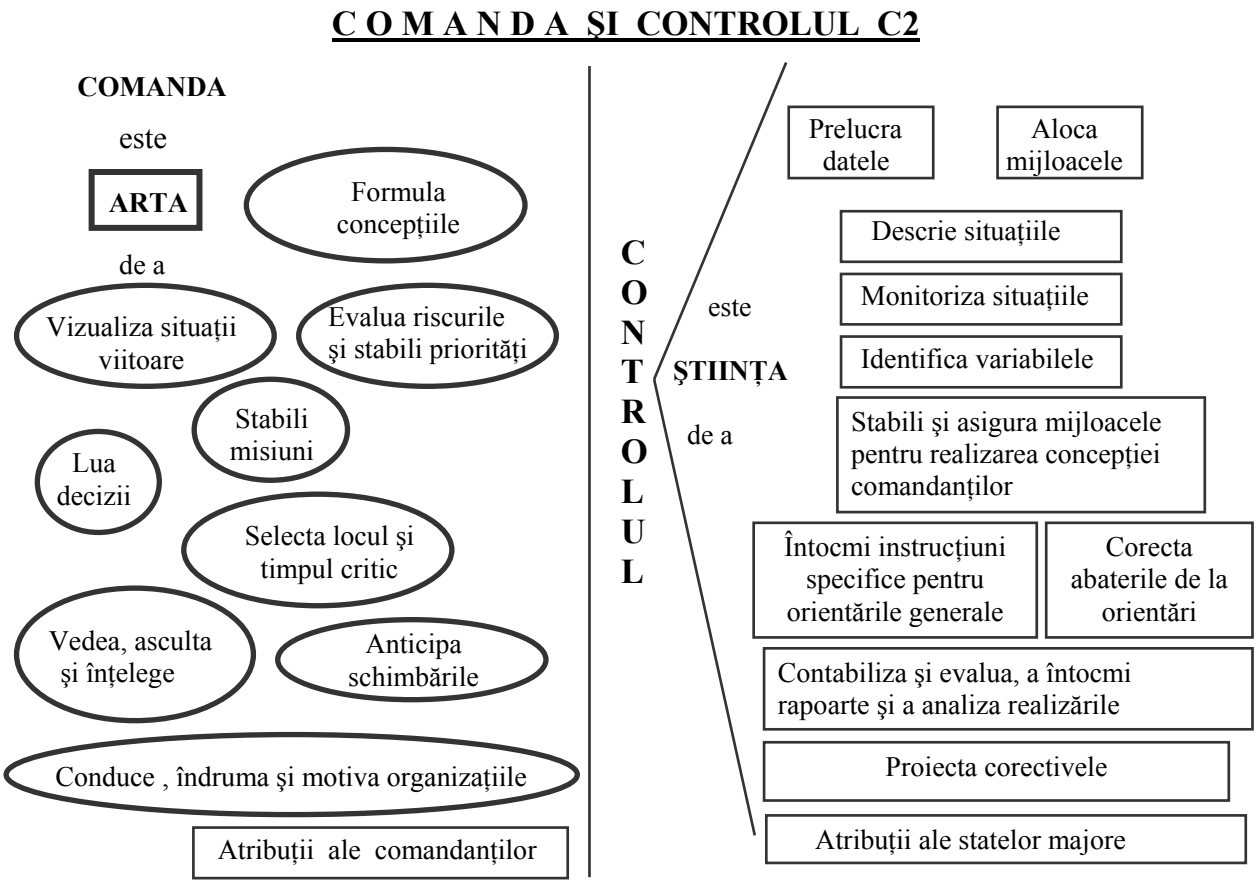

Fig. 4 *Relaţionarea dintre comandă şi control*

Dacă, în trecut, acţiunile militare desfăşurate pe teritoriul naţional aveau un lanţ bine definit de comandă, în care subordonarea, întărirea, sprijinul sau cooperarea erau definite clar şi precis, conflictele moderne şi

[16] *Concepţia de conducere, comandă şi control în Armata României*, p. 11.

mediul internaţional de desfăşurare a lor au crescut gradul de complexitate al sistemului C2 şi au dus la apariţia conceptului de relaţii/aranjamente de comandă. Acest concept reprezintă nivelul de comandă şi control militar sub care sunt plasate comandamentele şi forţele participante la o acţiune militară, fie sub conducere naţională, fie multinaţională (NATO, UE, ONU, coaliţii etc.). Relaţiile/aranjamentele de comandă presupun o serie de acţiuni, activităţi, structuri şi relaţii speciale, menite să armonizeze efortul comandanţilor şi statelor majore, în vederea îndeplinirii misiunilor încredinţate. Ele se împart în: comanda naţională (COCOM/Full Command); comanda operaţională (OPCOM); controlul operaţional (OPCON); comanda tactică (TACOM); controlul tactic (TACON).

COCOM/Full Command reprezintă nivelul de comandă şi control militar care se foloseşte numai în cadrul categoriilor de forţe naţionale şi care nu se deleagă, niciodată, unui comandament multinaţional. Ea conţine toate elementele conducerii operaţionale şi administrative şi presupune a dispune de forţe, în sensul în care comandantul respectiv este în posesia tuturor prerogativelor, autorităţii şi responsabilităţii atribuite, prin lege, comenzii militare. Ca urmare, este sinonimă cu suveranitatea (în ceea ce priveşte structura unităţilor, promovarea, disciplina, întrebuinţarea unităţilor în afara teatrului de operaţii stabilit etc.) şi, de aceea, guvernele naţionale nu vor pune la dispoziţia comandamentelor multinaţionale, fie ele şi NATO, decât forţe sub comandă OPCOM sau OPCON.

OPCOM reprezintă autoritatea acordată unui comandant, fie el naţional sau multinaţional, de a repartiza misiuni la comandanţii subordonaţi, a disloca şi repartiza unităţile/subunităţile componente, precum şi de a reţine sau delega controlul operaţional şi/sau tactic. Nu include responsabilităţi administrative sau pe linie de logistică. După cum se poate constata, în opinia noastră OPCOM poate fi echivalat cu vechiul termen de „puse la dispoziţie (subordine)".

OPCON, cea de-a doua relaţie de comandă, reprezintă o autoritate limitată delegată unui comandant de a pune la dispoziţie unităţi/subunităţi pentru a îndeplini misiuni specifice, a disloca anumite unităţi şi de a reţine/delega controlul tactic al unităţilor puse la dispoziţie. Limitările sunt legate de funcţie, timp şi locaţie. Această relaţie de comandă poate fi asimilată, în opinia noastră, cu sintagma „forţe şi mijloace în întărire" şi nu presupune autoritatea de a resubordona elementele componente ale unei unităţi/subunităţi către structuri subordonate şi nici nu include responsabilităţi administrative sau logistice.

Cel de-al treilea tip de relaţionare, TACOM, poate fi definit ca autoritatea delegată unui comandant de a da numai anumite misiuni forţelor aflate sub comandă, peste îndeplinirea misiunilor de bază trasate de eşalonul superior. Este sinonimă cu „forţe aflate în sprijin".

Ultimul tip de relaționare, TACON, este foarte limitativ în esență, lăsând autoritate comandantului asupra unor forțe sau comandamente aflate în zona sa de responsabilitate (fie puse la dispoziție, fie atașate), de a le direcționa şi controla deplasările sau manevrabilitatea necesară pentru îndeplinirea misiunilor acestora. Acest tip de relaționare este indispensabil în OPCON şi poate fi delegat oricărui nivel de comandă. Cu multă larghețe, poate fi echivalat cu sintagma „în cooperare cu...". Anumiți specialişti îl definesc şi ca „închirierea pe termen scurt" a forțelor, pentru o anumită misiune, limitată în timp şi spațiu, prin controlul manevrelor şi deplasărilor.

Apariția acestor tipuri de relaționări/aranjamente de comandă a fost condiționată de anumite constrângeri legate de diferența structurală între națiunile participante la o acțiune militară multinațională, legislația diferită, elementele de suveranitate, precum şi de anumite limitări cu privire la mandatele ONU, regulile de angajare, transferul de autoritate, statutul forțelor şi alte prevederi legale internaționale. Multitudinea actorilor existenți în teatrele de operații, unii chiar înainte de sosirea forțelor combatante, precum organizațiile internaționale, cele guvernamentale şi neguvernamentale sau private, mass-media, îngreunează considerabil realizarea principiului unității de comandă, transformându-l în unitate de efort şi duce la creşterea importanței descentralizării execuției.

Să analizăm acum celălalt tip de relaționare – de sprijin/pe orizontală. Acest tip de relații este mai puțin tratat în literatura de specialitate, pentru că nu s-au analizat, prea detaliat, modul de acțiune al comandanților structurilor participante la aceeaşi acțiune militară.

Mult timp s-a încercat folosirea termenului de „cooperare", dar acesta a reprezentat mai mult o acțiune comună, în care fiecare comandant avea răspunderi egale, diferite şi care încerca să folosească structurile vecine pentru îndeplinirea misiunii sale. Cooperarea era definită drept „activitatea prin care se asigura coordonarea acțiunilor tuturor forțelor participante la o acțiune militară, în timp, spațiu şi pe misiuni, în scopul concentrării şi însumării eforturilor acestora pentru îndeplinirea unei misiuni comune"[17]. Nu exista o legătură directă între comandanți, deoarece cooperarea era organizată de eşalonul superior, pe baza unui plan de cooperare şi a misiunii acelui eşalon, îndeosebi pentru forțele care îndeplineau misiunea principală, prin măsuri menite să le asigure menținerea şi refacerea, în caz de întrerupere, pe întreaga desfăşurare a acelei acțiuni. Cooperarea se organiza între: forțele eşalonului întâi; eşalonul întâi şi eşalonul doi (rezervă); subunități, unități şi

[17] *Lexiconul militar*, p. 111.

mari unităţi vecine; subunităţi de infanterie şi tancurile de sprijin nemijlocit; unităţile (subunităţile) armatei şi cele teritoriale.

După aderarea la NATO şi luând exemplul acestei organizaţii, s-a întrebuinţat, la nivel strategic şi operativ, sintagma de „colaborare", incluzând aici şi ceilalţi actori civili din teatrele de operaţii. Dar, de asemenea, nu se preciza locul şi rolul fiecărui participant la acţiune, iar termenul avea mai mult o conotaţie politică decât militară.

Declanşarea războiului global împotriva terorismului şi crearea „coaliţiilor de voinţă" au îngreunat şi mai mult relaţionarea pe orizontală între diferiţii comandanţi participanţi la acţiunile militare din teatrele de operaţii. Primii care au înţeles şi analizat modul greoi de conlucrare ale structurilor de acelaşi nivel ierarhic, au fost teoreticienii militari americani, care au dezvoltat conceptul de „comandant sprijinit/comandant care sprijină"[18].

Comandantul sprijinit reprezintă acel comandant care are responsabilitatea principală asupra tuturor aspectelor unei misiuni repartizate prin planul de operaţii al eşalonului superior. Aceasta la nivel tactic. La nivel operativ, comandantul sprijinit este acea persoană căreia i se deleagă autoritatea de a elabora planul de operaţii sau ordinul de operaţii al întregii operaţii întrunite.

Comandantul care sprijină este acel comandant care asigură augmentarea forţelor sau alt tip de sprijin unui comandant sprijinit, sau care elaborează planuri de sprijin. În acest concept intră şi ministerele şi structurile naţionale care au atribuţii pe linia securităţii şi apărării naţionale.

Prin noua Doctrină a Armatei României, şi noi am preluat acest concept, sub denumirea de „relaţiile de sprijin"[19]. Acestea sunt stabilite în cadrul forţei întrunite, având rolul de a spori efectul capabilităţilor forţei întrunite prin utilizarea complementarităţii. Componentele forţei întrunite, ori alte elemente funcţionale, pot sprijini sau pot fi sprijinite pentru îndeplinirea unei anumite sarcini, iar comandanţii acestora pot acţiona în calitate de comandanţi sprijiniţi şi comandanţi care sprijină în acelaşi timp.

Deşi noi considerăm că relaţiile de sprijin nu sunt relaţii de comandă, acestea sunt direcţionate de comandantul forţei în scopul îndeplinirii misiunii de către comandantul sprijinit, îndeosebi pentru efortul principal.

După cum se poate vedea, relaţiile din cadrul sistemului de comandă şi control militar sunt deosebit de complexe şi necesită o profundă abordare şi înţelegere din partea comandanţilor şi a statelor lor majore, pentru a le putea exploata în folosul îndeplinirii misiunii. Acestea cuprind relaţiile dintre comandant şi statul său major, relaţiile de subordonare/pe verticală, precum şi cele de sprijin/pe orizontală. Ele integrează, într-un tot unitar, elementele

[18] *Joint Pub 0-2 Unified Action Armed Forces*, Washington D.C., 2005, p. 234.
[19] *Doctrina Armatei României*, p. 44.

componente ale sistemului C2. Numai cunoscându-le şi aplicându-le la cel mai înalt nivel, considerăm că se poate realiza un sistem de comandă şi control viabil, eficient şi capabil să îndeplinească orice misiune încredinţată, atât la nivel naţional, cât şi în cadrul operaţiilor multinaţionale de toate tipurile.

Pentru a îmbunătăţi procesul actual de luare a deciziei, considerăm că folosirea de către Statul Major General şi structurile subordonate a unui model analitic, ca o tehnică de evaluare a opţiunilor, reprezintă o abordare ştiinţifică a luării deciziei, lăsând arta la îndemâna celor care aleg soluţia optimă – comandanţii. Această abordare este şi mai importantă la nivelul strategic (SMG şi MAp), unde se dispune de timpul şi de instrumentele necesare unei astfel de abordări.

Modelul analitic, pe care propunem să-l folosim în cadrul procesului de luare a deciziei la nivelul SMG, poartă denumirea de „analiza opţională" şi constă din construirea, de către structurile participante la proces, a unei diagrame cu răspunsuri şi contra-răspunsuri pentru fiecare opţiune/soluţie analizată, prezentarea acestei diagrame grupului de comandă (şefului SMG), care va evalua probabilităţile şi utilitatea fiecărei ramificaţii viitoare, în vederea calculării rezultatelor maxime sau minime posibile şi luării unei decizii argumentate ştiinţific.

Implementarea acestui model implică existenţa unei structuri de comandă şi control militar bine definită şi structurată, îndeosebi la nivel central. Cu toate că acest sistem este prevăzut în Concepţia privind conducerea, comanda şi controlul în Armata României, aprobată prin Hotărârea CSAŢ nr. S.49/2007, considerăm că formula propusă nu aduce toate clarificările conceptuale privind comanda şi controlul militar până la nivelul verigilor de la baza lanţului de comandă şi că acest lanţ este supradimensionat în raport cu dimensiunea proiectată pentru structura de forţe. De asemenea, în conţinutul concepţiei sunt vizibile unele imperfecţiuni care, încă din stadiul iniţial de implementare, au generat interpretări şi acţiuni/măsuri diferite la nivelul categoriilor de forţe ale armatei (CFA), nesincronizări temporale şi spaţiale între structurile întrunite (joint) şi cele ale CFA, în ceea ce priveşte realizarea unei arhitecturi unice de C2, existând riscul de a nu se realiza asamblarea într-un sistem unitar şi armonios a subsistemelor componente. Aceste imperfecţiuni se referă la: organigrame paralele (de tip „Matrioşca"[20]); competenţe şi responsabilităţi insuficiente sau neclare, îndeosebi în domeniul sprijinirii procesului de luare a deciziilor; relaţii insuficiente sau neclare de subordonare/cooperare, îndeosebi în ceea ce priveşte rolul şi locul CNMC şi COpÎ; suprapuneri şi alte disfuncţiuni în

[20] Cuvântarea ministrului apărării, dl. Teodor Meleşcanu, cu prilejul autoevaluării SMG, Bucureşti, 20.02.2008.

exercitarea actului de comandă. Nu s-a realizat nici o delimitare riguroasă, pe toate palierele sistemului de comandă, a domeniului operaţional de cel administrativ, iar precizările cu privire la realizarea coordonării acţiunilor comandamentelor structurilor de forţe ale armatei, între ele şi între acestea şi structurile de comandament ale Alianţei Nord-Atlantice, sunt generale şi nu pot constitui un fundament eficient pentru configurarea şi realizarea unui subsistem de conexiuni viabil şi realist.

Conform Strategiei de Transformare a Armatei României, remodelarea fizică a arhitecturii sistemului de conducere, comandă şi control în Armata României se va realiza concomitent cu derularea procesului de transformare a structurii de forţe, în etapa 2008-2015. De aceea, propunem iniţierea, realizarea şi implementarea, la nivelul SMG, a unei noi concepţii de conducere, comandă şi control, la nivelul întregului sistem românesc, care să elimine toate aceste lipsuri şi să permită folosirea unor modele ştiinţifice de luare a deciziilor. Cu alte cuvinte, un sistem care să îmbine, în mod armonios, arta cu ştiinţa conducerii.

BIBLIOGRAFIE

Constituţia României, revizuită în 2003.

Legea 346/2006 privind organizarea şi funcţionarea M.Ap., 2006.

Strategia de Transformare a Armatei României, ediţia 2007.

*Doctrina Armatei României***,** Centrul Tehnic Editorial al Armatei, Bucureşti, 2007.

Concepţia de conducere, comandă şi control în Armata României, 2006.

Peter Drucker, *Practica managementului*, Editura Humanitas, Bucureşti.

Ken Jowitt, *Dezordinea mondială*, Editura California University, Los Angeles.

Gl.lt. Schoffner, *The Art of Command,* prezentare la Academia Bundeswehr, Berlin, 1993.

J.CS.Pub-1 (Joint Chiefs of Staff Publication), Washington D.C., 2002.

*Joint Pub 0-2 Unified Action Armed Forces***,** Washington D.C., 2005.

TERMINOLOGIE ÎN STUDIUL CONFLICTELOR

CONFLICT TERMINOLOGY

Col. Gheorghe CALOPĂREANU*
Universitatea Națională de Apărare "Carol I"

Baza teoretică a cunoştinţelor despre conflicte este deopotrivă limitată şi importantă. Înțelegerea terminologiei conflictelor este, aşadar, esențială. Limitele teoriei conflictelor sunt date de faptul că aceasta nu oferă explicații de detaliu asupra fenomenului conflictelor. În acelaşi timp, teoria conflictelor este importantă întrucât ne indică sursele de căutare necesare în analizarea anumitor conflicte.

The theoretical basis of the knowledge on conflict is both limited and important. Therefore the correct understanding of the terminology related to the subject in question is essential. The basic theory of conflicts is limited in that it does not provide much explanation on the phenomenon of the armed conflict. Equally, it is important because it offers guidance as to where to look when analyzing certain conflicts.

Cuvinte cheie: conflict, operații altele decât războiul, încheierea conflictelor, rezolvarea conflictelor, obiectivul final al operației**.**
Keywords: *conflict, operations other than war, conflict termination, conflict resolution, end-state***.**

Conflicte de toate genurile au marcat societatea umană în multimilenara existență a acesteia. O lume a calmului şi a liniştii globale rămâne o utopie chiar şi pentru cei mai optimişti dintre noi.

Din această perspectivă, lumea de ieri şi cea de azi nu se deosebesc fundamental – ambele sunt suprasaturate de conflicte globale cu o trăsătură imposibil de înlăturat: continuitatea. Nici viitorul, în măsura şi în limitele în care poate fi scrutat, nu face excepție. Fiecare zi relevă crime, atacuri teroriste, războaie etc., toate acestea cu consecințe extrem de negative asupra stării de bine a umanității.

Dacă analizăm numai perioada 1990 – 1999, vom contabiliza nu mai puțin de 118 conflicte armate[1], care au implicat 80 de state şi două regiuni

* e-mail: *geocal81@yahoo.com, cmcom@unap.ro*

[1] Dan Smith, *Trends abd Causes of Armed Conflic*t, Berghof Research Center for Constructive Conflict Management, http://www.berghof-handbook.net.

nonstatale şi au dus la pierderea a peste şase milioane de vieţi omeneşti şi la incalculabile pagube materiale. Producerea acestora ar fi fost cel puţin limitată dacă s-ar fi evitat escaladarea lor în lupte armate sau durata lor ar fi putut fi scurtată prin măsuri ferme de natură diplomatică sau economică.

Estimarea, chiar cu acurateţe relativă a efectelor şi condiţiilor la încheierea unui conflict, după ce prevenirea acestuia a fost ratată, se află într-o cotă ascendentă în preocupările a tot mai numeroşi specialişti.

Înţelegerea conflictelor armate, ca fenomene, şi a cauzalităţii acestora va maximiza întotdeauna şansele ca ele să revină la caracteristici belicoase, după ce, aparent, fuseseră create condiţiile de încheiere.

Terminologia ambiguă sau insuficient clarificată a conflictelor a dus adesea la interpretări şi înţelegeri diferite ale chiar domeniului de referinţă, motiv pentru care propun în acest articol explicarea unor termeni care să vină în sprijinul celor care studiază fenomenul complex al conflictelor.

Primul, *operaţiile altele decât războiul*, cuprinde toate tipurile de operaţii şi acţiuni care se planifică şi desfăşoară în afara celor ce definesc noţiunea de război convenţional, cum sunt acţiunile insurgente, contrainsurgente, operaţiile de menţinere a păcii, de impunere a păcii, non-combatante de evacuare, cele interne (înlăturarea efectelor calamităţilor naturale – inundaţii, cutremure etc.) sau ajutorul umanitar.

Modalitatea aplicării forţelor şi gradul de implicare a factorului politic determină categorisirea operaţiilor altele decât războiul în două tipuri distincte.

Prima categorie se referă la *operaţii care solicită utilizarea unor forţe combatante* desfăşurate în zone ostile pentru a sprijini, la comandă politică, acţiuni insurgente, contrainsurgente sau de impunere a păcii. Este evident că un mediu ostil presupune de cele mai multe ori măsuri dure pentru protecţia forţelor, fapt ce determină utilizarea unor tehnici specifice, cum sunt cele de promovare a consensului şi care sunt destinate în principal preluării iniţiativei.

Cel de-al doilea tip vizează *operaţiile de natură necombatantă* – acordarea de ajutor umanitar în zone calamitate, dar şi pe cele care, în funcţie de situaţie, pot reclama acţiuni specifice poliţiei – de menţinere a păcii sau de control al mulţimilor. Acestea din urmă pot avea sau nu la bază comanda sau decizia politică.

Aşadar, operaţiile altele decât războiul pot acoperi un spectru extrem de larg, fiecare dintre tipurile menţionate influenţând diferit modul de conducere şi coordonare ale forţelor şi conduita în teatrele de operaţiuni. Comportamentul unui militar neînarmat, de pildă, care acţionează ca observator militar ONU, va fi diferit de cel al unui militar care este membru al unei forţe de impunere a păcii şi cu siguranţă va fi complet altfel decât al unuia care asigură ajutor umanitar unor refugiaţi sau ia parte la operaţii împotriva unor insurgenţi.

Dimensiunea extinsă a spectrului operațiilor altele decât războiul face imposibilă aplicarea unei doctrine unice, capabilă să acopere cu exactitate toate situațiile din teatre. Pe de altă parte, teatrele de operațiuni sunt diferite din perspectivă geografică, a climei şi a condițiilor sociale, care determină şi gradul de acceptare al unor forțe străine de către comunitățile locale. De asemenea, este foarte posibil ca lanțul de comandă şi statutul forțelor participante să difere fundamental de la o operație la alta.

Numeroase națiuni, în special cele cu o vastă experiență în domeniu, şi-au definit propriile doctrine, la această dată neexistând însă o doctrină multinațională a operațiilor altele decât războiul.

Armata britanică, al cărei exemplu îl voi dezvolta în cele ce urmează, este fără îndoială una dintre cele mai experimentate în ceea ce priveşte planificarea şi desfăşurarea operațiunilor antiinsurgente, respectiv controlul conflictelor interne şi asigurarea securității interne. Condițiile speciale în care acestea au avut loc, respectiv lupta în junglă, în localități şi în toate tipurile de teren au adus de-a lungul deceniilor recente un plus de experiență, de care armata britanică beneficiază din plin în operațiile curente.

Una dintre lecțiile cu cel mai mare grad de utilitate învățate a fost, indubitabil, faptul că în operațiile altele decât război, în mod deosebit în acțiunile anti-insurgente, forțele militare nu pot acționa eficient decât pe baza unei strategii complet integrate şi coordonate, care în mod obligatoriu va include forțele de poliție şi populația locală. Astfel de operațiuni, în sprijinul poliției, trebuie să se desfăşoare cu respectarea strictă a principiului forței minime aplicate, fapt ce a condus la revizuirea unor concepte ale doctrinei operațiilor, care pune acum un mai mare accent pe inițiativă şi pe flexibilitate. Acestea din urmă, alături de respectul pentru lege şi de cooperarea civil-militar reprezintă principiile de fundamentare a doctrinei curente.

Conflictul, următorul termen asupra căruia am să mă opresc în acest stadiu al articolului, este descris într-o definiție generală ca o *opoziție, dezacord sau incompatibilitate între două sau mai multe părți*[2].

Extrem de variată, tipologia conflictelor este determinată de o multitudine de factori, cauzalitatea fiind una dintre cele mai evidente.

Lupta cu unele calamități naturale – foamete, secetă, incendii devastatoare în natură sau uragane puternice – este inclusă în categoria conflictelor de numeroase doctrine şi lucrări de specialitate.

De asemenea, apariția unor contradicții de interese politice, ideologice sau economice ale unor grupuri sociale duce adesea la conflicte armate violente; dacă ele se manifestă la nivel macro, posibilitatea izbucnirii unor războaie interstatale poate atinge cote maxime.

[2] http://ro.wikipedia.org/wiki/Conflict#Abordare_sociologic.C4.83.

Următorii termeni definiți, *încheierea şi rezolvarea conflictelor*, desemnează, de fapt, două etape distincte din viața unui conflict, primul, *încheierea conflictelor*, reprezentând un proces care poate conduce la realizarea celui de al doilea, precum şi la identificarea şi acceptarea condițiilor finale necesare restabilirii ordinii şi păcii inițiale.

Pe lângă utilizarea forțelor militare, încheierea conflictelor poate implica şi o serie de instrumente ale puterii politice, economice sau informaționale. Dacă ne referim la nivelul politic, acesta trebuie să prevadă până şi timpul când încetează ostilitățile. Necesitatea unei concordanțe a planurilor la nivelurile militar, politic şi național este esențială pentru succesul acțiunilor. Din perspectiva planificării şi utilizării forțelor armate, nimic nu se va întâmpla fără înțelegerea cu exactitate de către partea militară a scopurilor acțiunilor planificate, dar şi a situației create la finalul acestora.

Încheierea unui conflict reprezintă sfârşitul oficial al luptelor armate, nicidecum sfârşitul conflictului în sine. Doctrinele multor țări, printre care şi cea a SUA, precizează că scopul operațiunilor militare desfăşurate în conflicte este acela de a crea condițiile necesare de a convinge factorii de decizie ai beligeranților să încheie ostilitățile în termeni favorabili națiunilor sau aliaților, după caz. Astfel, doctrina întrunită americană, dar şi cea a Alianței Nord-Atlantice stipulează: "Dacă toate condițiile necesare încheierii în termeni favorabili a conflictului sunt stabilite cu acurateţe şi realism, vor fi create pârghiile care împiedică adversarul sa reînceapă ostilitățile... Atunci când forțele proprii sunt în măsură să-şi impună propria voință asupra adversarului, acesta va trebui să accepte înfrângerea, să înceteze acțiunile ostile sau să treacă la alte tipuri de conflict, cum sunt acțiunile geopolitice sau lupte de gherilă"[3].

Uneori, acțiunile forțelor armate se pot încheia fără rezolvarea tuturor cauzelor conflictului.

Termenul *rezolvarea conflictelor* a fost definit şi studiat de literatura de specialitate abia la sfârşitul secolului XX, după încheierea Războiului Rece, deşi devenise, sub diverse denumiri, un obiect de studiu încă din anii 1950-1960. În această perioadă, relațiile est-vest atinseseră un nivel de tensiune fără precedent în istorie din cauza gradului înalt de dezvoltare a armelor nucleare, care amenințau însăşi existența umanității. Unii analişti, într-o muncă de pionierat, au decis studierea conflictelor ca fenomene globale, descoperind trăsături comune ale acestora indiferent de domeniul în care se manifestau – relații internaționale, politică internă, relații economice sau la nivel de comunitate, de familie ori de indivizi.

Următorul termen care face obiectul analizei este *obiectivul final al operației* („end-state"), definit ca „o situație de natură politică sau militară voită a

[3] Joint Chiefs of Staff, Doctrine for Joint Operations, Joint Publication 3-0 (Washington: The Join Staff, 10 September 2001), p. III-24; North Atlantic Treaty Organization, Allied Joint Operations, Allied Joint Publication 3, Ratification Draft 1 (Brussels: NATO, November 2000), p. 6-1.

fi realizată la sfârşitul unei operaţii şi care indică atingerea unor obiective stabilite anterior[4]". El presupune, aşadar, identificarea şi descrierea în mod concis şi cu claritate a unei serii de condiţii, care, odată îndeplinite, pot conduce la atingerea obiectivelor politice sau strategice naţionale, de alianţă sau de coaliţie.

Este esenţial ca obiectivul final al operaţiei, fie el politic sau militar, să fie inclus de către planificatorii militari în planul de operaţii încă din faza preliminară a procesului de planificare şi să urmărească permanent actualizarea planurilor dacă situaţia o impune. La rândul său, planul de operaţii trebuie să reflecte cât mai exact gradul de acceptabilitate al obiectivului final politic şi militar al operaţiei, a cărui îndeplinire justifică, de fapt, încheierea operaţiunilor militare în termeni favorabili.

Abundând de exemple grăitoare, istoria recentă demonstrează că întotdeauna declanşarea şi intrarea într-un război sunt mai uşor de realizat decât ieşirea din acesta.

Unul dintre acestea[5], binecunoscut publicului consumator de istorie şi nu numai, a avut loc în anul 1956, când primul ministru al Marii Britanii, Anthony Eden, şi premierul francez, Guy Mollet, îngrijoraţi de creşterea influenţei în zonă a preşedintelui egiptean, Nasser, au decis înlăturarea acestuia de la conducerea ţării prin operaţiuni coordonate ale unor forţe militare britanice, franceze şi israeliene. Statele majore britanic şi francez au planificat în cele mai mici detalii operaţiunile militare, asigurându-se că riscurile şi costurile acestora nu vor depăşi un minimum acceptabil.

Operaţiunile militare au fost apoi lansate fără existenţa unei concepţii clare asupra situaţiei dorite postconflictual. Numeroase întrebări, ale căror răspunsuri ar fi modificat radical planul coaliţiei, au rămas neadresate: care ar fi cursul operaţiunii dacă debarcarea pe Canalul Suez, în porturile Said şi Fual nu îl va determina pe preşedintele Nasser să îşi retragă forţele? vor mai dori forţele britanice şi franceze să se deplaseze spre Cairo? dacă da, vor avea ele sprijinul internaţional pentru această mişcare? cum va arăta noul guvern egiptean după cucerirea capitalei? vor avea forţele britanice şi franceze acceptul opiniei publice internaţionale pentru o astfel de ocupaţie?

În final, forţele britanice şi franceze, cu sprijinul celor israeliene, au debarcat în porturile de pe Canal, însă operaţiunea a fost departe de a fi un succes şi, mai ales, de a se derula conform planificării. Folosind un limbaj comun, contrar relaţiilor bilaterale încordate ale vremii, SUA şi URSS, dar şi opinia publică mondială, au cerut imperativ ţărilor agresoare să-şi retragă trupele.

Urmarea este uşor de intuit: în loc să fie un înfrânt, preşedintele egiptean a devenit un victorios lider al cauzei arabe, în timp ce ţările atacatoare au pierdut nu numai din prestigiul dobândit pe parcursul a câtorva secole glorioase, dar şi din influenţa dobândită în zonă.

---

[4] *NATO Glosary of Terms and Definitions,* Allied Administrative Publication (AAP) – 6, 2007.
[5] Fred Charles Ikle, *Every War Must End,* New York, Columbia Univ. Press, 1971, pp.6-7.

UTILIZAREA SISTEMELOR SUPORT PENTRU ASISTAREA DECIZIEI ÎN PROCESUL DE MANAGEMENT AL RESURSELOR DE APĂRARE

THE USE OF THE SUPPORT SYSTEM FOR THE DECIZION ASSISTANCE IN THE PROCESS OF THE DEFENCE RESOURCES MANAGEMENT

Lt.col.ing. Lucian POPESCU*
Universitatea Națională de Apărare "Carol I"

Noile realităţi, bazate pe tehnologiile revoluționare cu efecte puternice în domeniul tehnologiei informației şi comunicațiilor, au corespondent în societate. Sistemul militar se adaptează el însuşi la această nouă realitate. Eficiența acțiunii militare se bazează pe procesul pragmatic de management al resurselor de apărare. Utilizarea sistemelor suport de asistare a deciziei în procesul de management al resurselor de apărare este o necesitate.

The new reality, based on cutting edge technologies with strong effects on communication and information technologies, has a correspondent in the social society. The military system adapts itself to this new reality. The efficiency of military action is based on a pragmatic process of defence resources management. The use of the support systems of the decision assistance in the process of defence resources management is a must.

Cuvinte cheie: management, sisteme suport, decizie, resurse de apărare, informație.
Keywords: *management support system, decizion, defence resources, information.*

Sistemul decizional al organizațiilor

Sistemul de management al organizației poate fi definit ca ansamblul elementelor cu caracter decizional, organizatoric, informațional, motivațional etc. din cadrul organizației, prin intermediul căruia se exercită ansamblul proceselor şi relațiilor de management, în vederea obținerii unei eficacități şi eficiențe cât mai mari.

* e-mail: *l.popescu @yahoo.com*

Indiferent de caracteristicile organizației, sistemul de management cuprinde mai multe componente[1] ce se deosebesc în funcție de natura, de caracteristicile instrumentarului utilizat, şi anume:

- subsistemul organizatoric;
- subsistemul informațional;
- subsistemul decizional;
- subsistemul metode şi tehnici de management;
- alte elemente de management.

Fiind integral specific managementului, subsistemul decizional constituie un adevărat sistem de comandă, ce reglează ansamblul activităților implicate.

Decizia poate fi definită ca un proces rațional de alegere a unei soluții, a unei linii de acțiune dintr-un număr oarecare de posibilități, în scopul de a ajunge la un anumit rezultat[2].

Structurarea sistemului decizional în funcție de tipologia deciziilor manageriale, deşi esențiale, nu reflectă integral structura şi funcționalitatea sistemelor organizațional-manageriale moderne. În ultimele decenii s-au conturat anumite abordări manageriale, managerial-holonic[3] şi virtual[4], cu un conținut decizional major, ce indică configurații şi funcționalitate sensibil diferită comparativ cu sistemul decizional al organizației.

Procesul decizional poate fi definit prin ansamblul etapelor şi fazelor parcurse în pregătirea, adoptarea, aplicarea şi evaluarea consecințelor deciziei manageriale[5].

Desfăşurarea unui proces decizional şi elaborarea unor decizii fundamentate ştiințific, reduc riscul apariției unor consecințe cu abateri semnificative față de cele evaluate inițial şi restrânge sfera incertitudinii.

Un plus de prudență se recomandă în adoptarea deciziilor strategice care angajează resurse materiale şi umane mari şi au un efect propagat pe o perioadă de mai mulți ani.

Pentru ca o decizie să răspundă scopului urmărit de decident, trebuie să îndeplinească anumite cerințe, printre care mai importante sunt:[6] cunoaşterea strictă a realității din organizație, oportunitatea deciziilor, dreptul de a decide, formularea clară a deciziei, coordonarea deciziilor, eficiența deciziilor, precum şi variantele decizionale.

---

[1] O. Nicolescu, I. Verboncu, *Fundamentele managementului organizației, manual virtual*, A.S.E.
[2] O. Fundătură şi colab., *Dicționar de management*, p. 80.
[3] M. Laurent., H. Raimond, G. Valenduc, P. Vendramin, *Les Technologies avancées de communication et leur usages professionnels*, în xxx FTU , Namur, 1998, p. 118.
[4] J. Longenecker, Ch. Pringle, *Management*, Charles Merrill Publishing Limited, Aldershot, 1989, p. 132.
[5] O. Nicolescu, I. Verboncu, *Management*, Editura Economică, Bucureşti 1995, p. 137.
[6] O. Nicolescu, I. Verboncu, *op. cit*., p. 140.

Pentru realizarea în practică a acestor cerințe este necesar ca decidentul să dispună de un volum mare de informații specifice fiecărei deciziei şi de un anumit interval de timp de la identificarea problemei decizionale până la necesitatea adoptării deciziei.

Sisteme suport pentru decizie

Sistemele suport pentru decizie sunt strict legate de tipul deciziei. O decizie programată cu grad mare de repetabilitate poate fi uşor simulată sau asistată cu sisteme suport pentru decizie. Activitățile prin care se realizează finalitățile sistemului constituie funcția sa, care constă în mulțimea de interacțiune care realizează relația sistemului (subsistemului) cu mediul şi cu sistemul ierarhic superior[7]. Sistemele suport pentru decizie sunt strict legate de tipul deciziei. O decizie programată cu grad mare de repetabilitate poate fi uşor simulată sau asistată cu sisteme suport pentru decizie.

Activitatea de management a resurselor de apărare este o activitate complexă ce presupune printre altele:

- relaționarea de informații referitoare la securitatea şi apărarea națională, informații care din ce în ce mai des sunt în cantități mari;
- aplicarea de diverse modele de calcul specifice managementului resurselor de apărare care de multe ori sunt complexe.

Aceste argumente justifică necesitatea utilizării instrumentelor software specializate care să asiste activitatea de management organizațional. Implicarea acestor software are drept scop uşurarea activităților din sfera decizională.

Printre facilitățile software-urilor pentru management organizațional se pot enumera: precizie, permisivitate, uşor de folosit, permite modificări, viteză, calculează bugete şi controlează costuri, permit definirea de calendare de lucru, comunicare prin e-mail, grafice, stochează, importă/exportă date, sortează şi filtrează date, lucrează cu proiecte multiple şi subproiecte, generează rapoarte, management de resurse, planificare, monitorizează şi controlează activități, securitate, analize „What-if".

Folosirea unui produs software (tip Project Manager[8], 4C[9], Open Plan[10], Opera[11], sau pentru proiectele de foarte mari dimensiuni Primavera[12]

[7] P. Costantinescu, *Sisteme ierarhizate*, Editura Academiei, Bucureşti, 1986, p. 11.
[8] Produs de *Microsoft Corporation.*
[9] Produs de *InterSoftware UK Ltd*.
[10] Produs de *Welcome Software Technology International*.
[11] Produs de *Welcome Software Technology International* pentru managementul riscurilor şi al probabilităților.
[12] Produs de *Primavera Systems Inc*.

sau produsele Innate[13]) este esențială pentru realizarea obiectivelor de mare anvergură, deoarece permite gestionarea tuturor operațiunilor în funcție de parametrii stabiliți, oferind în acelaşi timp variate posibilități de vizualizare a informațiilor

Programul „Microsoft Project Manager"

Programul „Microsoft Project Manager" face parte din pachetul OFFICE de programe şi ca atare este foarte accesibil.

Caracteristicile programului de calcul Microsoft Project țin seama în primul rând de mărimea proiectelor şi de configurația sistemului de calcul. Microsoft Project Manager [14] reprezintă o aplicație deosebit de puternică în managementul proiectelor, care permite gestionarea proiectelor mici şi medii (până la 10.000 de activități). Acesta poate fi folosit în proiectarea, planificarea şi urmărirea activităților, punând la dispoziție o gamă largă de posibilități de reprezentare grafică a informațiilor. În afară de planificarea duratelor şi termenelor de realizare a activităților, acesta dă şi posibilitatea planificării costurilor şi resurselor (oameni şi echipamente). Suplimentar, în afara planificării activităților, se poate realiza şi un proiect de control a acestora, prin care se poate compara planificarea inițială cu cea actualizată şi se pot elabora rapoarte de stare comparative între situația reală existentă şi cea corespunzătoare planificării inițiale.

În ansamblul pachetelor de programe Microsoft, programul Microsoft Project Manager are un rol aparte, făcând parte din categoria programelor de calcul pentru management. Microsoft Project Manager oferă facilități care permit planificarea, conducerea şi comunicarea oricăror tipuri de activități cu foarte mare uşurință.

Microsoft Project Manager este un produs comun de asistare a deciziei manageriale care poate fi utilizat la gestionarea activităților unei organizații de dimensiuni reduse sau pentru gestionarea unei singure activități, dar deosebit de complexă.

Pentru gestionarea activităților unei organizații de dimensiuni mari, cum ar fi o structură de nivel brigadă sau mai mare, este recomandabilă utilizarea unui produs dedicat, cum ar fi cele dezvoltate pe o platformă ORACLE.

Sisteme informatice pentru asistarea deciziei militare

Condițiile impuse de societatea cunoaşterii, bazată pe informație precum şi pe prelucrarea acesteia, au implicații asupra întregii societăți. Sistemul militar, component al sistemului social, a intuit necesitatea adaptării

[13] *Innate Management Systems Ltd.* produce sisteme capabile de a interfața cu alte pachete soft dedicate managementului de proiect, dar şi cu baze de date Oracle sau Ingres.

[14] A se vedea documentația *Help* a aplicației software *Microsoft Project* din pachetul *Office 2003.*

acțiunii militare la condițiile impuse de această situație. Eficientizarea activităților din domeniul militar are la bază o nouă abordare, pragmatică, a proceselor de alocare a resurselor pentru apărare.

În prezent, la nivelul sistemului militar se doreşte implementarea unui sistemul informatic de sprijin al acțiunilor militare (SISAM). Acest sistem este construit pe o platformă ORACLE şi reuneşte sisteme de gestionare a resurselor pentru apărare, resurse umane (SIPER), materiale (SILOG), financiare. Integrarea gestionării resurselor pentru apărare, precum şi asigurarea utilizării eficiente a acestora o realizează sistemul informatic pentru asistarea deciziei militare (SIAD).

În opinia noastră, pentru a eficientiza procesele decizionale la nivelul sistemului militar, în vederea managementului resurselor pentru apărare este esențială atât utilizarea unor sisteme suport (produse informatice dedicate) la nivel strategic, organizațional, cât şi utilizarea unor produse informatice comune pentru gestionarea activităților decizionale la nivel tactic.

NOILE AMENINȚĂRI, RISCURI ŞI SOLUȚII ACTUALE LA ADRESA SECURITĂȚII DIN PERSPECTIVĂ EUROPEANĂ

THE NEW THREATS, ACTUAL RISKS AND SOLUTIONS AT THE SECURITY FROM THE EUROPEAN VIEW

Gl.bg. Gabriel GABOR*
Divizia 1 Infanterie "Dacica"

Combaterea fenomenului terorist-diversionist trebuie privită ca o acțiune permanentă în care sunt angajate toate instituțiile statului abilitate de lege.

Diversion – terrorist phenomenon must be considered as a permanent action in which all the state institutions accepted by the law are involved.

Cuvinte cheie: globalizare, securitate, securitate națională, amenințare, vulnerabilitate.
Keywords: *globalization, security, national security, threatening, vulnerability.*

Gama amenințărilor este surprinzător de mare, iar ordinea de importanță nu poate fi stabilită decât pentru o perioadă scurtă de timp, datorită vitezei mari de schimbare şi inovație, şi datorită existenței disparate şi indistincte a parametrilor de predictibilitate.

Dintre cele mai semnificative amintim:

- terorismul – subiectul a fost abordat anterior;
- corupția şi economia subterană – pot amenința stabilitatea politică a unui stat prin faptul că afectează securitatea economică a cetățeanului. Nu întâmplător corupția este considerată una dintre cele mai importante piedici în normalizarea vieții democratice a României;

* e-mail: *gaborsmg@yahoo.com*

- crima organizată, traficul de persoane, droguri şi materiale strategice – sunt privite ca ameninţări majore pentru faptul că însumează trei flageluri ale societăţii contemporane: traficul ilicit de orice fel, criminalitatea şi spălarea de bani, terorismul;
- ameninţări de natură ecologică – apar atunci când degradarea mediului ambiant crează o stare de insecuritate a unui stat;
- ameninţări la adresa informaţiilor – apar atunci când se aduc atingeri spaţiului în care circulă informaţia. Spaţiul cibernetic a devenit un bun universal în condiţiile societăţii moderne supertehnologizate. Alvin Toffler spunea despre cunoaştere că este ”substitutul final al altor resurse.” Astfel, orice atac asupra fluxurilor informaţionale ale unui stat poate constitui o ameninţare la adresa securităţii sale.

Noţiunea de "terorism" provine, din punct de vedere etimologic, din limba latină (terror = teroare). Încă înainte de romani, în mitologia greacă, teroarea (Phobos) şi frica (Deimos) erau numele date celor doi cai care trăgeau carul de luptă al lui Ares, zeul războiului. Simbolistica acestor cuvinte este semnificativă: războiul, lupta, presupun recurgerea la forţă, la mijloace violente. Resorturile psihologice ale acestui proces sunt frica şi teroarea, care este încă de atunci percepută ca folosire sistematică a fricii pentru a obţine ceva, un anume rezultat anticipat. Prin noţiunea de *teroare* se înţelege o teamă extremă care înspăimântă, tulbură şi paralizează. Această teamă colectivă poate fi indusă prin *terorizare,* adică prin practicarea ameninţării cu violenţa sau folosirea acesteia.

Conceptul de *terorism* a apărut relativ târziu; conform Dicţionarului Robert, verbul *a teroriza* a intrat în vocabularul limbii franceze abia după anul 1796. Folosirea modernă a conceptului de *teroare* a început în Revoluţia Franceză din 1789; caracteristica cea mai spectaculoasă şi mai cunoscută a terorii a fost executarea tuturor opozanţilor, teroarea fiind privită ca o metodă de eliminare a indezirabililor. Pentru o definire rezonabilă, în acest moment se apreciază că este necesar să se identifice caracteristicile terorismului, care pot fi grupate în patru categorii generale: *obiective, strategii, operaţii şi organizare.* Scopul final urmărit de terorism este de natură politică, ceea ce şi separă terorismul de alte acte criminale.

Dacă scopul tactic sau obiectivul imediat al unui grup terorist îl constituie crearea terorii, scopul strategic îl constituie folosirea panicii, a dirijării nemulţumirii publice generate de starea de teroare ce poate obliga puterea la concesii politice pe linia scopurilor propuse. Văzut din această perspectivă, terorismul poate fi înţeles şi ca o practică psihologică ale cărei elemente determinante sunt *frica* şi *publicitatea.*

O altă caracteristică importantă a acţiunilor teroriste este *clandestinitatea;* din cauza naturii violente şi criminale a terorismului, partizanii acestuia trebuie să acţioneze acoperit, pentru a evita identificarea lor.

Pe lângă faptul că este *violent, criminal şi clandestin,* mai trebuie avută în vedere încă o caracteristică a terorismului, şi anume faptul că acesta se practică, în majoritatea cazurilor, *în grup.* Tot mai multe ţări percep terorismul ca pe o ameninţare internaţională, care poate lovi în interesele lor oriunde în lume. De aceea, măsurile luate pe plan intern nu mai sunt suficiente pentru rezolvarea unei probleme transfrontaliere sau internaţionale.

Terorismul conferă celor slabi o mare putere de impact asupra unor state, chiar a celor puternice. Organizaţiile teroriste beneficiază de o serie de avantaje, comparativ cu forţele militare chiar mai numeroase: surpriza în acţiune; o zonă de operaţii în general strict determinată; o foarte bună cunoaştere a zonei de operaţii; una sau mai multe baze logistice în interiorul zonei lor de operaţii, de cele mai multe ori în foarte bune condiţii de conspirativitate şi deci greu de reperat şi distrus de forţele de ordine sau de cele militare cărora organizaţiile teroriste li se opun; un sistem de comunicaţii simplu şi eficient la distanţă mică; autonomie, ori chiar independenţă acţională, nevoile logistice fiind foarte reduse. Mai mult chiar, doctrina de acţiune a tuturor organizaţiilor teroriste este asemănătoare, fiind axată exclusiv pe acţiuni cu caracter activ şi ofensiv. Conform acestei doctrine se determină ce anume poate constitui o ţintă (natura acestora), se identifică aceste ţinte, apoi se stabileşte cum, când şi unde să fie acestea atacate. De preferinţă organizaţiile teroriste atacă obiective neprotejate, nepregătite, chiar lipsite de apărare şi capacitate de ripostă.

În general, se evită angajamentele decisive, loviturile executându-se prin surprindere şi în timp foarte scurt, părăsind apoi zona de acţiune înainte ca autorităţile să poată răspunde – prin aceasta organizaţiile teroriste prelungindu-şi durata de viaţă.

Terorismul poate fi utilizat pentru îndeplinirea unei game largi de obiective: constrângere, represalii sau răzbunare, raţiuni ce ţin de religie, crimă organizată, propagandă şi dorinţa de a fi popularizat prin mass-media.

Un specialist american în problematica terorismului, Chalmers Johnson, apreciază că există patru tipuri principale de terorism:

- etnic – incluzând activităţile cu motivaţie religioasă, lingvistică, separatism regional şi altele asemenea;
- naţionalist – mişcări iredentiste şi anticoloniale;
- ideologic – incluzând mişcările anarhiste, grupările radicale de extremă stânga sau extremă dreapta;
- patologic – grupări ce atacă ţinte publice (nemilitare şi neguvernamentale) în mod aparent din raţiuni personale.

Actele de terorism pot fi împărțite în patru categorii de manifestare, diferențiate după autori şi scopurile urmărite:

a) *terorismul ordinar sau banditismul* – în general, acte de violență ce urmăresc obținerea unor avantaje sau foloase materiale, comise individual sau în bandă şi care nu au obiective politice;

b) *terorismul politic* – care acoperă gama asasinatelor organizate şi sistematice, cu finalitate politică evidentă;

c) *terorismul de stat* – presupune recurgerea din partea unui stat la acte de natură teroristă în lupta cu unele mişcări sau persoane considerate subversive pe teritoriul respectivului stat. Tot în această categorie se mai înscriu exercitarea sistematică a actelor de coerciție bazate pe utilizarea pe scară largă a forței şi printr-un larg evantai de mijloace violente. Actele de terorism de stat dau în mod necesar naştere la acțiuni de terorism şi de contraterorism care, la rândul lor, provoacă o adevărată reacție în lanț;

d) *terorismul internațional* – se poate realiza la două nivele diferite:

- *individual* – în cazul actelor de terorism intern (individual sau în grup), la care însă se adaugă un element de extrateritorialitate referitor la autori, victimă sau locul de executare a actului şi locul de producere a efectelor sale;
- *statal* – atunci când actele respective sunt îndreptate împotriva unui stat.

Terorismul internațional este categorisit din punct de vedere al obiectivelor urmărite: de drept comun sau banditism internațional, când vizează foloase materiale; politic; etnic şi/sau religios.

Potrivit tipologiei acceptate de Departamentul de Stat al SUA, terorismul se poate materializa sub trei forme:

1. Terorismul organizațional. Întotdeauna mici, strâns unite şi omogene politic, aceste grupuri teroriste sunt incapabile să obțină sprijinul larg al maselor în favoarea pozițiilor lor radicale, fiind nevoite să apeleze la terorism. Unele dintre aceste grupuri pot deveni transnaționale, adică dispun de potențialul necesar pentru a lovi oriunde în lume;

2. Terorismul practicat în contextul insurgenților. Insurgenții pot fi separatişti etnici sau rebeli politici. Acțiunile insurgente sunt de natură paramilitară sau de gherilă, operând în limitele granițelor naționale. Forțele insurgente au adeseori o componentă teroristă, menită să erodeze credibilitatea guvernului, legitimitatea şi sprijinul politic prin terorizarea civililor.

3. *Terorismul sponsorizat.* Acesta implică sprijinirea unor grupări teroriste sau a acțiunilor lor de către state suverane. Sponsorizarea de stat a terorismului poate atinge mai multe grade de implicare:

- implicarea directă în operațiuni teroriste;

- încurajarea, asistența logistică şi sprijinul material acordat grupărilor teroriste în producerea de atentate în interesul statelor;
- procurarea de armament, explozibil, asistență în domeniul insurecției, asigurarea de liberă trecere şi locuri de retragere, precum şi justificarea ideologică din partea statului sponsor.

Posibilele soluții sunt:

- *Negocierile* cu teroriştii presupun dialogul cu ei pentru evitarea confruntării şi producerii de victime şi câştigarea de timp pentru găsirea soluției potrivite. Echipele de negociatori sunt formate din translatori, medici, psihologi, specialişti antiterorişti etc. În cazul reuşitei negocierilor, ostatecii şi/sau obiectivul sunt eliberate, iar teroriştii capturați şi depuşi la locurile de detenție.
- Dacă metodele de negociere sunt ineficiente, conducătorul acțiunii antiteroriste poate opta pentru *folosirea unor mijloace speciale de neutralizare* a acestora (substanțe chimice sau medicamentoase) după care acționează celelalte elemente de dispozitiv: echipele de blocare exterioară (gruparea de acțiune imediată, echipele de asalt, sprijin cu foc, pompierii), rezervele, echipa pirotehnică în conformitate cu planul de acțiune aprobat.
- *Măsurile de intimidare* urmăresc crearea acelei stări care să-i determine pe terorişti să se predea. Aceasta se realizează prin demonstrații de forță, simularea atacului asupra obiectivului, declanşarea unor incendii false, întreruperea curentului, a surselor de aprovizionare, explozii etc.
- *Acțiunea în forță* se realizează în situația când celelalte modalități nu au dat rezultate. Ea se poate face prin diferite procedee: ambuscada interioară; asaltul simultan pe mai multe direcții; asaltul pe o direcție favorabilă, concomitent cu o acțiune demonstrativă pe o direcție secundară; atragerea teroriştilor într-un schimb de focuri de uzură pentru a-i determina să-şi consume munițiile şi explozivii; acceptarea formală a cererilor şi atragerea ulterioară într-o ambuscadă etc.

Ambuscada interioară constă în dispunerea mascată a luptătorilor în interiorul obiectivului în locurile favorabile capturării succesive şi fără zgomot a teroriştilor.

Combaterea acțiunilor presupune un complex de măsuri şi activități prin care se urmăreşte: descoperirea şi neutralizarea sau nimicirea forțelor teroriste; luarea tuturor măsurilor de protecție a obiectivelor şi trupelor proprii şi prevenirea acțiunilor teroriste.

BIBLIOGRAFIE

*** Material de curs, National Defence College, Canada, Kinston, 1989.

Anthony Giddens, *The progresive manifesto: Now ideas for the center – left*, Policy network , 2004.

Alvin şi Heidi Toffler, *Război şi antirăzboi*, Editura Antet, 2000.

Arnold Wolfers, *Discord and collaboration*, Baltimore, Johns Hopkins University Press, 1962.

CSSAS, *Terorism contemporan – factor de risc la adresa securităţii şi apărării naţionale în condiţiile statutului României de membru NATO*, Bucureşti, 2004.

Col.(r) dr. Grigore Alexandrescu, *Ameninţări la adresa securităţii,* Editura Universităţii Naţionale, Bucureşti 2004.

Jan Aart Scholte, *Globalization a critical introduction*, London, Macmillan, 2000.

Martin Albrow, *The global age: State and society beyond modernity,* Standford University Press, 2006.

Col. Petre Bejenariu, *Riscuri, ameninţări, pericole, vulnerabilităţi – corelaţii şi condiţionări*, din *Gândirea Militară Românească*, nr. 6, 2002.

Gl.bg.(r) dr. Octavian Dumitrescu, *Fenomenul Militar. Evoluţii în perspective*, Editura Semn E, Bucureşti, 2004.

REVOLUȚIA ÎN AFACERILE MILITARE. DEFINIȚII ŞI CLARIFICĂRI

REVOLUTION WITH THE MILITARY ACTIONS. DEFINITIONS AND CLASIFICATIONS

Gl.bg. Gabriel GABOR*
Divizia 1 Infanterie "Dacica"

„Revoluția în afacerile militare este o schimbare majoră în natura luptelor armate, adusă de aplicarea inovativă a tehnologiei, care, combinată cu schimbări dramatice în doctrina militară şi conceptele operaționale, influențează decisiv caracterul şi executarea operațiilor". (Paul Davis, Corporația RAND, SUA)

"The revolution in the military actions is a major change in the nature of battles, brought by the innovative use of technology, that, mixed up with dramatic changes in the military doctrine and operational concepts, influences in the decisive way the character and the execution of the operations". (Paul Davis, Corporația RAND, SUA).

Cuvinte cheie: globalizare, securitate, securitate națională, revoluția militară, afaceri militare.
Keywords: *globalization, security, national security, military revolution, military actions.*

Teoria militară actuală se confruntă cu o gamă largă de definiții pentru revoluția în afacerile militare. Deoarece există termeni care pot crea confuzii, mai întâi este necesar să facem distincția dintre revoluțiile militare, revoluțiile în afacerile militare şi revoluțiile tehnice militare, în general. Astfel, pentru majoritatea specialiştilor, revoluția militară se referă la implicațiile schimbărilor din domeniul militar asupra nivelului politico-strategic, ceea ce unii specialiştii numesc marea strategie. Aceasta are influențe la nivel practic asupra politicii, economiei, structurii industriale, demografiei, sociologiei şi culturii.

La rândul său, *revoluția tehnică militară* evidențiază, în principal, consecințele tehnologiei militare, civile sau cu dublă întrebuințare asupra

* e-mail: *gaborsmg@yahoo.com*

ducerii războiului, fiind vizibilă în mod practic în sistemele de armamente, echipamente, logistica trupelor etc. În schimb, *revoluția în afacerile militare* se situează între acestea două, afectând nivelele militar-strategic, operațional şi tactic ale războiului şi manifestându-se în: tipul şi fizionomia categoriilor de forțe ale armatei, organizarea/structura forțelor, concepte, doctrine, strategii, proceduri specifice, adecvate noilor arme şi sisteme de arme existente.

Ceea ce este important de subliniat este că revoluțiile militare nu se referă la utilizarea unor mijloace modernizate de ducere a războiului, ci au în vedere, în special, atingerea unor obiective politice inaccesibile înainte sau/şi atingerea lor pe căi fundamental diferite.

Revoluțiile militare permit aceasta prin schimbarea cadrului general al războiului. Ele remodelează societatea, statul şi structurile militare, influențând astfel capacitatea statelor de a crea şi a proiecta puterea militară. Efectele lor finale sunt convergente. Având în vedere profunzimea schimbărilor implicate, revoluțiile militare nu au loc foarte des.

În ceea ce priveşte strict *revoluțiile în afacerile militare*, cele petrecute în ultimii 200 de ani, sunt recunoscute ca fiind următoarele:

1) Revoluția napoleniană:

- armată de voluntari, compusă din soldați ştiutori de carte, cu o raportare fundamental diferită la ansamblul societății;
- drumuri de transport şi aprovizionare utilizabile pe orice vreme;
- noile structuri militare: corpul de armată şi sistemul logistic adecvat;
- tacticile atacului masat şi ale artileriei mobile.

2) Revoluția adusă de calea ferată, puşca cu țeava ghintuită şi telegraf:

- revoluționează războiul terestru: calea ferată – revoluționează logistica; puşca – transformă tactica; telegraful – influențează comanda şi controlul, la nivel strategic; noua infrastructură industrială dă naştere unui nou nivel al războiului – cel operativ.

3) Revoluția motorului turbină şi a submarinului:

- revoluționează războiul naval.

4) Lupta bazată pe blindate şi superioritatea aeriană:

- tăria unei armate nu se mai măsoară în numărul soldaților;
- maturizarea tehnologiei (tancul) şi radioul de pe tanc;
- o nouă structură de arme întrunite şi arme de sprijin aerian;
- noi concepte operaționale: „pătrunderea pe fronturi înguste" şi „superioritatea aeriană";
- noi procedee tactice orientate pe misiune.

5) Puterea aeriană navală bazată pe portavioane:

- executarea de lovituri la distanțe de sute şi chiar mii de kilometri: modificarea avioanelor pentru decolarea şi aterizarea în condiții specifice; dezvoltarea tehnicilor de mişcare rapidă pe o punte supraaglomerată; utilizarea aeronavelor în forțe de lovire întrunite pentru atacul țintelor terestre sau maritime.

6) Revoluția nucleară şi rachetele balistice:

- perspectiva autodistrugerii umanității este introdusă în calculele strategice;
- apar noi doctrine şi structuri militare adecvate (războiul nuclear limitat, prima lovitură etc.).

În ceea ce priveşte definirea revoluțiilor în afacerile militare, teoreticienii militari nu au ajuns la un acord. Iată câteva exemple:

„Revoluțiile în afacerile militare sunt schimbări fundamentale cu bătaie lungă în ce priveşte modalitatea de planificare sau execuție propriu-zisă a operațiilor militare de către armatele avansate ".

(Dr. Andrew Marshall,
Departamentul de Stat al Statelor Unite, Biroul de evaluare)

„Revoluțiile în afacerile militare caută să utilizeze noi tehnologii pentru a transforma modul în care unitățile militare pot duce războiul".

(Amiral William Qwens,
fost adjunct al şefului Statului Major Întrunit al Statelor Unite)

„Revoluția în afacerile militare implică o schimbare de paradigmă în ce priveşte natura şi executarea operațiilor militare, care fie face ca una, sau mai multe capacități esențiale ale unui actor dominant să ajungă depăşite/irelevante, fie creează una sau mai multe astfel de capacități inedite în unele dimensiuni noi ale războiului, sau amândouă ".

(Richard O.Hundley,
Corporația RAND, SUA)

„Revoluțiile în afacerile militare sunt perioade de inovație în care forțele armate elaborează noi concepte care implică schimbări în doctrină, tactici, proceduri şi tehnologie ... Revoluțiile în afacerile militare se produc aproape exclusiv la nivelul operativ al războiului. Ele afectează foarte rar nivelul strategic, cu excepția cazului că succesul operativ poate influența ecuația strategică generală ... mai mult, revoluțiile în afacerile militare se produc întotdeauna în cadrul unui anumit context politico-strategic – şi acel context este totul".

(Profesorii Williamson Muray şi Macgregor Wuoy)

Aceste cinci definiții ale revoluției în afacerile militare sunt în mod cert, diferite atât în mod direct, cât şi indirect. În primul caz, de exemplu, termenul „revoluție" nu presupune că acea schimbare trebuie să fie rapidă. Ea trebuie doar să fie profundă şi să introducă metode mai adecvate decât cele dinainte. În cazul al doilea, *tehnologia* este „primum inter pares" în general, toate aceste definiții pun accente diferite pe:

- noțiunea de schimbare în sine;
- importanța relativă a tehnologiei;
- natura interactivă, discutabilă a schimbării revoluționare;
- necesitatea unui context favorabil pentru a declanşa schimbări esențiale.

Este important de notat şi faptul că unele definiții includ elemente de strategie militară, dar şi de „mare strategie", în timp ce altele pun accentul pe tactică şi artă operativă.

Sintetizând aceste definiții, putem deduce următoarele principii de bază referitoare la revoluțiile în afacerile militare:

1) acestea constituie un *proces,* nu *un obiectiv.* Ele reprezintă un punct de plecare fundamental cu privire la modul de folosire a puterii militare, atributele şi capabilitățile acesteia;

2) revoluțiile în afacerile militare nu sunt exemple de simplă modernizare, revitalizare sau adaptare implicând, de fapt, îmbunătățiri de esență ale capabilităților militare; ele cer inovații conceptuale, tehnologice şi organizaționale, hotărâte şi susținute în timp; de asemenea, cer experimentare deliberată şi învățare din experiență;

3) revoluțiile în afacerile militare ale viitorului pot impune inovare perpetuă, ceea ce poate părea contradictoriu, dar instituționalizarea schimbării, de exemplu, poate duce la superioritate militară pe termen lung; în special, prin perfecționarea eficacității militare prin modalități specifice, revoluția în afacerile militare nu numai că reduce, în timp, riscurile politico-militare ale celui ce o înțelege, dar îi îmbunătățeşte abilitatea de a utiliza puterea – de exemplu, violența sau amenințarea cu aceasta - pentru a atinge obiectivele politice; acestea sunt beneficiile şi rațiunile fundamentale pentru realizarea chiar şi a unei revoluții limitate în afacerile militare.

BIBLIOGRAFIE

Constituția României, Editura Best Publishing , Bucureşti, 2003.

*** *Strategia de securitate națională a României*, Bucureşti, 2006.

*** *Carta albă a guvernului României privind securitatea şi apărarea națională*, Bucureşti, 2000.

*** *Carta albă a securităţii şi apărării naţionale*, Bucureşti, 2004.
*** *Carta Albă a Departamentului pentru Armamente*, Bucureşti, 2002.
*** *Dicţionarul explicativ al limbii române*, Editura Academiei, Bucureşti, 1998.
*** *Mică enciclopedie de politologie,* Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1999.
B. Axford, *The Global System***,** Cambridge, Polity Press, 1995.
E. Bădălan, *Eseu despre arta strategică***,** Bucureşti, Editura Mlilitară, 2005.
E. Bădălan, *Concepte strategice şi operative de actualitate***,** Bucureşti, Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, 2004.
E. Bădălan, *Sensul transformării***,** Bucureşti, Editura Militară, 2005.
D. Bell, *The coming of post-industrial society*, 1973.
D. Bell, *The social framework of the information society*, în: M. Dertouzos şi J. Moses (ed.), *The computer age: a twenty-year view*, 1980.
D. Bell, *Communication technology: for better or for worse?* În: *The information society*, ed. J.L. Saivaggio, 1989.
J. Black, *A Military Revolution? Military Change and European Society 1550-1800*, Londra, Macmillan, 1991.
J. Black, *European Warfare 1660-1815*, New Haven, Yale University Press, 1994.
H. Bull, *The Anarchical Society***,** Londra, Macmillan, 1997.
B. Buzan, *Strategic Studies: Military Technology and International Relations*, Londra, Macmillan, 1987.
Peter Faber, *Revolution in Militarz Affairs*, Curriculum Course for NATO, Defence College in Rome, at htp://www.ndc.nato.int./courses/courses.

LEGITIMA APĂRARE ÎN ACȚIUNILE MILITARE ÎN CONTEXTUL REGULILOR DE ANGAJARE

SELF DEFENCE IN MILITARY ACTIONS IN THE CONTEXT OF RULES OF ENGAGEMENT

Lt.col.lect.univ.drd. Alin BODESCU*
Universitatea Națională de Apărare "Carol I"

Dreptul la legitimă apărare este prevăzut de dreptul internațional[1] în art.51 din Carta Națiunilor Unite iar dreptul național absolvă de vinovăție persoana care recurge la forță în stare de legitimă apărare. Dreptul persoanelor de a se apără este un drept inerent, adică dobândit odată cu ființa umană, izvorând din însuşi dreptul fundamental la viață a omului. Este evident, deci, de ce acesta nu trebuie să fie autorizat prin alte instrumente, cum ar fi regulile de angajare. Cu toate acestea, reiterarea sa în contextul regulilor de angajare este menită să reamintească persoanelor aflate în situația de a le fi amenințată viața sau integritatea corporală că pot recurge la utilizarea forței, cu respectarea condițiilor de proporționalitate.

The right of self defence is provided by the international law under Article 51 of the United Nations Charter. Furthermore, the domestic law clears the individual resorting to the use of force in self defence. Self defence is an inherent right – that is inherited by birth – and its origins go to the very fundamental right to life of the human being. In this respect, the right of self defence does not have to be authorized by other tools, such as the rules of engagement. Notwithstanding, its reiteration in the context of rules of engagement is to remind individuals, whose life or limb is threatened, that they can respond by using force, provided that they comply with the principle of proportionality.

Cuvinte cheie: reguli de angajare, legitimă apărare, autoapărare, proporționalitate, necesitate.
Keywords: *rules of engagement, self defence, proportionality, necessity*

* e-mail: *alinbodescu@yahoo.com*

[1] Art. 51 al *Cartei Națiunilor Unite* acordă statelor dreptul la apărare „în cazul în care se produce un atac armat împotriva unui membru al Națiunilor Unite… ”.

Acțiunea militară modernă, imaginată în contextul noilor riscuri şi amenințări nu mai poate fi concepută în afara controlului civil exercitat cu strictețe prin intermediul regulilor de angajare (ROE). Nicio operație nu poate fi planificată fără a ține cont de restricțiile în folosirea forței armate aşa cum nicio operație nu poate fi organizată fără a considera restricțiile impuse de mediul înconjurător, de particularitățile zonei geografice sau de constrângerile sărbătorilor religioase unde se desfăşoară aceasta. Regulile de angajare nu înlocuiesc dreptul internațional umanitar, dar acestea, deşi rolul lor primordial este să satisfacă nevoile politice şi operaționale ale unor entități, vin să completeze şi să aducă restricții suplimentare acestui corp de norme, contribuind astfel la consolidarea principiilor fundamentale ale umanității. Legitima apărare, deşi operează independent de ROE, produce efecte similare celor determinate de ROE prin aceea că extinde, oarecum, dreptul la folosirea forței prin permiterea unei acțiuni considerată, în mod normal, ilegală.

Delimitări conceptuale

Pentru a înțelege mai bine modul cum ROE completează folosirea forței în legitimă apărare, se impune definirea celor două concepte. Doctrina armatei României, dar şi cele ale NATO sau SUA definesc, în documentele oficiale[2], ROE ca: ”directive emise de autoritățile militare competente care precizează circumstanțele şi limitele în cadrul cărora forțele armate vor iniția şi/sau continua acțiuni de luptă cu alte forțe întâlnite”. Doctrina NATO specifică ROE[3] oferă o definiție specializată, mai detaliată. Analiza acesteia ne va ajuta în înțelegerea elementelor componente şi a aspectelor esențiale ale ROE. Conform documentului amintit, „Regulile de angajare sunt directive (adică au valoare de ordin, puternic formalizate şi cu caracter oficial) destinate forțelor armate (aflăm astfel că forțele armate sunt subiectul specializat, dar şi beneficiarul acestora, distinct şi exclusiv) care definesc circumstanțele (când poate fi folosită forța), condițiile (doar atunci când se îndeplinesc anumite condiții), gradul (cât de mult este permis sau ce este interzis), maniera (cum se manifestă folosirea forței) în care forța/ acțiuni care pot fi interpretate ca provocatoare pot fi aplicate/ executate (forța nu este un scop în sine ci un mijloc către scopul propus: legitima apărare, îndeplinirea misiunii sau obținerea victoriei)”. Observăm în ultimul paragraf al definiției că aria de cuprindere a ROE se întinde nu doar asupra acțiunilor care implică lupta armată (aşa cum menționează definiția oferită de documentele oficiale)

[2] *Doctrina armatei României*, Bucureşti, Editura S.M.G., 2007, art. 74 (a), p. 132; AAP-6, *Glosarul NATO de termeni şi definiții* (2007); JP 1-02, *Dictionary of military and associated terms*, 2001, actualizat la 01.03.2007.

[3] MC 362/ 1, *NATO rules of engagement*, 2003.

ci asupra tuturor acţiunilor care ar putea fi *interpretate ca provocatoare* şi care extinde astfel relevanţa ROE la întregul spectru al conflictului, incluzând nu doar acţiuni militare de apărare colectivă (art. 5), dar şi operaţiile de răspuns la crize (non-art.5) şi care, de altfel, reprezintă cea mai mare parte a efortului militar al NATO în momentul de faţă. Oricare ar fi naţiunea sau organizaţia care defineşte ROE şi chiar dacă există unele particularităţi, putem constata că ROE, în toate interpretările, sunt percepute ca instrumente cu o puternică încărcătură politică destinate să orienteze efortul militar în limitele stabilite de reprezentanţii puterii, fie aceasta o naţiune, o alianţă sau o organizaţie cu responsabilităţi de menţinere a securităţii şi păcii.

Doctrina de drept penal românesc defineşte legitima apărare ca o situaţie excepţională, acceptată de autorităţi, care delegă competenţa statului de a impune legea, persoanei care, aflată în faţa unui pericol iminent, nu are alt mijloc, pentru evitarea vătămării, decât săvârşirea unei fapte prevăzute de legea penală.[4] Articolul 44 (2) din Codul Penal precizează că este în stare de legitimă apărare acela care săvârşeşte fapta pentru a înlătura un atac material, direct, imediat şi injust, îndreptat împotriva sa, a altuia sau împotriva unui interes public, şi care pune în pericol grav persoana sau drepturile celui atacat ori interesul public. Spre deosebire de doctrina de drept penal românesc, care defineşte starea de legitimă apărare, doctrina NATO defineşte dreptul la legitimă apărare ca folosirea forţei necesare şi proporţionale, inclusiv a forţei letale[5], pentru apărarea forţelor şi personalului NATO împotriva unui atac efectiv sau iminent.[6]

Literatura de specialitate românească foloseşte alternativ sintagmele autoapărare şi legitimă apărare. Considerăm, însă, că trebuie făcută distincţia între dreptul la autoapărare şi starea de legitimă apărare, iar în analiza acesteia doctrina de drept penal intern oferă unele consideraţii. În acest sens, un cunoscut specialist în drept penal arăta că, în realitate, fapta săvârşită în stare de legitimă apărare este comisă fără vinovăţie, nu din cauză că persoana care a efectuat apărarea ar fi avut dreptul de a săvârşi acea faptă, ci împrejurării că făptuitorul, sub presiunea constrângerii exercitată de nevoia de a se apăra, a fost lipsit de posibilitatea de a-şi determina şi dirigui în mod liber voinţa; ori, fără această posibilitate, nu există nici vinovăţie, nici infracţiune. Rezultă deci că, în dreptul penal intern, în caz de legitimă apărare nu este

[4] Vasile Dobrinoiu et.al., *Drept penal. Partea generală,* Editura Europa Nova, Bucureşti, 1999, p.289.

[5] Utilizarea forţei cu intenţia sau posibilitatea de a cauza moartea indiferent dacă în realitate moartea survine sau nu (acest este cel mai înalt nivel de utilizare a forţei). Cf. Documentele exerciţiului organizat de Pearson Peacekeeping Centre (CX 46 0301) UNMIF, octombrie 2003, Bucureşti, România.

[6] *MC 362 / 1. NATO rules of engagement, 2003.*

vorba de exercitarea unui drept, ci doar de o "stare“ care produce consecinţe pe planul dreptului[7]. Extrapolând, putem afirma că dreptul la autoapărare se manifestă în starea de legitimă apărare. Pentru consecvenţa utilizării unui termen consacrat atât în doctrina de drept penal, dar şi în literatura de specialitate[8], pe parcursul articolului vom folosi sintagma de legitimă apărare, fie că ne referim la drept fie la stare (cauza care înlătură caracterul penal al faptei). De altfel şi doctrina franceză[9] foloseşte un singur termen – la légitime défense – pentru a exprima ambele sensuri, cuvântul legitim fiind împrumutat în limba română din limba franceză. [10]

Dreptul şi obligaţia la legitimă apărare

Legitima apărare este în acelaşi timp, un drept şi o obligaţie. Ca drept, aşa cum arătam, acesta izvorăşte din dreptul persoanei la viaţă, drept natural şi imuabil, inerent fiinţei umane şi care nu poate fi interzis de nimeni. În toate documentele în care se vorbeşte de legitimă apărare, aproape cu obstinaţie, întâlnim referirea că aceasta este un drept inerent şi care nu poate fi limitat de prevederile ROE. În acest sens, putem afirma că dreptul la legitimă apărare există independent de ROE. Regulile de angajare completează şi acoperă situaţiile neprevăzute de legitima apărare: îndeplinirea misiunii (în limitele necesităţii[11] şi proporţionalităţii[12]), apărarea altor persoane şi a proprietăţii (dreptul la legitimă apărare cu efect extins[13], în doctrina NATO). Dreptul la

[7] Victor Duculescu, *Conceptul de legitimă apărare în dreptul internaţional contemporan.* În: I*nstituţii de drept public şi relaţii internaţionale în dinamică*, Editura Lumina Lex, Bucureşti, 2002 (Forma revăzută şi actualizată a studiului publicat în revista "Studii şi cercetări juridice", Anul 18, 1973, nr.3), p. 467.

[8] Ion Dragoman, Mircea Radu, *Modernitate în problemele fundamentale de drept internaţional umanitar*. *Teze şi sinteze,* Focşani, Editura Zedax, 2005.

[9] Jean-Lou Monot, *Les regles d'engagement en operation exterieure et sur le territoire national, la vision de l'emploi*. Doctrine No.06, 22 martie 2005 : «…Comme pour les OPEX, les règles d´engagement concernent d´abord l´usage de la force, étant entendu que sur le territoire national la limite absolue reste fixée par la légitime défense ».

[10] legitim, -ă adj. Legal; justificat. (< fr. légitime). Cf. Florin Marcu, *Mic dicţionar de neologisme,* Bucureşti, Editura Albatros, 1986, p. 266.

[11] Principiu în virtutea căruia un beligerant îşi exercită dreptul de a lua toate măsurile care sunt necesare pentru desfăşurarea cu succes a operaţiilor şi care nu sunt interzise de legile şi obiceiurile războiului (AAP-6 (2007)).

[12] Principiul care încearcă să limiteze pagubele produse de operaţiile militare astfel încât efectele mijloacelor şi metodelor de război să nu fie disproporţionate în raport cu avantajul militar urmărit. A apărut ca urmare a interzicerii mijloacelor şi metodelor de război care produc pagube excesive şi suferinţe inutile şi a devenit de o importanţă şi mai mare o dată cu dezvoltarea dreptului umanitar. Proporţionalitatea şi principiul necesităţii militare sunt componente esenţiale ale dreptului conflictelor armate. Cf. D.I.U.-2. *Manualul instruirii personalului armatei României privind statutul persoanelor capturate.* Bucureşti: Editura S.M.G., 2006, Glosar, p. 56.

[13] Extended self defence (eng. în original). În *Doctrina NATO şi a SUA*, dreptul la legitimă apărare individuală este tratat separat de dreptul la legitimă apărare a altor persoane sau bunuri materiale, spre deosebire de dreptul românesc unde legitima apărare include toate aceste obiecte ale protecţiei în cadrul aceleaşi prevederi normative (art.44, Cod Penal).

legitimă apărare cu efect extins îndeplineşte, conform doctrinei NATO, aceleaşi condiţii ca dreptul la legitimă apărare exprimat anterior, cu diferenţa că obiectele apărării sunt alte forţe sau persoane aparţinând NATO sau aflate sub comandă NATO şi care se află în proximitatea forţei NATO, împotriva atacului efectiv sau iminent.[14] Aşa cu arătam, dreptul la legitimă apărare este reglementat de dreptul naţional. Dreptul românesc nu face diferenţa între autoapărarea individului care percepe pericolul şi apărarea de către acesta a altor persoane sau a interesului public, legitima apărare având astfel o sfera largă de aplicare: „…pentru a înlătura un atac material, direct, imediat si injust, îndreptat împotriva sa, a altuia sau împotriva unui interes public, si care pune în pericol grav persoana sau drepturile celui atacat ori interesul public". Dacă în sistemul de drept românesc, sediul materiei este dreptul penal, în sistemul american, dreptul la legitimă apărare este pe larg reglementat într-un document special dedicat regulilor de angajare – *Standing Rules of Engagement (*reguli de angajare cu caracter permanent*)*.[15]

Ca obligaţie, dreptul la legitimă apărare se referă la obligaţia comandanţilor de a lua toate măsurile pentru a nu pune în pericol unitatea comandată[16], de a permite subordonaţilor utilizarea forţei pentru apărare, de a apăra alte persoane sau bunuri care sunt protejate prin dreptul naţional, internaţional sau ROE. Atunci când vorbeam de obligaţia de legitimă apărare, înţelegeam că nimic în ROE nu poate limita autoritatea şi obligaţia inerentă a comandanţilor de a folosi toate mijloacele necesare disponibile şi luarea tuturor măsurilor necesare în legitimă apărare individuală sau a unui membru al forţelor armate. În toate aceste situaţii, folosirea forţei va fi caracterizată de respectarea principiilor necesităţii şi proporţionalităţii.

Relaţia dintre regulile de angajare şi legitima apărare

În legitimă apărare, o persoană are dreptul să folosească forţa împotriva altei persoane atunci când are motive întemeiate să creadă că este necesar să se apere împotriva folosirii ilegale a forţei împotriva sa de către acea persoană. Nivelul de aplicare a forţei poate fi letal în situaţia când forţa opusă are acelaşi nivel de întrebuinţare. Acolo unde folosirea forţei nu este justificată de legitimă apărare, forţa va fi întrebuinţată *numai* în conformitate cu prevederile ROE.

După războiul din Vietnam, regulile de angajare au cunoscut unele dezvoltări, ca urmare a evoluţiei artei operative şi a cerinţelor din ce în ce mai

[14] MC 362/ 1. *NATO Rules of engagement, 2003.*

[15] Până în anul 1994, dreptul la legitimă apărare al militarilor din armata SUA era prevăzut într-un document clasificat cu privire la regulile de angajare în timp de pace. După această dată, *Standing Rules of Engagement* se-clasifică regulile de recurgere la forţă în stare de legitimă apărare.

[16] În exercitarea dreptului la legitimă apărare a unităţii, comandantul poate decide restrângerea dreptului la legitimă apărare individuală.

stringente de a proteja viața necombatanților. Printre inovațiile aduse ROE, literatura[17] menționează inserarea în preambulul anexelor şi *card*-urilor cu ROE a modalității şi a detaliilor conexe exercitării dreptului la legitimă apărare. Acest aspect a fost introdus, mai precis, după evenimentele din Beirut din 1983 în urma cărora au murit peste 200 de soldați americani[18]. Astfel că, deşi unele ROE[19] includ autorizarea folosirii forței în legitimă apărare ca parte componentă a acestora, aşa cum anticipam, legitima apărare nu trebuie considerată, în mod normal, ca fiind reglementată de ROE. Cu toate acestea, prin intermediul ROE se asigură dreptul la legitimă apărare al militarilor împotriva atacurilor sau a intenției ostile evidente. Mai mult decât atât, ROE trebuie să prevadă modul de folosire a forței letale pentru apărarea terților (ex. populația locală) şi pentru apărarea proprietății atât cea a misiunii, cât şi a guvernului local (ex. centrale electrice, stații de filtrare a apei).

În teatrul de operații, un comandant va avea întotdeauna rețineri în aplicarea forței, din multiple motive: fie că violența atrage violență, fie că violența îndepărtează chiar şi pe localnicii cei mai loiali, sau că acesta va fi încercat de paradoxala dilemă a legitimei apărări. Dilema legitimei apărări se poate manifesta pe timpul executării unei misiuni, de exemplu, monitorizarea implementării unui acord de pace, când există riscul ca, fiind amenințată, o subunitate să facă uz de forță în legitimă apărare şi, astfel, indirect să-şi îndeplinească misiunea. Însă, cum forța poate genera escaladarea violenței, comandantul acelei subunități va avea o tendința naturală să evite implicarea subordonaților săi în situații care ar putea determina folosirea forței, chiar şi în legitimă apărare. Desigur că această abordare ar putea dăuna îndeplinirii misiunii, moralului trupei, dar şi imaginii armatei, națiunii care este reprezentată de acea subunitate.

---

[17] Mark S. Martins, *Rules of engagement for land forces: a matter of training, not lawyering*, în Military Law Review, vol. 143, 1994.

[18] Pe data de 23 octombrie 1983, a avut loc o puternică explozie în baza americană din Beirut produsă de detonarea unui autocamion capcană. S-a apreciat atunci că una din cauzele reuşitei atacului sinucigaş a fost ineficiența regulilor de angajare ale forțelor SUA care, datorită caracterului lor contradictoriu, nu au permis soldaților din posturile de pază să anticipeze intenția ostilă şi să prevină producerea atacului. Astfel, investigațiile care au urmat au scos în evidență o serie de limite ale regulilor de angajare în vigoare la acel moment, care, se menționează în rapoarte, au afectat negativ mentalitatea de luptător a infanteriştilor marini şi spiritul lor combativ: a) ROE prevedeau necesitatea de a executa foc numai ca răspuns la focul executat de adversar; b) Solicitau evitarea vătămării civililor nevinovați şi respectarea proprietății civile; c) Prevedeau îndeplinirea sarcinilor de protecție a forței în comun cu forțele de securitate libaneze. Cf. Mark S. Martins, *Rules of engagement for land forces: a matter of trening, not lawyering*, în *Military Law Review*, vol. 143, 1994, p. 6.

[19] Statele Unite ale Americii, ONU.

În operații multinaționale, situația legitimei apărări se complică încă şi mai mult. Aşa cum arătam, legitima apărare nu este considerată regulă de angajare, ea există independent de aceste reguli, iar națiunile participante în operații multinaționale pot veni cu propriile limitări, niciodată mai permisive decât regulile de angajare create pentru misiunea respectivă. Deoarece dreptul intern al națiunilor participante poate conține prevederi diferite, vor exista înțelegeri diferite ale forțelor naționale asupra întinderii dreptului la legitimă apărare şi a ariei de acoperire a ROE cu referire la folosirea forței. În situații contradictorii, ROE specifice unei anumite operații nu trebuiesc interpretate ca limitând dreptul inerent de folosire a forței în legitimă apărare. Deoarece națiunile sunt singurele care au dreptul să determine sensul legitimei apărări aplicabile forțelor lor, ROE multinaționale nu pot limita acest drept inerent. Acest aspect ridică o problemă relativ controversată şi interesantă, unică în operațiile multinaționale şi prevăzută de doctrina NATO în domeniu. Aceasta are următorul enunț: dacă împrejurările folosirii forței în legitimă apărare sunt stabilite de politica şi dreptul intern ale fiecărei națiuni participante, iar regulile de angajare NATO nu pot limita niciodată acest drept inerent, atunci forțele multinaționale pot sosi în teatru cu interpretări şi instrucțiuni diferite pentru legitima apărare. De exemplu, dacă dreptul național britanic, italian sau românesc interpretează legitima apărare în mod similar, ca răspuns la un atac[20] efectiv sau la un atac iminent[21], doctrina Statelor Unite interpretează diferit situațiile în care militarii americani pot recurge la forță în legitimă apărare. Astfel, *Manualul de drept operațional*[22] prevede exercitarea dreptului la legitimă apărare împotriva unui act ostil[23] sau a unei intenții ostile[24] evidente. În acest caz, în situația unei forțe multinaționale cu participarea celor patru națiuni menționate, comandanții aliați ar fi puşi în poziția de a comanda unități care înțeleg în mod diferit situațiile când pot folosi forța în legitimă apărare. Pentru rezolvarea problemei, doctrina NATO a creat un mecanism pentru depăşirea limitelor impuse de diferențele de acceptare a folosirii forței în legitimă apărare. S-a apelat, astfel, la soluția furnizată de

[20] Atac – folosirea forței de către o entitate militară sau împotriva acesteia ori a unui obiectiv (MC 362/1).

[21] Atac iminent – o condiție clară, imediată şi copleşitoare, situație creată de obicei de o amenințare împotriva căreia este necesară o acțiune defensivă (MC 362/1).

[22] *Operational law handbook*, SUA, 2007.

[23] Intenție ostilă – amenințare posibilă şi identificabilă recunoscută pe baza următoarelor două condiții: a) capacitatea şi starea de pregătire a unei persoane, grup de persoane sau unități care amenință cu producerea unor prejudicii şi b) existența unor dovezi, inclusiv a informațiilor, care indică o intenție de atac sau de a crea prejudicii (MC 362/1).

[24] Act ostil – act săvârşit cu intenție, cauzator de prejudicii serioase sau a unei stări de pericol major (MC 362/1).

ROE, iar MC 362/1 prevede posibilitatea nivelării percepţiei soldatului despre "când să tragă" în legitimă apărare. Cum funcţionează acest mecanism? Legitima apărare, astfel cum este interpretată de doctrina NATO, permite folosirea forţei ca răspuns la un *atac* efectiv sau la un *atac iminent*. Există, însă, multe alte situaţii care, deşi nu se ridică la un nivel care să necesite folosirea forţei în legitimă apărare, pun totuşi persoanele sau forţele NATO/ conduse de NATO ori cele cu statut desemnat special[25] într-o stare de pericol, împrejurări care pot determina unui comandant reacţia de a răspunde acelor acte. Pentru a acoperi acele situaţii, MC 362/1 pune la dispoziţie patru ROE potenţiale (421, 422, 423 şi 424) a căror autorizare conferă comandanţilor o autoritate clară să răspundă după cum consideră, în circumstanţele amintite. Astfel, regulile 421 şi 423 permit atacul împotriva persoanelor sau forţelor care manifestă o *intenţie ostilă* împotriva trupelor NATO sau persoanelor cu statut desemnat special. În timp ce în legitimă apărare se permite folosirea forţei pentru apărarea trupelor NATO sau persoanelor desemnate special împotriva unui *atac* efectiv sau a unui *atac iminent*, regulile 422 şi 424 permit atacul împotriva persoanelor sau forţelor care comit sau contribuie în mod direct la un *act ostil*. Un act ostil poate fi identificat ca un act comis cu intenţie, capabil să producă prejudicii sau să creeze o stare de pericol asupra trupelor NATO sau persoanelor cu statut desemnat special. Se poate aprecia că MC 362/1, prin *inventarea* regulilor de angajare nr. 421, 422, 423 şi 424 a nivelat şi „legalizat" folosirea forţei de către naţiunile cu legislaţie foarte restrictivă şi care acţionează sub drapel NATO. De exemplu, într-o misiune comună cu participarea forţelor americane şi româneşti, în care acestea ar constitui obiectul un *act ostil*, forţele americane ar folosi forţa în legitimă apărare în timp ce forţele române ar folosi forţa autorizată de regulile de angajare 422 şi 424. Trebuie menţionat că autorizarea sau neautorizarea acestor patru reguli de angajare nu reprezintă o încălcare a dreptului la legitimă apărare a diverselor naţiuni. Scopul acestor reguli, odată ce au fost autorizate, este să asigure pe comandantul forţei multinaţionale că unităţile de sub comanda sa vor răspunde în mod uniform la acţiunile unui eventual inamic.

Concluzionând, atât în operaţii de pace, cât şi în cele de război propriu-zis, militarii aflaţi într-o acţiune legală sunt întotdeauna consideraţi a

[25] *Persons with designated special status* (PDSS). Persoane, grupuri sau organizaţii desemnate de autoritatea NATO corespunzătoare. (MC 362/1). Acestea pot fi determinate ca necesitând protecţie prin întrebuinţarea forţei în condiţiile legitimei apărări, în măsura în care siguranţa acelor persoane sau organizaţii poate avea un impact asupra siguranţei forţelor NATO. Exemple de astfel de persoane şi organizaţii pot fi: prizonierii de război, populaţia civilă, persoanele arestate, organizaţiile internaţionale sau non-guvernamentale care asigură asistenţă umanitară, forţele de securitate naţionale din teritoriul unde acţionează trupele NATO.

fi în legitimă apărare (individuală sau statală) astfel încât li se aplică regulile dreptului conflictelor armate, conform cărora nu pot fi traşi la răspundere juridică pentru faptele lor nici chiar de către adversarul căruia i-au produs pierderi şi pagube, cu singura condiție de a nu fi comis crime de război. Legitima apărare, drept inerent al ființei umane, dar şi al națiunilor stat, nu este componentă a ROE, aceasta existând independent în contextul folosirii forței, însă ea constituie singura justificare de recurgere la forța letală pe timp de pace şi situații de criză. Acțiunea militară modernă este prin esența sa multinațională şi întrunită. Națiunile participante la operații multinaționale se supun dreptului lor național care, de regulă, diferă de la o țară la alta, furnizând interpretări diverse dreptului la legitimă apărare. Iată de ce, ROE elaborate în consens la nivelul forței multinaționale *nivelează* aceste interpretări în scopul îndeplinirii cu succes a obiectivelor politice la care statele respective au aderat încă de la începutul operației. Pe timp de război, dreptul internațional umanitar este suveran în reglementarea uzului de forță, însă aceasta nu trebuie interpretată ca o limită ce trebuie neapărat atinsă. Regulile de angajare intervin în acest sens şi dau expresie principiului necesității militare.

REGULI DE ANGAJARE SAU REGULI DE FOLOSIRE A FORȚEI?

RULES OF ENGAGEMENT OR RULES FOR THE USE OF FORCE?

Lt.col.lect.univ.drd. Alin BODESCU*
Universitatea Națională de Apărare "Carol I"

Deşi amândouă categoriile de reguli servesc aceluiaşi scop – reglementarea folosirii forței – regulile de angajare nu sunt aceleaşi cu regulile de folosire a forței. Dacă regulile de angajare au fost create inițial pentru operații externe, multinaționale, în medii fără legitimitate, unde autoritatea statală era dacă nu inexistentă atunci, cel puțin, în stare de dezagregare, regulile de folosire a forței sunt utilizate pentru reglementarea folosirii forței, în special în cazul sprijinului acordat autorităților civile, în condițiile funcționării instituțiilor statului de drept. Poate cea mai importantă distincție care se poate face între regulile de angajare şi regulile de folosire a forței constă în regimurile juridice diferite care le guvernează. Regulile de angajare sunt configurate, în general, de obligațiile legale internaționale, cum sunt cele prevăzute de Carta ONU, tratatele internaționale şi dreptul internațional. Pe de altă parte, regulile de folosire a forței sunt configurate, în general, de obligațiile legale interne sau cele ale națiunii gazdă.

Although both of these categories of rules aim to regulate the use of force, rules of engagement are not like rules for the use of force. If the rules of engagement were initially crafted for external, multinational operations, that were carried out in an environment of delegitimized institutions, characterized by a degraded state of authorities, rules for the use of force are mainly used to regulate the use of force in case of military support to civil authorities, in a fully functional state. But, the most important difference that may be made is by analyzing the legal status that governs the two aforementioned kinds of rules. Rules of engagement are generally configured by the international legal obligations, such as United Nations Charter, international treaties and international law. On the other hand, rules for the use of force are essentially governed by the internal legal obligations or those of the host nation.

Cuvinte cheie: reguli de angajare (ROE), reguli de folosire a forței (RUF).
Keywords: *rules of engagement (ROE), rules for the use of force (RUF).*

* e-mail: *alinbodescu@yahoo.com*

Acțiunea militară cunoaşte, la început de mileniu, mutații majore în structura acesteia prin preluarea de către alte instrumente de putere a unor atribute acționale care în mod tradițional erau în sarcina forțelor armate. Abordarea globală şi concentrarea pe obținerea efectelor scontate şi mai puțin pe modul efectiv de atingere a obiectivelor şi pe executantul în sine au determinat ca acțiunea militară generică să-şi schimbe configurația. Evoluția percepției publice asupra violenței, caracterul public aproape instantaneu al evenimentelor la scară globală, creşterea distanței între agentul de aplicare a forței şi victima sa potențială, precizia şi letalitatea munițiilor, toate acestea au determinat o continuă particularizare a aplicării forței. Această tendință s-a exprimat prin principii pe care forțele armate moderne le urmăresc în planificarea şi executarea misiunilor acestora, dar şi printr-o intervenție crescândă a politicului în controlul amănunțit al aplicării forței prin intermediul regulilor de angajare (ROE).

Acțiuni militare pe teritoriul național şi în afara acestuia

Deşi nu există diferențe în ceea ce priveşte legalitatea folosirii forței, după cum acțiunile militare se duc în afara teritoriului național sau pe teritoriul național, o serie de caracteristici ale celor două medii de desfăşurare dau specificitate ROE în aşa măsură încât pentru o bună delimitare a ariei de aplicare este necesară delimitarea lor în reguli pentru acțiuni multinaționale şi reguli pentru acțiuni naționale. Astfel, acțiunile militare multinaționale se pot desfăşura atât pe teritoriul național (de exemplu: operații de apărare a teritoriului național în contextul apărării colective a NATO – art.5), cât şi în afara teritoriului național. Regula în acțiunile multinaționale o constituie acțiunile militare din cea de-a doua categorie – în afara teritoriului național – desfăşurate în medii cu grade de ostilitate diferite, în care puterea de stat este slab reprezentată sau chiar lipseşte. Este evident că forțele armate române participante la operații sub egida NATO, în operații de apărare colectivă, tip art.5, atât pe teritoriul național cât şi în afara acestuia, sau în operații de răspuns la crize, tip non-art. 5, se vor supune setului de reguli de angajare (ROE) autorizate de Consiliul Nord-Atlantic (NAC) sau de Comitetul de Planificare a Apărării (DPC) cu eventualele rezerve naționale. De asemenea, în operații sub egida altor organizații internaționale (ONU, UE etc.) sau în operații de tip coaliție (de genul celei din Irak, în perioada 2004 – prezent) forțele armate române vor respecta ROE impuse şi la care se pot exprima eventuale rezerve naționale.

Există, totuşi, o gamă largă de alte acțiuni militare pe timpul cărora se poate recurge la forță şi în care forțele armate române pot fi implicate. Ne referim la acțiunile militare naționale şi care se pot desfăşura atât pe teritoriul național, cât şi în afara acestuia, caracteristica fundamentală, şi care le face distincte de acțiunile militare multinaționale, este aceea a planificării şi a

conducerii acţiunii militare de către autorităţile naţionale competente în vederea atingerii unor obiective politice naţionale, dictate de interesele naţionale. Aceste acţiuni se derulează în contextul funcţionării autorităţilor naţionale sau ale statului gazdă pe teritoriul căruia se duce operaţia respectivă şi pot lua una dintre următoarele forme de manifestare: implicarea forţelor Ministerului Apărării (M.Ap.) în sprijinul forţelor de ordine din subordinea Ministerul Internelor şi Reformei Administrative (M.I.R.A.), în situaţii în care acestea, fiind depăşite de situaţie, solicită sprijinul M.Ap.; intervenţia forţelor M.Ap. pentru înlăturarea consecinţelor dezastrelor naturale, industriale sau chimice, bacteriologice sau nucleare, ale atacurilor teroriste, unde, deşi misiunile nu presupun prin natura lor folosirea forţei, forţele armate pot recurge la forţă pentru îndeplinirea misiunii sau protecţia lor, a persoanelor din apropiere sau protecţia bunurilor publice; sprijinul acordat de către forţele M.Ap. autorităţilor competente pentru evacuarea cetăţenilor români necombatanţi din ţări străine unde viaţa sau integritatea corporală a acestora le este pusă în pericol de o stare de pericol creată de agravarea stării de securitate din zona respectivă[1] sau de o calamitate naturală sau artificială. Fenomene naturale cu consecinţe devastatoare, de genul inundaţiilor sau a uraganelor în Statele Unite ale Americii ori incendiile de păduri din Europa, atunci când depăşesc prin intensitate sau întindere capacitatea de *absorbţie* a autorităţilor locale, pot determina activarea necesităţii intervenţiei armatei în gestionarea consecinţelor. Însoţirea convoaielor umanitare, paza bunurilor sau a locurilor de interes public pot fi acţiuni care deşi, prin natura lor umanitară, nu presupun utilizarea forţei, pot provoca episoade în care armata să fie nevoită să aplice forţa letală. Caracteristicile acestor acţiuni militare naţionale reclamă o abordare diferită şi, deci, reguli diferite de gestionare a forţei.

ROE şi RUF sau diviziunea reglementării folosirii forţei

Dacă ne imaginăm spectrul foarte larg al acţiunii militare, varietatea tipurilor de campanii majore[2] în interiorul cărora acţiunile se desfăşoară, putem să înţelegem de ce ROE prezintă caracteristicile unui concept generic. Regulile de angajare, deşi conform definiţiei[3] sunt relevante doar pentru

[1] De exemplu, evacuarea cetăţenilor străini din Liban 2006. În criza respectivă, forţele armate ale României nu au fost solicitate să intervină.

[2] *Major campaign themes* (eng. în orig.). Noua doctrina a NATO (AJP 01 (C) din martie 2007, pp. 1-14) precum şi doctrina pentru operaţii ale forţelor terestre (AJP 3.2.) redefinesc spectrul tensiunii/ al conflictului, diferenţiind de-a lungul acestuia 4 *tipuri de campanii majore*: (1) angajamente militare pe timp de pace; (2) operaţii de sprijin al păcii; (3) lupta împotriva mişcărilor insurgente şi (4) operaţiile majore care implică acţiuni de luptă. În cadrul acestor campanii majore, forţele armate pot duce, simultan sau independent, următoarele tipuri de activităţi militare: operaţii ofensive, operaţii de apărare, operaţii de stabilitate şi operaţii intermediare.

[3] *Doctrinele NATO, SUA şi cea a armatei României, definesc ROE ca „*Directive emise de autoritatea militară competentă care specifică circumstanţele şi limitele sub care forţele vor iniţia şi/sau continua implicarea în *luptă* cu alte forţe întâlnite.*”*

acţiuni de luptă, au fost create în principal pentru acţiuni în afara teritoriului naţional. Datorită specificului lor, acţiunile militare naţionale, cum sunt cele de sprijin al autorităţilor civile, trebuie reglementate prin intermediul altor instrumente, cum ar fi regulile de folosire a forţei (RUF). De altfel, definiţia oferită de dicţionarul de termeni militari al doctrinei americane[4] prezintă RUF ca *directive necesare armatei pentru folosirea forţei în operaţii diverse* (*n.a.* se subînţelege, acele operaţii altele decât cele care implică lupta, reglementate de ROE). În sistemul de drept operaţional american, aspectele imuabile, cu caracter permanent (*standing*) ale ROE sau RUF au fost compilate într-un singur document[5], în mare majoritate cu caracter nesecret şi care este considerat fundamentul instruirii militarilor pentru folosirea forţei, indiferent de tipul de misiune care urmează a fi îndeplinită. Documentul menţionat reprezintă, de asemenea, un ajutor pentru planificatori în dezvoltarea ROE sau RUF specifice diverselor misiuni prin punerea la dispoziţia acestora a unui set prestabilit de măsuri suplimentare pentru elaborarea ROE/ RUF. Pentru a diferenţia între aspectele generale ale ROE sau RUF şi particularităţile pe care aceste reguli le pot îmbrăca pe timpul operaţiilor, se folosesc termenii de *reguli de angajare generale*[6] (*Standing rules of engagement* – SROE) şi *reguli de folosire a forţei generale* (*Standing rules for the use of force* – SRUF). Documentul amintit arată că „SRUF stabilesc procedurile şi modalităţile fundamentale care guvernează acţiunile luate de către comandanţi şi forţele subordonate pe timpul îndeplinirii misiunilor în sprijinul autorităţilor civile şi a activităţilor de rutină desfăşurate pe teritoriul Statelor Unite ale Americii[7]". Aflăm mai departe, din studiul aceluiaşi document că SRUF se aplică, de asemenea, „misiunilor forţelor terestre de apărare a teritoriului naţional, cât şi efectivelor Departamentului Apărării, personalului civil,

---

[4] *JP 1-02.* DOD DICTIONARY OF MILITARY AND ASSOCIATED TERMS *(12 aprilie 2001, actualizat la 30 mai 2008), <http://www.dtic.mil/doctrine/jel/doddict/.>.*

[5] *Instrucţiunile Preşedintelui Şefilor Statelor Majore Întrunite ale Statelor Unite ale Americii,* STANDING RULES OF ENGAGEMENT/STANDING RULES FOR THE USE OF FORCE FOR US FORCES *(CJCSI 3121.01B) din 13 iunie 2005. Apud. Sennott, Daniel J.* INTERPRETING RECENT CHANGES TO THE STANDING RULES FOR THE USE OF FORCE. *Revista Army Lawyer, noiembrie 2007, p.53.*

[6] Am tradus *standing* prin general pentru a păstra expresia deja utilizată în regulamentele româneşti (de exemplu: DIU - 3) şi am ataşat adjectivul general la sfârşitul sintagmelor reguli de angajare şi reguli de folosire a forţei şi nu imediat după substantivul reguli pentru a nu altera sintagmele de bază şi care sunt, deja, folosite în limbajul militar de rutină. Vom folosi SROE pentru reguli de angajare generale şi ROE pentru reguli de angajare specifice (în mod similar pentru SRUF şi RUF).

[7] Deşi Statele Unite ale Americii sunt membre NATO şi beneficiază de clauza apărării colective (art.5) din Tratatul de la Washington din 1949, misiunile de apărare a teritoriului naţional sunt desfăşurate sub comandă naţională şi nu sub comanda Comandantului Suprem Aliat pentru Operaţii (SACEUR). De altfel, zona de responsabilitate a Comandamentului Aliat pentru Operaţii (ACO) nu include teritoriul Statelor Unite ale Americii.

companiilor angajate pe bază de contract pentru acţiuni de impunere a legii şi de asigurare a securităţii instalaţiilor de apărare atât pe teritoriul naţional, cât şi în afara acestuia."[8] În continuare, pe parcursul articolului, se vor prezenta două categorii de reguli: SROE şi SRUF pentru a ne referi la aspectele cu caracter permanent ale domeniului folosirii forţei (reglementarea legitimei apărări, metodologia elaborării ROE/ RUF specifice misiunii, catalogul cu măsurile suplimentare ROE/ RUF), urmând ca atunci când folosim sintagmele ROE şi RUF să înţelegem acele reguli de angajare sau reguli de folosire a forţei care sunt specifice unei anumite operaţii şi care au fost configurate prin selectarea unor anumite opţiuni din catalogul cu măsuri suplimentare ROE/ RUF pe baza cerinţelor misiunii şi a limitărilor politice de folosire a forţei.

Poate cea mai bună metodă de a defini SRUF este de a defini ceea ce nu sunt, se arată într-o lucrare pe tema studiată[9]: „SRUF nu sunt SROE". Mai departe aflăm că SROE „stabilesc procedurile şi modalităţile care guvernează acţiunile ce trebuie luate de comandanţi şi forţele subordonate pe timpul operaţiilor militare şi a situaţiilor de criză…ce se derulează în afara teritoriului Statelor Unite ale Americii…şi în afara apelor teritoriale ale Statelor Unite ale Americii."[10] Cu toate acestea, deşi SROE şi SRUF servesc aceluiaşi scop – reglementarea folosirii forţei – SRUF sunt bazate pe dreptul naţional, în timp de SROE se bazează în cea mai mare parte pe prevederile dreptului internaţional umanitar.[11] Din acest considerent, orice definiţii sau concepte dezvoltate în RUF trebuie căutate în Constituţie şi prevederile dreptului naţional. În dreptul românesc, legea fundamentală alocă armatei responsabilitatea garantării suveranităţii, a independenţei şi a unităţii statului, a integrităţii teritoriale a ţării şi a democraţiei constituţionale (n.a. dacă este necesar, prin folosirea forţei). Prevederile constituţionale sunt extinse prin legile organice de funcţionare a autorităţilor cu atribuţii în folosirea forţei şi prin legile care reglementează securitatea naţională, cu domeniile sale subordonate, apărarea şi ordinea publică. Codul Penal aduce o contribuţie importantă materiei discutate prin autorizarea situaţiilor în care se acceptă recurgerea la forţă în legitimă apărare sau în stare de necesitate. Deoarece în acţiuni militare naţionale, forţele M.Ap. pot coopera cu forţe ale M.I.R.A., iar comanda trebuie să fie unică, nivelul de forţă aplicat împotriva aceleaşi ameninţări trebuie să fie egal, rezultă că RUF trebuie să fie aceleaşi pentru toate componentele sistemului naţional de securitate care pot desfăşura, la un

[8] Daniel J. Sennott, *op.cit*., p. 53.
[9] *Ibidem.*
[10] În plus, SROE se aplică şi în cazul misiunilor forţelor aeriene şi maritime de apărare a teritoriului naţional conduse pe teritoriul Statelor Unite ale Americii sau în apele teritoriale, numai dacă nu se specifică altfel de către Secretarul Apărării. Sennott, Daniel J., *op.cit.*, p.53.
[11] Daniel J. Sennott, , *op.cit*., p.53.

moment dat, o misiune comună (de exemplu, o situație de urgență). În analiza principiilor de folosire a forței în acțiuni militare naționale trebuie avute în vedere drepturile şi obligațiile forțelor de ordine în sprijinul cărora armata poate fi chemată să acționeze. Astfel, RUF pentru acțiuni de sprijin al forțelor de ordine de către armată trebuie să fie dezvoltate în funcție de modul de acțiune al acelor autorități şi de înțelegerea pe care acestea o au pentru folosirea forței. Unitățile militare care desfăşoară misiuni pentru care nu există reglementări (de exemplu: sprijinul pazei unui aeroport) trebuie să dezvolte RUF specifice misiunii pe baza coordonării cu autoritatea responsabilă de ducere a operației (de exemplu: jandarmeria, poliția de frontieră).

Care este, în definitiv, diferența între cele două categorii de reguli şi cum se reflectă această dihotomie în acțiunile militare? Dacă prima dintre reguli acoperă acțiunile de luptă din operațiile multinaționale, sau cu caracter internațional, cea de-a doua categorie se referă la situațiile interne, de sprijin al misiunilor autorităților civile şi situațiilor de protecția forței cu caracter „non-operațional". După cum cunoaştem, ROE sunt instrucțiuni de utilizare a forței care reflectă un amestec de aspecte politice, legale şi militare. RUF servesc aceloraşi scopuri, dar aspectele politice, legale şi militare sunt, în mod caracteristic, foarte diferite. Aspectele militare ale ROE conțin, în general, implicații tactice şi operaționale ale îndeplinirii misiunii în situații în care sistemul de executare a legii a națiunii gazdă şi autoritățile civile sunt inexistente, nefuncționale sau rezistente la prezența forțelor străine. În contrast, aspectele militare ale RUF presupun, în general, un mediu militar permisiv cu un guvern civil capabil de a pune în aplicare legile şi să mențină ordinea. Deoarece, RUF presupun în general o națiune gazdă neostilă, cu o populație, în principiu, neagresivă, obiectivul principal al RUF va fi folosirea forței în legitimă apărare ca o necesitate de *protecție a forței* (doar pentru simplu fapt că o unitate în pericol trebuie să se apere şi nu pentru că acea unitate trebuie să îndeplinească o misiune de luptă) sau pentru folosirea forței în *exercitarea unei misiuni* de securitate/ pază sau pe timpul unei misiuni la scară redusă de impunere a legii. ROE se concentrează pe relațiile cu actori străini şi promovarea obiectivelor politice internaționale. Concepția generală a RUF se concentrează pe obiectivele politice interne sau ale unei națiuni gazdă şi pe opinia publică internă sau a națiunii gazdă.[12]

Poate cea mai importantă distincție care se poate face între ROE şi RUF constă în regimurile juridice diferite care le guvernează. ROE sunt configurate, în general, de obligațiile legale internaționale, cum sunt cele

[12] ROE v. RUF by The Center for Law and Military Operations (CLAMO) and Headquarters Marine Corps, Judge Advocate Division, International and Operational Law Branch (HQMC JA (JAO)) <http://www.mca-marines.org/Gazette/2006/06CLAMO.html>.

prevăzute de Carta ONU, tratatele internaţionale şi dreptul internaţional. Pe de altă parte, RUF sunt configurate, în general, de obligaţiile legale interne sau cele ale naţiunii gazdă. În sistemul de drept românesc acest cadru juridic este reprezentat de prevederile Constituţiei, Codul Penal, ale legilor apărării[13], stării de urgenţă şi asediu[14], de organizare a jandarmeriei[15], paza obiectivelor, bunurilor şi protecţia persoanelor[16], organizare şi desfăşurare a adunărilor publice[17], regimul armelor şi muniţiilor[18] şi uzul de armă.[19] Acţiunile militare naţionale, altele decât cele care prin esenţa lor presupun lupta armată, trebuie nu doar reglementate distinct prin intermediul RUF, dar şi pregătirea militarilor trebuie făcută distinct, în spiritul folosirii forţei ca ultimă soluţie şi doar în legitimă apărare. Armata americană a sesizat aceste aspecte în anii '90 când o serie de evenimente interne au relevat o serie de discrepanţe între pregătirea militarilor şi cerinţele misiunilor interne. Astfel, unul dintre acele evenimente a fost mediatizat şi analizat în literatura de specialitate pentru a scoate în evidenţă consecinţele instruirii militarilor în spiritul ROE pentru operaţii externe şi a angajării ulterioare a acestora în operaţii interne. În data de 20 mai 1997, comandantul (Cpl. Banuelos) unei grupe a forţelor de infanterie marină, aflată într-o misiune de sprijin al autorităţilor de frontieră la frontiera Statelor Unite ale Americii cu Mexicul, a împuşcat mortal un fermier american care, executând foc în direcţia grupei de militari, a declanşat o reacţie de legitimă apărare din partea acestora. Cazul a fost judecat de două tribunale după procedurile de drept comun ale statului Texas, instanţe care nu l-au găsit vinovat pe Cpl. Banuelos, aflat în legitimă apărare. Interesantă pentru tema articolului nostru este o apreciere a unui consilier juridic militar

---

[13] *Legea nr.45* din 1 iulie 1994 a apărării naţionale a României (M.Of. nr. 172/7 iul. 1994).

[14] *Ordonanţa de urgenţă a Guvernului nr. 1/1999 privind regimul stării de asediu şi regimul stării de urgenţă* (M.Of. nr. 22 din 21 ianuarie 1999), completată şi aprobată prin Legea nr.453 din 1 noiembrie 2004 (M.Of. nr. 1052/12 nov. 2004).

[15] *Legea nr. 550* din 2004 de funcţionare a Jandarmeriei Române (M.Of. nr. 1175 din 13 decembrie 2004).

[16] *Legea 333*/ 8 iulie 2003 privind paza obiectivelor, bunurilor şi protecţia persoanelor (M.Of.nr. 525 din 22 iulie 2003).

[17] *Legea nr.60* din 23 septembrie 1991 privind organizarea şi desfăşurarea adunărilor publice (M.Of. nr. 192/25 sep. 1991).

[18] *Legea nr. 295* din 28 iunie 2004 privind regimul armelor şi al muniţiilor (M.Of. nr. 583/30 iun. 2004). Abrogă Legea nr. 17/1996 privind regimul armelor de foc si al muniţiilor, cu excepţia prevederilor art. 46-52, care rămân în vigoare pentru fiecare instituţie care are încadrate persoane ce ocupă funcţii care implică exerciţiul autorităţii publice, înarmate cu arme de apărare şi pază, până la stabilirea în legile prevăzute la art. 43 a condiţiilor în care acestea pot purta şi folosi armele din dotare.

[19] *Legea nr.17* din 2 aprilie 1996 privind regimul armelor de foc şi al muniţiilor (M.Of. 74/11 apr. 1996) care va fi înlocuită, după derularea procesului de legiferare de, Legea cu privire la regimul armelor, dispozitivelor militare şi muniţiilor deţinute de Ministerul Apărării şi de forţele armate străine staţionate pe teritoriul României (aflată în stadiul de proiect).

căruia i s-a solicitat punctul de vedere de către instanța de judecată. Acesta reuşeşte, în raportul său, să capteze esența şi importanța diferențelor fundamentale care există între ROE şi RUF: „În cazul misiunilor interne de sprijin al autorităților civile de impunere a legii [n.a. poliția de frontieră], termenul de *ROE* este nepotrivit. Rezultatul evenimentului din 20 mai, deşi corect din punct de vedere legal, se poate să se fi produs, în parte, datorită următoarelor aspecte: (a) infanteriştii marini au fost trimişi într-o misiune de luptă; (b) pe timpul şedințelor de pregătire a misiunii s-a folosit limbajul pentru misiunile de luptă şi (c) aceştia au fost instruiți în spiritul ROE şi nu a standardelor de folosire a forței în acțiuni interne. Toate aceste aspecte ar fi putut favoriza formarea unei mentalități a Cpl. Banuelos care să determine alegerea unui curs de acțiune în defavoarea altuia care nu ar fi avut ca rezultat moartea fermierului. Recomand ca *regulile de angajare* să nu fie folosite în misiunile de sprijin militar acordat autorităților responsabile cu impunerea legii sau în altfel de misiuni de sprijin al autorităților civile ."[20] Mentalitatea la care se referea consilierul juridic este regăsită în însăşi esența definiției ROE: „…directive emise de autoritățile militare competente care precizează circumstanțele şi limitele în cadrul cărora forțele armate vor iniția şi/ sau continua *acțiuni de luptă* cu alte forțe întâlnite.[21]"

Reglementarea folosirii forței în acțiuni militare naționale

Când se pune problema utilizării forței în acțiunile militare naționale, personalul M.Ap. poate avea percepții diferite de cele ale jandarmilor sau poliției, mai ales dacă cei dintâi au participat recent la operații multinaționale, cu misiuni de luptă împotriva insurgenței, de genul celor din Irak sau Afganistan, în care folosirea forței a fost reglementată prin intermediul ROE. Se pune problema instruirii acestora, în timp scurt, pentru folosirea forței în contextul îndeplinirii misiunii în aceste acțiuni interne. Situațiile nu sunt nici pe departe similare celor externe, iar instruirea nici atât. De regulă, ROE sunt mult mai agresive decât RUF necesare pentru operațiile de sprijin al autorităților civile, aşa că potențialul de folosire excesivă a forței este foarte mare. În al doilea rând, în operațiile de sprijin există riscul confuziei ce se poate crea între necesitatea folosirii forței pentru protecția individuală (legitimă apărare) şi recurgerea la minimum de forță pentru îndeplinirea unei asemenea misiuni, aşa zisa *dilemă* a legitimei apărări.[22] Apoi, misiunile

[20] ROE v. RUF by The Center for Law and Military Operations (CLAMO) and Headquarters Marine Corps, Judge Advocate Division, International and Operational Law Branch (HQMC JA (JAO)) <http://www.mca-marines.org/Gazette/2006/06CLAMO.html>

[21] AAP-6, GLOSARUL NATO DE TERMENI ŞI DEFINIȚII; DOCTRINA ARMATEI ROMÂNIEI, Bucureşti, Editura S.M.G., 2007, art. 74 (a), p. 132.

[22] Este foarte dificil de realizat un echilibru între folosirea la minimum doar a forței necesare îndeplinirii misiunii şi înțelegerea de către soldați a dreptului lor la legitimă apărare. În

interne sunt, de regulă, de natura răspunsului la criză, deci imprevizibile, condiţii în care lipsa de familiaritate sau de instruire pentru folosirea forţei în aceste situaţii poate accentua starea de confuzie, de altfel foarte probabilă.

Că problematica reglementării folosirii forţei pentru operaţii naţionale este foarte dificilă, poate şi datorită sensibilităţii politice a subiectului, o demonstrează şi situaţia acesteia în armata franceză. Intervenţiile pe teritoriul naţional sunt dependente de un cadru juridic mai divers decât cele pentru operaţiile externe (OPEX). Legislaţia franceză încadrează ca operaţii interne: stările excepţionale, apărarea teritoriului naţional, menţinerea ordinii, angajarea armatei pentru aplicarea planului naţional de luptă împotriva terorismului (planul *VIGIPIRATE*), participarea armatei la asigurarea evenimentelor importante precum şi cele la care se solicită sprijinul armatei. În literatura franceză în domeniu nu se utilizează un termen distinct pentru regulile de angajare în acţiuni naţionale, însă se apreciază că regulile de angajare pentru operaţiile desfăşurate pe teritoriul naţional reprezintă un instrument performant pentru gestionarea forţei, chiar dacă, în raport cu regulile de angajare aplicabile în exterior, câmpul lor de acţiune este redus. În plan interior, se consideră, că o viitoare doctrină a regulilor de angajare trebuie să beneficieze de experienţa de peste 30 de ani din operaţiile externe (ROE OPEX).[23]

În armata României nu există documente oficiale similare celor americane pentru stabilirea cadrului legal recurgerii la forţa armată atât în acţiuni militare multinaţionale, în afara teritoriului sau pe teritoriul naţional, dar nici pentru acţiuni militare naţionale. În ceea ce priveşte folosirea forţei armate în acţiunile militare naţionale, în sensul de aplicare fizică a acesteia, aceasta va fi reglementată de o lege concepută special pentru acele situaţii[24] şi care va abroga Legea 17/ 1996 privind regimul armelor de foc şi al muniţiilor. Este de remarcat că, este pentru prima dată când o lege românească vorbeşte de *reguli de angajare*, însă într-un context care creează cadrul dezbaterii

---

primul rând, militarii trebuie să demonstreze iniţiativă în autoapărarea lor şi a membrilor unităţii din care fac parte. În al doilea rând, militarii trebuie să recurgă la forţă doar când este necesar. Primul criteriu recunoaşte că militarii trebuie să se protejeze pe ei înşişi pentru a îndeplini misiunea. Cel de-al doilea criteriu admite că folosirea excesivă a forţei poate pune în pericol legitimitatea misiunii şi să afecteze îndeplinirea obiectivelor pe termen scurt şi a celor pe termen lung. Cf. Sennott, Daniel J. *INTERPRETING RECENT CHANGES TO THE STANDING RULES FOR THE USE OF FORCE*. Revista Army Lawyer, Noiembrie 2007. apud Martins, Mark S. *RULES OF ENGAGEMENT FOR LAND FORCES: A MATTER OF TRAINING, NOT LAWYERING*, în Military Law Review, vol. 143, 1994. (citând FIELD MANUAL 100-5, OPERATIONS V (14 June 1993).

[23] Jean-Lou Monot, *LES REGLES D'ENGAGEMENT EN OPERATION EXTERIEURE ET SUR LE TERRITOIRE NATIONAL, LA VISION DE L'EMPLOI*. DOCTRINE Nr.6/ 22 martie 2005.

[24] Legea cu privire la regimul armelor, dispozitivelor militare şi muniţiilor deţinute de Ministerul Apărării şi de forţele armate străine staţionate pe teritoriul României (proiect), <www.mod.ro>.

asupra configuraţiei instrumentelor de reglementare a forţei în acţiunile militare naţionale *desfăşurate pe teritoriul naţional*. Astfel, legea în discuţie nu creează simetrie între reglementarea folosirii forţei în afara teritoriului naţional şi reglementarea folosirii forţei pe teritoriul naţional. În acest sens, constatăm că, dacă pentru prima situaţie se întrebuinţează termenul de *reguli de angajare*, pentru cea de-a doua, legea face referire la *uzul de armă*, termen de altfel consacrat în limbajul uzual militar. Proiectul de lege amintit reia din Legea 17/1996 reglementarea împrejurărilor şi a regulilor de folosire a forţei (uzului de armă) pentru paza şi protecţia obiectivelor militare şi a persoanelor, împotriva celor care atacă sau împiedică militarii să execute misiuni de luptă şi în executarea intervenţiei contra-teroriste, în situaţiile prevăzute de lege, dar introduce şi două situaţii noi: uzul armamentului de bord şi al mijloacelor terestre de apărare aeriană împotriva aeronavelor de către forţele aeriene şi uzul armamentului de bord, inclusiv al mijloacelor aeriene îmbarcate, împotriva aeronavelor sau pentru oprirea sau reţinerea altor nave ori ambarcaţiuni în scopul pazei şi apărării obiectivelor militare sau asigurării siguranţei zonelor militare restricţionate de către forţele navale. Cât priveşte definiţia dată ROE în acelaşi document: „Reglementări pentru structurile militare în ansamblu precum şi pentru fiecare militar în parte, care definesc circumstanţele, condiţiile, nivelul şi modalitatea în care pot fi utilizate armamentul şi dispozitivele militare pentru îndeplinirea misiunilor, pe timpul participării la operaţii", considerăm că aceasta este incompletă, surprinzând doar o parte din sfera de responsabilitate a ROE sau a RUF: folosirea armamentului şi dispozitivelor militare.

Dezvoltarea spectrului acţiunilor militare naţionale, în special, pe segmentul stării de pace şi criză, în zone în care acţionează diferiţi actori departamentali (poliţie, jandarmi) impune o scalare a aplicării forţei, a cărei caracteristici diferă de cele specifice folosirii forţei în acţiuni militare internaţionale şi în afara teritoriului naţional. În acest context, considerăm necesară o abordare diferenţiată şi delimitarea instrumentelor de reglare a folosirii forţei în categorii distincte pentru acţiunile militare în cadrul conflictelor armate şi operaţiile de pace multinaţionale – prin intermediul instrumentelor clasice de *reguli de angajare (ROE)* – şi separat pentru acţiunile militare naţionale, prin intermediul *regulilor de folosire a forţei (RUF)*.

IMPLICAREA ORGANIZAȚIEI NAȚIUNILOR UNITE ÎN SOLUȚIONAREA CRIZEI RACHETELOR DIN CUBA

THE INVOLVEMENT OF THE UNITED NATIONS ORGANIZATION INTO THE SOLVING OF THE CUBANESE ROCKETS CRISES

Cpt.conf.univ.dr. Dorel BUŞE*
Universitatea Națională de Apărare "Carol I"
Universitatea "Spiru Haret"
Conf.univ.dr. Dragoş FRĂSINEANU
Universitatea "Spiru Haret"

Secretarul General al ONU, U. Thant, a luat la 24 octombrie 1962 decizia de a implica în mod direct ONU în soluționarea crizei rachetelor din Cuba. Cei doi lideri ai superputerilor au primit mesaje identice, în care se propunea suspendarea tuturor furnizărilor de arme în Cuba şi suspendarea blocadei americane. Secretarul General al ONU îşi anunța şi intenția de a călători la Havana, pentru a se asigura de buna desfăşurare a acțiunilor ce aveau să fie întreprinse pe insulă. La 26 octombrie 1962 ca o dovadă că e deschis unui dialog cu aceasta, liderul sovietic a acceptat condițiile transmise de Secretarul General al ONU. Washingtonul însă a refuzat în mod categoric ridicarea blocadei atât timp cât rachetele din Cuba nu aveau să fie repatriate. Faptul că SUA nu era dispusă să renunțe la carantina impusă pentru Cuba, l-a determinat pe Secretarul General de la ONU, să lanseze noi mesaje către conducătorii celor două superputeri.

U.N.O General Secretary, U. Thant, came, on 24th of October 1962, to the decision to involve directly U.N.O into solving of the rockets crisis in Cuba. The two leaders of the superpowers were given identical messages where was proposed the hanging of all the guns deliverance in Cuba and the hanging of the American blockade. U.N.O General Secretary announced, also, his intention to go to Havana, to get assured of the good development of the actions to be developed on the island. On 26th of October 1962, as a proof of his willing in having a conversation with this one, the Soviet leader agreed to the conditions transmitted by the U.N.O General Secretary. But Washington refused categorically the lifting up of the blockade as long as the rockets from Cuba would not be repatriated. The fact that United States of America were not disposed to give up the imposed quarantine for Cuba, determined the U.N.O General Secretary to send new messages to the leaders of the two superpowers.

Cuvinte cheie: război nuclear, celulă de criză, ultimatum, blocadă navală, echilibrul terorii.
Keywords: *nuclear war, crisis cell, ultimatum, naval blockade, terror balance.*

* e-mail: *dorel_buse@yahoo.com*

La sfârşitul lunii octombrie 1962, în timp ce tensiunea din zona Caraibilor tindea să se mai atenueze, ONU se confrunta cu o situație fără precedent până atunci. Aflat în fața unei grave crize internaționale, provocată de instalarea în Cuba a rachetelor sovietice care amenințau securitatea SUA, Consiliul de Securitate a fost pus în inedita poziție de a primi de la cele trei state implicare, trei proiecte de rezoluție prin care, fiecare stat urmărea soluționarea diferendului în favoarea sa.

Astfel, proiectul înaintat de SUA, cerea ”demontarea şi retragerea imediată din Cuba a tuturor rachetelor şi armelor ofensive”, precum şi ”trimiterea unui corp de observatori care să asigure aplicarea acestor măsuri”.[1] Rezoluția pe care URSS-ul o înaintase se referea la condamnarea cât mai urgentă a SUA, anularea stării de carantină instituită de aceasta, precum şi ”încetarea intervențiilor indiferent sub ce formă în treburile interne ale Republicii Cuba”.[2] Cererile Cubei erau de a se ține seama de ”actul de război comis în mod unilateral de către guvernul Statelor Unite”, făcându-se totodată afirmația că ”agresiunea unilaterală şi directă, nu este decât punctul culminant al unei serii de acte de agresiune comise împotriva guvernului revoluționar din Cuba”[3], făcându-se în mod cert referire la încercarea întreprinsă de americani de a-l înlătura pe Fidel Castro prin debarcarea din Golful Porcilor din anul precedent.

La Casa Albă, în orele care au urmat, preşedintele american a fost informat că ”doisprezece din cele douăzeci şi cinci de vase sovietice care se îndreptau spre Cuba s-au oprit din drum sau şi-au schimbat direcția”[4] şi că, Consiliul Organizației Statelor Americane au anunțat ”aprobarea proiectului depus de Statele Unite, urmând ca patruzeci şi cinci de țări <<neangajate>> să caute o formulă de compromis care va fi prezentată Consiliului de către Ghana şi Republica Arabă Unită”[5].

Cu toate acestea, pericolul pândea din nou SUA, americanii obținând dovezi clare a faptului că sovieticii nu erau gata să renunțe la acțiunile lor şi că, în acest fel criza era departe de a fi soluționată. Spionarea în continuare a insulei, a furnizat noi fotografii luate deasupra Cubei, care le-a dat preşedintelui Kennedy şi consilierilor săi, noi motive de îngrijorare, acestea ”arătând că lucrul la alte baze de rachete progresa rapid, chiar mai rapid ca înainte”.[6] În urma acestor noi dovezi, preşedintele Kennedy avea să declare că

---

[1] Claude Delmas, *Crizele din Cuba 1961-1962*, Bucureşti, Editura Corint, 2003, p. 136.
[2] *Ibidem*, p. 136.
[3] *Ibidem*, p. 136.
[4] Andre Fontaine, *Istoria Războiului Rece*, Bucureşti, Editura Militară, 1992, vol. IV, p. 250.
[5] Claude Delmas, *op. cit*., p. 137.
[6] Jeffrey T. Richelson, *Un secol de spionaj. Serviciile de informații în secolul XX*, Bucureşti, Editura Humanitas, 2000, p. 355.

”sunt încă şanse de 20% să intrăm într-un război contra Rusiei”.[7] Din acel moment însă, şi în ciuda temerilor americanilor, criza pare a nu se mai înrăutăţi, dar nici a se găsi o soluţie de a i se pune capăt. Dialogul dintre cele două superputeri aflate în ”război” era scos din discuţie, atât SUA, cât şi URSS, ignorându-se reciproc şi făcându-şi cunoscute intenţiile prin intermediul mass-media.

Deoarece situaţia părea fără ieşire, Secretarul General al ONU, U. Thant a luat la 24 octombrie decizia de a implica în mod direct ONU în soluţionarea crizei. Astfel, cei doi lideri ai superputerilor au primit mesaje identice, în care se propunea suspendarea voluntară a tuturor furnizărilor de arme în Cuba şi suspendarea blocadei americane, pentru aplicarea acestor măsuri, fiindu-le recomandată o perioadă de două-trei săptămâni. Ulterior aplicării acestora, SUA şi URSS trebuiau să găsească soluţii pe cale diplomatică, prin negocieri directe pentru a clarifica diferendul care exista între acestea. Recomandările pentru Cuba lui Castro, ”oarecum uitat în această chestiune”, prin care i se cerea ”să aducă o contribuţie importantă la pacea lumii”[8] erau la fel de precise: toate construcţiile de baze militare care se făceau pe teritoriul insulei aveau să fie sistate pe timpul negocierilor între cei ”Doi Mari”.

În aceeaşi zi, în cadrul unei şedinţe a Consiliului de Securitate al ONU, a avut loc o dispută violentă între reprezentanţii celor două superputeri, Valerian Zorin şi Adlai Stevenson, informaţiile fotografice deţinute de SUA împotriva sovieticilor fiind folosite de acesta din urmă, pentru câştigarea unei campanii de propagandă majoră la nivelul Naţiunilor Unite.

Dovezile deţinute de americani, l-au determinat pe Zorin să conteste autenticitatea acestora, ironizându-le şi declarând că sunt ”probe trucate ale Agenţiei de Informaţii a Statelor Unite”[9], acuzând SUA de acţiuni de spionaj împotriva Cubei. Răspunsul reprezentantului american, a fost pe măsura atitudinii lui Zorin, afirmând că ”este pentru prima oară când aude că nu hoţia constituie delictul, ci descoperirea hoţiei”, acuzând totodată Moscova că ”nuclearizarea Cubei este o acţiune premeditată”.[10]

Protestele lui Valerian Zorin împotriva spuselor lui Adlai Stevenson au fost întrerupte când acesta din urmă, ”a oferit delegatului sovietic şi celorlalţi, dovezi fotografice care evidenţiau pericolul împotriva căruia au acţionat Statele Unite”.[11] Cu ajutorul clişeelor făcute de avioanele U-2 deasupra Cubei, pe care

---

[7] Christopher Andrew, *CIA şi Casa Albă. Serviciul secret şi preşedinţia americană de la George Washington la George Bush*, Bucureşti, Editura B.I.C. ALL, 1998, p. 269.
[8] Andre Fontaine, *op. cit.*, vol. IV, p. 256.
[9] Christopher Andrew, *op. cit*., p. 269.
[10] Claude Delmas, *op. cit*., p. 140.
[11] Peter Calvocoressi, *Politica mondială după 1945*, Bucureşti, Editura Allfa, 2000, p. 31.

Stevenson a cerut să fie expuse pe panourile din sala de conferință, ”el a putut astfel demonstra cum s-a putut transforma San Cristobal dintr-o localitate paşnică, într-o bază de lansare a rachetelor cu rază medie de acțiune”.[12]

Văzându-se pus în această situație deloc avantajoasă pentru URSS, Hruşciov avea să recurgă la o măsură de intimidare. A doua zi, la ora 22.50, Kennedy a primit prin telegraf o scrisoare de la acesta, care i s-a citit prin telefon: nu vom continua să fim simpli observatori ai acțiunilor piratereşti ale vaselor americane în largul mării şi, cu toate că această scrisoare nu era răspunsul oficial al liderului de la Kremlin la propunerile făcute de U. Thant, oficialii de la Washington aveau să resimtă tensiunea care era în continuă creştere.

Neavând însă nicio şansă de a ”îngenunchia” SUA, la 26 octombrie 1962, ca o dovadă că e deschis unui dialog cu aceasta, liderul sovietic a acceptat condițiile transmise de Secretarul General al ONU. Washingtonul însă, deşi s-a declarat în favoarea unor discuții pentru negocieri, a refuzat în mod categoric ridicarea blocadei atât timp cât rachetele din Cuba nu aveau să fie repatriate şi, ”deşi teama că blocada navală va duce la izbucnirea unui război nuclear între cele două superputeri a scăzut, problema fundamentală, aceea a existenței bazelor pentru rachete nucleare a rămas”.[13]

SUA avea încă mari motive să se teamă. Probe recente aduse de aparate U-2 confirmau că, ”toate cele şase baze de rachete balistice cu rază medie de acțiune erau operaționale, având în total douăzeci şi patru de poziții şi un potențial de lansare a unui număr de patruzeci şi opt de rachete în două salve”, ”cele două baze de rachete balistice cu rază intermediară de acțiune, vor deveni operaționale în decembrie”, iar ”două bombardiere IL-28 BEAGLE fuseseră deja asamblate şi alte trei erau în curs de asamblare”.[14]

Faptul că SUA nu era dispusă să renunțe la carantina impusă pentru Cuba, l-a determinat pe Secretarul General de la ONU, să lanseze noi mesaje către conducătorii celor două superputeri. Sovieticilor li s-a cerut să nu trimită nave în regiunea Caraibilor, mesajul pentru americani fiind de a evita confruntarea directă cu navele sovietice. Kennedy, care dăduse deja de înțeles că era dispus la o înțelegere cu liderul de la Kremlin, a dovedit acest fapt când pentru ”singurul vas care părea că va trece de linia carantinei”, tancul petrolifer *Bucharest* au fost transmise instrucțiuni ”să nu se facă nicio manevră de interceptare”.[15]

Hruşciov devenise din ce în ce mai puțin agresiv şi căuta o portiță de scăpare, ordonând în acest sens, tuturor vaselor să se întoarcă din drum, iar

[12] Christopher Andrew, *op. cit*., p. 269.
[13] *Ibidem*, p. 270.
[14] Jeffrey T. Richelson, *op. cit*., p. 355.
[15] Christopher Andrew, *op. cit*., p. 269.

”vineri, criza va începe să slăbească”.[16] În ziua de 26 octombrie 1962, Kennedy a primit un mesaj pe cale diplomatică de la Moscova, care sugera o înțelegere, liderul de la Kremlin oferindu-se ”să scoată rachetele în schimbul promisiunii că America nu va invada Cuba”[17] şi că ”nu va susține niciun fel de forțe care ar intenționa să întreprindă o invazie”, pe insulă, astfel ”necesitatea prezenței militarilor sovietici aici”, ”va dispărea”.[18]

În ziua următoare transmiterii mesajului, însă, Hruşciov şi-a schimbat atitudinea, declarând că va recurge la ”demontarea bazelor din Cuba, în schimbul unei promisiuni similare, cu titlu de compensație psihologică, cu privire la bazele din Turcia”[19] deținute de americani, care se aflau acum puşi în fața unei situații pe care nu o înțelegeau. Ambiguitatea acesteia avea să se amplifice când, în ciuda faptului că Hruşciov ordonase ca vasele sovietice care erau staționate să fie gata de întoarcere, CIA a raportat faptul că un vas, *Grozny* a început brusc să se întoarcă spre linia care delimita zona de carantină. În acelaşi timp, FBI a raportat că diplomații sovietici la New York au început să distrugă documentele secrete, fapt pentru care Comandamentul Strategic Aerian a dispus o stare de alertă. URSS-ul părea să se pregătească de război.

Mesajele primite de Washington din partea acestuia erau incompatibile şi confuze. După părerea celor de la EX-COM, care analizaseră conținutul acestora, primul a fost trimis de liderul de la Moscova, pe când, cel de a-l doilea mesaj primit aparținea ”demnitarilor înfumurați care au trecut peste autoritatea”[20] lui Hruşciov, fapt pentru care, membrii celulei de criză, ”la îndemnul lui Robert Kennedy, au luat decizia crucială de a ignora ce-a de-a doua replică şi de a răspunde la prima, acceptând cererea de a nu invada Cuba dacă rachetele erau dezactivate”.[21] Pe plan militar, dacă SUA ar fi acceptat un asemenea troc, nu ar fi avut nimic de pierdut, pentru rachetele Jupiter din Turcia, fiind emis un ordin de retragere încă din primăvară, motivul constând în faptul că erau demodate, fiind depăşite din punct de vedere tehnologic.

Când SUA şi-a exprimat dorința de a le scoate din funcțiune, guvernul de la Ankara, prin ”ministrul de Externe Semil Sarper, se opusese, declarând că prezența lor constituie un gaj indiscutabil al solidarității Aliaților”.[22] Cu toate acestea, preşedintele american era hotărât să nu accepte acest târg.

În ciuda intimidărilor la care URSS recursese, administrația de la Washington nu era dispusă să facă niciun compromis, iar ”înainte de a i se

[16] Andre Fontaine, *op. cit*., vol. IV, p. 252.
[17] John Ranelagh, *Agenția CIA. Ascensiunea şi declinul*, Bucureşti, Editura B.I.C. ALL, 1997, p. 350.
[18] Martin Walker, *The Cold War – A History*, New York, Henry Holt and Company, 1993, p. 175.
[19] Claude Delmas, *op.cit.*, p. 141.
[20] Christopher Andrew, *op.cit*., p. 270.
[21] John Ranelagh, *op.cit*., p. 350.
[22] Andre Fontaine, *op.cit*., vol. IV, p. 254.

transmite lui Hruşciov răspunsul oficial al lui Kennedy, criza se afla în pericolul unei grave escaladări".[23]

În ziua de 28 octombrie 1962, asigurarea pe care liderul de la Casa Albă a dat-o în legătură cu neiniţierea nici unei invazii pe teritoriul cubanez nu a rămas fără urmări. În aceeaşi zi, "Serviciul de Informaţii Strategice Radiodifuzate (*Foreign Broadcast Information Service* – FBIS) informează Casa Albă, că la Radio Moscova"[24], într-un mesaj, Hruşciov declara că a dat ordin pentru dezafectarea bazelor de rachete din Cuba, acceptându-se totodată prezenţa oficialilor de la ONU pentru supraveghere.

Liderul de la Casa Albă a felicitat "hotărârea domnului Hruşciov, demnă de un adevărat om de stat, de a opri construirea de baze în Cuba, de demontare a armelor ofensive şi de repatriere a acestora în Uniunea Sovietică, sub supravegherea Naţiunilor Unite", reprezentând "o contribuţie importantă şi constructivă la cauza păcii"[25]. În spatele acestor cuvinte, adevărul era însă altul. "Hruşciov pierduse şi ca rezultat, Uniunea Sovietică s-a confruntat cu umilirea publică în faţa întregii lumi".[26]

În aceeaşi zi, la orele 22, Secretarul General al ONU îşi anunţa intenţia de a călători la Havana, pentru a se asigura de buna desfăşurare a acţiunilor ce aveau să fie întreprinse pe insulă. Aici însă a găsit un Fidel Castro "mult mai puţin conciliant, în parte pentru că se temea de o invazie americană în Cuba şi, în egală măsură pentru că Hruşciov a omis să-l informeze asupra celor cuvenite cu U. Thant".[27] Acesta i-a adus reprezentantului ONU la cunoştinţă, "că cererea de control avea drept scop să umilească ţara sa şi că pentru acest motiv, el nu o va accepta"[28], fiind însă temperat de U. Thant şi convins să o facă. Ca urmare a vizitei acestuia în Cuba, la 30 octombrie 1962, SUA a ridicat blocada pentru patruzeci şi opt de ore, creându-le astfel sovieticilor condiţiile pentru a-şi duce armamentul înapoi în ţară.

Criza declanşată în urma înarmării Cubei cu echipament nuclear, a avut un deznodământ surprinzător, la douăzeci şi patru de ore după mesajul lui Hruşciov, în care acesta cerea dezafectarea bazelor americane din Turcia, liderul sovietic acceptând condiţiile impuse de Kennedy. Criza cubaneză s-a asemănat mult cu cea a Berlinului, care a avut loc cu şaisprezece ani în urmă, punând din nou faţă în faţă pe protagoniştii Războiului Rece, reuşindu-se ca nici de data aceasta să nu se tragă niciun foc de armă, întreaga omenire fiind astfel salvată de la un dezastru care i-ar fi fost fatal.

---

[23] Christopher Andrew, *op.cit*., p. 271.
[24] Jeffrey T. Richelson, *op.cit*., p. 355.
[25] Claude Delmas, *op.cit.*, p. 141.
[26] John Ranelagh, *op.cit*., p. 350.
[27] Peter Calvocoressi, *op.cit*., p. 32.
[28] Andre Fontaine, *op.cit*., vol. IV, p. 258.

BIBLIOGRAFIE

Andrew Christopher, *CIA şi Casa Albă. Serviciul secret şi preşedinţia americană de la George Washington la George Bush*, Bucureşti, Editura B.I.C. ALL, 1998.

Burner David, *John Fitzgerald Kennedy şi noua generaţie*, Bucureşti, Editura Orizonturi, 1995.

Calvocoressi Peter, *Politica mondială după 1945*, Bucureşti, Editura Allfa, 2000.

Delmas Claude, *Crizele din Cuba 1961-1962*, Bucureşti, Editura Corint, 2003.

Fontaine Andre, *Istoria Războiului Rece*, Bucureşti, Editura Militară, 1992.

Goldstein S. Joshua, *International Relations*, Washington D. C., Harper Collins Collague Publisher, 1996.

Ranelagh John, *Agenţia CIA. Ascensiunea şi declinul*, Bucureşti, Editura B.I.C. ALL, 1997.

Richelson T. Jeffrey, *Un secol de spionaj. Serviciile de informaţii în secolul XX*, Bucureşti, Editura Humanitas, 2000.

Schulzinger D. Robert, *American Diplomacy in the Twentieth Century*, New York, Oxford University Press, 1994.

Walker Martin, *The Cold War – A History*, New York, Henry Holt and Company, 1993.

PROCESE DECIZIONALE ÎN CONDIȚII DE CERTITUDINE, RISC ŞI INCERTITUDINE PRIVIND SITUAȚIILE DE URGENȚĂ

DECISION – MAKING PROCESSES UNDER CERTAIN, RISK AND UNCERTAIN CONDITIONS RELATED TO EMERGENCY SITUATIONS

Cdor.drd. Dorinel ALEXANDRESCU*
Inspectoratul General pentru Situații de Urgență

Managementul informației în situații de urgență necesită un sistem informațional performant, bine configurat, capabil să răspundă unor solicitări cantitative şi calitative privind circulația informațiilor şi luarea deciziilor de care, în final, depinde viața unor oameni, salvarea unor bunuri.

Information management during emergency situations requires a state of the art information system, properly configured, capable of responding to certain quantitative and qualitative demands of information flow and decision-making on which will depend human lives and material goods.

Cuvinte cheie: decident, certitudine, risc, incertitudine, utilitate, optimizare.
Keywords: *decision maker, certitude, risk, uncertitude, usability, optimisation.*

Cercetările în domeniul managementului informațiilor în situații de urgență sunt necesare şi trebuie să susțină dezvoltarea tehnologică şi aplicarea acestora în planificarea activităților de răspuns în situații de urgență. Tehnologia modernă şi performantă trebuie implementată în organizațiile de management al urgențelor, ceea ce va duce la o integrare mai bună şi a altor instituții publice sau private în procesul de management al urgențelor.

În lumea reală, situațiile de urgență sunt fenomene extrem de complexe. Viteza vântului, configurația suprafețelor, debitul apelor, temperatura aerului contribuie la evoluția şi efectele unui evenimat natural sau artificial, cu grave implicații pentru om sau factorii de mediu. Datorită acestei complexități, *modelele* care încearcă să simuleze procese şi sisteme din lumea

* e-mail: *alexandrescudorinel@yahoo.com*

reală trebuie să utilizeze date simplificate. Acuratețea estimării este determinată de ipotezele utilizate de model şi ipotezele impuse de utilizator ca date de configurare pentru modelare. În acest sens, sunt necesare dezvoltări majore în direcția îmbunătățirii reprezentării tipurilor de situații de urgență, astfel încât modelele rezultate să fie uşor de utilizat şi flexibile la nevoile utilizatorilor. Din păcate, multe dintre modele sunt prea complexe pentru a fi utilizate de managerii situațiilor de urgență şi nu pot fi uşor adaptate la condiții locale geografice, atmosferice sau geologice unice. Cercetările întreprinse, de mediul academic şi de mediul organizațiilor de management al situațiilor de urgență, au ca rezultat îmbunătățirea situației în domeniul *simulării* urgențelor.

Managementul situațiilor de urgență constituie o activitate în timp real, de răspuns imediat la o stare de pericol apărută la nivel național sau în anumite zone ale țării. Desfăşurarea cu succes a acesteia presupune o formă bună de organizare a sistemului de răspuns la situații de urgență, bazată pe legi, hotărâri de guvern şi ordine adecvate, dotarea cu echipamente performante a structurilor de execuție, salvare şi evacuare, o înaltă pregătire profesională a personalului şi anticiparea din timp a derulării optime a tuturor acțiunilor necesare cu stabilirea precisă a tuturor forțelor participante.

Pentru operaționalizarea tuturor forțelor disponibile, conform planurilor existente, actualizate corespunzător situației reale, sunt necesare date şi informații numeroase şi diversificate, unele cunoscute din timp şi incluse în planuri, altele generate de situația concretă şi de mediul în care se acționează.

Aceste informații trebuie obținute continuu, analizate, selectate şi grupate corespunzător în *baze de date*, pentru a fi puse oportun la dispoziția organelor decizionale privind managementul situațiilor de urgență, în vederea utilizării lor la elaborarea planurilor şi a deciziilor de acțiune în caz de dezastre.

Comandantul poate lua decizii corecte şi la timp doar dacă există un bun flux informațional între toate compartimentele. Participarea la acest flux este responsabilitatea fiecărui membru al structurilor cu atribuții în domeniul situațiilor de urgență.

Pentru *optimizarea ciclului informațional* se impune ca informațiile importante sau urgente (excepționale) *să aibă prioritate* față de informațiile obişnuite (cum ar fi rapoartele sau răspunsurile la acestea). Fiecare compartiment trebuie să stabilească o persoană care să monitorizeze sosirea corespondenței sau a informației verbale, pentru a determina nivelul de urgență şi a asigura o distribuire *optimă* a acestora. Toate informațiile sosite care sunt primite de compartimentul specializat trebuie să fie coordonate în punctul de comandă, pentru asigurarea unei repartiții corecte spre rezolvare.

Teoria deciziei reprezintă un set de noțiuni şi metode generale care permit analiza multicriterială a situațiilor ce privesc fundamentarea deciziilor în condiții diferite şi are drept obiectiv modelarea unor procese decizionale care pot apărea şi în activitatea organizatorică şi de conducere în situații de urgență.

Teoria luării deciziilor prescrie normele de comportament pentru decidenți şi pe care aceştia trebuie să le respecte pentru a nu intra în contradicție cu propriile lor judecăți şi preferințe. De aici rezultă că teoria deciziei nu oferă o metodă anume de descriere a modului în care trebuie să se comporte comandanții în asemenea situații, ci de fapt aceasta orientează doar persoanele în cauză, înarmându-le cu metodologia de luare a unor decizii în situații complexe, care includ elemente de subiectivism, dar care nu-i substituie decidenții. Este caracteristic faptul că odată cu creşterea complexității unor situații de urgență scade capacitatea oamenilor de prelucrare neformală a totalității informațiilor avute la dispoziție în conformitate cu propriile lor raționamente şi preferințe. În această situație teoria deciziei prezintă avantaje față de alte abordări analitice, deoarece ea include într-o formă tipizată (formalizată) numeroase aspecte subiective ale acestui proces.

La un proces de decizie se pot distinge următoarele elemente:

- decidentul, adică individul sau mulțimea de indivizi care urmează să ia decizia;
- formularea (denumirea) care o dă decidentul problemei decizionale;
- mulțimea variantelor (alternativelor) posibile, care caracterizează o situație decizională şi din care trebuie aleasă o variantă optimă;
- mulțimea consecințelor anticipate pentru fiecare variantă luată în considerare;
- mulțimea criteriilor de decizie ale decidentului, adică punctele de vedere pe care le ia în considerare la alegerea variantei optime;
- obiectivele (scopurile) decidentului, respectiv consecințele propuse a fi atinse pentru criteriile de decizie alese;
- stările naturii – factori independenți, de tip conjunctural.

Un element care ține seama de dificultățile procesului de prevedere a consecințelor îl reprezintă *stările naturii.* Deoarece în foarte multe situații consecințele nu pot fi prevăzute cu o probabilitate satisfăcătoare de realizare, este rațional să se prevadă mai multe consecințe posibile pentru fiecare variantă şi pentru fiecare criteriu în parte. De asemenea, este rațional să se încerce a se identifica cauzele care ar putea determina producerea unora sau altora din consecințe; aceste cauze au fost numite stări ale naturii. Deoarece stările naturale nu sunt consecința unor strategii şi deci nu se pot stabili reguli

pentru comportamentul acestora, pentru a face previziuni probabilistice asupra posibilității producerii lor, se culeg date statistice, care apoi se prelucrează.

În funcție de informațiile statistice pe care le deține, decidentul poate să-şi determine propria strategie în care poate să ia (fig.1):

- decizii în condiții de *certitudine*, când există o singură stare a naturii cu probabilitatea de realizare 1 (există informații certe);
- decizii în condiții de *risc*, ce presupun că decidentul cunoaşte aproximativ evoluția viitoare a fenomenului, posibilul trend al variabilelor necontrolabile şi chiar ce rezultate are fiecare strategie analizată pe baza criteriului speranței matematice. În acest caz procesul de decizie va avea o multitudine de consecințe, iar fiecăreia i se va asocia o probabilitate. Se obține o distribuție a probabilităților din care se va alege varianta cu speranța matematică cea mai bună;
- decizii în condiții de *incertitudine,* ce presupun cunoaşterea evoluției anterioare a fenomenului. Acest mod de cunoaştere va permite o previziune şi o alegere cât de cât corectă a variantei de decizie. Acest tip de decizie face parte din clasa generală a deciziilor de orientare în care alegerea unei variante se face în funcție de previziunile viitoare ale decidentului precum şi de criterii obiective care presupun raționament logic.

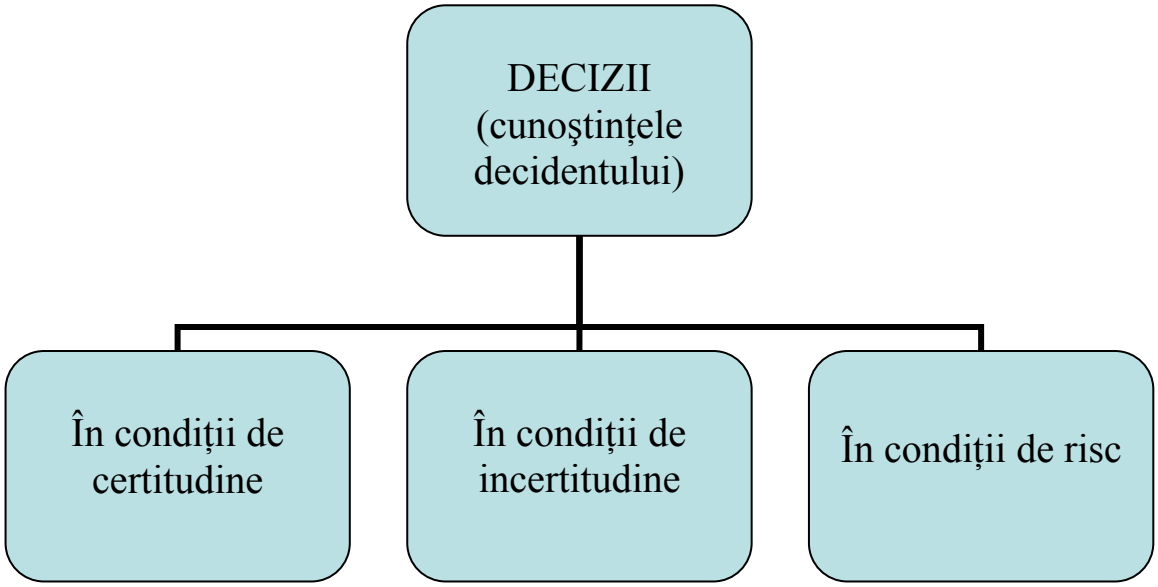

Fig. 1 *Clasificarea deciziilor în funcție de cunoştințele cu privire la evoluția fenomenului*

Procesul decizional este ansamblul de activități executat de o persoană/grup de persoane care sunt puse în fața unui fenomen (situație de urgență) care poate genera mai multe variante de acțiune şi având drept obiectiv alegerea uneia dintre ele care să răspundă cel mai bine soluționării problemei respective.

Procesul de adoptare a deciziilor este constituit din următoarele *etape*:

1. *Informarea generală,* etapă în care sunt analizate evenimentele apărute într-o situație (situație de urgență).

2. *Procesului de asistare a deciziei* – presupune alegerea sau construcția unui model pentru asistarea deciziei. Acest proces implică şi etapa de modelare ce presupune conceperea problemei, precum şi abstractizarea ei cantitativă şi/sau calitativă. Experiența decidentului îşi pune amprenta pe modul de alegere a modelului dintr-o multitudine existentă, dezvoltă proceduri mentale care ajută la încadrarea problemei de rezolvat într-o anume clasă de modele existente.

3. *Alegerea* este etapa de bază pentru adoptarea deciziei deoarece în cadrul ei se concretizează analiza efectuată. Decidentul alege o singură acțiune din multitudinea existentă în funcție de criteriul de selecție propus şi de modelul decizional pe care l-a ales. Decidentul alege din multitudinea de posibilități în funcție de soluționarea definitivă a modelului, de selectarea celei mai adecvate alternative şi tot el selectează planul pentru implementare.

4. *Implementarea* este etapa în care se face declanşarea acțiunii alese (propuse) de decident. De obicei, această etapă este o mare consumatoare de timp, resurse şi în cursul ei pot apare diverse probleme de rezolvat.

Procese decizionale în condiții de certitudine

Deoarece, în condiții de certitudine, există o singură stare a condițiilor obiective, pentru fiecare variantă se determină o singură consecință în cadrul fiecărui criteriu de decizie, însă *optimizarea* se poate realiza în raport cu un criteriu, sau după mai multe criterii. Rezolvarea prin prisma unui singur criteriu decizional presupune simplificarea evenimentelor care uneori poate conduce la denaturarea realității. Caracterul multicriterial impune existența unei unități de măsură a consecințelor deciziilor, caz în care se va folosi *utilitatea* ca o măsură a gradului în care o variantă este preferată alteia (relația de preferință), ceea ce însă presupune transformarea tuturor consecințelor în *utilități*, în vederea ierarhizării corecte a variantelor decizionale.

În cadrul optimizării multicriteriale se tratează distinct:

- *optimizarea multiobiectiv* admite că mulțimea soluțiilor admisibile este infinită, iar criteriile de optim se prezintă sub forma unor funcții obiectiv care trebuie maximizate sau minimizate;

- *optimizarea multiatribut* presupune că mulțimea soluțiilor posibile este finită, iar fiecare variantă este caracterizată de mai multe atribute; după compararea diverselor variante se alege aceea care satisface cel mai bine toate atributele considerate.

Optimizarea deciziilor multicriteriale se poate face folosind mai multe metode, de exemplu: utilității globale**,** ELECTRE, Onicescu, momentelor etc.

Procese decizionale în condiții de risc

Exceptând deciziile ce constau din simple alegeri de valori maximale sau minimale dintr-un şir de valori, situațiile reale complexe ce pot apărea în situații de urgență pun decidentul în fața unor probleme dificile, atât din cauza lipsei de informație privitoare la sistemul condus, sau/şi la mediul în care evoluează, cât şi datorită unor perturbații care pot afecta substanțial programele decizionale elaborate, făcând necesară permanenta lor reevaluare.

Deciziile în condiții de risc se adoptă întotdeauna pe baza unor *ipoteze* privind rezultatele potențiale pentru fiecare variantă decizională în parte şi, desigur, în funcție de preferința decidentului pentru aceste rezultate. Toate informațiile anterioare actului decizional de care dispune decidentul privind problema de rezolvat determină o aşa numită "structură de încredere" relativă la stabilirea consecințelor posibile pentru fiecare variantă decizională.

Gradul de încredere în realizarea unui anumit rezultat la aplicarea unei variante decizionale se apreciază prin valori cuprinse în intervalul $[0,1]$, ceea ce îi conferă acestuia caracterul de probabilitate subiectivă, apreciată doar prin valorile extreme. În plus, s-ar putea adopta şi ipoteze privind distribuția subiectivă a valorilor acestei probabilități în cadrul intervalului, de exemplu, distribuția uniformă (valori echiprobabile), exponențială etc.

J. von Neumann şi O. Morgenstern au introdus conceptul de utilitate ca fiind cel care determină o anumită conduită decidentului, orientându-l spre decizii "bune" în condiții de risc. Mărimea aceasta, a utilității, definită de fapt arbitrar, asociată fiecărei variante decizionale, va determina, prin valoarea sa maximă, care este varianta decizională optimă.

Deciziile în condiții de risc se caracterizează prin mai multe stări ale naturii, cunoscându-se probabilitatea de manifestare a lor prin implicarea unor variabile mai puțin controlabile şi insuficient cunoscute.

Procese decizionale în condiții de incertitudine

Starea de incertitudine a decidentului este atunci când nu dispune de informații pentru stabilirea probabilităților stărilor condițiilor, iar variabilele problemei sunt parțial necontrolabile. Comandamentul unei situații de urgență se găseşte în numeroase situații de a lua anumite decizii în condițiile unor estimări şi posibilități subiective evaluate prin extrapolarea unor concluzii

elaborate anterior sau pe baza unor ipoteze mai mult sau mai puțin pertinente. Cunoaşterea şi ținerea sub control a unui număr cât mai mare de factori care pot influența activitatea într-o situație de urgență este o dorință îndreptățită, dar acest lucru nu este totdeauna posibil, astfel că, în asemenea situație analiza este efectuată doar pe baza estimării probabilităților de producere a diferitelor evenimente sau stări, ca şi a consecințelor acestora. Ca urmare, alegerea variantei optime în condiții de incertitudine se face după anumite reguli, precum şi prin folosirea metodei gradelor de apartenență la varianta optimă.

Procesul de fundamentare decizional este operațional şi eficient în măsura în care au fost realizate şi sunt folosite *metodele* de analiză decizională pe calculator şi decidentul are acces la ele, primind răspunsul în timp util.

Din punct de vedere organizatoric, pentru managementul situațiilor de urgență, se impune *optimizarea* unui sistem informațional corespunzător relațiilor dintre structurile cu rol de decizie, atât la nivel național, cât şi la nivel local.

BIBLIOGRAFIE

Boldur-Lățescu Gh. ş.a., *Cercetarea operațională cu aplicații în economie*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1979.

Boldur Gh., *Fundamentarea complexă a procesului decizional economic*, Editura ştiințifică, Bucureşti, 1973.

Ilie Gh., I. Stoian, G. Alexandrescu, *Modelarea sistemelor şi proceselor*, Editura U.N.Ap. "Carol I", Bucureşti, 2005.

Stoian I., V. Dumitru, *Teoria deciziei. Aplicații în domeniul militar*, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, Bucureşti, 2000.

METODE ŞI TEHNICI DE FUNDAMENTARE A DECIZIILOR ÎN SITUAȚII DE URGENȚĂ

METHODS AND TECHNIQUES OF SETHING THE PREMISES OF DECISION DURING EMERGENCY SITUATIONS

Cdor.drd. Dorinel ALEXANDRESCU*
Inspectoratul General pentru Situații de Urgență

Calitatea deciziei depinde atât de precizia în interpretarea elementelor informaționale, de gradul în care se folosesc *metode şi tehnici moderne de calcul*, cât şi de nivelul de pregătire al personalului care se ocupă de prelucrarea datelor pentru fundamentarea deciziei.

The quality of decision relies both on the accurate interpretation of the informational elements, on the degree of using modern calculation methods and techniques, and on the personell's level of preparedness when handling data in order to set the premises of a decision.

Cuvinte cheie: decizie, utilitate, optimizare, sistem integrat, criterii de decizie
Keywords: *decision, usability, optimisation, integrated system, decision-making criteria*

Adoptarea deciziilor constituie un proces care pe lângă suportul tehnic are nevoie de un suport *cognitiv* care este asigurat de partea umană componentă integrantă a sistemului decizional. Suportul cognitiv înglobează cunoştințele şi experiența decidentului, precum şi capacitatea acestuia de raționament. Suportul cognitiv este sprijinit şi marcat în ultimele decenii de apariția *sistemelor informatice de lucru cu cunoştințe*, KWS (*Knowledge Work System*) care se ocupă de probleme de stocare, clasificare, menținere şi calitate a cunoştințelor.

Dacă în sistemele informatice de asistare a deciziei se includ şi bazele de *cunoştințe*, se definesc astfel sisteme informatice de asistare a deciziei bazate pe cunoştințe sau aşa numitele *sisteme informatice de asistare inteligentă a deciziei*.

* e-mail: *alexandrescudorinel@yahoo.com*

În domeniul gestionării riscurilor şi, în general*, în managementul situaţiilor de urgenţă,* marea majoritate a problemelor decizionale sunt probleme complexe şi *slab structurate* sau *nestructurate* (probleme atipice pentru care nu există pentru fiecare situaţie proceduri prestabilite); se iau majoritatea deciziilor în condiţii de *incertitudine* şi, uneori, *de risc*, vizându-se realizarea obiectivelor chiar şi în condiţiile cele mai nefavorabile, deoarece consecinţele nerealizării acestor obiective sunt, întotdeauna, inacceptabile.

În cadrul managementului situaţiilor de urgenţă, *etapa planificării* este cea în care se elaborează produsul cel mai semnificativ al procesului managerial şi, în acelaşi timp, instrumentul de lucru cel mai valoros – *decizia*.

În managementul situaţiilor de urgenţă există o serie de elemente specifice ale deciziei. Astfel de elemente sunt generate de caracterul proiectiv-prospectiv al întregului proces, care, în timp, este localizat în faza predezastru. Ca urmare, decizia materializată în planuri nu este definitivă şi pronunţat normativă, deoarece informaţiile şi datele pe care se fundamentează sunt predominant ipotetice. Un prim factor care influenţează decizia (planul de intervenţie pentru atenuarea situaţiei de urgenţă) este probabilitatea de producere a fenomenului nedorit luată în consideraţie la identificare şi formularea tipului de situaţie de urgenţă şi în analiza acesteia.

După cum se ştie, conceptul de probabilitate este legat de raportul necesitate – întâmplare: dacă întâmplarea nu ar exista şi totul ar fi necesar, atunci nu ar exista nici libertatea omului de a decide. Existenţa libertăţii de a decide şi a acţiona conştient pe baza deciziei luate este condiţionată de existenţa întâmplării; dar odată cu aleatorul apare şi nesiguranţa cu privire la corectitudinea şi consecinţele variantei de acţiune.

Dezvoltarea teoriei probabilităţilor, a statisticii, structuralismului şi teoriei sistemelor a permis o mai bună înţelegere şi utilizare a raportului necesitate-întâmplare, a probabilităţii determinate ştiinţific în simularea şi modelarea proceselor şi fenomenelor de interes major.

Probabilitatea este o caracteristică obiectivă a situaţiilor de urgenţă şi ţine de structura stochastică a proceselor şi fenomenelor. Ea este formulată ca fiind egală cu raportul dintre numărul de apariţii ale situaţiilor de urgenţă considerat şi numărul total de apariţii ale tuturor evenimentelor din clasa respectivă. Poate fi determinată empiric sau teoretic, prin calcule. Probabilitatea empirică, aposteriori, obţinută prin observaţii sistematice şi îndelungate, tinde, pentru un număr suficient de mare de repetări ale evenimentului, spre probabilitatea teoretică, determinată prin calcul, ambele fiind ceea ce se numeşte probabilitate obiectivă.

În situaţiile în care nu se dispune de date complete, alegerea variantei de acţiune pentru atenuarea şi înlăturarea efectelor situaţiilor de urgenţă este determinată nu atât de starea reală, cât de imaginea pe care factorul de decizie

o are asupra ei, probabilitatea luată în calcul având pronunțat caracter subiectiv, chiar dacă nu este marcată exclusiv de voluntarism. Se lucrează în planificarea atenuării situațiilor de urgență, nu cu date despre situații reale, în curs de derulare, ci cu ipoteze. Rezultatele şi performanțele obținute în determinarea probabilității sunt dependente de tipul de obiective (misiuni) urmărite, de procedeul de măsurare folosit, de procesele de prelucrare parcurse, de tehnica folosită.

Ideea centrală a luării deciziei este compararea de către decident a fiecărei variante disponibile, a consecințelor favorabile sau nu, şi alegerea celei pentru care se poate obține cel mai bun rezultat. Deşi nu este unica modalitate de comportament decizional existentă, are totuşi calitatea de a fi, într-o oarecare măsură, nu numai o teorie normativă (care recomandă cât ar trebui să rişte decidentul), ci şi una descriptivă sau predictivă, ce arată cum se acționează în mod efectiv.

Mai important decât alegerea variantei considerate optime în procesul decizional este însă ceea ce precede acest moment, respectiv înfruntarea dintre dimensiunile prezent şi viitor, evaluarea posibilităților şi consecințelor, a pierderilor şi câştigurilor posibile şi, mai ales, investirea cu atributele realității a obiectivelor formulate (fapte, evenimente, situații etc.).

Pentru a compara între ele diferite variante decizionale caracterizate prin mai multe consecințe, se face apel la *conceptul de utilitate*, unitatea comună de măsură a consecințelor diverselor variante decizionale. Utilitatea este folosită ca măsură a gradului în care o variantă decizională este preferată alteia, ceea ce presupune transformarea tuturor consecințelor în utilități, în vederea ierarhizării corecte a variantelor decizionale.

În *condiții de incertitudine,* pentru alegerea variantei optime de acțiune, se pot folosi mai multe criterii (reguli) de decizie:

Criteriul pesimist (Abraham Wald) sau criteriul *prudenței* sau criteriul *maximin* presupune că varianta optimă este aceea pentru care se obțin cele mai mari avantaje în condițiile obiective cele mai nefavorabile şi se stabileşte prin aplicarea relației:

$$\max_i \left[\min_j U_{ij} \right], \quad j = 1,2,3 \ldots n, \quad i = 1,2,3 \ldots m \qquad (1)$$

ceea ce înseamnă că se aleg utilitățile minime pentru fiecare variantă şi apoi se alege utilitatea maximă care va corespunde variantei optime. U_{ij} reprezintă utilitatea variantei V_i după criteriul C_j.

Criteriul optimist consideră că varianta optimă este aceea pentru care se obțin cele mai mari avantaje în cele mai favorabile stări ale condițiilor obiective, practic se aplică principiul *maximax*, adică:

$$\max_i \left[\max_j U_{ij} \right], \quad j = 1,2,3 \ldots n, \quad i = 1,2,3 \ldots m \qquad (2)$$

ceea ce înseamnă că se aleg utilitățile maxime ale tuturor variantelor şi apoi se alege utilitatea maximă dintre acestea, care va corespunde variantei optime.

Criteriul optimalității (Leonid Hurwicz) porneşte de la ideea că în alegerea variantei optime de acțiune în condiții de incertitudine nu trebuie să se dovedească nici prea mult pesimism, dar nici prea mult optimism. În acest caz se impune aprecierea fiecărei strategii cu o probabilitate de realizare a situației celei mai optimiste (coeficientul optimist), α, şi o probabilitate de realizare a situației celei mai dezavantajoase (coeficient pesimist), 1-α, astfel relația (1) devine:

$$\max_i \left[\alpha \cdot U_{ij}^1 + (1-\alpha) \cdot U_{ij}^0 \right] \qquad (3)$$

unde: α este un coeficient subunitar ales de către decident denumit coeficient de optimism; el exprimă gradul de optimism al decidentului care va fi mai mare cu cât coeficientul α *este mai apropiat de 1*; U_{ij}^1 - utilitatea maximă a variantei *i*; U_{ij}^0 - utilitatea minimă a variantei *i*.

Criteriul minimizării regretelor (L. Savage) impune ce strategie trebuie aleasă luând în considerare diferența între valoarea rezultatului optim ce s-ar fi putut obține într-o anumită *stare naturală* şi valoarea celorlalte rezultate; această diferență este numită "*regret*". Astfel spus, criteriul minimizării regretelor presupune că regretul de a nu fi ales varianta optimă este cel mai mic, adică se va alege acea variantă pentru care mărimea riscului are cea mai mică valoare în cea mai defavorabilă situație. Stările naturii sunt factori independenți, de tip conjunctural. Un element care ține seama de dificultățile procesului de prevedere a consecințelor îl reprezintă *stările naturii.*

Regretul se stabileşte după relația:

$$R_{ij} = \left[\max_i (U_{ij}) - U_{ij} \right] \quad \text{pentru } i = \overline{1,m}, \quad j = \overline{1,n} \qquad (4)$$

unde: R_{ij} - regretul de a fi ales varianta *i* în starea condițiilor obiective *j*; $\max(U_{ij})$ - utilitatea maximă a variantelor V_i, $i = \overline{1,m}$, în starea condițiilor obiective *j*; U_{ik} - utilitatea variantei *i* în starea condițiilor obiective *j*, $j = \overline{1,n}$.

În acest caz, varianta trebuie aleasă luând în considerare diferența dintre valoarea utilității maxime ce s-ar fi putut obține pentru o variantă şi celelalte valori ale utilităților fiecărei variante. După stabilirea regretelor, varianta optimă va fi aceea căreia îi va corespunde valoarea dată de relația:

$$\min_i \left[\max_j R_{ij} \right], \quad j = \overline{1,n}, \quad i = \overline{1,m} \qquad (5)$$

În *condiţii de risc* metoda cea mai adecvată optimizării procesului decizional privind alegerea variantei optime de acţiune este metoda *valorii medii*, dar nu trebuie excluse metoda *arborelui decizional* şi chiar *simularea decizională*.

Metoda valorii medii poate fi aplicată în *situaţii* în care decizia se elaborează pe baza unui singur criteriu sau pe baza mai multor criterii.

În situaţia în care există două sau mai multe stări naturale, modalitatea de a lua decizia depinde de perspectivele de realizare a stărilor naturale. Dacă se cunosc probabilităţile p_1 de realizare a stării N_1 şi p_2 de realizare a stării N_2, decizia se desfăşoară în condiţii de risc, iar rezolvarea constă în determinarea *speranţelor matematice ale utilităţilor* pentru fiecare variantă şi alegerea variantei căreia îi corespunde o *speranţă matematică a utilităţii maximă.*

Dacă se pune problema luării unor decizii în condiţii de risc, de exemplu într-o situaţie de urgenţă, trebuie iniţial să facă o *analiză* profundă mai ales a *criteriilor* ce sunt estimate cu un mare grad de subiectivism, ceea ce implică descompunerea acestora în subcriterii şi evaluarea lor. Ca urmare a analizei stărilor, a probabilităţilor de apariţie a acestora, a criteriilor şi variantelor posibile, se obţin diferite probabilităţi care pot fi centralizate într-o matrice conform tabelului 1.

Tabelul 1

Stări	$S_1(p_1)$				$S_k(p_k)$				$S_s(p_s)$			
C_j / V_i	C_1	C_j	C_n	C_1^x	C_1	C_j	C_n	C_k^x	C_1	C_j	C_n	C_s^x
V_1	U_{111}	U_{1j1}	U_{1n1}	U_{11}	U_{11k}	U_{1jk}	U_{1nk}	U_{1k}	U_{11s}	U_{1js}	U_{1ns}	U_{1s}
.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
V_i	U_{i11}	U_{ij1}	U_{in1}	U_{i1}	U_{i1k}	U_{ijk}	U_{ink}	U_{ik}	U_{i1s}	U_{ijs}	U_{ins}	U_{is}
.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
V_m	U_{m11}	U_{mj1}	U_{mn1}	U_{m1}	U_{m1k}	U_{mjk}	U_{mnk}	U_{mk}	U_{m1s}	U_{mjs}	U_{mns}	U_{ms}

unde: V_i reprezintă varianta *i*, i=1, ... , m; S_k starea condiţiilor obiective k, k=1, ..., s; C_j criteriul *j*, j=1, ..., n; C_k^x criteriul sinteză pentru starea condiţiilor obiective *k*, k=1, ... ,s; U_{ik} utilitatea sinteză a variantei *i* în starea condiţiilor obiective *k*; p_k reprezintă probabilitatea apariţiei stării S_k; U_{ijk} utilitatea variantei *i* după criteriul *j* în starea condiţiilor obiective *k*.

Utilitatea U_{ik} se determină cu relaţia:

$$U_{ik}=\sum_{j=1}^{n} U_{ijk}\,, \quad i=\overline{1,m};\ k=\overline{1,s} \qquad (6)$$

Pentru a determina varianta optimă în condiţii de risc, se calculează *utilitatea medie ponderată maximă* ca suma a produselor între probabilitatea de realizare şi utilitatea corespunzătoare pentru fiecare stare considerată.

$$\sum_{k=1}^{s} U_{ik}\, p_k = \text{maxim}; \quad i = \overline{1,m} \qquad (7)$$

Din analiza efectuată se constată că metodele şi tehnicile de fundamentare decizională în condiţii de risc şi incertitudine fac uz de estimări în loc de valori certe, de probabilităţi, cel mai adesea subiective, pentru aprecierea unor premize sau consecinţe decizionale. Folosirea uneia dintre metodele şi criteriile prezentate depinde de decident, adică după cum acesta este mai optimist sau mai pesimist.

Se poate considera că metodele prezentate accentuează în mod diferenţiat diferitele aspecte ale problemelor, deci nu se pune problema comparabilităţii sau competitivităţii lor, alegerea uneia sau alteia dintre metode fiind lăsată la aprecierea decidentului.

În managementului situaţiilor de urgenţă, toate planurile de acţiune elaborate din timp, cu caracter orientativ-normativ, sunt fundamentate nu pe date şi informaţii reale, obţinute din desfăşurarea fenomenelor sursă de risc, ci pe *ipoteze*, construite pe cale euristică pe baza cunoştinţelor şi experienţei anterioare. Modelarea şi simularea fenomenelor şi acţiunii de răspuns constituie fundamentare şi decizie, caracterizate de o mare doză de incertitudine, chiar dacă în modelul acţional preconizat se introduc norme şi algoritmi cu grad precizat de rigurozitate.

Considerând ca normal în ciclul decizional drumul informaţie – decizie – acţiune, se poate spune că decizia materializată în documentele de conducere a activităţii în situaţii de urgenţă este o decizie *apriori*, deoarece nu se bazează pe informaţii reale, ci pe ipoteze. Potenţialele probleme sunt soluţionate procedural euristic. Decizia va cuprinde obligatoriu măsurile de cercetare pentru obţinerea datelor şi informaţiilor reale, colectarea şi prelucrarea acestora şi includerea lor într-un nou ciclu decizional, de data aceasta bazat pe realitatea desfăşurării fenomenului nedorit. Toate acestea implică un volum mare de muncă desfăşurat în timp scurt, care, fără suportul tehnic şi operaţional oferit de mijloacele, metodele şi tehnicile incluse în sistemele integrate de comandă şi control nu asigură eficienţa necesară.

În managementul riscurilor este specifică această decizie *apriori*. Ea este baza de plecare pentru decizia de acţiune specifică fazei de acţiune pe timpul producerii situaţiei de urgenţă, ca şi managementului post-situaţie de urgenţă.

Pentru a se integra într-un sistem, elementele trebuie să poată fi organizate în comun, în scopul atingerii unui obiectiv, deci să se atragă şi să se influenţeze reciproc.

Sistemul integrat de comandă şi control asigură *optimizarea* în ceea ce priveşte constituirea câmpului decizional, programarea deciziei şi, mai ales, parcurgerea căii euristice prin proceduri consacrate, pentru formularea

variantelor posibile, evaluarea şi ordonarea/valorizarea/ierarhizarea acestora, modelarea şi simularea/experimentarea variantei pentru care se optează sau a tuturor variantelor posibile, fundamentarea raţională a reţelei informaţionale şi structurilor operative de aplicare a deciziei, rezolvarea contradicţiilor şi disfuncţionalităţilor în timp util sau chiar înaintea manifestării lor efective.

Sistemul managerial poate fi privit ca reţea de informaţii, de comunicări orizontale şi verticale în cadrul căreia compartimentele, personalul de conducere şi personalul condus reprezintă nodurile reţelei. Iată de ce, pe structura organizatorică, sistemul managerial trebuie să folosească un sistem informaţional adecvat şi eficient.

Deoarece managementul înseamnă în primul rând informaţie şi comunicare, se poate fundamenta folosirea informaţiilor ca metodă. Sub acest aspect sistemul informaţional al managementului poate fi definit ca sistem manual sau computerizat, proiectat şi aplicat cu scopul de a furniza managerilor de la toate nivelurile şi funcţiile *informaţiile* parvenite din sursele interne şi externe organizaţiei, pentru comunicarea şi utilizarea acestora în adoptarea de decizii eficiente în activităţile de previziune, organizare, coordonare şi control, conform competenţelor specifice.

Destinaţia acestui sistem informaţional este de a asigura informaţiile şi procedurile necesare realizării activităţilor de comandă, control şi coordonare pentru Inspectoratul General pentru Situaţii de Urgenţă, în vederea desfăşurării acţiunilor de apărare, previziune, protecţie şi intervenţie în situaţii de urgenţă şi/sau război.

Optimizarea sistemului informaţional îşi va dovedi eficienţa prin operativitatea luării deciziilor privind aplicarea măsurilor de protecţie şi intervenţie în situaţii de urgenţă, şi nu numai.

BIBLIOGRAFIE

Boldur-Lăţescu Gh. ş.a., *Cercetarea operaţională cu aplicaţii în economie*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1979.

Florea Dan, *Managementul Sistemului Protecţiei Civile pentru prevenirea şi în lăturarea urmărilor dezastrelor pe timp de pace, criză şi război*, Editura Spirit Românesc, Craiova 2003.

Ilie Gh., I. Stoian, G. Alexandrescu, *Modelarea sistemelor şi proceselor*, Editura U.N.Ap. "Carol I", Bucureşti, 2005.

Stoian I., V. Dumitru, *Teoria deciziei. Aplicaţii în domeniul militar*, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, Bucureşti, 2000.

Zaharie D., F. Albescu, F. Bojan, V. Ivancenco, C. Vasilescu, *Sisteme informatice pentru asistarea deciziei*, Editura Dual Tech, Bucureşti, 2001.

"COOPERATIVE SECURITY" – ESENȚA PROCESELOR DE STABILIZARE REGIONALĂ

COOPERATIVE SECURITY" – THE ESSENCE OF REGIONAL STABILIZATION PROCESSES

Lt.col. (r) drd. Ovidiu-Dănuț CĂLUGĂRESCU*
Universitatea Națională de Apărare "Carol I"

Conceptul „cooperative security" necesită o analiză profundă, nu limitată la sensul traducerii acestuia în limba română, ci luarea în considerare a factorilor, forțelor, formelor, arealului etc. ce determină cele două sensuri în care este întâlnit în literatura de specialitate: „securitatea prin cooperare" şi respectiv, "securitatea cooperativă". Argumentele prezentate doresc să ofere înțelegerea sensului utilizării acestora, fără teama de a crea confuzii.

Într-o abordare logic-sistematizată, prima varianta este recomandată atunci când organizația este permanent instituționalizată, globală, multilaterală, iar cea de a doua orientează cooperarea regională pe programe, activități comune, bilateralism.

The „cooperative security" concept requires a profound analysis, not only restricted to the translated term into Romanian language but also taking into consideration the factors, forces, ways, specific area etc which determine the two significations encountered in speciality literature: „security through cooperation" and respective „cooperative security". The presented arguments tend to offer the understanding of meaning for using those without fear of confusion.

In a logical–systematized approach, the first variant is recommended when the organisation is institutionalised, global, multilateral and the second directs regional cooperation through programs, common activities, bilateralism.

Cuvinte cheie: securitatea prin cooperare; securitatea cooperativă, stabilizare regională, „cooperative security", cooperarea regională.

Keywords: *security through cooperation, cooperative security, regional stabilisation, „cooperative security", regional cooperaration.*

* e-mail: *ocalugarescu@yahoo.com*

În calitatea sa de stat aflat într-o arie geopolitică de importanță strategică – date fiind proximitatea geografică, experiența istorică, valorile naționale specifice şi, nu în ultimul rând, conexiunile sale regionale, România urmăreşte să joace un rol substanțial în procesul de definire şi implementare a unui climat de securitate, stabilitate şi prosperitate în zonă.

Pentru promovarea şi apărarea intereselor naționale, România acționează atât prin mijloace proprii de natură politică, juridică, diplomatică, economică, socială, militară, de informații, cât şi prin cooperarea cu alte state şi participarea la procese multinaționale şi în organizații internaționale.

Într-o lume a interdependențelor globale, a multiplicării acțiunilor actorilor statali, cât şi a unor actori non-statali pe scena internațională, securitatea unei țări nu poate fi definită în parametrii exclusivi naționali, ci depinde în mod fundamental de asigurarea stabilității pe plan regional şi global. Securitatea națională implică participarea directă la menținerea stabilității regionale şi internaționale, întrucât instabilitatea regională poate avea efecte de propagare cu o influență negativă asupra securității naționale.

Pentru țara noastră, statutul de membru cu drepturi depline al NATO reprezintă garanția securității sale şi asigurarea accesului la procesul de luare a deciziilor în planul securității europene şi euroatlantice.

Mediul de securitate al secolului XXI este caracterizat de transformări substanțiale, care necesită adaptarea criteriilor clasice de analiză a securității internaționale. Noile provocări la adresa securității, generate de suprapunerea unor fenomene precum globalizarea şi fragmentarea, se adaugă unor forme clasice de riscuri şi vulnerabilități regionale. Se mențin focare de tensiune tradiționale, dar modul lor de dezvoltare este influențat în mod intrinsec de apariția unor riscuri neconvenționale şi transfrontaliere. Principalele riscuri şi amenințări la adresa securității României şi a comunității de state democratice îşi găsesc originea la intersecția în triada terorism – proliferarea armelor de distrugere în masă – regimuri nedemocratice sau instabile.

Statutul de membru al Alianței Nord-Atlantice, precum şi procesul complex de integrare în Uniunea Europeană, oferă țării noastre condiții favorabile de participare activă la crearea unui *spațiu de securitate* bazat pe valori, interese şi obiective comune, pe principiile şi normele democrației, statului de drept şi economiei de piață, precum şi la acțiunile de menținere a păcii şi securității în plan regional şi global, contracarării eficiente a riscurilor şi amenințărilor clasice şi a celor de tip asimetric. Subsumat acestui interes, obiectivul declarat al României - susținut şi de acțiunile ce au avut loc şi pe timpul recentului Summit NATO de la Bucureşti - este acela de a stimula o implicare europeană şi euroatlantică mai puternică şi mai productivă în această regiune, pentru soluționarea stărilor de tensiune, criză şi conflict care

afectează încă Balcanii de Vest şi zona extinsă a Mării Negre. Consacrarea sa ca actor important în redefinirea unui mediu stabil, certifică responsabilitatea asumată de România în gestionarea problematicii complexe a regiunii. În pofida evoluțiilor pozitive din ultimul deceniu şi jumătate, ce au făcut din Europa un loc mai sigur şi mai prosper, arealul strategic în care este situată România este încă bogat în conflicte locale, cu puternice implicații pentru pacea şi securitatea regională şi europeană. Produs al dezmembrării, mai mult sau mai puțin violente, a unor state multinaționale din zonă, aceste conflicte interetnice sau religioase, cu un puternic substrat politic, reprezintă o *amenințare gravă la adresa securității regionale*, chiar dacă, în urma unor importante eforturi ale comunității internaționale, majoritatea acestora sunt ținute sub control. Prin numărul lor mare, aceste conflicte – alături de alte stări tensionate, mişcări separatiste, dispute teritoriale şi situații de instabilitate prezente în proximitatea României – generează incertitudine, determină irosirea resurselor şi perpetuează sărăcia; ele alimentează, de asemenea, alte forme de violență şi criminalitate şi favorizează terorismul. De aceea este menționat ca obiectiv pentru înfăptuirea scopului fundamental al Strategiei de Securitate Națională a României şi „participarea activă la promovarea democrației şi construcția securității şi prosperității în vecinătatea României şi în alte zone de interes strategic".[1]

Realizarea acestui obiectiv este condiționată, în plan extern, şi de promovarea intereselor naționale prin mijloace paşnice – politice, diplomatice, economice, culturale – inclusiv în cooperarea instituționalizată, țara noastră fiind direct interesată să joace un rol activ şi constructiv în plan european şi regional, să fie o punte de legătură între civilizații, interese economice şi social-culturale diferite, în beneficiul prosperității şi stabilității întregii Europe. În acest sens, „cooperarea regională în domeniul securității, materializată în existența unui număr mare de organizații de profil, oferă oportunitate perfecționării mecanismelor comune de evaluare a mediului strategic, de identificare a unei agende comune a riscurilor şi a unor instrumente adecvate"[2] - după cum se arată în documentul menționat anterior.

Este de remarcat faptul că, la ora actuală, regiunea de proximitate a țării noastre este teatrul celor mai multe din inițiativele de cooperare europeană şi internațională pentru implementarea unor măsuri de securitate sporite, pentru promovarea democrației, drepturilor omului şi economiei de piață, inițiative concretizate şi promovate, fie în comun, fie în mod independent, de organisme şi instituții ale ONU, de NATO, UE şi OSCE, precum şi de diferite fundații şi organizații.

[1] *Strategia de Securitate Națională a României*, Bucureşti, 2007, p.17.
[2] *Ibidem*, pp. 29-30.

România, prin potențialul de acțiune demonstrat, prin valorile pe care le apără şi promovează, prin responsabilitățile asumate şi determinate de poziția geostrategică, este parte activă a proceselor de „cooperative security" în zona central şi sud-est europeană, precum şi în spațiul contiguu Marea Neagră – Caucaz – Asia Centrală şi dincolo de acesta.

Conceptul „cooperative security"- esența proceselor de stabilizare regională - necesită o analiză care, asemenea oricărui proces sau fenomen, este fundamentat teoretic prin cerințele concrete de ordin istoric, sistemic, metodic ori metodologic, şi nu se se reduce la simpla traducere a acestuia în limba română. „Operaționalizarea conceptuală este necesară, dar presupune clarificarea etimologică şi actualizarea accepțiunilor definitorii, care nu pot fi realizate decât printr-o abordare multi şi interdisciplinară."[3]

Studierea unor publicații de geopolitică ori geostrategie recente, poate duce la concluzia că sintagmele „securitatea prin cooperare" şi „securitatea cooperativă"– ce definesc în limba română conceptul (cooperative security) deseori nu apar diferențiate – chiar în cadrul aceleiaşi lucrări, iar unii autori operează pe tot parcursul cercetării numai cu una sau cu cealaltă din semnificația conceptului. De aici demersul, nu uşor de argumentat, pentru abordarea totuşi distinctă a celor două înțelesuri.

În acest sens se poate invoca, ca prim argument, apariția lor diferențiată în unele documente fundamentale – inclusiv româneşti: Strategia de Securitate Națională a României; Carta Albă a Securității şi Apărării Naționale, dar şi în unele lucrări din domeniu, din care citez: „sistemul securității prin cooperare nu poate fi decât global"[4] ; „Schimbul de experiență, cooperarea şi participarea la programe şi activități comune cu alți parteneri constituie bază pentru realizarea securității cooperative"; „securitatea şi stabilitatea regională este o stare rezultată din acțiunea sinergetică a mai multor factori cuplată la modele de securitate diverse: cooperativă, democratică, militară, politică, diplomatică, economică, juridică şi de poliție"[5].

De asemenea, şi trăsăturile caracteristice ale securității prin cooperare se constituie în motive de abordare ştiințifică separată a celor două concepte. Astfel, Gareth Ewans, în lucrarea „Cooperarea pentru pace" (1993) le identifică[6]: o abordare cuprinzătoare a securității, care este multidimensională; pune accentul pe instaurarea unui climat de încredere mai degrabă decât prin descurajare; favorizează multilateralismul mai mult decât bilateralismul; nu

[3] Gl.prof.univ.dr. Eugen. Bădălan, *Cuvânt înainte*. În lucrarea: *Securitatea prin cooperare, soluția stabilității regionale*. Autor Ioan Grecu. Bucureşti, Editura CTEA, 2005, pp. 6-7.
[4] *Ibidem*, p. 6.
[5] Vasile Popa, Mihai Ştefan Dinu, *România şi procesul de stabilizare regională*, Bucureşti, Editura Universității Naționale de Apărare, 2004, p. 5.
[6] Gareth Ewans, *Cooperare pentru pace*, 1993.

privilegiază soluțiile militare în defavoarea celor nemilitare; presupune că statele sunt principalii actori în sistemul de securitate, dar acceptă şi că actorii non-statali pot juca un rol esențial; nu necesită crearea instituțiilor formale exclusive de securitate, dar nici nu le respinge; subliniază valoarea dialogului multilateral.

Manierei occidentale actuale de abordare şi proiectare a securității îi corespunde şi *conceptul securitate prin cooperare*, lansat în mai 2001, pentru a desemna preocupările şi acțiunile statelor, neadresate/nedirecționate împotriva niciunui stat sau grupări de state, având ca scop principal să reducă riscul izbucnirii unui conflict armat sau să diminueze consecințele sale la minimum posibil. Autorii conceptualizării sunt Richard Cohen – director executiv şi profesor la Centrul European „George Marshall" şi doctor Michael Mihalka – profesor la aceeaşi instituție şi specialist în studii sud-est europene, prin cele două studii complementare: „Securitatea prin cooperare: de la securitatea individuală la stabilitatea internațională" şi respectiv „Securitatea prin cooperare. De la teorie la practică." Robert Kennedy – directorul Centrului pentru studii de securitate „George Marshall", în cuvântul înainte la lucrarea ce cuprinde cele două studii[7] arată că R. Cohen, prin acest concept – care inițial fusese atribuit OSCE, apreciază că acum el se pretează cel mai bine pentru menirea NATO, după cum acesta a acționat pentru a reinstaura stabilitatea în Bosnia – Herțegovina şi apoi în Kosovo, „cu sprijinul Națiunilor Unite, unde a fost posibil, dar fără acordul acestora, acolo unde a fost necesar"[8]. La celălalt autor [M. Mihalka], R. Kennedy apreciază aprofundarea teoretică a conceptului, prin care demonstrează că, practic, securitatea prin cooperare datează încă de la începutul secolului trecut.

Securitatea prin cooperare devine, tot mai mult, o consecință reală, viabilă, a comunității securității, exprimată prin relațiile intense, tranzacții, comunicare ş.a., atât ca ansambluri, cât şi ca elemente profunde, particulare. Securitatea prin cooperare este, aşadar, un sistem politic, activ, funcțional şi – foarte important – *instituționalizat* (NATO, UE, ONU, OSCE). Securitatea națională şi cea internațională se află într-o strânsă corelație, iar securitatea prin cooperare – ca linie de conduită pragmatică, generează mutații, inclusiv în planul strategiilor militare, care evoluează de la strategii ale statelor la abordări regionale, reflectând interesele şi valorile comune.[9]

Față de acestea, un aranjament de apărare colectivă (Art.5/Tratatul Nord-Atlantic) este una din formele cele mai avansate de cooperare – care intensifică securitatea națională, dar în acelaşi timp limitează opțiunile

---

[7] Richard Cohen, Michael Mihalka, *Cooperative Security: New Horizonts for international order;* George C., *Marshall European Center for Security Studies*, nr.3, mai 2001.

[8] Ioan Grecu, *Securitatea prin cooperare, soluția stabilității regionale*, Bucureşti, Editura CTEA, 2005, p. 26.

[9] Teodor Frunzeti, Elena Dana Marcu, *Securitatea prin cooperare – soluție pentru consolidarea stabilității regionale,* în *Impact Strategic*, nr.4-5/2002, p. 90.

statului în definirea politicii sale de securitate. NATO îşi va reorienta probabil „din mers" activitatea, trecând de la apărarea colectivă la securitatea prin cooperare; ea a devenit o normă şi pentru Uniunea Europeană, în timp ce OSCE – ca organizație bazată pe consens – nu întruneşte toate criteriile impuse de comunitatea securității. Aceste scopuri generoase, inclusiv crearea de structuri multinaționale de „cooperative security", sunt afirmate şi în Rezoluția 1244 a Consiliului de Securitate al Națiunilor Unite, din iunie 1999, la punctul 17.

În cadrul *securității prin cooperare*, România a participat şi este prezentă într-o gamă variată de structuri, acțiuni sau activități, misiuni sau operațiuni, inițiative, care, în viziunea sistemică şi în mod logic pot fi grupate, având ca reper organizația respectivă, astfel:

a) activitatea în NATO: relațiile de colaborare cu armatele statelor membre, partenere şi candidate; participarea la operațiunile de sprijin al păcii şi combatere a terorismului;
b) misiunile din domeniul Politicii Europene de Securitate şi Apărare (PESA) conduse de UE;
c) acțiunile de promovare a securității sub egida ONU;
d) implicarea în acțiunile OSCE.

Evoluțiile şi caracteristicile noului sistem al relațiilor internaționale au condus la structurarea şi dezvoltarea, la nivelul componentelor sistemice, a unor reacții de răspuns şi strategii de control, prevenire şi combatere a riscurilor şi amenințărilor la adresa securității naționale şi regionale. Astfel, una dintre căile şi instrumentele cele mai uzitate şi având profunde rezultate în planul relațiilor internaționale şi a mediului de securitate este *securitatea cooperativă,* ce incumbă cooperarea şi colaborarea, bi şi multilaterală între diverşi actori (statali şi non-guvernamentali) ai noii ordini internaționale, pentru managementul şi prevenirea conflictelor şi inducerea unei stări de stabilitate, inclusiv în proximitatea țării noastre. Stările de extremă conflictualitate înregistrate în unele spații europene – asemeni Balcanilor sau zonei caucaziene – au determinat reacția organismelor şi actorilor parte a sistemului internațional, în calitate de componente şi modelatoare ale acestuia. Dezvoltarea strategiilor cooperaționale în acest context apare drept o consecință logică a unei viziuni asupra sistemului, relațiilor dintre componentele acestuia, asupra securității naționale şi regionale, ce face din rezolvarea paşnică a diferendelor, buna vecinătate, încrederea şi respectul reciproc, din colaborare şi cooperare, o valoare fundamentală a relațiilor din arealul respectiv.[10]

[10] Colectiv, *Cooperarea statelor din Sud-Estul Europei în epoca globalizării,* în *Evoluția arhitecturilor de securitate sub impactul globalizării,* Bucureşti, Editura ANI, 2007, p. 548.

Într-o publicaţie recentă, ce are ca ţintă felul în care se poate construi pacea postmodernă - după exemplul european – şi a o răspândi în întreaga lume, Robert Cooper, utilizând *ideea de securitate cooperativă*, ajunge la concluzia, bogat argumentată, potrivit căreia „structurile actuale de cooperare din Europa întăresc suveranitatea prin întărirea securităţii."[11]Conceptul revine pe parcursul lucrării în expresii ca: securitate de tip cooperant; formulă/structură cooperativă; deschidere şi cooperare transnaţională; sistem cooperativ; imperiul cooperării; reţele cooperative ş.a. Acestea definesc *înţelesurile şi semnificaţiile atribuite în literatura de specialitate:* securitate obţinută prin cooperare şi nu prin coerciţie, constrângere, ameninţare cu forţa sau folosirea forţei şi respectiv cooperarea activă, consecventă pentru a făuri securitatea, a o menţine şi a o promova.[12]

Raportat la modelul securităţii prin cooperare, propus de R. Cohen şi M. Mihalka, constatăm foarte multe *asemănări*: elementele arhitecturii de securitate; importanţa rolului Europei şi a pârghiilor sale cooperante, din structuri ca NATO şi UE; rolul SUA; individul ca entitate primordială ş.a. *Deosebirile*, mai relevante, primul model situând NATO în centrul sistemului cooperant, iar Cooper îi atribuie UE acest loc, pot fi interpretate în sensul că pe continentul european securitatea regională cooperativă trebuie să-i aparţină acesteia, ambele structuri recunoscând şi acţionând complementar în materie de securitate şi apărare, pentru evitarea paralelismelor şi concurenţei în domeniul capabilităţilor, structurilor de comandă, strategiilor şi doctrinelor. Aflată în procesul construcţiei noii identităţi europene şi euroatlantice, România „va acţiona pentru perfecţionarea coordonării politice şi strategice a eforturilor de securitate ale celor două organizaţii, pe baza valorilor şi intereselor comune, cu menţinerea rolului fundamental al Alianţei în apărarea colectivă şi securitatea euroatlantică şi sporirea contribuţiei Uniunii Europene la îndeplinirea scopurilor comune, îndeosebi în planul securităţii paneuropene, euroasiatice..."[13]

România are interesul major de a se învecina cu statele stabile, democratice şi prospere, deoarece numai acestea sunt capabile să menţină pacea şi buna înţelegere în relaţiile dintre ele, să creeze comunităţi regionale pluraliste şi să aibă un comportament predictibil în domeniul securităţii.[14] Aceasta impune ca ţările din vecinătatea noastră - imediată sau apropiată

[11] Robert Cooper, *Destrămarea naţiunilor. Ordine şi haos în secolul XX*, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, 2007, p.70.
[12] Gl.bg. Ioan Grecu, Robert Cooper, *Despre securitatea prin cooperare*, în *Gândirea militară românească*, nr.6/2007, pp.55-56.
[13] *Strategia de Securitate Naţională a României*, Bucureşti, 2007. pp. 26-27.
[14] *Ibidem*, p.32.

(Ucraina, Moldova, Georgia, Azerbaijan, Serbia ş.a.) să fie atrase mai mult, prin acţiuni de parteneriat, la o strânsă cooperare, pentru creşterea climatului de stabilitate şi securitate în întreaga regiune.

Strategia de Securitate Naţională a României subliniază că „soluţiile la problemele regionale trebuie să vină preponderent din cadrul regiunii."[15] Aceasta impune – pentru factorii politici responsabili din zonă – o conştiinţă civică modernă şi matură, promovarea fermă a principiilor democratice, respect pentru demnitatea umană, pentru libertatea şi identitatea tuturor, preocuparea pentru menţinerea stabilităţii frontierelor şi încetarea propagandei în favoarea violenţei politice, etnice sau religioase şi a separatismului. Pe aceeaşi linie sunt şi prevederile Cartei Albe a Securităţii şi Apărării Naţionale: „responsabilizarea statelor din această regiune prin implicarea directă în gestionarea propriilor probleme va conduce la transformarea acestei zone dintr-un consumator de securitate într-un pol de creştere economică şi stabilitate politică, furnizor de expertiză în domeniul securităţii într-un cadru regional lărgit."[16]

În spiritul celor menţionate şi reiterând existenţa unei diferenţieri de angajare a structurilor instituţionalizate – permanente, cu vocaţie globală sau continentală în cazul securităţii prin cooperare, respectiv NATO, UE, ONU sau OSCE -, cooperarea regională în domeniul *securităţii cooperative*, se materializează în existenţa unui număr mare de iniţiative, acţiuni, forumuri, organizaţii de profil ş.a. – multinaţionale -, care îşi propun să asigure oportun perfecţionarea mecanismelor comune de evaluare a mediului strategic, de armonizare a eforturilor şi de orientare a activităţilor pentru promovarea democraţiei şi construcţia securităţii şi prosperităţii în arealul de situare geospaţială. În acest context, România acordă importanţa cuvenită:

a) relaţiilor - bilaterale şi multilaterale - de bună vecinătate, imediată sau apropiată, inclusiv parteneriatelor strategice;

b) cooperării multinaţionale la nivel regional, în cadrul Pactului de Stabilitate pentru Europa de Sud-Est (PSESE), Procesului de Cooperare a Statelor Sud-Est Europene (SEECP), Iniţiativei de Cooperare în Sud-Estul Europei (SECI), Iniţiativei Central Europeane (ICE), Acordului de Liber Schimb Central European *(*CEFTA), Procesului de Cooperare Dunăreană (DCP), Forumului Mării Negre pentru Dialog şi Parteneriat, Organizaţiei pentru Cooperare Economică la Marea Neagră (OCEMN/BSEC) ş.a.

c) participării la iniţiativele politico-militare de cooperare regională multinaţională: Procesul reuniunii miniştrilor apărării din Sud-Estul Europei (SEDM); Cooperarea Naţiunilor Central Europene în Sprijinul Păcii

[15] *Ibidem*, p.30.
[16] Guvernul României, *Carta Alba a Securităţii şi Apărării Naţionale*, Bucureşti, 2004, p.10.

(CENCOOP); Forța Multinațională de Pace din Sud-Estul Europei (MPFSEE); Grupul de cooperare navală la Marea Neagră *(*BLACKSEAFOR/BSF); Batalionul Multinațional de Geniu („TISA"); Batalionul Mixt Româno-Ungar de Menținere a Păcii (RO-HU-BAT) ş.a.

Statutul de membru al Alianței Nord-Atlantice şi Uniunii Europene oferă României condiții, dar şi cerința de participare activă la acțiunile de menținere a păcii şi securității în plan regional şi global. Proiectarea adecvată şi credibilă a securității regionale este esențial determinată de securitatea națională a statelor subsumate regiunii şi, deopotrivă, de luarea analitică în considerare a riscurilor şi amenințărilor, vulnerabilităților şi pericolelor din contextul geostrategic regional respectiv.

Conceptul „cooperative security", consider că poate fi folosit, fără riscul de a crea confuzii ori nedumeriri, în cele două accepțiuni – *securitatea prin cooperare* şi respectiv *securitatea cooperativă* – primul atunci când ne referim la un sistem instituționalizat, global, multidimensional, iar al doilea pentru cooperarea regională orientată pe programe, activități comune, bilateralism. În acest cadru, România a participat şi este prezentă într-o gamă variată de structuri sau activități, inclusiv pe plan militar, în vecinătatea sa – imediată sau apropiată - dar şi în afara continentului european, alături de aliații şi partenerii din NATO, UE, ONU, OSCE.

Angajarea României la proiectele de realizare a securității şi stabilității regionale este derivată din cerințele securității naționale, din statutul de membru al NATO şi UE – inclusiv ca o parte a frontierei acestora, precum şi sub imperiul participării active la construcția securității internaționale.

BIBLIOGRAFIE

*** *Carta Albă a Securității şi Apărării Naționale,* Bucureşti, 2004.

*** *Strategia de Securitate Națională a României,* Bucureşti, 2007.

*** *Declarația Summit-ului NATO* de la Bucureşti, 2008.

Cooper Robert, *Destrămarea națiunilor. Ordine şi haos în secolul XX.* Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, 2007.

Grecu Ioan, *Securitate prin cooperare, soluția stabilității regionale*. Bucureşti, Editura Centrului Tehnic Editorial al Armatei, 2005.

COOPERAREA REGIONALĂ – ELEMENT IMPORTANT AL SECURITĂȚII ŞI STABILITĂȚII ÎN ZONA ADIACENTĂ ROMÂNIEI

REGIONAL COOPERATION – SIGNIFICANT ELEMENT OF STABILIZATION AND SECURITY IN ADJACENT AREA OF ROMANIA

Lt.col. (r) drd. Ovidiu-Dănuț CĂLUGĂRESCU*
Universitatea Națională de Apărare "Carol I"

Poziția geografică a României influențează semnificativ politica externă a țării noastre, cât şi cea a sistemului securității naționale, astfel încât ele şi-au definit ca obiectiv major consacrarea României ca „regional ownership" în noul mediu regional, pentru a face față noilor tipuri de riscuri şi amenințări.

Certificarea responsabilității asumate în gestionarea problematicii complexe a arealului de vecinătate imediată sau apropiată, se probează prin relațiile bilaterale şi multilaterale, de cooperare regională, dinamizarea diplomației multilaterale şi afirmarea rolului României la nivelul inițiativelor şi politicii organizațiilor de cooperare regională multinațională.

The geographical position of Romania significantly influences the foreign policy of our country and that of national security system so that they will define as their main objective the recognition of Romania as „regional ownership" in the new regional environment in order to face new types of risks and threats.

The authentification of assumed responsibility in managing complex problems of near vicinity or proximity area is proved through bilateral or multilateral relations, of regional cooperation, improvement of multilateral diplomacy and endorsement of Romanian role at the level of initiatives and multinational regional cooperation policy.

Cuvinte cheie: cooperarea regională, proximitatea României, securitatea regională, stabilitatea regională, inițiative şi instituții regionale.

Keywords: *regional cooperation; Romanian proximity; regional security; regional stabilisation; cooperative security; regional institutions and initiative.*

* e-mail: *ocalugarescu@yahoo.com*

Securitatea națională a României este direct influențată de poziționarea sa la confluența a patru spații: central-european, sud-est european, răsăritean şi cel al zonei Mării Negre, zonei Caucazului şi a Asiei Centrale, cu prelungirea spre cea a Mediteranei şi Orientului Mijlociu. Poziția geostrategică a României reprezintă un atu în promovarea unor politici de stabilizare şi angajare a acestor spații, prin dezvoltarea cooperării intra şi interregionale în contracararea riscurilor la adresa securității continentale şi globale.

În condițiile diminuării semnificative a riscurilor apariției unei confruntări militare majore pe continentul european, decalajele în asigurarea securității şi stabilității statelor din spațiul de interes pentru România, îndeosebi persistența fenomenelor de instabilitate şi criză, precum şi tendințele de fragmentare, marginalizare sau izolare a unor state, se constituie în factori de risc la adresa securității țării noastre.

Şi în regiunea proximă țării noastre, multe state se află într-o perioadă de tranziție politică şi economică spre modernitate, sporind numărul „societăților fragile" şi, implicit, inabilitatea acestora de a controla evoluțiile de pe teritoriile naționale proprii.

A defini, inatacabil, *zona adiacentă pentru un stat*, este un demers aproape imposibil, datorat multiplelor valențe ale geopoliticii şi geostrategiei. Plecând de la conceptul de „zonă" – ce semnifică o porțiune, un spațiu (inclusiv dintr-o regiune) cu anumite legături sau caracteristici – se poate conveni că aceasta reprezintă, arealul alcătuit din „vecinătatea imediată", respectiv centura de structuri limitrofe, şi din „vecinătatea apropiată" – prin care orientările, relațiile, interdependențele țării de referință o încadrează într-un spațiu regional/subregional. Astfel, pentru România, aflată simbolic în centrul unei figuri geometrice în formă de stea, discul mai este ocupat de țările vecine (Moldova, Ucraina, Ungaria, Serbia, Bulgaria) şi Marea Neagră, iar razele stelare fac corp comun cu Europa Centrală, Europa Răsăriteană, Europa de Sud-Est, Europa de Centru-Sud, Regiunea Extinsă a Mării Negre, şi, respectiv, cu Balcanii.

Valorificarea poziției geostrategice reprezintă una dintre modalitățile de promovare a intereselor naționale, în care scop România acționează atât prin mijloace proprii - de natură politică, juridică, diplomatică, economică, socială, militară, de informații, cât şi prin cooperarea cu alte state sau participarea la procesele de securitate multinaționale şi în organizații internaționale.

Direcțiile reper de acțiune în politica externă - deplina integrare în NATO şi înfăptuirea procesului de aderare la UE, orientează şi impun cooperarea regională (şi subregională), urmărind consacrarea României ca actor central în redefinirea unui mediu stabil, certifică responsabilitatea asumată în gestionarea problematicii complexe a arealului de vecinătate

europeană. „Dezvoltarea relațiilor de bună vecinătate şi de cooperare regională cu țările din zonă, dezvoltarea relațiilor bilaterale – îndeosebi cu statele care împărtăşesc aceleaşi nevoi şi interese, dinamizarea diplomației multilaterale şi afirmarea rolului României la nivelul instituțiilor regionale şi internaționale, îmbunătățirea capacității de a face față noilor tipuri de riscuri şi amenințări”[1] se constituie în obiective majore ale politicii externe a sistemului securității naționale. Principiul „regional ownership” reprezintă pentru România asumarea rolului simultan de actor şi catalizator al dezvoltărilor în domeniul securității în spațiile adiacente. În contextul derulării, cu alte state, a proceselor de lărgire a celor două organizații, politica regională a României de stabilizare a regiunilor proxime dobândeşte o nouă dimensiune, aceea de translatare a mecanismelor de cooperare către alte regiuni.[2]

Ca țară membră NATO, România va consolida politica organizației de proiecție a stabilității în Balcani, Caucaz şi zona Asiei Centrale, prin poziția sa în cadrul inițiativelor regionale din sud-estul Europei, a conexiunilor cu regiunea Caspică şi prin exploatarea potențialului din bazinul Mării Negre în combaterea riscurilor neconvenționale.[3] Valorificând experiența şi expertiza acumulată şi pe timpul pregătirii pentru aderarea la Alianța Nord-Atlantică, cât şi prin îmbunătățirea nivelului de interoperabilitate cu structurile organizației, România doreşte ca activitățile la care participă să se constituie în demersuri concrete pentru a răspunde substanțial la provocările globale, cât şi la problemele regionale de securitate.

România militează activ pentru promovarea spiritului de solidaritate în cooperare cu celelalte state membre NATO din regiune (Ungaria, Cehia, Slovenia, Turcia, Grecia, Bulgaria), iar în contextul politicii „uşilor deschise” a Alianței, sprijină eforturile de pregătire a statelor candidate (Albania şi Croația – au primit deja la Summit-ul de la Bucureşti, din aprilie 2008, invitație de aderare, dar şi Ucraina, Georgia, F.R.Y. Macedonia, Serbia, Muntenegru, Bosnia şi Herțegovina ş.a.).

În calitate de membră a Uniunii Europene, în confirmarea vocației sale continentale, dar şi euroatlantice, România susține că procesul de concretizare a dimensiunii de apărare la nivelul UE reprezintă un proces complementar de adaptare a NATO la noul context de securitate. Din această perspectivă, țara noastră este interesată în promovarea cooperării între cele două organizații în domeniul securității şi apărării, pe baza principiilor transparenței, avantajului reciproc, evitării duplicării sau competiției. Prin contribuția la dezvoltarea Politicii Europene de Securitate şi Apărare (PESA) şi respectiv a Politicii

[1] Guvernul României, *Carta Albă a Securității şi Apărării Naționale*, Bucureşti, 2004, p. 55.
[2] *Idem*, p. 60.
[3] *Ibidem*, p. 7.

Externe şi de Securitate Comună (PESC), demersurile româneşti vor urmări implicit obiectivul consolidării pilonului european al Alianței, întărindu-se, astfel, parteneriatul transatlantic.

„România îşi va spori participarea la promovarea democrației, păcii, securității şi prosperității în cadrul politicii de vecinătate şi la operațiunile fluxurilor energetice şi comerciale. Activitățile consacrate acestor preocupări trebuie să devină modalități prioritare de sporire a contribuției la asigurarea unui mediu stabil şi sigur în regiunea estică, sud-estică şi pontică, prin derularea de proiecte vizând dezvoltarea ariilor transfrontaliere de interes major pentru securitatea națională", se prevede în Strategia de Securitate Națională a României.

Ca țară de flanc pentru cele două organizații cu răspunderi majore în asigurarea securității europene, România acordă o atenție sporită vecinătății imediate, inclusiv prin alocarea unor resurse adecvate pentru protecția frontierelor sale, „pornind de la premisa că, pe de o parte, aceasta constituie o responsabilitate majoră de securitate națională şi, pe de altă parte, îndeplinirea unei obligații importante față de Alianța Nord-Atlantică şi Uniunea Europeană."[4]

România acționează pentru dezvoltarea relațiilor cu toate statele din regiune, în vederea consolidării securității şi stabilității în Europa, sens în care acordă o atenție deosebită raporturilor cu statele vecine. Începând din primii ani post-revoluționari, țara noastră, în spiritul orientării clare spre integrarea occidentală, a acționat pentru dezvoltarea relațiilor bilaterale şi multilaterale în regiune. În vederea acestui scop, s-au semnat tratatele politice de bază cu toți vecinii – în afara Moldovei, cât şi parteneriate strategice, pentru cooperarea regională multisectorială.

Tratatul bilateral româno-ungar (de înțelegere, cooperare şi bună vecinătate), semnat la Timişoara, pe 16 septembrie 1996, stipulează că cele două state sunt animate de năzuința comună ca Europa să devină un continent unit, al păcii, securității şi cooperării pentru toate statele şi se angajează să acționeze pentru astfel de relații.

Tratatul bilateral între România şi Bulgaria are un caracter pragmatic, bazat pe înțelegere, cooperare şi parteneriat în spirit european. Intrând împreună în NATO şi UE la aceeaşi dată, cele două țări depun eforturi – inclusiv comune pentru construirea noii identități europene şi euroatlantice.

Cooperarea între România şi Ucraina s-a dezvoltat în ultimii ani în baza Tratatului cu privire la relațiile de bună vecinătate şi cooperare, semnat la 2 iunie 1997, la Constanța. Deşi există unele probleme diplomatice – create de Insula Şerpilor şi respectiv Canalul Bâstroe -, România a sprijinit, inclusiv la Summit-ul NATO de la Bucureşti, acordarea MAP pentru vecina sa; numai jocuri şi interese la nivel înalt au făcut ca acest moment să fie amânat, în condițiile actualei orientări pro-occidentale a țării, după „revoluția portocalie".

[4] *Strategia de Securitate Națională a României*, Bucureşti, 2007, p. 28.

Relațiile cu Republica Moldova se bazează pe comunitatea de limbă, cultură şi tradiții. În urma orientărilor politicii externe a autorităților moldovene, România şi-a definit noua orientare diplomatică în relațiile bilaterale ca fiind bazată pe pragmatism şi pe sprijin în domeniul relațiilor economice. Pe temeiul relațiilor speciale dintre cele două țări, Strategia de Securitate Națională a României precizează că se va acorda o atenție deosebită cooperării cu această țară, având la bază principiul „o singură națiune – două state." Poziția ambiguă a autorităților de la Chişinău pune vădite semne de întrebare pentru opinia publică privind orientarea europeană şi euroatlantică a Moldovei.

Aşa cum s-a angajat şi pe timpul Summit-ului NATO găzduit recent, România – atât prin demersuri politice, cât şi prin acțiuni concrete – se doreşte „avocatul" Serbiei, având în vedere că: "Interesul național al României este astăzi de a avea vecini care să fie dacă nu aliați, cel puțin parteneri rezonabili. Interesul nostru este să avem în Serbia un viitor membru al NATO şi al Uniunii Europene, şi o țară prosperă care să ne asigure o stabilitate."[5]

Relațiile diplomatice bilaterale cu *Federația Rusă*, pe baza Tratatului politic de bază, asigură premisele unei dezvoltări, îndeosebi în domeniul economic. Reluarea dialogului la cel mai înalt nivel cu prilejul Summit-ului de la Bucureşti va marca în acest an aniversar o relație firească, de ambele părți avantajoasă.

România beneficiază de relații bilaterale bune şi *cu toate statele din vecinătatea sa apropiată*: Turcia, Grecia, Slovenia, Albania, Croația, Bosnia şi Herțegovina, Muntenegru, F.R.Y. Macedonia, ce contribuie la o bună cooperare, dar şi la dezvoltarea încrederii şi securității regionale.

Sistemul trilateralelor reprezintă o formă de cooperare subregională, care funcționează pe baza unor principii stabilite în comun acord de țările partenere; obiectivele, domeniile de cooperare, mecanismul şi cadrul juridic sunt diferite în funcție de interesele statelor membre.

Politica activă de colaborare regională şi subregională este reflectată în înțelegerile trilaterale de cooperare multidimensională: România – Grecia – Bulgaria; România – Turcia – Bulgaria; România – Polonia – Ucraina; România – Ungaria – Austria; România – R. Moldova – Ucraina; România – Ungaria – Serbia; România – Bulgaria – Serbia.

De asemenea, Inițiativa regională „2+2" (România şi Bulgaria, Turcia şi Grecia) a contribuit la afirmarea dimensiunii sudice a lărgirii NATO, şi poate constitui – prin translatare – sprijin pentru alte state candidate.

Politica de bună vecinătate se manifestă şi la nivelul comunităților regionale sau locale, prin scheme de cooperare transfrontalieră sub forma

[5] Cf. Emil Constantinescu, în www.adevarul.ro/31_03_2008/html

euroregiunilor: Carpatică; Dunărea de Jos; Prutul de Sud; Dunăre – Criş – Mureş – Tisa; Siret – Prut – Nistru. Strategia de Securitate Națională a României are în vedere ca regiunea Mării Negre – conector de importanță strategică, şi nu zonă tampon sau periferică, prin demersurile active ale țării noastre, să se constituie într-o *euroregiune de dezvoltare*, aptă să faciliteze cooperarea cu statele membre ale UE, să stimuleze dezvoltarea infrastructurii energetice şi de transport, să promoveze comerțul, investițiile şi mecanismele europene de piață.[6]

Crearea şi menținerea unui mediu de securitate şi de încredere stabil şi nonconflictual în Europa Centrală reprezintă şi obiectivele parteneriatelor strategice ale țării noastre cu Ungaria şi respectiv Polonia.

Analiştii şi specialiştii în geopolitică proiectează şi viitorul țării noastre în acest domeniu: „România ar putea încheia sau actualiza, în continuare, parteneriate strategice şi cu Bulgaria, Ucraina, Turcia, Serbia şi Muntenegru, dar şi cu alte țări din vecinătatea apropiată."[7]

La începutul deceniului precedent, România s-a aflat între două focare majore de instabilitate şi conflict. Absența unor strategii anticipative ale comunității internaționale pentru aceste regiuni – strategii capabile să prevină crimele împotriva păcii şi umanității – a făcut ca violențele din spațiul ex-iugoslav să fie de lungă durată, iar eforturile vizând soluționarea problemelor să sufere de lipsă de coerență şi perspectivă. Prin intervenția comunității euroatlantice şi prin măsuri de impunere şi menținere a păcii luate în ultimii ani, intensitatea conflictelor care au afectat pacea şi securitatea în Balcani s-a diminuat în mod semnificativ, iar prin admiterea României şi Bulgariei în NATO situația din regiune a devenit mai sigură şi mai stabilă.[8]

Summit-ul NATO de la Bucureşti (2-4 aprilie 2008) a marcat o înaintare semnificativă a Alianței în consolidarea poziției sale spre est şi nord-est, cu urmări benefice şi asupra României. Odată cu aderarea Albaniei şi a Croației, şi în perspectivă a Serbiei şi a Muntenegrului, Alianța Nord-Atlantică va fi în curând prezentă de la nord la sud, pe ambele coaste ale Peninsulei Balcanice, întregul litoral estic al Adriaticii fiind controlat direct. Identitatea de furnizor de securitate a României a fost recunoscută fără echivoc de către SUA, mai ales după 11 septembrie 2001, când țara noastră s-a angajat activ în lupta globală împotriva terorismului. Această participare, inclusiv la operațiunile din Afganistan, a convins Washington-ul să sprijine

---

[6] *Strategia de Securitate Națională a României*, Bucureşti, 2007, pp. 34-35.

[7] Gl.dr. Mircea Mureşan, gl.bg.(r) dr. Gheorghe Văduva, *Strategia de parteneriat. Parteneriatul strategic*, Bucureşti, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I", 2006, pp. 65-66.

[8] *Strategia de Securitate Națională a României*, Bucureşti, 2007, p. 29.

ferm primirea României în NATO, făcând uitată opoziția din 1997 de la Madrid, care a decuplat România de Ungaria, Cehia şi Polonia (țări din arealul geostrategic de proximitate a țării noastre) vreme de cinci ani. Printr-un calcul rațional, țara noastră a dedus că unica soluție este o politică de raliere la obiectivele strategice şi geopolitice ale SUA, chiar riscând subminarea unor relații tradiționale, precum cele de vecinătate în spațiul ex-iugoslav.

România – şi ne referim aici la opinia exprimată de majoritatea poporului român față de aderarea la NATO, conştientizează atât oportunitățile cât şi riscurile apartenenței la organizație. Tratatul Atlanticului de Nord nu este doar o alianță defensivă, ci şi o comunitate de valori şi norme pe care este dispusă să le apere – chiar în afara teritoriului aliaților, uneori fără sprijinul ONU, ceea ce sugerează posibilitatea atât a apariției unor clivaje interaliate, cât şi a declanşării unor percepții de ostilitate/neîncredere în rândul unor mari puteri [ex. Rusia] sau puteri regionale, care consideră că aliații le amenință sferele de influență sau zonele de interes strategic.[9]

În aceste condiții, România a participat în cadrul NATO, dar şi al UE, ONU şi OSCE, la diverse tipuri de misiuni, inclusiv angajamente „out of area", având ca obiectiv important realizarea securității şi stabilității regionale, cooperarea fiind în conformitate cu valorile şi interesele naționale, pe baza prevederilor Constituției, a acordurilor, tratatelor, convențiilor etc. la care țara noastră este parte, armonizate cu setul de valori şi interese ori modul de acțiune al organizației respective. Aceasta poate fi prezentată, sistematic, prin evidențierea participării la operațiunile de sprijin al păcii şi a combaterii terorismului, cât şi la inițiativele de cooperare regională multinațională.

Prezența românească cu efective aparținând forțelor din sistemul apărării naționale, ordinii publice şi siguranței naționale este concretizată în participarea la:

- *procesul de instaurare a păcii în fosta Iugoslavie*, *sub comanda NATO,* în cadrul: Forței de Implementare (IFOR) şi Forței de Stabilizare (SFOR) – în Bosnia şi Herțegovina; Forței de Stabilizare (KFOR) – în Kosovo;
- *operațiuni de sprijin în refacerea structurilor statale - Albania,* în cadrul Misiunii ALBA, sub comanda NATO;
- *operațiile conduse de UE*: Operațiunea CONCORDIA, din F.R.Y. a Macedoniei; misiunea EUFOR şi respectiv cea de Poliție (EUPM), din Bosnia şi Herțegovina;
- *acțiunile de promovare a securității sub egida ONU* în Kosovo (UNMIK), Georgia (UNOMIG), Bosnia şi Herțegovina (UNMIBH – IPTF);

[9] Şerban Cioculescu, *România, promotoarea stabilității şi securității regionale – de la Balcani la zona Mării Negre,* în *Revista de Istorie Militară*, nr. 3 (89)/2005, p. 7.

• *acţiunile OSCE:* operaţiunile GROM - în Republica Moldova şi KUM, în Kosovo; monitorizarea F.R.Y. a Macedoniei şi Georgiei;

• *iniţiativele politico-militare de cooperare regională multinaţională*: Forţa Multinaţională de Pace din Sud-Estul Europei (MPFSEE); Grupul de cooperare navală la Marea Neagră *(*BLACKSEAFOR/BSF); Batalionul Multinaţional de Geniu („TISA"); Batalionul Mixt Româno-Ungar de Menţinere a Păcii (RO-HU-BAT).

Cooperarea regională multinaţională va fi şi în continuare o expresie a „cooperative security", Strategia de Securitate Naţională a ţarii noastre menţionând că „vor fi susţinute, totodată, iniţiativele vizând amplificarea capacităţilor regionale de răspuns la crize şi de contracarare a ameninţărilor asimetrice, precum şi cele prin care va fi îmbunătăţit cadrul juridic favorabil creşterii încrederii între statele din zonă şi alte state interesate de securitatea regiunii."[10]

România contribuie semnificativ la întărirea securităţii şi stabilităţii regionale, prin participarea activă la o serie de proiecte şi iniţiative vizând gestionarea evoluţiilor generate de starea de insecuritate şi incertitudine ce caracterizează mediul de securitate regional. Trebuie subliniat faptul că iniţiativele de cooperare multinaţională – regională şi subregională – sunt privite ca o componentă indispensabilă a integrării europene şi euroatlantice a statelor din zonă şi nu ca o alternativă a acestora. „Cooperarea regională în domeniul securităţii, materializată în existenţa unui număr mare de organizaţii de profil, oferă oportunitate perfecţionării mecanismelor comune de evaluare a mediului strategic, de identificare a unei agende comune a riscurilor şi a unor instrumente adecvate"[11] - se arată în Strategia de Securitate Naţională a României.

Participarea la cooperarea multinaţională de nivel regional urmăreşte promovarea intereselor ţării noastre în cadrul *Pactului de Stabilitate pentru Europa de Sud-Est* (PSESE), *Procesului de Cooperare a Statelor Sud-Est Europene* (SEECP), *Iniţiativei de Cooperare în Sud-Estul Europei* (SECI), *Iniţiativei Central Europene* (ICE), *Acordului de Liber Schimb Central European (*CEFTA), *Procesului de Cooperare Dunăreană* (DCP), *Forumului Mării Negre pentru Dialog şi Parteneriat, Organizaţiei pentru Cooperare Economică la Marea Neagră* (OCEMN/BSEC), *Procesului reuniunii miniştrilor apărării din Sud-Estul Europei* (SEDM), *Cooperarii Naţiunilor Central Europene în Sprijinul Păcii* (CENCOOP) ş.a.

Aşadar, relaţiile de bună vecinătate, dezvoltarea unor raporturi de parteneriat sau cooperare cu statele din regiune asigură cadrul de stabilitate necesar promovării intereselor naţionale ale României, dar totodată

[10] *Strategia de Securitate Naţională a României*, p. 36.
[11] *Ibidem*, pp. 29-30.

identificarea şi combaterea în comun a unor riscuri transfrontaliere, crearea unor mecanisme de formare a consensului („*consensus - building*"), convergența agendelor şi pozițiilor naționale.

Angajarea României la proiectele de realizare a securității şi stabilității regionale este derivată din cerințele securității naționale, din statutul de membru al NATO şi UE – inclusiv ca o parte a frontierei acestora, precum şi sub imperiul participării active la construcția securității internaționale.

BIBLIOGRAFIE

*** *Carta Albă a Securității şi Apărării Naționale,* Bucureşti, 2004.

*** *Strategia de Securitate Națională a României*, Bucureşti, 2007.

*** Declarația Summit-ului NATO de la Bucureşti, 2008.

Chiriac Mircea-Dănuț, *Politici şi strategii de securitate la începutul secolului XXI,* Bucureşti, Editura Universității Naționale de Apărare, 2006.

Cioculescu Şerban**,** *România, promotoarea stabilității şi securității regionale – de la Balcani la zona Mării Negre,* în *Revista de Istorie Militară*, nr.3 (89)/2005.

Hlihor Constantin, Mircea Mureşan, Gheorghe Văduva, *Geopolitica şi geostrategia în analiza relațiilor internaționale contemporane; considerații teoretice şi metodologice*, Bucureşti, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I", 2005.

Strategia de parteneriat, parteneriatul strategic, Bucureşti, Editura Universității Naționale de Apărare "Carol I", 2006.

CONEXIUNEA RĂZBOI BAZAT PE REȚEA ŞI INTEROPERABILITATEA COALIȚIEI: ROLUL CONTEXTULUI, IDENTITĂȚII ŞI AŞTEPTĂRILOR

CONNECTION NETWORK CENTRIC WARFARE AND COALITION INTEROPERABILITY: THE ROLE OF CONTEXT, IDENTITY AND EXPECTATIONS

Col.drd. Romică CERNAT*
Baza 2 Logistică

Apariția conceptului de operații „Război Bazat pe Rețea" a fost însoțit de o reconfigurare semnificativă a naturii şi misiunilor structurilor ce participă la misiuni în teatrele de operații. Conexiunea dintre implementarea eficace a Războiului Bazat pe Rețea şi interoperabilitatea coaliției devine acum evidentă. Pentru a realiza interoperabilitatea „coaliției de voință", forțele terestre trebuie să asigure nu numai compatibilitatea tehnologică, dar şi organizațională şi socială cu forțele militare ale celorlalte națiuni. La nivel strategic, există mulți factori relevanți capabili de a modela interoperabilitatea coaliției incluzând doctrina, contextul legal, tehnologia, filozofia de comandă şi paritatea grad/competență.

The rise of "Network Centric Warfare" as a concept of operations has been accompanied by a significant reshaping of the nature and tasking of the structures which participate in missions in theatre of operations. The connection between effective implementation of Network Centric Warfare and coalition interoperability is now becoming apparent. To achieve „coalition of the willing" interoperability land forces will have to ensure not only technological but organisational and social parity with the military forces of other nations. At a strategic level, there are many obvious factors capable of shaping coalition interoperability including doctrine, legal frameworks, technology, command philosophy, and rank/skill parity.

Cuvinte cheie: Război Bazat pe Rețea, coaliție de voință interoperabilitate, securitate, competență.

Keywords: *Network Centric Warfare, coalition of the willing, interoperability, security, capability.*

* e-mail: *colonelcos@yahoo.com*

Apariția Războiului Bazat pe Rețea ca logică dominantă a operațiilor militare a fost însoțit de o reconfigurare semnificativă a misiunilor, obiectivelor, modului de instruire, evaluare şi înzestrare a trupelor forțelor terestre participante la misiuni în teatrele de operații. Ca parte a „misiunilor de bază" forțele militare operaționalizate acum trebuie să fie în măsură să acționeze în interiorul unui context bazat pe rețea. Mai mult, aceste rețele vor fi probabil multinaționale. Această situație ridică chestiunea interoperabilității coaliției şi măsura în care aceasta poate fi realizată. Acest articol încearcă să prezinte faptul cum interoperabilitatea coaliției nu depinde pur şi simplu numai de factori tehnologici. La nivel macro, sunt mulți factori relevanți capabili să determine interoperabilitate unei coaliții. Aceştia includ doctrina, cadrul legal legitim, tehnologia, filozofia de comandă şi paritatea grad/competență. Acest articol încearcă să analizeze aceste procese, examinând aspectul contextului, identității şi aşteptărilor şi cum acestea furnizează „liantul" pentru interoperabilitatea coaliției. Importanța contextului, identității şi aşteptărilor pentru interoperabilitate este influențată de către „modurile" diferite de interacțiune națională disponibile pentru coaliție.

Apariția aspectului interoperabilității coaliției

Este o conexiune vitală între amploarea rețelei pentru a primi informația corectă, rapid, de forțe special destinate şi declanşarea unei acțiuni eficace, rapid, împotriva obiectivelor vitale ale adversarului. Aceasta scurtează ceea ce adesea este denumit „lanțul de nimicire" – detectează, decide, atacă, evaluează – şi reduce cantitatea de resurse necesare pentru a trece prin fiecare punct de legătură. În viziunea multor armate moderne Războiul Bazat pe Rețea reprezintă un set puternic de concepte ale războiului şi capabilităților militare asociate care permit luptătorilor să obțină avantajul deplin al tuturor informațiilor disponibile şi concentrarea tuturor mijloacelor disponibile pentru a acționa într-o manieră rapidă şi flexibilă. Principiile Războiului Bazat pe Rețea sunt:

a) o rețea robustă de forțe favorizează schimbul de informații;
b) schimbul de informații favorizează calitatea informațiilor şi cunoaşterea situației operaționale;
c) cunoaşterea situației operaționale activează cooperarea, autosincronizarea şi consolidează sustenabilitatea şi viteza de comandă;
d) toate cele de mai sus, însumate sporesc în mod dramatic eficacitatea misiunii.

Scopul operațiilor bazate pe rețea este de a permite forțelor să-şi îndeplinească cu mai multă eficiență obiectivele lor, mai rapid, cu trupe mai

reduse expuse riscului şi cu o prezență mai redusă de armament sau cu echipament mai uşor pentru susținere şi manevră în zona acțiunilor militare. Cu informații oportune şi precise, comandanții pot decide mai rapid, desfăşura forțe de dimensiune şi caracteristici optime, exercita comanda şi controlul eficace şi să asigure o poziție în avans cu cel puțin un pas în fața inamicului. Operațiile bazate pe rețea pot îmbunătăți toate aceste funcții.

Coalițiile sunt o combinație de sisteme (ex.: persoane, grupuri, organizații sau state) ce acționează împreună pentru a realiza un obiectiv particular şi limitat în timp. Acestea implică un amalgam de interese diferite, structuri şi resurse. Aşa cum mulți analişti au sesizat, operațiile de coaliție sunt „ad hoc în natură şi diferite în compoziție" Comandanții coaliției, de aceea, trebuie adesea să se lupte cu diferențe imense în realitățile de nivel operațional, cum ar fi: obiectivele, pregătirea, capabilitățile, echipamentul, logistica, cultura, doctrina, informațiile şi limba într-un mediu tensionat la un moment dat. Ca atare, coalițiile în mod necesar implică nevoia pentru interoperabilitate şi comandă comună pentru a-şi realiza scopurile lor. Din anii 1990, coalițiile au fost mijloacele preferate pentru desfăşurarea operațiilor militare, inclusiv pentru operațiile altele decât războiul. Majoritatea analiştilor sugerează existența a cel puțin trei tipuri principale de coaliții militare: aliațele militare tradiționale de state; ONU şi/sau organizații regionale şi coalițiile militare formate împotriva amenințărilor internaționale[1].

Precedentele operațiilor militare moderne de coaliție pot fi sesizate în structura de comandă întrunită a celui de-al Doilea Război Mondial şi din timpul Războiului Rece[2], tratatele multilaterale (ex.: NATO şi ANZUS), acorduri (ex.: Acorduri de Standardizare de Bază şi Acorduri de Standardizare şi organizații (ex.: Comitetul de Coordonare a Standardizării Aeriene). Situația de securitate globală actuală este caracterizată de apariția acordurilor de coaliție care depăşesc acordurile de alianță inițiale: în timpul Războiului Rece, aliații NATO au avut beneficiul unei perioade de stabilitate pentru a dezvolta şi a exercita proceduri şi infrastructură de comandă şi control comune. Oricum, operațiile de coaliție post- Război Rece seamănă probabil mult mai mult cu o întrunire „participați aşa cum sunteți" cu unii dintre „participanții la acord" fiind mai întâi foşti parteneri[3]. Extinzând sfera potențialilor parteneri de coaliție în afara aliațelor tradiționale furnizează o

[1] A. Ryan, *From Desert Strom to East Timor: Australia, the Asia-Pacific and 'New Age' coalition operations*, Land Warfare Studies, RAND, 2000, p. 5.

[2] G. Illingworth, International Command and Control Research and Technology Symposium, *Command, control (C2) and coalition interoperability post '911'*: Introducing the Network Centric Infrastructure for Command, Control and Intelligence (NICCI), Québec City., 2002, p. 34.

[3] R. Charpentier, SPIE Conference on digitization of the battlespace III, *Coalition command and control - a Canadian perspective*, Orlando, Florida, R.S. 1998. passim.

creştere în număr şi diversitate a forţelor care pot fi desfăşurate. Pentru analiză vor fi examinate pe scurt aspectele majore ale interoperabilității coaliției şi din contextul forţelor participante ale României.

Situația României. Operațiile la care a participat România, în Afganistan, Iraq şi fosta Iugoslavie, demonstrează că coaliţiile, în principiu, se constituie având ca nucleu ţări membre ale unei alianţe existente sau ale unor organizații rezultate în urma unui tratat. Documentele de bază privind apărarea şi securitatea României exprimă clar că standardizarea, interoperabilitatea sunt obiective esențiale pentru dezvoltarea forţelor armate. Această cerință a fost pusă în evidență de participarea continuă şi desfăşurarea de operații de coaliție multilaterale. Se poate constata că se produce o schimbare fundamentală în ideea responsabilităților de securitate în sensul că acestea nu se vor mai limita strict la zona din imediata apropiere sau chiar de responsabilitate a NATO. Trupele forţelor terestre este deopotrivă posibil să fie desfăşurate şi din ce în ce mai probabil în afara zonei de responsabilitate NATO. Ca atare, Ministerul Apărării caută să creeze o forță flexibilă cu posibilități de a acționa în rețea şi cu capabilități integrative şi de interoperabilitate care îi vor permite să participe în acele coaliții care în ultima perioadă de timp caracterizează operațiile militare. Aspectul cheie care solicită să fie rezolvat este acela al interoperabilității, dacă nu în totalitate la nivel tactic cel puțin în zona coordonării obiectivelor specifice, la nivel politic şi în teatrul de operații. Astfel, o înțelegere a naturii interoperabilității coaliției este fundamentală deopotrivă atât pentru realizarea obiectivelor forţelor terestre pe termen scurt, cât şi pentru cele pe termen lung.

Provocarea interoperabilității coaliției: cooperarea dincolo de zonele cu diferențe evidente

Coaliţiile militare oferă beneficii care sunt inaccesibile pentru organizațiile izolate. Acestea permit comandanților forței multinaționale să exploateze capabilitățile specializate ale partenerilor de coaliție şi furnizează un număr mai mare de „*mâini pe volan*”[4]. Coaliţiile conţin, de asemenea, *linii de marcare* a diferenţelor, care sunt, aspecte capabile să restricționeze dimensiunea beneficiilor în măsura în care aceste avantaje sunt realizate. Putem afirma că războiul de coaliție prezintă probleme de timp şi de structură care se combină generând provocări foarte complexe. Cele mai evidente provocări sunt legate de decalajele în tehnologie, doctrină, structura organizațională şi cadrul legal, care se ivesc între partenerii de coaliție. Analizând cu atenție aceste probleme se poate concluziona că acestea sunt

[4] Clark Jones, Command and Control Research and Technology Symposium, *Organisational interoperability maturity model for C2*, Newport, R. 1999, p. 48.

capabile să afecteze gradul de cooperare între diferiți parteneri ai coaliției. În același timp se poate spune că modul în care s-a construit filosofia de comandă şi lipsa de paritate percepută în ceea ce priveşte gradul şi competența, nu sunt în aceeaşi măsură evidente ca şi decalajele tehnologice, dar totuşi afectează interoperabilitatea coaliției. Aşa cum rezultă din afirmațiile de mai sus, coalițiile conțin o anumită tensiune între diversitate şi comunalitate. Pe de o parte, partenerii de coaliție sunt valoroşi pentru capabilitățile lor unice, rezultat al anilor de progres tehnic şi/sau organizațional. Pe de altă parte ei sunt, de asemenea, valoroşi pentru comunalitate, care presupune, promptitudinea lor de „a intra" într-un sistem existent determinat de partenerii de coaliție dominanți. Din acest ultim punct de vedere deprinderile sau procedurile de executare a acțiunilor pot deveni „puncte obligatorii" pentru a fi asimilate mai degrabă decât calități care pot caracteriza stilul comandantul forței multinaționale în rezolvarea problemelor. Adăugând la aceasta presiunea timpului, lipsa de previzibilitate, ritmul susținut şi mediul de operare în general riscant, acestea sunt în principiu cazurile în care se răspunde la instabilitatea politică, dezastrele naturale şi în aceste circumstanțe cooperarea devine chiar şi mai dificilă. Într-adevăr, când o coaliție necesită o combinație de echipament şi personal din națiuni diferite, efectul generat de diferențele naționale este cumulat. Aceasta este şi mai evidentă în actualul „Război împotriva terorismului" în care s-a realizat un amestec omogen de organizații militare şi nemilitare. Conform celor menționate de Illingworth, atacurile de la 11 septembrie 2001 împotriva Statelor Unite şi războiul împotriva terorismului accentuează, încă o dată, nevoia de a realiza un nivel ridicat de interoperabilitate între forțele de coaliție la nivelul agențiilor de informații strategice, naționale, militare, precum şi neguvernamentale ce acționează în situații de criză şi, de asemenea, între categoriile de forțe ce acționează în coaliția militară. Este acum bine ştiut că în lunile anterioare atacurilor teroriste din 11 Septembrie 2001, agențiile comunității de informații ale SUA au colectat o cantitate considerabilă de informații care indicau iminența atacurilor plănuite asupra teritoriului american. Deşi, în ciuda faptului că multe dintre aceste agenții au realizat prelucrări detaliate de informații, măsura în care au fost realizate schimburi de informații între acestea a fost redusă. Informații privitoare la planurile teroriştilor (ex.: întâlniri, puncte de contact, vize acordate, conducere instruire piloți etc.) au fost păstrate în mare măsură în interiorul agenției care le-a obținut. Lipsa de schimb de informații între agenții în cadrul unei rețele şi lipsa acordurilor de cooperare nu au fost din cauza lipsei de securitate a mijloacelor de comunicare, ci mai degrabă incapacității de a gestiona dinamicile psihosociale (ex.: încrederea şi neîncrederea) care se ivesc în

activitățile intergrupuri. Aspectul de mai sus prezintă o lecție izbitoare în mediul militar, pentru interoperabilitatea coaliției. La nivelul cel mai redus, pentru a realiza interoperabilitatea coaliției, o gamă dinamică de forțe integrative şi separatiste operează în interiorul şi între grupurile implicate pe timpul activităților riscante şi sub presiunea timpului care trebuie să fie abordate cu toată responsabilitatea. Aşa cum se poate constata într-o coaliție, sistemele ce aparțin unor organizații diferite sunt integrate pentru a îndeplini o misiune specifică într-un domeniu specific. Obiectivul sistemelor este de a obține o înțelegere comună a misiunii şi după aceea să acționeze împreună pentru a efectua transformări în domeniul respectiv pentru a îndeplini în final misiunea. Pentru ca aceasta să se întâmple, fiecare sistem independent trebuie să înțeleagă domeniul, capacitățile lui în acest domeniu şi care sistem este cel mai potrivit pentru acțiune în acel domeniu. Aceasta generează întrebarea cheie pentru teatru: cum poate fi realizată interoperabilitatea coaliției dincolo de liniile ce separă aspectele comune, compatibile, determinate de tehnologie, doctrină, structură organizațională şi aşa mai departe? În continuare se vor prezenta câteva încercări de a răspunde la această întrebare.

Încercări de a soluționa provocarea

Sunt o varietate de operații militare desfăşurate (ex.: Operația Forța Aliată, Scutul Deşertului, Furtuna Deşertului, Enduring Freedom, Forța Internațională de Asistență şi Securitate etc.) care furnizează date despre interoperabilitatea unei coaliții militare. La o primă analiză a operațiilor de coaliție se pot identifica compatibilitatea şi limitările tehnice ca unele dintre obstacolele principale care este nevoie să fie abordate într-o operație de coaliție, în special dată fiind implicarea sporită a forțelor primului factor implicat în acțiune: informațiile strategice, informațiile naționale, care în mod tradițional nu participă nemijlocit la operațiile militare. De exemplu, se poate constata că în Operația Forță Aliată cea mai gravă provocare a fost lipsa de interoperabilitate, volumul ridicat de protecție a comunicațiilor. Important de reținut este faptul că Operația Forța Aliată a beneficiat de aproape 50 ani de antrenamente şi exerciții, standarde de interoperabilitate NATO şi cu toate acestea, Operația Forța Aliată a dezvăluit că s-au evidențiat anumite probleme serioase de interoperabilitate. La acest moment par să fie două perspective privind modul cum să fie abordată chestiunea interoperabilității coaliției. Un răspuns pledează pentru o soluție caracteristic tehnologică care practic oferă puțină considerație dimensiunilor umane; cealaltă argumentează că tehnologia nu este suficientă şi necesară pentru a furniza ea însuşi o soluție completă la provocarea generată de interoperabilitate. Pentru început se va analiza prima poziție.

Tehnologia ca element principal şi suficient. Problema capabilității tehnice este de o importanță evidentă în operațiile militare şi de aceea nu este surprinzător că analiştii militari s-au concentrat pe contribuția acesteia la interoperabilitatea coaliției. Ceea ce este esențial este structura multora din dimensiunile dezvoltate pentru evaluare şi perfecționarea performanței operaționale a unei coaliții, care conțin puțin din recunoaşterea importanței substanțiale a aspectelor cu caracter diferit de cel tehnic[5]. În esență, poziția sugerată este că factorul ce limitează în principal interoperabilitatea este unul de natură tehnică şi că odată ce o soluție tehnologică corespunzătoare este găsită atunci interoperabilitatea se va putea materializa. Supremația interoperabilității tehnice a fost susținută de apariția Războiului Bazat pe Rețea, care a fost conturată în termeni ampli ca o capabilitate tehnică – în care interoperabilitatea tehnică este partea înglobată în Războiul Bazat pe Rețea care asigură suportul rețelelor: Războiului Bazat pe Rețea nu presupune în mod obligatoriu rețele tehnice; acesta nu se focalizează numai pe tehnologii; în timp ce domeniul tehnic este un favorizator important, componentele sociale şi procesele asociate cu conducerea operațiilor militare care vor utiliza informația sunt importante, ca şi capacitatea tehnică pentru schimbul de date asociate cu aceste informații. Ca atare este important pentru a trata cu profunzime interoperabilitatea tehnică, dar evaluarea interoperabilității trebuie să includă mai mult decât un domeniu.

Tehnologia necesară, dar insuficientă. Din analiza literaturii de specialitate se poate afirma că adevărata Revoluție în Afacerile Militare, care este în plină dezvoltare la această dată are puțin de a face cu tehnologia şi acționând asupra interoperabilității coaliției impune conştientizarea conectivității, comunicării şi a contextului în termeni mai largi decât pur şi simplu nivelul tehnic sau material. În mod similar se poate spune că pentru a gestiona interoperabilitatea organizațională mai presus de interoperabilitatea tehnică, domeniul reprezentat de date şi informații trebuie ridicat la nivelul domeniului cunoştințelor şi al conştientizării. În acelaşi timp se poate sesiza că deşi problemele conectivității şi standardizării, care au rezultat din experiența operațională, sunt importante şi e nevoie să fie tratate, este de asemenea necesar să se conştientizeze şi aspectele nonmateriale care uneori sunt mascate de aspectele tehnologice relevante. Aşa cum se poate observa odată ce o coaliție a fost constituită, în mod firesc necesită o coordonare a eforturilor pentru a realiza obiectivele politice, economice şi sociale comune;

[5] A. Tolk, Eighth international Command and Control Research and Technology Symposium, *Beyond technical interoperability – introducing a reference model for measures of merit for coalition interoperability*, National Defense University, Washington, D.C., June 2003.

planurile strategice consimțite pentru a îndeplinii obiectivele militare şi desigur unitatea de comandă. Deşi tehnologia (şi în particular comunicațiile) au fost în mod consecvent primordiale pentru chestiunea interoperabilității – într-o oarecare măsură pentru că ele sunt un multiplicator al interoperabilității şi într-o oarecare măsură pentru că sunt supuse perfecționării – este important de reținut că tehnologia reprezintă numai un element al formulei interoperabilității. Se poate spune că interoperabilitatea este constituită din două aspecte sau forme: planificare şi flexibilitate. Interoperabilitatea planificată este bazată pe domeniul tehnologic şi foloseşte strategiile pentru standardizarea infrastructurii, sistemelor şi procedurilor – în întregime pot să fie dezvoltate în avans şi în mare măsură în context general, în mod independent. Interoperabilitatea flexibilă utilizează domeniul uman şi caută să găsească soluțiile care se bazează în mod obligatoriu pe tehnologie. Se poate argumenta că este necesar să se înțeleagă acest „nivel uman, unde diferențele între partenerii de coaliție în cultură, valori personale, aşteptări militare, religie şi valori sociale, se dovedesc a fi mai puțin maleabile decât diferențele în formatul mesajelor şi protocolurile de comunicare”[6].

Se poate evidenția că dimensiunea umană a interoperabilității coaliției, în condițiile în care interoperabilitatea în mare măsură este influențată de capacitatea personalului de a finaliza obiective comune, uneori chiar în situații care nu sunt favorizate de sistem, cu toate că sistemul în general este destinat pentru favorizarea cooperării. Pentru a exemplifica cum pot fi perfecționate modele prezentate se va analiza ceea ce în general este denumit moduri de interacțiune – observator , ofițer de legătură şi personal integrat – şi se va argumenta că aceste moduri oferă o imagine din interior a modului cum percepe personalul contextul de coaliție, semnificația identității lor în interiorul coaliției şi în cele din urmă aşteptările lor în calitatea de membru al coaliției.

Moduri de interacțiune

„Modurile” de interacțiune sunt simple căi interpersonale pe care grupurile le utilizează pentru a perfecționa modalitatea de a fi conştienți de activitățile altora. În acest context, trei moduri de interacțiune pot fi sesizate: observatorul, ofițerul de legătură şi personalul integrat în comandament. Definirea strictă a acestora este dificil de realizat, de asemenea, modurile importante prin care acestea diferă una față de cealaltă. Pentru această analiză se vor folosi următoarele definiții: *observatorul* – un membru al grupului care pur şi simplu observă activitățile altui grup; *ofițer de legătură* – un membru al grupului care este desemnat altui grup pentru a îndeplini activități de bază necesare pentru a asigura unitatea de acțiune; *personalul integrat în*

[6] Charpentier, *op.cit*. passim.

comandament – un membru al grupului devine parte a altui grup pentru toate intenţiile şi acţiunile. Pentru a ilustra cum structurile participante la misiuni în teatrele de operaţii utilizează aceste moduri de interacţiune pentru a participa la realizarea interoperabilităţii coaliţiei se vor utiliza datele rezultate din lecţiile învăţate, literatura de specialitate, interviuri şi alte surse care au tratat comanda şi controlul, schimbul de informaţii, comunicaţiile şi luarea deciziei în cadrul coaliţiei în general şi în cele conduse de SUA în particular. Un lucru sesizat permanent a fost realizarea interoperabilităţii coaliţiei şi nu în mod obligatoriu a dimensiunii tehnice. Un alt aspect este cel al factorilor care limitează realizarea interoperabilităţii ca de exemplu inconsistenţa sau inexistenţa tehnologiilor de comunicaţii sau existenţa unui cadru legal diferit: nu au fost comunicaţii pentru că locul de dispunere a fost prea departe faţă de locul de dispunere a comandamentului coaliţiei, iar cadrul legal al naţiunii conducătoare privind comunicaţiile precum şi protecţia informaţiilor este în general diferită de la naţiune la naţiune. În unele situaţii personalul unei naţiuni a avut la îndemână reţelele unor organizaţii sau chiar cele interpersonale, în acest fel s-a limitat capacitatea de a se elimina factorii ce limitează interoperabilitatea coaliţiei, uneori au fost rezolvate aceste provocări indirecte prin ofiţerii de legătură sau prin personalul integrat. Uneori pentru a primi informaţia s-a folosit inclusiv e-mailul ofiţerului de legătură. Fără dubiu este un avantaj a avea ofiţeri de legătură sau personal integrat în comandamente. Astfel, prezenţa personalului integrat în comandament uneori poate fi critică, deoarece ajută personalul unei alte naţiunii prin ,,labirintul" de poziţii şi etape ale diferitelor proceduri şi procese de comandă, control şi comunicaţii. Aceste exemple ilustrează un număr de punctele importante. Ele arată că personalul unei naţiuni desfăşurat ca parte a unei coaliţii mai mari, în general condusă de SUA, este conştient de problemele care ar putea să submineze realizarea interoperabilităţii coaliţiei şi în mod activ acesta acţionează pentru depăşirea acestor obstacole. De asemenea, se evidenţiază faptul că pentru soluţionarea acestor provocări cel mai eficace şi practic este folosirea personalului calificat, în mod special, ofiţerii de legătură şi cei integraţi în comandament, astfel se reduce nesiguranţa şi se garantează participarea la luarea deciziei în cadrul coaliţiei.

Concluzii

O observaţie consecventă din punct de vedere operaţional este aceea că soluţiile la problema interoperabilităţii tind să fie influenţate de personal mai degrabă decât de echipament. Indivizii şi grupurile găsesc modalităţi pentru a lucra în condiţiile existenţei unor elemente de separare şi incompatibilitate în tehnologie şi organizaţii. O înţelegere temeinică şi evaluarea modurilor de

interacţiune (şi o dimensiune umană a interoperabilității coaliției în Războiul Bazat pe Rețea, în general) poate furniza „soluții" care pot fi de departe mai simple şi mai puțin costisitoare, pentru a le implementa decât să se caute realizarea singulară a interoperabilității tehnologice. De asemenea, fiind dată natura diferită a partenerilor de coaliție este mult mai probabil că vor fi diferențe semnificative: echipamentul considerat standard, chiar şi de bază, în majoritatea armatelor occidentale, nu este pur şi simplu prezent în inventarul multor contingente militare ale unor țări dezvoltate. Echipamentul multinațional adus în teatru, probabil în multe situații nu este interoperabil. Următorul aspect nu poate fi neglijat: investind în interoperabilitatea tehnică nu duce în mod obligatoriu la creşterea interoperabilității operaționale. O soluție mai eficientă ar fi aceea a folosirii capabilităților vechi disponibile comandanților militari, personalul ce o deserveşte, pentru a exploata resursele organizaționale şi tehnologice în scopul realizării succesului operațional. Această analiză arată că îmbunătățirile în interoperabilitate nu trebuie să aştepte schimbări esențiale în doctrină, tehnologie sau politica internațională. Mai degrabă, asemenea perfecționări pot fi angajate oportun în funcție de modul cum gândeşte şi acționează personalul din teatru de operații. Aceasta poate fi asimilată, în esență, principiul „învață din experiență", necesită o schimbare fundamentală în percepție care recunoaşte ca cele mai flexibile elemente ale forțelor militare, personalul implicat în operații şi nu în exclusivitate tehnologia. Schimbarea către Războiul Bazat pe Rețea oferă un prilej oportun pentru materializarea acestor idei. Acest cadru identifică o gamă de conexiuni intuitive între comportamente, identitate şi procesul organizațional. Este necesar să se meargă dincolo de a pune întrebarea dacă dimensiunea umană joacă un rol în interoperabilitatea coaliției, pentru că în mod evident o face şi întrebarea este cum o face.

CONSIDERENTE ALE PROFESIONALIZĂRII ARMATEI ROMÂNIEI. NECESITATEA PROFESIONALIZĂRII ARMATEI ROMÂNIEI

REASONS OF THE ROMANIAN ARMY PROFESIONALIZATION. THE NECESITY OF THE ROMANIAN ARMY PROFESIONALIZATION

Cpt.cdor.drd. Margareta ALEXANDRESCU*
Corpul de Control şi Inspecție

Procesul de transformare pe care îl parcurge Armata României presupune atât reducerea numărului de personal, cât şi profesionalizarea acesteia. Principalul scop al profesionalizării îl constituie crearea unei forțe moderne şi eficiente, capabile să-şi asume responsabilități sporite pentru îndeplinirea întregii game de operațiuni impuse de noile provocări ale mediului de securitate.

The transformation process undertaken by the Romanian Armed Forces goes through the process of downsizing the personnel, and increasing its profesionalization. The main goal of the profesionalization is the creation of efficient and modern forces, capable to assume increased responsabilities for carrying out the whole operation scales imposed by the new challenges of the security medium.

Cuvinte cheie: transformare, profesionalizare, considerente, eficiență, necesitate.
Keywords: *transformation, profesionalization, reasons, efficiency, necessity.*

Considerente ale profesionalizării Armatei României

În țara noastră, conscripția a fost elementul central al constituirii armatei naționale, încă de la înființarea primelor unități militare (atestate documentar din timpul domnitorului Alexandru Ioan Cuza). Acest mod de constituire a armatei a fost preferat atât din motive strategice, cât şi de altă natură (economice, sociale, politice, ideologice etc.). De aceea, instituția militară a avut tot timpul în rândurile sale militari de carieră (ofițeri, maiştri militari şi subofițeri) şi trupa (militari în termen, care includ în rândurile lor gradați şi soldați).

* e-mail: *margovsmargo@yahoo.com*

Cadrele militare veneau voluntar să lucreze în armată din diverse motive. Militarii în termen, cea mai mare parte a efectivelor armatei, proveneau din conscripţie. Populaţia a acceptat această modalitate de efectuare a serviciului militar ca pe ceva absolut necesar şi ca o etapă obligatorie în maturizarea socială şi formarea tinerilor pentru viaţă.

Din 1990 apar primele semne ale tendinţei de accentuare a profesionalizării armatei atât prin ridicarea nivelului de calificare profesională a cadrelor militare, cât şi prin instituirea unei noi categorii de personal militar, şi anume, *militarul angajat pe bază de contract.*

Dobândirea de către România a statutului de ţară membră a NATO şi necesitatea profesionalizării armatei noastre i-a îndreptăţit pe cei abilitaţi prin lege să adopte decizia trecerii de la armata de masă, fondată pe conscripţie, la armata de profesie, bazată pe voluntariat. O primă măsură a fost modificarea prevederii din Constituţie[1] referitoare la obligativitatea bărbaţilor cetăţeni români, care au împlinit vârsta de 20 de ani, de a efectua serviciul militar. De asemenea, s-a impus adoptarea de către Parlamentul Ţării a Legii statutului militarilor angajaţi pe bază de contract[2], ca o premisă semnificativă a deciziei de renunţare la conscripţie şi de trecere la armata de profesie constituită pe temeiul voluntariatului.

Profesionalizarea Armatei României a fost posibilă datorită prezenţei în unităţile şi marile unităţi ale armatei noastre a unui număr însemnat de militari angajaţi pe bază de contract. Potrivit Cartei Albe a Guvernului României până în 2010 se vor selecţiona şi pregăti 15.300 de militari angajaţi pe bază de contract şi prin aceasta se va asigura creşterea gradului de profesionalizare a armatei de la 47% la 71%[3].

Odată cu renunţarea la conscripţie este posibil ca toate unităţile şi marile unităţi ale armatei să fie încadrate numai cu personal militar de profesie. Actele normative importante în ceea ce priveşte apărarea naţională (Strategia naţională de securitate, Strategia militară naţională, Doctrina militară naţională şi a categoriilor de forţe, Doctrina operaţiilor multinaţionale etc.), regulamentele militare generale, ordine, instrucţiuni etc. definesc cadrul conceptual, organizatoric, de conducere, dimensiunile, coordonatele şi parametrii existenţei şi funcţionării armatei, ca entitate instituţională, cu competenţe în domeniul apărării naţionale.

Conceperea, organizarea şi desfăşurarea procesului pregătirii pentru luptă a efectivelor se realizează după norme, standarde şi proceduri NATO.

---

[1] *Constituţia României*, Bucureşti, 1991, art.52, aliniatul 2.

[2] „Văduviţi de drepturi" (dezbatere) în Observatorul militar nr.15 din 14 - 20.04.2003.

[3] *Carta Albă a guvernului. Armata României 2010: reformă şi integrare euroatlantică*, Bucureşti, Editura Militară, 2000, p. 101.

Acest lucru, este posibil pentru că există personal calificat în unități şi subunități şi este necesar pentru asigurarea compatibilității şi interoperabilității armatei noastre cu armatele statelor membre ale Alianței Nord-Atlantice.

Un număr însemnat de militari români participă la executarea de diverse misiuni în străinătate atât ca membrii ai unor structuri militare româneşti de sine stătătoare, cât şi ca persoane calificate în diferite structuri militare internaționale[4]. Toți aceştia au fost conform uzanțelor internaționale numai militari profesionişti.

Trecerea, în țara noastră, de la armata de masă la armata mixtă sau de profesie a făcut să crească numărul militarilor angajați pe bază de contract. Numărul şi specialitățile acestora se vor stabili în funcție de nevoile armatei, dar şi de mărimea fondurilor alocate. Oricum, permanentizarea lor ca o categorie de personal profesionalizat a armatei ridică o serie de probleme de ordin organizatoric, normativ, social etc.

Profesionalizarea Armatei României presupune ca modalitate de recrutare a militarilor *voluntariatul.* Cu alte cuvinte, întregul efectiv al armatei va fi format din militari de carieră (ofițeri, maiştrii militari şi subofițeri) şi militari angajați prin contract. Această modalitate a presupus:

- *renunțarea completă* la conscripție; în acest caz, a fost absolut necesară modificarea legii fundamentale a țării, dar şi amendarea Legii pregătirii populației pentru apărare în ceea ce priveşte serviciul militar obligatoriu;
- *asumarea responsabilă* de către întreaga societate românească a efectelor sociale, economice, psihosociale etc. pe care o astfel de măsură le-a generat;
- *adoptarea* unei asemenea *structuri a forțelor armate* încât să se poată executa toate misiunile încredințate instituției militare atât în interiorul, cât şi în afara teritoriului țării, pe de o parte, şi îndeplinirea criteriilor de aderare la Alianța Nord-Atlantică, pe de altă parte.

Pe termen scurt şi mediu se va produce o scădere a efectivelor militare potrivit tratatelor şi convențiilor internaționale încheiate de România după 1990.

Procesul de recrutare a personalului militar trebuie să aibă în vedere:

- *presiunea opiniei publice* privind reducerea cheltuielilor pentru apărare va creşte având în vedere diminuarea amenințărilor din regiune (Balcani) şi din Europa*;*
- *creşterea densității tehnologice* din armată;

[4]Constantin Moştoflei (coord.), *România - N.A.T.O., 1990-2002*, Bucureşti, Editura A.I.S.M., 2002, pp. 161- 164.

• *dobândirea* de către România a statutului de *țară membră a Alianței Nord – Atlantice* va duce la sporirea numărului de militari angajați pe bază de contract în armată;

• *scăderea resursei demografice* în vârstă de a face serviciul militar sau de a se angaja, ca voluntar, în armată;

• *posibila creştere a duratei învățământului general* obligatoriu;

• *apariția tendinței crescute* a tinerilor de a avea cât mai multe drepturi, o mai înaltă aspirație economică şi socială, precum şi o mai redusă conştiință a îndatoririlor lor cetățeneşti.

Voluntariatul, ca metodă unică de recrutare a soldaților şi gradaților, şi, prin urmare, formarea unei armate de profesie are următoarele *avantaje*:

• *costuri scăzute* pentru instruirea şi pregătirea luptătorilor, pe termen lung, datorită faptului că militarii angajați pe bază de contract după primul an îşi pot reînnoi contractul pe o perioadă de timp mai mare (3 sau mai mulți ani). Prin urmare, odată pregătit, teoretic şi practic, un astfel de luptător se cere acționat pentru menținerea lui în formă maximă (deprinderi corecte de folosire a tehnicii, abilități şi priceperi de luptător, motivație intrinsecă superioară);

• *combatanți temeinic instruiți* şi motivați superior. Militarul angajat pe bază de contract, prin statutul său este un profesionist. Aceasta presupune o foarte bună pregătire militară, de specialitate, existența unor înalte calități de luptă şi o motivație superioară pentru ceea ce face în armată. La baza motivației sale superioare stau: alegerea liberă, voluntară şi conştientă a meseriei armelor; activitatea din armată este principala sursă de venit pentru majoritatea acestor militari; venind de bunăvoie în armată înseamnă că i-a plăcut şi îi place să fie militar de profesie. Într-un fel, el practică această meserie pentru că vrea să fie militar şi pentru că îi oferă satisfacții profesionale;

• *posibilitatea îndeplinirii* oricăror misiuni în țară şi în afara acesteia. O armată care are, cel puțin, o parte din soldați şi gradați militari angajați pe bază de contract poate să participe cu diferite detaşamente la misiuni în afara țării. În acest caz, ea este acceptată şi recunoscută de forurile internaționale ca fiind capabilă să execute misiunile cerute atât în interior, cât şi în exterior;

• *diminuarea semnificativă* a efectelor din cauza scăderii resursei demografice a persoanelor apte pentru serviciul militar. Începând din 1984, dar mai ales după 1990, se constată o scădere accentuată a populației țării. Această situație produce disfuncționalități în ceea ce priveşte asigurarea numărului necesar de tineri încorporabili. Este vorba nu numai de asigurarea cantitativă a tinerilor care vor fi încorporați, ci şi de calitatea acestora, sub aspect profesional, fizic, psihic, social etc., adică se cere ca cei care vor efectua serviciul militar să fie apți, sub toate aspectele.

Crearea şi menţinerea armatei, din timp de pace, la anumiţi parametri funcţionali presupune ca o parte din populaţia ţării să dobândească cunoştinţe şi să-şi formeze deprinderi de luptă, pe care, apoi, să şi le menţină la un nivel cât mai înalt. Aceasta înseamnă că în mod sistematic, statul acţionează ca o parte din cetăţenii săi să fie, în permanenţă, sub drapel. În plus, se cere ţinut seama de faptul că, în prezent, ONU solicită tot mai frecvent statelor membre structuri militare care să execute diferite misiuni umanitare, de impunere sau menţinere a păcii etc.

Profesionalizarea armatei trebuie să răspundă nevoilor esenţiale ale apărării naţionale, dar şi obligaţiilor pe care România şi le-a asumat pe plan internaţional. Într-adevăr, România nu cunoaşte, în prezent, o ameninţare militară directă la frontierele sale. În plus, ca membră a Alianţei Nord-Atlantice apărarea naţională nu mai necesită recurgerea la efective numeroase.

De asemenea, profesionalizarea armatei vizează dispunerea de forţe experimentate şi antrenate, gata să intervină, într-un timp foarte scurt, pentru îndeplinirea unor misiuni extrem de variate. Aceste forţe având şi o dotare cu armament şi mijloace de luptă moderne vor putea fi folosite atât pentru îndeplinirea unor misiuni de apărare colectivă, cât şi pentru a participa, ca parte a unor forţe multinaţionale sub egida ONU, la procesul de reglementare a unor crize în zonă sau în lume.

Existenţa nejustificată chiar a unui neprofesionist într-o structură militară, cât şi stabilirea unor relaţii incorecte între compartimente încadrate numai cu profesionişti pot conduce la acţiuni cu eficacitate scăzută, dacă nu şi la eşecuri. De aceea, se poate spune că între reforma structurilor organizatorice din armată şi profesionalizarea acesteia există o strânsă legătură.

Tipul de structură organizatorică adoptat într-o armată este în funcţie de resursele umane, materiale, financiare disponibile, dar şi de apartenenţa sau nu a ţării respective la o alianţă politico-militară. Dacă un stat este membru al unei alianţe politico-militare în alegerea tipului de structură organizatorică militară se ţine seama, între altele, şi de cerinţele compatibilităţii şi interoperativităţii armatei sale cu cele ale partenerilor săi.

Majoritatea statelor europene, odată cu încetarea „Războiului Rece", şi-au redus consistent efectivele. Diminuarea efectivelor s-a făcut fie pentru întreaga armată, fie pentru o anume categorie de forţe. Cel mai frecvent s-au diminuat efectivele trupelor terestre, care de altfel aveau şi cel mai numeros personal militar. Totodată, reducerea efectivelor, în aproape toate cazurile (excepţie face Germania), s-a făcut cu trecerea la voluntariat în recrutarea tuturor categoriilor de personal militar[5].

[5] Sursa:_cssas.unap.ro/ro/pdf_studii/profesionalizarea_armatei.pdf

Necesitatea profesionalizării Armatei României

Continentul european, alături de întreaga lume, se află în centrul unui proces de modernizare ce încearcă să facă față dinamicii procesului de globalizare în domeniul securității. În concordanță cu poziția geostrategică a României în spațiul sud-est european, țară de frontieră a NATO şi a Uniunii Europene, politica de apărare națională va avea ca obiectiv apărarea şi promovarea intereselor vitale ale României, precum şi participarea activă a țării noastre la asigurarea securității zonelor de interes NATO şi UE.

Recrutarea personalului armatei constituie un subiect de mare actualitate în teoria şi practica managementului resurselor umane ale apărării. Anul 2007 a reprezentat punctul nodal ce a marcat un amplu proces de transformare a instituției militare şi începutul unei noi armate – Armata României pentru secolul XXI.

În societatea românească s-au întreprins demersuri legislative pentru statuarea unei noi profesii militare – profesia de soldat/gradat voluntar. Dacă la nivel instituțional această opțiune este, în primul rând, una de natură politică, la nivel organizațional, ea este generată de nevoia de adaptare la dimensiunile realității româneşti, dintre care se pot evidenția:

- schimbarea apărută în planul mentalităților şi erodarea unor valori tradiționale, insuficiente acum în asigurarea unei motivații puternice pentru o profesie militară;
- scăderea cotei valorice a profesiei militare pe piața ofertelor profesionale şi apariția unor alternative profesionale mai atractive;
- creşterea nevoilor de recrutare a personalului voluntar în momentul profesionalizării complete a armatei.

Deşi este o organizație cu reguli stricte, cultură specifică, şi armata împarte aceeaşi piață a forței de muncă (surse externe de recrutare) cu instituțiile şi organizațiile civile, mai ales că este vorba de o forță de muncă educată şi cu potențial aptitudinal ridicat. Armata de profesie este dependentă de piața muncii, fiind afectată în permanență de fluctuațiile acesteia.

Volumul resursei demografice vizate, competitivitatea remunerațiilor, rata şomajului în rândul tinerilor, avantajele oferite de instituția militară, resursele aflate la dispoziția decidenților militari şi atitudinea tinerilor față de instituțiile statului sau față de nevoia de apărare sunt factori care influențează piața muncii. Modificarea parametrilor normali ai acestor variabile are ca efect scăderea disponibilității pentru încorporare/înrolare şi a calității resurselor.

Conflictele militare actuale demonstrează faptul că vremea armatelor de masă a trecut, fiind necesară o nouă organizare. Această necesitate este stipulată în noul concept strategic al NATO: „...pentru majoritatea aliaților, nevoia de a menține vechile forțe supradimensionate destinate apărării

teritoriilor naţionale a fost reevaluată în sensul reducerii acestora, punându-se accent, în schimb, pe proiectarea unor noi structuri de forţe moderne, mobile, foarte bine echipate şi dotate, ce pot fi susţinute din punct de vedere al resurselor, care pot acţiona oriunde este nevoie, în afara graniţelor naţionale, precum şi foarte bine pregătite să răspundă la întregul spectru de misiuni şi sarcini anticipate".

Totodată, precizează că este „mai puţin important aspectul cantitativ al forţelor participante la operaţii; în schimb, aspectul pregătirii la nivel profesionist este o cerinţă prioritară pentru utilizarea sistemelor de armamente şi echipamente moderne. Menţinerea unei capacităţi militare suficiente şi voinţa clară de a acţiona în mod colectiv pentru apărarea comună rămân obiective centrale, în materie de securitate a Alianţei".

Strategia de transformare a Armatei României „are ca obiectiv general realizarea unei structuri moderne, complet profesionalizate, cu un grad sporit de mobilitate, eficientă, flexibilă, dislocabilă, sustenabilă, având capacitatea de a acţiona întrunit şi a fi angajată într-un larg spectru de misiuni". Experienţa ţărilor cu armate profesioniste demonstrează că problemele economice ale societăţii, economia de piaţă, schimbările în valorile sociale şi *declinul demografic* afectează succesul recrutării militare. Ca proces, recrutarea implică luarea în considerare a două tipuri de aspecte legate de *input-ul* organizaţional: cantitative şi calitative.

Aspectele cantitative se referă la numărul persoanelor recrutate, influenţat de evoluţia demografică, aflată într-o continuă scădere. Scăderea accentuată a natalităţii şi soldul negativ al migraţiei externe vor induce influenţe negative, pe termen mediu şi lung asupra potenţialului uman pentru apărare.

Aspectele calitative se referă la valorile şi normele internalizate de tineri, anterior intrării în organizaţia militară, şi care trimit spre analiză: relevanţa socială a armatei în continuă scădere; valorile sociale bulversate la ora actuală; atitudinile şi opiniile publice faţă de armată.

În pofida faptului că Armata s-a situat constant pe locul doi, după Biserică, în sondajele de opinie privind încrederea în instituţiile statului, cei chestionaţi nu sunt dispuşi să se înroleze. De asemenea, se prevede un declin al sprijinului public pentru armată, care va continua atâta timp cât va dura perioada de înlocuire a şabloanelor tradiţionale aflate de altfel în regres.

Un aspect negativ îl reprezintă *instituţionalizarea puternică a superiorităţii armatei de profesie* care are ca argument principal eficienţa incomparabil mai ridicată a militarului profesionist. După implementarea acestei idei centrale a proiectului de reformă a armatei, devenită un adevărat mit al eficienţei militare, militarii angajaţi pe bază de contract (primii profesionişti soldaţi-gradaţi) au însemnat o mare dezamăgire în raport cu aşteptările ridicate.

Noul sistem de recrutare şi selecţie a personalului militar profesionalizat face parte din amplul proces de reformă în domeniul managementului resurselor umane, aflat în curs de desfăşurare, inspirat din experienţa armatelor ţărilor NATO, cu modificările adaptate la specificul, necesităţile şi obiectivele pe termen lung ale Armatei României.

Atractivitatea profesiei militare este strâns legată de nivelul şi calitatea eforturilor de promovare a ofertei forţelor armate. Analiza strategiilor de promovare din anii anteriori relevă câteva concluzii care au stat şi trebuie să stea în atenţia factorilor responsabili din Armată. Informarea corectă şi susţinută a opiniei publice despre oferta şi particularităţile profesiei militare, precum şi investigaţiile sociologice întreprinse, în rândul populaţiei ţintă, arată că atractivitatea faţă de profesia militară este cu atât mai mare, cu cât se cunoaşte mai mult despre ea.

Dinamica efectivelor din armată este circumscrisă procesului general de restructurare şi modernizare, punându-se accent pe asigurarea unui grad corespunzător de completare calitativă şi cantitativă a structurilor operaţionalizate, realizarea obiectivelor forţei şi reducerea graduală a efectivelor.

Analizând procesul de selecţie şi recrutare prin prisma experienţei acumulate la nivelul Ministerului Apărării, se poate estima că în zonele cu o economie funcţională şi eficientă, exprimată printr-o bună salarizare, în absenţa unei puternice motivaţii, numărul tinerilor ce se vor prezenta la recrutare va fi relativ mic; în momentele de criză, când este iminentă folosirea forţei în unele zone de pe glob, şi când România îşi va asuma obligaţii politice de a participa cu trupe la aceste acţiuni, numărul voluntarilor prezentaţi la recrutare ar putea fi mai mic decât cel necesar; în regiunile în care densitatea populaţiei este mai scăzută, şi implicit baza de selecţie mai redusă, nu vor putea fi asigurate unităţilor din zonă resursele umane de care au nevoie.

Aceste probleme ar putea fi evitate prin: promovarea profesiei militare în mod corect, agresiv, continuu şi eficient, prin acordarea unei bune salarizări a unor facilităţi economice, sociale, precum şi prioritate la angajare a luptătorilor profesionişti la trecerea în rezervă. Garanţiile materiale şi morale pentru familie, în cazul decesului ori îmbolnăvirii incurabile, în acţiunea militară sau pe timpul procesului de instrucţie, promovarea unui proces de instruire eficient, corelat cu o bună înzestrare tehnico-materială, care să permită reducerea pierderilor pe câmpul de luptă şi, deci, să confere siguranţă luptătorului profesionist (promovarea conceptului de război cu pierderi zero), împreună cu promovarea pe scară largă, în societatea românească, a valorilor şi virtuţilor militare, ar putea fi, de asemenea, vectori de atracţie a tinerilor către cariera militară.

BIBLIOGRAFIE

Boene Bernard, Michel-Luis Martin, *Conscription et armée de metier*, Paris, FEDN, 1991.

Duțu Petre, *Armata şi societatea în tranziție*, Bucureşti, Editura AISM, 2002.

Duțu Petre, Constantin Moştoflei, Alexandra Sarcinschi, *Profesionalizarea armatei României în contextul integrării în NATO*, Centrul de Studii Strategice de Apărare şi Securitate, Bucureşti, 2003.

Grigore Laurențiu-Mihail, *Profesionalizarea armatei – cerință a eficienței acțiunii militare*, Bucureşti, Editura AISM, 2001.

Moştoflei Constantin (coord.), *Integrarea euroatlantică, priorități post-Praga*, Bucureşti, Editura AISM, 2002.

Sarcinschi Alexandra, *Impactul profesionalizării Armatei României asupra raporturilor sale cu societatea în care ființează*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I", Bucureşti, 2005.

*** *Carta Albă a Guvernului. Armata României 2010: reformă şi integrare euroatlantică*, Bucureşti, Editura Militară, 2000;

*** *Constituția României*, Bucureşti, 1991.

*** *Concepția de promovare a profesiei militare, recrutare şi selecție în condițiile trecerii la serviciul militar pe bază de voluntariat*, SMFT, Bucureşti, 2006.

*** *Culegere de termeni, concepte şi noțiuni*, Bucureşti, Editura Militară, 2000.

*** *Lexicon militar*, Bucureşti, Editura Saka, 1991.

Ziare şi reviste:

Impact strategic, 2003-2006.

Observatorul militar, 2003-2006.

Spirit militar modern, 2003-2006.

Internet:

www.mediafax.ro/romania/politica

www.mapn.ro

www.presamil.ro

Bazele de date ale DMRU, SMG şi SMFT din MAp (INTRAMAN)

OPORTUNITĂȚI PENTRU ROMÂNIA ÎN CONDIȚIILE ADERĂRII LA ORGANIZAȚIILE INTERNAȚIONALE DE SECURITATE

THE OPORTUNITIES FOR ROMANIA IN THE ADHERATION CONDITIONS TO THE INTERNATIONAL SECURITY ORGANISATIONS

Cpt.cdor.drd. Margareta ALEXANDRESCU*
Corpul de Control şi Inspecție

Ambele instituții, NATO şi UE, deşi au scopuri şi misiuni diferite, totuşi, trec prin procese similare de adaptare şi transformare a funcțiilor acestora, fiind condiționate de evoluția relațiilor dintre actorii internaționali pe scena mondială.

Both institutions, NATO and UE, although they have different goals and missions, however, go through similar process of adaptation and transformation of their functions, being conditioned by the evolution between the international actors on the world-wide scene.

Cuvinte cheie: concepție, profesionalizare, selecție, îmbunătățire, promovare.
Keywords: *conception, profesionalization, selection, improuvement, promoting.*

Unul dintre cele mai importante concepte folosite în domeniul relațiilor internaționale este *securitatea*. Adrian Hyde-Price scria în articolul său, *Beware the Jabbewock*: „Încă înainte de terminarea Războiului Rece, abordările tradiționale, centrate pe stat, cel mai important actor în acest domeniu, şi cele focalizate pe latura militară a securității naționale au început să fie discutate şi contrazise”[1]. Autorul consideră că, în secolul XX, “the short twentieth century”[2], mediul de securitate în Europa s-a schimbat dramatic, iar

* e-mail: *margovsmargo@yahoo.com*
[1] Adrian Hyde-Price, *Beware the Jabbewock: Security Studies in the Twenty-First Century*, 29.
[2] E. Hobsbawn, *Age of Extremes: The Short Twenties Century 1914 – 1991*, Editura Michel JOSEPH (London 1994).

vechile abordări ale securității naționale ale cancelarului Bismark (militarismul german) şi preşedintelui american Woodrow Wilson (aşa-numitul instituționalism liberal şi abordarea sa practică, constituirea Ligii Națiunilor după Primul Război Mondial), ca să enumerăm cele două abordări extreme, trebuie înlocuite, pentru a răspunde mai bine caracteristicilor multidimensionale ale mediului de securitate european actual. Helga Haftendorn evidențiază ambiguitatea conceptului de securitate, precizând că „termenul de securitate este ambiguu atât din punct de vedere al conținutului, cât şi al formei: este un scop, un domeniu de interes, un concept, un program de cercetare sau o disciplină. Nu există un concept unic privind securitatea, ci mai multe concepte, cum ar fi securitatea națională, securitatea internațională sau securitatea globală, care se referă la domenii diferite şi îşi au originea în contexte istorice şi filozofi ce diferite”[3].

Aceste dificultăți de a înțelege conceptul de securitate şi cele conexe s-au accentuat în ultimii ani. Sfârşitul Războiului Rece, dispariția Uniunii Sovietice, destrămarea echilibrului bipolar de forțe în Europa şi în lume şi extinderea instituțiilor de securitate europene spre Est au accentuat disputele referitoare la acest concept.

Ca parte a acestui proces, instituțiile de securitate europene şi-au adaptat propriile concepte la mediul în continuă schimbare. Aceste adaptări şi reformulări fac comparația dintre conceptele de securitate ale respectivelor instituții, un lucru necesar pentru a înțelege modul de evoluție a acestor organizații şi capacitatea lor de cooperare.

Securitatea, ca unul dintre principiile fundamentale ale Alianței, furnizează una dintre bazele indispensabile unui cadru de stabilitate regională euroatlantică, fondat pe dezvoltarea de instituții democratice şi pe angajamentul de a reglementa neînțelegerile în mod paşnic, astfel încât nici o țară să nu fie în măsură să recurgă la intimidare sau la constrângere împotriva unei alte țări, prin amenințarea cu forța sau prin folosirea ei. Transformările mediului internațional, de la Războiul Rece la căderea zidului Berlinului şi construirea unei noi ordini mondiale, la globalizare şi războiul împotriva terorismului, reprioritizarea intereselor naționale, evoluțiile socio-economice şi-au pus amprenta asupra dezvoltării NATO şi a UE, ca organisme internaționale specifice.

Mediul specific în care cele două organizații au luat naştere, interesele naționale care au stat la baza lor, scopurile şi mecanismele acestora s-au transformat adaptându-se la situația dinamică a scenei internaționale.

Discuții din ce în ce mai aprofundate asupra rolului NATO, ca organizație politico-militară şi a relației acesteia cu recent creata componentă

[3] Helga Haftendorn, *The Security Puzzle: Theory-Building and Discipline-Building in International Security*, în International Studies Quarterly, 35:1 (March 1991), 3.

de apărare a UE, au luat naştere odată cu dezvoltarea acestei dimensiuni în cadrul UE. Aceste dezbateri sunt caracterizate de gradul de percepție a amenințărilor şi modul în care statele-națiune abordează implicarea internațională în diminuarea sau eradicarea acestora.

În soluționarea crizelor a fost observată tendința lansării unor operațiuni conduse de un anumit stat la care contribuie diferite alte state interesate (*coalition of willing),* precum s-a întâmplat în Afganistan sau Irak, balansarea între tendințele unilateraliste sau multilateraliste ale unor state cu o pondere semnificativă pe scena relațiilor internaționale, precum Statele Unite.

Faptul că mai mult de două treimi din membrii celor două organisme sunt comuni, la care se pot adăuga complexitatea şi varietatea sarcinilor care revin comunității internaționale în vederea soluționării diferitelor crize, au contribuit, de asemenea, la intensificarea discuțiilor asupra rolului diferitelor instiuții şi a modalităților de contracarare a amenințărilor de securitate prin intermediul acestora. Cele două organisme se află acum într-un stadiu în care procesele transformatoare experimentate, începând cu ultima decadă a secolului trecut, au ajuns într-o fază în care se manifestă din ce în ce mai intens. Pot fi amintite, în acest sens, valurile de lărgire (NATO – 1999, 2004, UE – 2004, 2007), reforma internă, operaționalizarea unor componente armate şi, nu în ultimul rând, deschiderea spre noi cooperări, toate acestea pentru a răspunde mai bine provocărilor externe.

Dacă NATO a devenit mai extinsă, prin admiterea treptată de noi state membre din Europa Centrală şi de Est sau prin lărgirea ariei de operații spre zone din afara spațiului euroatlantic propriu-zis ca reacție la noile riscuri de securitate (terorism, state-problemă sau cu o structură instituțională fragilă, proliferarea armelor de distrugere în masă, conflicte regionale), Uniunea Europeană şi-a sporit, la rândul său, numărul de membri cu statele din aceeaşi zonă geografică şi şi-a lărgit sfera de acțiune de la domeniul comercial, monetar şi economic spre cel de apărare şi securitate cu o perspectivă de dezvoltare evidentă pe dimensiunea politică.

În ceea ce priveşte Alianța Nord-Atlantică, această extindere a reprezentat un pas major atât din perspectiva politică, cât şi militară. Din punct de vedere politic, NATO se învecinează direct cu fosta amenințare comună, fostul URSS; actuala Federație Rusă, care s-a transformat într-un partener important atât pentru NATO, cât şi pentru UE, iar din punct de vedere militar, Alianța a devenit şi mai diversificată.

Pe de o parte, a absorbit țări care îndeplinesc standardele de securitate şi apărare aliate, însă aderarea a reprezentat şi o nouă multiplicare a specificităților naționale în domeniul capacităților militare în cadrul NATO. Pe de altă parte, noii aliați au adus o nouă perspectivă asupra riscurilor şi

amenințărilor, caracteristice vecinătății în care trăiesc, precum şi noi capacități şi expertiză în combaterea noilor amenințări. Reformarea mecanismelor de acțiune, a structurilor, extinderea geografică sau cea funcțională reprezintă o altă caracteristică pregnantă ale celor două organisme internaționale. În acest cadru, procesul de reformă, precum şi depăşirea unor blocaje instituționale, comune majorității instituțiilor create după cel de-al Doilea Război Mondial, prin modernizare şi reorganizare structurală.

Treptat, ambele organizații şi-au creat şi o componentă armată prin intermediul căreia să intervină rapid în zone de risc prin misiuni specifice. Dezvoltarea pe termen lung a celor două mecanisme de securitate prin intermediul NATO şi prin cel al PESA (Politicii Europene de Securitate şi Apărare) va depinde de complementaritatea acțiunilor acestora, de capacitatea practică, dar şi de cea politică, de cooperare între cele două componente militare în funcție de riscurile cărora trebuie să le facă față, precum şi a zonelor de acțiune.

Într-o logică a utilizării raționale a resurselor în domeniul apărării şi securității această direcție ar reprezenta o evoluție naturală. Îmbunătățirea abilităților de a acționa în circumstanțe în care NATO nu ar avea specializarea sau capacitățile necesare se putea regăsi într-o contribuție mai coerentă şi efectivă a Europei la NATO, demonstrând că PESA nu este o structură care să concureze Alianța sau să îi copieze structurile operaționale. În acest fel, eforturile UE relative la PESA ar putea da naştere unor instituții care să fie complementare şi să fortifice NATO.

Astfel, integrarea europeană în domeniul apărării va putea contribui la consolidarea poziției UE pe scena internațională ca actor economic, politic şi militar, deschis spre noi cooperări şi parteneriate.

Mediul de securitate internațional va continua să fie marcat de existența tensiunilor şi conflictelor de diferite naturi. În aceste condiții, unul dintre răspunsurile pe care comunitatea internațională le poate oferi este apărarea colectivă. NATO reprezintă un astfel de mecanism, care de-a lungul timpului şi-a dovedit viabilitatea. Treptat, UE poate dezvolta un mecanism similar, pentru a cărui eficiență un element esențial îl va reprezenta cooperarea transparentă, de la egal la egal, cu Alianța Nord-Atlantică.

De asemenea, investiții similare în capacități şi infrastructuri militare vor putea genera efecte sporite de cooperare între cele două componente. Pentru succesul PESA, o variabilă cu un rol important asupra evoluției sale o reprezintă dotarea cu capacități militare a europenilor.

În perspectivă, evoluția NATO şi a PESA va depinde de dezvoltarea UE, ca actor economic şi politico-militar, precum şi de transformarea NATO. În acest context, este de menționat faptul că primatul național față de cel supranațional interguvernamental va juca un rol important în structurarea relațiilor dintre cele două instituții în domeniul securității.

De asemenea, dinamica riscurilor şi impactul lor asupra stabilității şi securității UE şi spațiului euroatlantic vor accelera ritmul de dezvoltare al relației NATO-PESA.

Pe termen lung, în funcție de dezvoltările interne ale Uniunii Europene legate de modul de adaptare la cerințele scenei relațiilor internaționale în lipsa unei Constituții Europene, o diviziune a sarcinilor între PESA şi NATO este necesară. Aceasta nu ar trebui să fie neapărat formală, ci să fie atinsă, de la caz la caz, printr-un dialog continuu şi de substanță, pe priorități comune şi complementaritate a acțiunilor.

De asemenea, diminuarea efectului de *free rider* şi echilibrarea capacităților între cei doi piloni, nord-american şi european, va trebui luată în considerare, alături de investirea în capacități, pentru a menține un echilibru funcțional între principalii parteneri transatlantici.

Caracterul amenințărilor asimetrice la adresa securității internaționale va determina o transformare continuă a mecanismelor instituționalizate de contracarare a acestora, incluzând relațiile NATO-PESA. Printr-o abordare conjugată va fi posibilă dezvoltarea unor capacități comune de a întreprinde noi tipuri de acțiuni diferite față de tiparele tradiționale de acțiune în domeniul apărării şi securității ale NATO şi UE, dar şi a unor modalități flexibile de a răspunde la cerințele din ce în ce mai complexe ale membrilor săi.

Experiența ultimilor ani a demonstrat că o pârghie importantă a fost reprezentată de înfăptuirea unor acțiuni menite a spori încrederea, înțelegerea resorturilor comune necesare proiectării stabilității şi securității la nivel internațional. Amenințările reprezentate de terorism, proliferarea armelor de distrugere în masă, diferitele tipuri de trafic (persoane, arme, stupefiante etc.), conflictele înghețate cu caracteristici specifice imprimate de factori regionali sau globali, în condițiile diminuării barierelor în calea difuziunii lor şi propagării multidirecționale a efectelor lor negative pe diferite paliere (apărare, economic, societate, identități etc.) fac necesare răspunsuri colective, iar NATO şi PESA oferă astfel de mecanisme viabile de răspuns.

NATO a identificat provocările viitoare cărora va trebui să le facă față odată cu manifestarea noilor amenințări, de tip asimetric. Pentru asigurarea succesului în aceste noi misiuni, NATO resimte nevoia de readaptare a modului de abordare a acestora; căile şi mijloacele militare trebuie să implice sprijinul mutual, într-o manieră coordonată, al instrumentelor politice, civile şi economice ale națiunilor membre.

Pericolelor Războiului Rece i-au urmat perspective mai promițătoare, dar nu lipsite de provocări, oportunități şi riscuri noi, astfel că o nouă Europă, beneficiind de o nouă configurație de integrare politică, se naşte concomitent cu o nouă structură de securitate euroatlantică, în care NATO joacă rolul

principal. Alianța se află în centrul eforturilor întreprinse pentru a stabili noi forme de cooperare şi de înțelegere reciprocă în regiunea euroatlantică, angajându-se în desfăşurarea unor noi activități, favorizând instaurarea unei stabilități mai mari.

Aderarea la Uniunea Europeană reprezintă o şansă pentru promovarea identității şi valorilor reprezentative ale României. România este conştientă de necesitatea fluidizării procesului decizional astfel încât să se asigure funcționarea eficientă a Uniunii Europene. România se va asocia grupului de state care promovează implementarea de proiecte cu rezultate concrete în domenii specifice: energie, cercetare, cooperare în învățământul superior, migrație, intervenție în caz de catastrofe naturale, poliția de frontieră comună.

Având în vedere faptul că, la nivelul Uniunii, se constată mai degrabă tendința de amânare a extinderii UE, România nu urmăreşte să blocheze aderarea statelor candidate UE, dar susține respectarea cu strictețe, de către acestea, a tuturor condițiilor impuse, condiție necesară pentru asigurarea unei consolidări instituționale a Uniunii. Obiectivul României este de a contribui la stabilirea unui nou consens în rândul statelor membre asupra viitorului procesului de extindere, plecând de la premisa unității şi a capacității de funcționare a UE.

România doreşte să contribuie, alături de celelalte state membre, la consolidarea spațiului de libertate, securitate şi justiție, obiectiv fundamental al Uniunii.

România consideră că este necesară o cooperare intensivă polițienească şi judiciară a statelor membre pentru a asigura şi în viitor securitatea unui spațiu fără frontiere interne.

În privința migrației ilegale, România susține o abordare echilibrată la nivel comunitar, care să combine acțiuni de colaborare preventivă cu țările de origine şi tranzit, cu o asistență comunitară de dezvoltare intensificată.

România va participa la consolidarea spațiului juridic european, în domeniul dreptului civil şi penal şi consideră că recunoaşterea reciprocă a sentințelor judecătoreşti trebuie să aibă la bază încrederea în sistemul juridic al celorlalte state membre.

În ceea ce priveşte stabilirea direcțiilor strategice de politică externă, România se va afirma ca un stat european mediu, cu potențial de specializare în anumite domenii de politică externă. Ținând cont de interesele particulare la Est, în Marea Neagră şi în Balcani, România va acționa pentru a determina nuanțări ale pozițiilor UE pe aceste teme.

Intervalul scurs între încheierea negocierilor şi momentul aderării a dus la o fixare a instrumentelor politico-administrative de coordonare a afacerilor europene, prin rodarea sistemului intern la ritmul cotidian al dezbaterilor europene de la Bruxelles.

România va încuraja consolidarea Politicii Europene de Securitate şi Apărare (PESA) şi va participa, de o manieră activă, la dezvoltarea şi implementarea acesteia. Se va urmări promovarea principiului complementarității dintre UE şi NATO în domeniul securității şi apărării şi se va sprijini consolidarea parteneriatului celor două organizații.

Politica de cooperare pentru dezvoltare constituie schimbarea majoră de paradigmă pentru țara noastră. România va contribui la definirea acţiunii concertată la nivel comunitar pentru a răspunde provocărilor comune: terorismul internațional, proliferarea armelor de distrugere în masă, existența unor structuri statale slabe, amplificarea crimei organizate, conflictele regionale, degradarea ireversibilă a mediului, creşterea frecvențelor dezastrelor naturale, tensiuni legate de subdezvoltare pe relația Nord-Sud şi Est-Vest.

BIBLIOGRAFIE

Council of the European Union, *European Security Strategy*, Brussels, 2003.

North Atlantic Treaty Organization, *The Alliance's Strategic Concept,* Washington DC, 1999.

Secretariat of the Organization for Security and Cooperation in Europe, *OSCE Handbook*, Vienna, 2002.

Borchert Heiko, Daniel Maurer, *Cooperation, Rivalry or Insignifi cance? Five Scenarios for the Future of Relations between the OSCE and the EU*, OSCE Yearbook 1999, Baden-Baden: Nomos, 2000.

Borchert,Heiko *Strengthening Europe's Security Architecture: Where Do We Stand? Where Should We Go?*, OSCE Yearbook 1999, Baden-Baden: Nomos, 2000.

Haftendorn Helga, *The Security Puzzle: Theory-Building and Discipline-Building in International Security*, International Studies Quarterly, 35:1 (1991).

Hyde-Price Adrian, *Beware the Jabbewock*: *Security Studies in the Twenty-First Century*, în Heinz GAERTNER, Adrian HYDE-PRICE, Erich Reiter (eds.), Europe's New Security Challenges, London, Lynne Riener Publishers, 2001.

Peters Ingo, *The OSCE, NATO and the EU within the 'Network of Interlocking European Security Institutions': Hierachization, Flexibility, Marginalization*, OSCE Yearbook 2003, Baden-Baden: Nomos, 2004.

Tudyka P. Kurt, *The Quartet of European Institutions and Its Prospects*, OSCE Yearbook 1998, Baden-Baden: Nomos, 1999.

SISTEMUL DE COMANDĂ ŞI CONTROL AL MARII UNITĂȚI OPERATIVE ÎNTRUNITE

COMMAND AND CONTROL SYSTEM OF THE CJTF

Col.(r) prof.univ.cons.dr. Gruia TIMOFTE*
Universitatea Națională de Apărare "Carol I"

Sistemul de comandă şi control reprezintă un ansamblu de personal, managementul informației, proceduri, echipamente tehnice şi auxiliare principale pentru conducerea operațiilor. Sistemul C2 sprijină pe comandant prin realizarea a trei funcții: crearea şi menținerea imaginii operaționale comune; creşterea vitezei şi preciziei în elaborarea deciziilor; pregătirea şi transmiterea informațiilor de execuție. Managementul informațiilor cuprinde informațiile relevante şi sistemele informaționale. Acesta utilizează proceduri şi sisteme informaționale pentru colectarea, prelucrarea, afişarea, stocarea şi diseminarea informațiilor.

The command and control (C2) system is the arrangement of personnel, information management, procedures, and equipment and facilities essential to the commander to conduct operations. The C2 system assists the commander in performing three functions: (1) creating and maintaining the common operational picture, (2) supporting decision making by improving the speed and accuracy, (3) supporting preparation and communication of execution information. Information management includes relevant information and information system. Relevant information is all information of importance to the commander and staff in the exercise of C2. Information management is the provision of relevant information to the right person and at the right time in a usable form to facilitate situational understanding and decision making. It uses procedures and information systems to collect, process, display, store, and disseminate information.

Cuvinte cheie: sistemul de comandă şi control, managementul informațiilor.
Keywords: *the command and control system, information management.*

* e-mail: *gruia.timofte@gmail.com*

În operaţiile moderne, comandanţii asimilează şi prelucrează un volum foarte mare de informaţii pentru a vizualiza spaţiul de luptă, a evalua situaţia, a direcţiona şi coordona operaţiile în scopul obţinerii victoriei. Pentru a exercita cu eficienţă comanda şi controlul (C2), comandanţii trebuie să înţeleagă foarte bine natura acestor concepte prin definirea lor, determinarea importanţei şi obiectivelor acestora, tipul de relaţii dintre ele, elementele componente, modul în care îl pot sprijini pe comandant.

Comanda[1] reprezintă autoritatea pe care un comandant în serviciul militar o exercită conform legii asupra subordonaţilor în virtutea gradului sau funcţiei pe care o deţine. Ea cuprinde autoritatea şi responsabilitatea pentru utilizarea eficientă a resurselor la dispoziţie pentru planificarea, organizarea, îndrumarea, coordonarea şi controlul forţelor în scopul îndeplinirii misiunilor încredinţate. Aceasta cuprinde, de asemenea, responsabilitatea pentru starea de sănătate, bunul trai, moralul şi disciplina personalului subordonat.

Controlul reprezintă conducerea forţelor şi sistemelor operaţionale din spaţiul de luptă pentru îndeplinirea misiunii în concordanţă cu intenţia comandantului. *Comanda şi controlul*[2] reprezintă exercitarea autorităţii şi îndrumarea forţelor subordonate şi de sprijin de către un comandant în scopul îndeplinirii misiunii. Funcţiile comenzii şi controlului sunt îndeplinite printr-o structură de personal, echipamente auxiliare, comunicaţii şi proceduri întrebuinţate de către un comandant în planificarea, îndrumarea, coordonarea şi controlul forţelor şi operaţiilor în scopul îndeplinirii misiunii. Comanda şi controlul cuprind două elemente: comandantul şi sistemul său C2.

Sistemul de comandă şi control[3] reprezintă un ansamblu de personal, managementul informaţiilor, proceduri, echipamente şi mijloace auxiliare esenţiale pentru comandant în conducerea operaţiilor. Sistemul C2 îl sprijină pe comandant în exercitarea a trei funcţii: (1) crearea şi menţinerea imaginii operaţionale comune; (2) sprijinul în elaborarea deciziilor prin creşterea vitezei şi preciziei acestui proces; (3) sprijinul în pregătirea şi comunicarea informaţiilor de execuţie.

În alegerea locurilor de instalare a elementelor sistemului C2, comandanţii trebuie să ia în considerare următoarele aspecte: asigurarea *comunicaţiilor* cu comandamentele eşaloanelor superioare, subordonate, de sprijin, sprijinite şi vecine; mijloacele auxiliare C2 trebuie să asigure *securitatea* necesară personalului şi echipamentelor tehnice (protecţie fizică şi

---

[1] AJP – 01(B), *Allied Joint Doctrine*, NATO HQ, Brussels, 2001, p. 4 – 1.

[2] JP 0 – 2, *Unified Action Armed Forces*, Department of Defense, Washington, DC, 2001, pp. 111 – 114.

[3] FM 6 -0, *Mission Command: Command and Control of Army Forces*, Headquarters Department of the Army, Washington, DC, 2003, p. 5 – 1.

electronică, mascare şi apărare NBC); mascarea se asigură prin instalarea sistemului C2 în păduri, localităţi, ferme, depozite sau complexe industriale care asigură protecţie împotriva supravegherii imagistice termice şi împotriva NBC (într-o oarecare măsură); să existe căi de acces greu de descoperit de către inamic prin cercetarea terestră şi aeriană.

În planificarea şi organizarea sistemului C2, comandantul trebuie să ia în considerare următoarele elemente: capacitatea de desfăşurare a echipamentelor şi mijloacelor auxiliare în orice raion din teatrul de operaţii; continuitatea actului de comandă prin activitatea personalului şi viabilitatea comunicaţiilor în condiţiile unor ameninţări terestre, aeriene şi de altă natură; integrarea eforturilor comandantului şi statului major prin comunicaţii şi reţele locale şi extinse; dimensiunea sistemului C2 prin realizarea unui echilibru între flexibilitatea şi viabilitatea acestuia; rezistenţa prin protecţia fizică şi electronică a mijloacelor auxiliare şi de comunicaţii; structura modulară care oferă flexibilitate în instalarea şi întrebuinţarea sistemului C2; capacitatea de management al informaţiilor, în special al celor relevante; viabilitatea prin fiabilitate, robusteţe şi elasticitate; distanţa de asigurare a legăturilor în interiorul şi exteriorul zonei de responsabilitate; mobilitatea similară cu cea a forţelor comandate; controlul spectrului electromagnetic care reprezintă un element critic pentru funcţionarea continuă a sistemelor de comunicaţii; interoperabilitatea prin interconectarea sistemelor informaţionale cu sistemele similare civile, de stat şi private; capacitatea de susţinere prin coordonarea activităţii comandantului cu planificatorii logisticii.

Echipamentele şi mijloacele auxiliare includ acele echipamente care sprijină C2, altele decât cele incluse în sistemele informaţionale. Acestea satisfac cerinţele fiziologice ale personalului – adăpost, odihnă, asistenţă sanitară, hrană şi apă. Ele trebuie să fie la fel de mobile ca marea unitate întrunită şi dispun de comunicaţii interioare, surse de energie electrică şi instalaţii de iluminat. În cadrul echipamentelor intră mijloacele de transport, de mentenanţă, adăposturile, cele de sprijin medical, alimente şi alte articole de aprovizionare.

Un mijloc auxiliar reprezintă o clădire, loc sau mijloc care asigură un mediu de lucru. Acestea sunt prevăzute în structura organizatorică şi dotare, dar pot fi şi clădiri civile sau platforme întrunite (aeronave, vapoare). Forţele terestre pot avea corturi, vehicule blindate, vehicule tactice, camioane, trailere sau o combinaţie a acestora. Mijloacele auxiliare asigură protecţia comandantului şi statului major, locurile unde pot fi văzute informaţiile relevante şi pentru întâlniri nemijlocite, afişarea informaţiilor. Organizarea pentru C2 solicită comandantului cunoaşterea şi aplicarea fundamentelor şi principiilor aferente. Elementul de bază îl reprezintă punctul de comandă. Un

punct de comandă este comandamentul unei unități unde comandantul şi statul său major îşi desfăşoară activitățile. Principalele funcții ale acestuia sunt legate direct de analiza şi conducerea operațiilor în curs de desfăşurare, planificarea operațiilor viitoare sau sprijinul forței. Activitățile principale sunt: elaborarea şi distribuirea ordinelor; managementul informațiilor; menținerea ritmului elaborării estimărilor; controlul şi analiza operațiilor; administrarea punctului de comandă (dispunere, securitate, organizarea pentru operații, menținerea continuității operațiilor). Pentru pregătirea şi conducerea operațiilor, numărul punctelor de comandă care se organizează depinde de nivelul eşalonului ierarhic şi forma operațiilor militare desfăşurate[4].

În cadrul marii unități operative întrunite se constituie de regulă *punct de comandă de bază, de rezervă, înaintat şi ajutător*. Conducerea din aceste puncte de comandă se realizează succesiv / alternativ / simultan în funcție de nevoile marii unități şi unităților subordonate, specificul misiunii, compunerea comandamentului şi mijloacele la dispoziție. În momentele decisive ale operației, în scopul unei conduceri oportune a forțelor, comandantul se poate deplasa, însoțit de un număr restrâns de ofițeri, în raionul acțiunilor de luptă unde este absolut necesară prezența sa. Această grupă, cu mijloacele de transmisiuni şi de automatizare necesare, precum şi subunitățile de pază şi transport strict necesare constituie punctul de comandă înaintat, care funcționează până la rezolvarea situației. În unele situații, când pe anumite direcții, grupări de forțe (mari unități) desfăşoară operații militare cu un grad de relativă independență, se organizează pentru conducerea acestora un punct de comandă ajutător.

În punctul de comandă, personalul şi mijloacele tehnice aferente se dispun grupat în următoarele structuri: centrul de operații compus din compartimentul operații (G3) şi informații (G2); centrul de resurse compus din compartimentele personal (G1) şi logistic (G4); centrul de comunicații compus din compartimentul comunicații şi informatică (G6); rețeaua locală de comunicații; subsistemul de securitate compus din elementele care asigură protecția şi securitatea punctului de comandă; subsistemul logistic compus din elementele de sprijin logistic care asigură condițiile de lucru şi de existență comandamentului.

Pe timpul ducerii operației, punctele de comandă se deplasează, de regulă, prin salturi, înapoia dispozitivului forțelor de angajare imediată, la o distanță care să asigure conducerea permanentă a forțelor din subordine. Manevra punctelor de comandă se execută în timpul cel mai scurt, în secret, în mod organizat, asigurându-se condițiile de mascare şi inducere în eroare

[4] *Manualul pentru organizarea de stat major şi operații întrunite ale forțelor armate*, proiect, Bucureşti, 2004, pp. 45-50.

necesare. Executarea manevrei nu trebuie să coincidă, în timp, cu momentele decisive din desfăşurarea operaţiei militare. Lucrul în punctele de comandă se organizează şi se desfăşoară, la toate eşaloanele, fără întrerupere. În acest caz, personalul comandamentului trebuie repartizat în mod judicios în cadrul punctului de comandă. Şeful de stat major răspunde direct pentru organizarea şi desfăşurarea lucrului în punctele de comandă.

În punctul de comandă se stabilesc următoarele tipuri de relaţii organizatorice: ierarhice; funcţionale; de stat major; de cooperare şi de control.

Manevra punctelor de comandă se realizează în funcţie de misiuni, forţele şi mijloacele la dispoziţie, caracterul terenului, trecerea de la o formă de luptă la alta, precum şi în cazul scoaterii din funcţiune datorită acţiunilor inamicului. Aceasta presupune, concomitent cu asigurarea continuităţii conducerii acţiunilor militare, re-dislocarea punctelor de comandă şi restructurarea sistemului C4I2. Mutarea punctelor de comandă se realizează succesiv şi numai după ce în noul loc de instalare s-a asigurat un minim de linii de comunicaţii cu eşalonul superior, subordonaţi, forţele cu care se cooperează şi cu vecinii.

În cazul scoaterii din funcţiune, parţial sau total, a punctului de comandă de bază, conducerea se preia de la punctul de comandă de rezervă. În cazul scoaterii din funcţiune a tuturor punctelor de comandă, conducerea se preia de către unul din punctele de comandă ale comandamentelor subordonate. Preluarea conducerii din punctul de comandă de rezervă sau de către unul din punctele de comandă ale comandamentelor subordonate presupune stabilirea din timp a modalităţilor de realizare a acesteia; asigurarea condiţiilor de continuitate a conducerii; asigurarea de resurse umane şi materiale (în principal mijloace de transmisiuni) suficiente pentru asigurarea continuităţii conducerii.

De regulă, aceste condiţii se realizează prin: întocmirea de planuri şi actualizarea lor astfel încât punctul de comandă care preia conducerea să dispună de condiţiile necesare; cunoaşterea situaţiei forţelor şi a concepţiei comandantului; recuperarea, dacă este posibil, a personalului şi materialelor din punctul de comandă lovit; primirea de personal nou şi mijloace tehnice necesare dezvoltării punctului de comandă care a preluat conducerea; restabilirea structurii şi funcţionării sistemului C4I2.

Continuitatea comenzii şi controlului vizează atât durata în timp, cât şi extensia la zona de responsabilitate. Aceasta impune două cerinţe majore: existenţa unui comandant desemnat şi apt să exercite comanda, precum şi organizarea sistemului C2 care să permită exercitarea continuă a autorităţii. Continuitatea depinde de raioanele de instalare, eşalonarea mijloacelor de rezervă şi redundante, timpul necesar pentru transferul autorităţii de la un

punct de comandă la altul, instalarea unor mijloace înaintate, creşterea redundanței sistemelor de comunicații. Managementul timpului joacă un rol important la acest scop şi cuprinde anticiparea timpilor de reacție ai inamicului şi trupelor proprii, elaborarea deciziilor şi diseminarea informațiilor de execuție, planificarea lucrului neîntrerupt a sistemului C2, creşterea viabilității punctelor de comandă şi a sistemelor C4I2. Menținerea continuității sistemului C2 se poate realiza prin proiectarea şi implementarea sistemelor C4I2 pe subsisteme, integrate funcțional şi tehnico-organizatoric, care să permită, la nevoie, şi lucrul relativ independent al modulelor în cazul scoaterii din funcțiune a unor componente sau a întreruperii unor linii de interconectare.

Managementul informațiilor în spațiul de luptă modern

Managementul informațiilor este o componentă a tuturor sistemelor de comandă şi control şi contribuie, în mod substanțial, la asigurarea superiorității informaționale. Managementul informațiilor cuprinde două elemente: sistemele informaționale (C4I2) şi informațiile relevante. Managementul informațiilor cuprinde activitățile de asigurare a informațiilor relevante persoanelor implicate în procesul de comandă şi control, la momentul oportun şi într-o formă utilizabilă pentru a facilita înțelegerea situației şi elaborarea deciziei. În acest scop sunt folosite procedurile specifice şi sistemele informaționale pentru colectarea, prelucrarea, stocarea, afişarea şi diseminarea informațiilor[5]. Managementul informațiilor asigură structura prin care se prelucrează şi transmit informațiile şi se pun în aplicare deciziile elaborate. Un management eficient al informațiilor determină informațiile relevante, prelucrează datele transformându-le în informații şi apoi în cunoştințe şi le transmit rapid beneficiarilor.

Comandanții nu pot elabora decizii şi nici să acționeze fără informații. Volumul de informații disponibil în prezent şi în viitor face administrarea informațiilor şi transformarea lor în decizii şi acțiuni eficiente un proces critic pentru obținerea succesului pe timpul operațiilor. Comandanții şi statele majore analizează managementul informațiilor prin evaluarea nivelului de reducere a haosului (nedeterminării) războiului. Toate informațiile prezentate comandanților trebuie să fie relevante, reale, oportune, utilizabile, complete, precise şi de încredere. Comandanții solicită aceste informații prin stabilirea cerințelor de informații critice.

Fluxurile de informații circulă în toate direcțiile. Perfecționările din domeniul mijloacelor tehnice pentru distribuirea informațiilor (comunicații şi calculatoare) permit utilizatorilor să identifice informațiile relevante şi previn

[5] *FM 3 – 0, Operations*, Department of the Army, Washington, DC, 2001, p. 1 – 12.

supraîncărcarea informațională. Comandanţii stabilesc obiectivele pentru managementul informațiilor în funcție de următorii factori: nivelul de incertitudine acceptat; numărul şi tipul deciziilor pe care le va elabora personal; posibilitatea de obținere a informațiilor relevante; nivelul de asigurare al informațiilor relevante acceptat; capacitatea subordonaților de a înțelege intenția comandantului; disponibilitatea ofițerilor de legătură şi a rețelelor de comunicații.

Informațiile relevante reprezintă fundamentul pentru crearea şi menținerea imaginii operaționale comune, conținutul informațiilor de execuție şi înțelegerea situației. Managementul informațiilor constă din cinci activități: colectarea, prelucrarea, stocarea, afişarea şi diseminarea.

Colectarea reprezintă obținerea continuă a informațiilor relevante prin toate categoriile de mijloace şi activități: observarea directă, sursele organice, alte surse oficiale, neoficiale sau publice din mediul informațional. Colectarea se realizează prin două metode[6]:

- un sistem de transmitere a informațiilor de la sursă la utilizator pe măsură ce acestea apar sau după plan. Avantajul metodei este acela că beneficiarul nu trebuie să ceară informații (cu excepția situației inițiale, în cazul lucrului după plan). Acest sistem este util pentru administrarea rapoartelor de rutină şi a informațiilor care nu depind de timp. În acest caz se transmit volume mari de informații care pot conduce la supraîncărcarea informațională. De aceea, comandanții trebuie să revizuiască continuu cerințele de informații critice;
- un sistem care oferă informațiile de la surse pe măsură ce acestea sunt solicitate de beneficiari. Acesta nu anticipează cererile de informații, dar răspunde la acestea. În acest caz sunt utile bazele de date comune care permit utilizatorilor autorizați să adreseze cereri şi să primească informațiile în formatul solicitat. Dacă informațiile nu sunt disponibile, cererile se transmit structurii organizatorice adecvate pentru colectare. O singură cerere de la eşalonul superior poate determina mai multe cereri la nivelurile subordonate şi conduce la supraîncărcarea informațională. Pentru a evita acest neajuns, comandanții trebuie să păstreze unele mijloace de rezervă, care să răspundă direct cererilor adresate de ei.

Un sistem de comandă şi control eficient combină cele mai bune caracteristici ale celor două metode.

Prelucrarea reprezintă procesul prin care datele sunt transformate în cunoştințe prin metode cognitive complexe. Aceasta contribuie la crearea imaginii operaționale comune. Prelucrarea cuprinde metode mecanice de nivel inferior ca de exemplu: sistematizarea; colecționarea (verificarea);

[6] Stenbit P.J., *Moving Power to the Edge*, Chips, Washington, DC, Summer 2003, pp. 6 – 7.

aranjarea în tabele (scheme) şi organizarea datelor şi informațiilor. Datele de intrare nu devin informații până ce nu dobândesc înțeles prin prelucrare. La eşaloanele superioare, statele majore sunt participanții principali la procesul de prelucrare. Un procedeu esențial de prelucrare este colaborarea, care implică comunicarea auditivă sau vizuală în timp real sau aproape real. La eşaloane superioare se pot utiliza videoconferința şi afişarea pe ecrane. La eşaloane inferioare se utilizează întâlnirile şi convorbirile radio.

Colaborarea poate servi pentru discutarea imaginii operaționale comune, actualizarea informațiilor relevante, producerea cunoştințelor, îmbunătăţirea viziunii comandantului, schimbul de informații privind înțelegerea situației şi îmbunătățirea procesului de elaborare a deciziilor. Prin colaborare se distribuie cunoştințe şi se îmbunătățeşte înțelegerea situației, atât pe orizontală cât şi pe verticală.

Prelucrarea cuprinde filtrarea, fuziunea (combinarea) şi stabilirea priorităților informațiilor. Filtrarea presupune analiza valorii informațiilor şi eliminarea elementelor care nu au importanță sau relevanță. Filtrarea eficientă solicită criterii specifice privind: corectitudinea; acuratețea; capacitatea de utilizare; completivitatea; precizia; conexiunea cu cerințele informaționale critice ale comandantului şi alte informații relevante. Fuziunea integrează informațiile într-o formă uşor de utilizat cu un nivel adecvat de detaliere. Stabilirea priorităților creşte viteza fluxului informațional prin indicarea şi afişarea importanței relative a diferitelor informații relevante. Comandanții folosesc nivelul lor de pregătire, experiența, intuiția şi capacitatea de analiză pentru a transforma cunoştințele în cunoaştere a situației.

Stocarea presupune păstrarea informațiilor în orice format, ordonat pentru regăsire oportună şi documentare, până ce este utilizată în exercitarea comenzii şi controlului. Sistemele de comandă şi control stochează informațiile deoarece nu toate informațiile colectate sau prelucrate pot fi afişate în acelaşi timp sau sunt relevante tot timpul. Bazele de date comune oferă instrumente puternice pentru transformarea datelor în informații şi cunoştințe necesare pentru decizii. Datele din baza de date pot fi stocate, ordonate şi structurate conform unor modele care reflectă nevoile comandanților pentru elaborarea deciziilor. De exemplu, aplicațiile bazate pe software permit analiştilor să sorteze, stocheze, organizeze şi să solicite regăsirea datelor prin identificarea unității, dispunerea geografică, situația resurselor sau a consumurilor. Prin intermediul bazei de date pot fi rulate simultan mai multe aplicații, utilizându-se aceleaşi date pentru scopuri şi eşaloane diferite.

Afişarea constă în reprezentarea informațiilor relevante într-o formă utilizabilă, audio sau video, adaptată nevoilor utilizatorului, care transmite

imaginea operațională comună pentru elaborarea deciziilor şi exercitarea funcțiilor de comandă şi control. Există trei moduri de afişare a informațiilor: sub formă grafică, rapoarte scrise şi rapoarte verbale descriptive. Afişările grafice vizuale sunt imagini inteligibile, mai mult decât cantități mari de date. Statele majore utilizează formate standard, termeni doctrinari şi grafice pentru configurarea imaginilor şi prezentarea informațiilor. Formatele standard asigură includerea informațiilor relevante şi ajută utilizatorul să regăsească informațiile necesare. Afişările grafice scurtează durata transmiterilor deoarece nu solicită explicații îndelungate. Dacă sunt executate corect, afişările grafice uşurează comunicarea şi înțelegerea. Reprezentările grafice vizuale prezintă informații operaționale prezente sau viitoare. În acest scop, se pot folosi mijloace manuale sau automate. Când este posibil, comandanții şi statele majore reprezintă grafic informații cuantificabile utilizând formate standard. Reprezentările grafice eficiente trebuie să utilizeze simboluri, semne şi terminologie standard conform regulamentelor în vigoare, să prezinte numai informații relevante, clare şi uşor de înțeles, să poată fi uşor şi oportun actualizate, să fie distribuite rapid la eşalonul superior, subordonați şi unitățile vecine. Reprezentările grafice reprezintă mai mult decât transmiterea şi prezentarea datelor şi informațiilor. Calitatea prezentării contribuie la asimilarea şi dezvoltarea cunoştințelor. O bună reprezentare grafică permite comandanților să privească în întreaga zonă de interes, în timp şi spațiu, să se concentreze rapid asupra punctelor decisive şi să identifice oportunitățile, amenințările şi lipsa de informații. De asemenea, pot fi comunicate subordonaților informațiile de execuție în condițiile pe care ei le înțeleg.

Diseminarea constă în comunicarea informațiilor relevante în orice format de la o persoană sau dintr-un loc în altul, într-o formă utilizabilă prin orice mijloace pentru a îmbunătăți înțelegerea sau a iniția şi direcționa acțiunile. Aceasta cuprinde două forme: difuziunea şi diseminarea punct la punct. Managementul informațiilor combină aceste două metode în funcție de situație şi disponibilitatea sistemelor informaționale. În cazul *difuziunii,* emitenții pot transmite informații simultan unui grup mare de persoane care are acces la sistemul de comandă şi control. Această metodă se utilizează pentru a obține informații de la grupuri mai mari de persoane în timp scurt. Pentru informații cu caracter general această metodă poate fi eficientă. În cazul *diseminării punct la punct* informațiile ajung la unul sau mai mulți utilizatori succesiv. Această metodă are două *avantaje*: informația se adaptează în funcție de fiecare destinatar; transmiterea se realizează cu mecanism de control al erorilor. *Dezavantajele* principale sunt: timpul mai

mare de ajungere la destinatari şi posibilităţile de distorsiune a informaţiilor care cresc proporţional cu fiecare centru de comunicaţii.

Comunicaţiile asigură transmiterea de la subordonaţi a imaginii operaţionale comune şi a deciziilor şi precizărilor de la comandanţi la subordonaţi. Comanda misiunii solicită comunicaţii interactive caracterizate printr-un continuu feedback (reacţie inversă), fapt ce contribuie la o bună înţelegere reciprocă, atât pe orizontală cât şi pe verticală. Înţelegerea precisă a situaţiei cere informaţii relevante de la toate sistemele operaţionale din spaţiul de luptă. Oamenii comunică atât oral, cât şi într-o manieră care nu implică folosirea cuvintelor (non-verbal). Experienţa sugerează că în conversaţiile faţă în faţă, oamenii comunică mai mult prin metode non-verbale decât prin cuvintele care le utilizează (metodele non-verbale pot fi vocale sau non-vocale: cele *vocale* cuprind sunete – exclamaţii, tonul şi inflexiunile vocii; cele *non-vocale* cuprind gesturi, mişcări ale corpului şi expresii ale feţei).

Teleconferinţa şi alte metode de colaborare permit comandanţilor să obţină avantaje ale comunicării faţă în faţă fără a se deplasa în locurile distante. Comunicarea indirectă implică realizarea înţelegerii reciproce şi cooperării cu o cantitate minimă de informaţii transmise.

Comandanţii şi statele majore comunică prin *trei categorii de canale*: *canalele de comandă,* care sunt căi de transmisie ale lanţului de comandă şi vehiculează informaţii privind activităţile de acest gen; *canalele de stat major* sunt cele utilizate pentru legătura între statele majore şi sunt destinate pentru activităţi de control (informaţii de planificare, instrucţiuni de control, alte informaţii care sprijină comanda şi controlul); *canalele tehnice,* se realizează între două unităţi tehnice sau persoane care îndeplinesc funcţii tehnice, asigurând expertiză specială; sunt utilizate pentru a controla performanţele funcţiilor tehnice (de exemplu, transmiterea unui plan de dezinformare); nu sunt folosite pentru conducerea operaţiilor sau sprijinul misiunii altei unităţi.

Feedback-ul este reprezentat de informaţiile despre situaţie care se transmit continuu către comandant. Acesta permite comandanţilor să compare situaţia curentă cu vizualizarea lor şi să decidă dacă adaptează operaţiile şi direcţionează acţiunile. Feedback-ul provine din multe surse (subordonaţi, eşaloanele superioare sau vecine, forţele de sprijin sau sprijinite), în orice moment (înainte, în timpul şi după desfăşurarea operaţiilor).

INFLUENȚA TEHNOLOGIEI INFORMAȚIEI ŞI COMUNICAȚIILOR ASUPRA STRATEGIEI MILITARE

INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES AND MILITARY STRATEGY

Col.(r) prof.univ.cons.dr. Gruia TIMOFTE*
Universitatea Națională de Apărare "Carol I"

Operațiile militare ale viitorului vor fi conduse de structuri de comandă specifice erei informaționale. Acestea vor diferi față de cele desfăşurate în secolul XX prin: o nouă strategie; un înalt nivel de integrare; perfecționare comenzii şi controlului. Conflictele militare nu vor mai avea faze distincte, obiectivele vor fi condiționate de anumite constrângeri. De aceea, strategia militară trebuie să se adapteze spre una bazată pe efecte opusă celei bazate pe fricțiune.

Military operations in the future will be conducted by Information Age command. Information Age Armed Forces will differ from 20th century military with respect to their (1) strategy, (2) degree of integration, (3) approach to command and control. Conflicts in the Information Age will not have distinct phases, their objectives being conditioned by certain constraints. Hence, military strategy will need to adjust to being a part of a large operation and switching to an effects-based strategy (as opposed to an attrition-based strategy).

Cuvinte cheie: obiective militare, strategie bazată pe efecte, tehnologia informației.
Keywords: *military objectives, effects-based strategy, information technologies.*

Caracteristica definitorie a timpurilor noastre nu este reprezentată de cantitatea de informație sau răspândirea tehnologiei, ci de ritmul şi dimensiunea acestora. Dezvoltarea lumii se realizează din ce în ce mai eficient, complex şi rapid decât oricând[1]. Personalitățile şi organizațiile capabile să se adapteze şi să controleze ritmul şi durata schimbărilor vor prospera.

* e-mail: *gruia.timofte@gmail.com*

[1] H. Moravec, *Robot: Mere Machine to Transcendent Mind*, New York, Oxford University Press, 1999, p. 1.

Aceste condiţii de confuzie şi dezordine privind schimbarea au un impact major asupra războiului şi organizaţiilor militare. În rândul analiştilor militari există un consens asupra faptului că lumea este în mijlocul unei perioade istorice de transformare.

Conceptul privind revoluţia în domeniul militar, apărut acum 10-12 ani în vocabularul gânditorilor occidentali, este acum un domeniu de încredere. Toţi recunosc că tehnologia, în general, şi tehnologia informaţiei şi comunicaţiilor, în special, reprezintă viitorul acestei revoluţii.

Conceptul de război, în viziunea oficialilor americani, vizează ca noile tehnologii să aibă un impact substanţial asupra comenzii şi controlului operaţiilor militare, dar îl combină cu o perspectivă strategică conservatoare. Statele şi structurile lor militare vor rămâne cei mai semnificativi actori. Conflictele militare vor fi, în continuare, o extensie a politicii şi vor fi materializate în războaie, campanii şi operaţii distincte, dar cu caracteristici asemănătoare celor desfăşurate în Bosnia, Afganistan şi Irak.

Dominaţia, supremaţia şi superioritatea informaţională vor reprezenta cheia succesului în spaţiul de luptă. Acestea vor deriva din „sistemul de sisteme" care conectează senzorii din spaţiul cosmic, aerian, maritim şi terestru cu tehnologia care asistă elaborarea deciziilor, capacitatea comandanţilor de a utiliza armamentul de precizie (care acţionează de multe ori din locuri situate la mari distanţe de spaţiul de luptă) pentru a lovi elementele decisive ale inamicului, la momentul potrivit. În sens larg, forţele proprii vor avea un nivel de cunoaştere şi înţelegere imens în timp ce forţele inamicului vor fi confuze şi fără viziune[2].

Pentru a utiliza aceste sisteme mult mai letale şi cu capacităţi de ochire şi tragere perfecţionate, forţele proprii vor solicita mijloace "stealth" şi alte mijloace pasive de protecţie, concomitent cu o mobilitate superioară inamicului în manevra de foc şi capacitatea de reacţie a forţelor. Capacitatea de a controla şi menţine ritmul acţiunilor de luptă, superior faţă de cel al inamicului, va permite forţelor proprii să obţină şi să menţină iniţiativa pe timpul desfăşurării operaţiilor[3].

Va fi abandonată ideea masării forţelor şi mijloacelor şi desfăşurării succesive a operaţiilor în favoarea masării efectelor şi derulării simultane a operaţiilor, lucru posibil deoarece tehnologia informaţiei şi comunicaţiilor va permite comandanţilor să descopere ţintele inamicului şi să-şi coordoneze acţiunile complexe proprii mult mai bine decât în trecut. Dezvoltările tehnologice vor continua tendinţa spre creşterea preciziei. Sistemele de poziţionare globală, cercetările în domeniul energiilor înalte şi perfecţionarea

[2] R. Henry, E.C. Paertree, *Military Theory and Information Warfare*, Washington, DC, 1998, p. 29.
[3] *Joint Vision 2010*, Department of Defense, Washington, DC, 1996, pp. 14-15.

performanţelor platformelor pentru a acţiona la distanţă vor creşte precizia şi vor oferi o gamă largă de opţiuni privind modul de acţiune.

Noile tehnologii vor impune sau permite schimbări radicale în comanda şi controlul conflictelor militare în comparaţie cu cele permise de capacităţile curente.

Alte viziuni privind viitorul se concentrează pe mijloacele alternative ale *organizării militare şi a războiului*. Asimetria a devenit unul din conceptele centrale în gândirea despre viitorul războiului. Mijloacele asimetrice vor fi utilizate de statele mici şi actorii non-statali la adresa statelor care au superioritate militară.

Principalele forme de asimetrie sunt:

- utilizarea muniţiilor ghidate de precizie sau a mijloacelor de distrugere în masă;
- terorismul pentru a eroda sprijinul public privind întrebuinţarea forţelor militare;
- utilizarea cantitativă pentru a compensa dezavantajele calitative; a terenului sau a mediului urban;
- potenţialul ridicat al inamicilor organizaţi în reţele faţă de cel organizat în ierarhii; revoluţia informaţională face aceste reţele mult mai eficiente decât în trecut prin facilităţile de coordonare prin reţelele de comunicaţii globale;
- războiul cibernetic (cyber war);
- grupuri politice sau ideologice – separatiştii din punct de vedere etnic, antiguvernamentali, violenţii la adresa mediului, radicalii împotriva schimbării (dezvoltării), comunitatea hacker-ilor;
- migrarea în cazul acţiunilor ofensive: organizarea loviturilor tradiţionale, cyber war, prin mijloace politice şi psihologice realizând un efect cumulativ; acţiuni repetate în cadrul aceluiaşi ciclu decizional; redundanţă (mare varietate de capabilităţi); nu au un centru de greutate, ceea ce face ca metodele strategice şi operaţionale de planificare să fi nerelevante;
- ambiguitatea – acţiuni la graniţa dintre domeniul militar şi funcţiile de impunere a legii, jurisdicţia naţională şi internaţională, activităţile legale şi ilegale, război şi pace;
- abilitatea de a se adapta rapid, de a amplifica succesele şi de a găsi soluţii în caz de eşec.

În armatele moderne şi în cadrul NATO are loc, în prezent, un *proces de transformare* care are drept scop adaptarea organizaţiilor militare, dezvoltărilor tehnologice, a strategiei şi artei militare etc. în consens cu noile capabilităţi oferite de era informaţională în plin proces de evoluţie.

Parte integrantă a societății, armata este obligată să se transforme, să se modeleze în funcție de noile cerințe pe care societatea i le impune. Recunoscută ca o structură conservatoare, armata, la fel ca orice birocrație modernă, se opune inovației – mai ales atunci când schimbarea implică coborârea în grad a anumitor unități şi nevoia de a învăța noi îndeletniciri şi de a transcende rivalitățile din serviciu. Revoluția în domeniul militar înseamnă, în esență, schimbări profunde, nu numai în domeniul tehnologiei. Este necesară o schimbare radicală a doctrinei, revizuirea şi schimbarea întregii structuri de forță a armatei, adică dimensiunile, compoziția şi numărul de unități din cadrul ei.

Primii care au înțeles şi au pus în practică toate aceste schimbări au fost tot aceia în care era informațională se manifestă în toate formele sale şi cu cea mai mare viteză: S.U.A. Primul pas a fost făcut în momentul în care doctrina a început să pună accent pe „adâncirea spațiului de luptă", sub sintagma „apărarea activă**"**. Acest fapt se întâmpla în 1976 şi consta, în esență, în lovirea nu doar a eşalonului întâi ci şi a eşalonului doi şi rezervelor, precum şi continua mobilitate a apărării. Tot atunci au apărut şi conceptele de „luptă în profunzime", sau „câmp de luptă extins", ceea ce însemna că bătălia nu mai avea loc doar „pe front" ci şi în adâncimea ariergărzii inamicului, acolo unde se găseau eşaloanele următoare. „Prin aceasta se urmărea să se interzică mişcarea oamenilor, proviziilor şi informațiilor, astfel ca eşaloanele de ariergardă să nu poată sprijini trupele de invazie"[4].

În timp, doctrina a fost supusă modificărilor, fiind urmată de versiunea operații aero-terestre care însemna împiedicarea formării elementelor eşalonului doi şi rezervelor. Doctrina apărută în 1991 sublinia capacitatea de a proiecta puterea pe mari distanțe, cu viteză superioară. Ea accentua necesitatea operațiilor conjugate între diversele servicii şi a operațiilor combinate cu forțele aliate.

„Plasând factorul timp în centrul preocupărilor, doctrina cerea atacuri simultane, sincronizate şi controlul executării în timp real. Comandanții trebuiau să controleze tempoul luptelor. În sfârşit, cunoaşterea – informații şi comunicații îmbunătățite – devenea element absolut central"[5]. Versiunea din 1993, apărută în F.M. 100-5, pune mare accent pe *versatilitate* – capacitatea armatei de a trece rapid de la un gen de conflict la altul.

Încheierea Războiului Rece, care a dus la dispariția bipolarității, a fost următorul moment în care doctrina militară a trebuit să fie remodelată, adaptată noilor amenințări şi riscuri existente şi previzibile ale omenirii. Astfel, inamicul a devenit tot mai invizibil dar tot mai activ, ia diferite forme

[4] Alvin Toffler, *Război şi anti-război*, Editura Antet, 1995, p. 68.
[5] *Ibidem*, p.70.

de existenţă şi manifestare, atacă în toate mediile. S-a ajuns la necesitatea gândirii tot mai profunde a unui sistem de securitate internaţională, securitatea statală şi a individului devenind o problemă globală. În acest context, doctrinele militare, alături de alte doctrine, vor trebui revizuite, reorientate spre conceperea unor structuri şi procedee noi, care să corespundă noilor confruntări. Acestea urmează să regândească şi să remodeleze sistemul militar, folosind noi principii ale luptei armate, noi structuri organizatorice, noi coaliţii şi bineînţeles noi forme şi procedee de ducere a luptei.

În ceea ce priveşte organizarea, se vorbeşte tot mai mult despre structuri flexibile, care pot fi adaptate atât cerinţelor acţiunii în sine (misiunii) cât şi concepţiei emanate de comandantul acelei structuri. Astfel, armatele îşi relaxează sistemul de comandă rigid, de sus în jos, autoritatea de decizie fiind coborâtă până la cel mai de jos nivel posibil, deoarece „o forţă digitalizată necesită un control centralizat mai puţin rigid, iar tipurile de operaţii neliniare pe care le va duce într-un ritm rapid, în sistem pulsatoriu şi holistic nu vor fi adecvate unui control rigid, centralizat”[6]. Aceste structuri trebuie să fie capabile să ducă acţiuni din cele mai diversificate: de la hrănirea localnicilor după o catastrofă, până la instruirea soldaţilor unei ţări prietene pentru a lupta într-o insurecţie.

Fenomenele grave care se petrec la ora actuală şi necesitatea de gestionare a acestora, au făcut ca pe lângă alianţe, care au menirea să-şi protejeze ţările din interior împotriva altor state sau alianţe, fără însă a avea competenţe internaţionale, să se constituie germenii, deocamdată, ai unor „armate zonale”, „regionale” şi chiar „internaţionale”. Acestea se doresc a fi structuri mult mai flexibile şi mai diversificate, prin care organismele zonale şi internaţionale să-şi exercite autoritatea, iar comunitatea zonală şi internaţională să-şi regleze comportamentul. Ele sunt foarte greu de realizat, datorită faptului că organizaţiile internaţionale şi zonale nu dispun, deocamdată, de mijloace pentru a-şi întreţine armate, iar multe naţiuni nu sunt dispuse deocamdată la acest efort. Am evidenţiat această problemă deoarece unele aspecte privind organizarea noilor structuri militare decurg din apartenenţa lor la aceste organizaţii. Iar acest lucru este valabil şi în cadrul alianţelor. Este vorba despre procesul de standardizare a armamentului şi chiar a structurilor, care are la bază un sistem de criterii de compatibilitate şi interoperabilitate. Tendinţa firească este să se realizeze structuri care să poată acţiona împreună, în orice situaţie, în cel mai scurt timp, fără măsuri speciale de integrare şi de optimizare funcţională. În ceea ce priveşte încadrarea acestor structuri cu personal, aceasta se va face numai cu profesionişti, bine

[6] E. Bădălan, T. Frunzeti, *Asimetrie şi idiosincrasie în acţiunile militare*, Centrul Tehnic-Editorial al Armatei, Bucureşti, 2004, p. 95.

instruiţi, caracterizaţi prin inteligenţă, motivaţie, încredere, bogăţia resurselor, devotament emoţional, moral ridicat şi iniţiativă individuală. Dezvoltarea tehnologică şi implementarea acesteia în structurile militare va determina în acelaşi timp cu creşterea ritmului acţiunilor, a distanţei de acţiune, şi o mare capacitate de susţinere a acţiunilor şi de refacere a forţei: acest lucru atenuează şi deosebirile dintre armele luptătoare, de sprijin, fiecare dintre acestea având nevoie de propria componentă logistică, eficientă, oportună, interoperabilă şi cu mare mobilitate, în concordanţă cu caracteristicile forţei.

Noile structuri militare care se preconizează a fi utilizate în acţiunile militare viitoare vor fi antrenate şi pregătite pentru luptă într-un mod aparte, punându-se un accent tot mai mare pe instruirea lor în condiţii aproape similare celor oferite de spaţiul de luptă. Astfel, prin executarea de repetiţii, structurile conducătoare pot să-şi facă o imagine cât mai reală a ceea ce se va întâmpla pe timpul desfăşurării acţiunii, care sunt momentele critice, cum pot fi depăşite sau chiar ocolite şi în ce măsură acţiunile planificate îşi ating scopurile. Şi nu în ultimul rând, forţele vor fi verificate cu ajutorul sistemelor complexe de simulare a luptei, de verificare a eficienţei diferitelor elemente de dispozitiv şi categorii de forţe, în situaţii concrete, sub influenţa directă a acţiunilor adversarului şi a condiţiilor oferite de teren, date meteo, alţi factori care modifică sau influenţează situaţia.

Pentru a crea o imagine a ceea ce va însemna pregătirea forţelor în viitor, vom prezenta în continuare cele mai importante obiective propuse a se realiza în cadrul instruirii forţelor, reieşite din doctrina NATO[7]. Subiectele care necesită o atenţie deosebită în cadrul instruirii includ: folosirea forţei şi a regulilor de angajare; cultura şi obiceiurile din zona misiunii; conştientizarea limbajului de bază şi a expresiilor cheie; punctele de control şi blocajele rutiere operative; acţiunea patrulelor; observarea şi raportarea; vehiculele şi personalul de căutare; descoperirea minelor şi înlăturarea lor; recunoaşterea echipamentului şi a mijloacelor de luptă; citirea hărţilor; procedurile de comunicare; acordarea primului ajutor; procedurile de protecţie NBC.

Viitoarele structuri militare vor fi caracterizate astfel: colective integrate, antrenate şi eficient comandate, cu o înaltă calificare militară, cu o bună motivaţie, cu un moral ridicat, spirit de camaraderie, cu capacitate de a îndeplini misiuni de luptă întrunite, de o largă diversitate, în timp şi spaţiu, rapide şi manevriere.

Revoluţia tehnologică şi produsele ei vor trebui să amplifice fiecare din aceste caracteristici. Dar nu în ultimul rând trebuie „să trimită soldatul combatant tot mai departe de punctul de contact cu inamicul, făcând ca puterea de foc pe care o poate administra acel soldat să devină tot mai intensă

[7] *AJP-01 (B), Allied Joint Doctrine*, NATO HQ, Brussels, 2001, pp. 3-12.

şi precisă, succint spus, a mări capacitatea de supraviețuire şi distrugere”[8]. Ajuns în postura de „servant” al propriilor tehnologii, omul va continua să rămână factorul hotărâtor în acțiunile militare ale viitorului.

Organismul militar în era informațională[9]. Efectele sociale şi militare ale revoluției informaționale în curs de desfăşurare preocupă în mod intensiv pe gânditorii militari. Din punct de vedere social, cei care cred în aceasta au apreciat că revoluția curentă în computație, telecomunicații şi tehnologia informației vor modifica profund societatea, democrația şi viața noastră zilnică.

Din perspectivă militară, *vizionarii* din acest domeniu văd în noile tehnologii ale revoluției informaționale mijloacele care să conducă la creşterea eficienței militare, reducerea pierderilor şi micşorarea bugetelor.

Organismul militar al unei națiuni reflectă şi serveşte societatea din care provine. Dacă acea societate parcurge o schimbare aşa de profundă cum este revoluția informațională, cerințele ei de securitate se vor schimba de asemenea. Cel mai important efect îl reprezintă necesitatea ca organismul militar să se adapteze la îndeplinirea noilor şi diferitelor misiuni.

Esențial pentru înțelegerea modului în care trebuie să aplicăm noile tehnologii informaționale în domeniul militar este să unim perspectivele socială şi militară într-o înțelegere unitară privind structura militară şi direcțiile în care se va dezvolta.

Nici o dezvoltare tehnologică de la realizarea energiei nucleare nu a preocupat mediul militar ca revoluția actuală în tehnologiile computaționale, comunicațiilor şi informației. Aceste preocupări se regăsesc în reviste profesionale, doctrinele care apar, organizarea şi alocarea fondurilor pentru forțele armate.

Unii analişti văd revoluția informațională ca una din componentele revoluției în domeniul militar, în care tehnologiile informaționale combinate cu noile concepte pentru operațiile militare şi comanda şi controlul lor vor conduce la o revoluție în domeniul războiului comparabilă cu cea care se referă la atacuri prin surprindere şi portavioanele în cel de-al Doilea Război Mondial[10].

Mulți îşi vor disputa importanța noilor tehnologii informaționale pentru domeniul militar şi război, dar dincolo de aceasta se analizează cât de importante şi răspândite vor deveni aceste tehnologii.

Grupul conservatorilor vede aplicarea tehnologiilor informaționale în mod limitat la operațiile militare existente – în comunicații, navigație,

---

[8] J. Adams, *Următorul – ultimul război mondial,* Editura Antet, Bucureşti, 1998, p. 123.

[9] Z. Khalilzad, J.P. White, A.W. Marshall, *Strategic Appraisal. The Changing Role of Information in Warfare*, RAND, Santa Monica, California, 2001, pp. 26-32.

[10] C.H. Buider, *Patterns in American Intellectual Frontiers*, RAND, Santa Monica, California, 1990, pp. 38-39.

cercetare, logistică etc. – evidente deja prin introducerea receptoarelor GPS, calculatoarelor portabile, reţelelor de comunicaţii globală de bandă largă. La un nivel mult mai ambiţios, acestea sunt incluse în „digitalizarea spaţiului de luptă", în care hărţile şi senzorii sunt integraţi într-o structură comună pentru cei care doresc să realizeze acest obiectiv.

Spre *zona cea mai expansivă* sunt cei care văd sfera informaţională devenind spaţiul de luptă al viitorului, unde lupta principală nu se va duce în teren utilizând forţă fizică, ci în mintea combatanţilor şi pentru accesul acestora la informaţii. De asemenea, se vorbeşte de un nou concept privind luptătorul informaţional, un nou şi diferit tip de persoană militară, care în mod curajos revendică viitorul războiului.

Tendinţa predominantă este aceea de a face demersurile necesare în două domenii: unul de a obţine avantajele necesare din revoluţia informaţională prin aplicarea rezultatelor acesteia la conceptele tradiţionale privind rolul şi misiunile domeniului militar; al doilea fiind de a descoperi care elemente revoluţionează modelelor tradiţionale şi înlocuirea lor cu noi tipuri de războaie şi luptători.

De asemenea, un rezultat important al revoluţiei informaţionale este perspectiva războiului informaţional – războiul purtat cu informaţii ca armă sau ţintă principală. Deşi acesta ca o componentă a războiului nu este nou, posibilitatea de a deveni dimensiunea dominantă în războiul viitor este nouă. Această posibilitate apare acum datorită creşterii dependenţei de infrastructura informaţională a celor mai moderne mijloace de ducere a războiului şi a economiei statelor şi societăţilor moderne.

În acest domeniu există următoarele preocupări:

- interesul privind avantajele militare potenţiale vizând exploatarea informaţiei ca o armă împotriva întregii game de ţinte ale inamicului – de la mintea comandantului inamicului la performanţele sistemelor de arme ale acestuia;
- potenţialele vulnerabilităţi ale infrastructurii civile şi militare – de comunicaţii, comerciale, logistice şi de comandă – la acţiunile ostile utilizând informaţia ca o armă;

Societăţile cele mai dezvoltate pot utiliza resursele lor informaţionale enorme – de la infrastructura globală şi superioritatea tehnologică – pentru a lupta împotriva unui inamic cu noi efecte surprinzătoare şi riscuri reduse.

Disputele privind aceste fenomene vor continua în următoarele decade ale primei jumătăţi ale secolului XXI. Dar în rezolvarea lor se întrevăd unele perspective, astfel[11]:

[11] C.J. Dunlap, *21st Century Land Warfare: Four Dangerous Myths*, Parameters, Autumn 1997, pp. 27-29.

- modelele istorice din revoluția tehnologică desfăşurată în secolul XX;
- revoluția informațională prezentă – care poate fi separată de modelele istorice - deoarece reprezintă o transformare fundamentală a relațiilor dintre societate şi instituțiile sale, inclusiv cea militară;
- adaptările – din trecut şi de perspectivă – ale altor instituții la revoluția informațională (familia, afacerile, guvernele, educația) care pot previziona schimbările din mediul militar;
- schimbările istorice din instituția militară, ca mod de anticipare a evoluțiilor viitoare chiar dacă rolurile instituționale şi misiunile rămân constante.

Răspunsul militar contemporan la războiul informațional – cu rădăcini în revoluția informațională – nu este fără precedent. În secolul XX, cel puțin trei sau patru revoluții tehnologice au afectat domeniul militar: mecanizarea prin utilizarea motoarelor cu ardere internă; realizarea aproape nelimitată a energiei nucleare; deschiderea accesului în spațiu ca un nou element avantajos; revoluția informațională. Aceste revoluții au fundamentat noi tipuri de război: războiul aerian strategic; războiul nuclear; războiul în spațiu; războiul informațional.

„Cel mai puternic vector al schimbării în declinul relativ al statelor şi ridicarea actorilor non-statali îl reprezintă revoluția în domeniul calculatoarelor şi comunicațiilor, ale căror puternice consecințe sociale şi politice au fost aproape complet ignorate. Tehnologia larg accesibilă şi ieftină a spart monopolul guvernelor în colectarea şi managementul cantităților mari de informații şi au lipsit guvernele de apărarea de care se bucurau datorită acesteia”[12].

Prin aplicarea tehnologiilor informaționale în îndeplinirea misiunilor – indiferent dacă spațiul de luptă este digitalizat sau se angajează în război informațional – organismele militare se îndepărtează de la misiunile mult mai importante şi dificile de a anticipa şi a se remodela pentru a îndeplini noi şi diverse obiective.

În concluzie, cele mai importante efecte ale revoluției informaționale pentru organismul militar nu vor fi, probabil, noi echipamente pentru luptă în cadrul războaielor tradiționale, ci servirea societății în schimbare care are noi şi diferite aşteptări, misiuni şi forme de sprijin a structurilor sale militare.

Transformarea Armatei României[13]. În concepția NATO, transformarea militară reprezintă un proces continuu de dezvoltare şi integrare de noi concepte, strategii, doctrine şi capabilități cu scopul de a îmbunătăți eficiența şi gradul de interoperabilitate a forțelor şi de adaptare la noul context de securitate, aflat într-o continuă schimbare, care evidențiază necesitatea de reevaluare a factorului militar ca principală sursă de credibilitate. Aceasta presupune schimbări la nivelul doctrinelor, organizării şi structurii forțelor, capabilităților, activității de informații, instruirii, educației şi achizițiilor, managementului personalului şi programării bugetare, care devin principalele domenii de aplicare a transformării.

[12] J. Mathews, *Power Shift*, Foreign Affairs, January-February 1997, Washington, DC, p. 51.
[13] *Strategia de Transformare a Armatei României*, Statul Major General, Bucureşti, 2005, pp. 5-9.

Scopul fundamental al transformării Alianţei constă în crearea unor capabilităţi militare care să permită forţelor aliate desfăşurarea operaţiilor în zona de responsabilitate şi în afara acesteia, îndeplinirea întregii game de misiuni, menţinerea consensului decizional în contextul extinderii, stabilirea unui nou tip de relaţii cu UE, Rusia, Ucraina, statele din Caucaz, Asia Centrală şi în cadrul Dialogului Mediteranean.

Transformarea militară a NATO vizează două domenii: conceptual şi al capabilităţilor.

În acest context**,** se urmăreşte realizarea a trei *obiective principale*: obţinerea superiorităţii decizionale; obţinerea efectelor coerente; asigurarea dislocării şi susţinerii întrunite a forţelor.

Realizarea acestor obiective este condiţionată de elaborarea şi dezvoltarea unui program coerent şi viabil de cercetare şi experimentare. Conceptele validate vor fi transpuse în cerinţe şi planuri, prin procesul de planificare a apărării şi vor fi încorporate în programe de înzestrare şi instruire. Totodată, procesul de transformare va urmări îndeplinirea cerinţelor impuse de războiul bazat pe reţea şi operaţiile bazate pe efecte.

La nivel naţional, scopul fundamental al transformării armatei îl constituie realizarea noilor capabilităţi prin care România va răspunde provocărilor actuale şi viitoare din mediul de securitate.

Transformarea Armatei României are ca *obiectiv general* realizarea unei structuri moderne, complet profesionalizate, cu un grad sporit de mobilitate, eficientă, flexibilă, dislocabilă, sustenabilă, având capacitatea de a acţiona întrunit şi a fi angajată într-un larg spectru de misiuni.

Materializarea obiectivului general al procesului de transformare va fi susţinută de proiectele de viitor, care cuprind următoarele direcţii de acţiune: asumarea şi îndeplinirea obligaţiilor faţă de NATO; pregătirea şi participarea la misiunile UE; remodelarea structurii de comandă şi control; remodelarea structurilor de suport logistic; realizarea sistemelor C4I2SR şi informatizarea Armatei României; modernizarea managementului resurselor umane; creşterea calităţii vieţii personalului; remodelarea învăţământului militar; optimizarea Sistemului de Planificare, Programare, Buget şi Evaluare; modernizarea coordonată a echipamentelor militare; remodelarea sistemului de cercetare (informativ); remodelarea sistemului medical al armatei.

Demersurile pentru modernizare şi realizarea interoperabilităţii vor cuprinde *trei etape distincte*, determinate de restructurarea structurii de forţe, termenele angajate faţă de Alianţă pentru îndeplinirea cerinţelor Obiectivelor Forţei, precum şi de cerinţele procesului de integrare în NATO şi UE: *etapa finalizării restructurărilor de bază (2005-2007); etapa integrării operaţionale depline în NATO şi Uniunea Europeană (2008-2015); etapa integrării tehnice depline în NATO şi Uniunea Europeană (2016-2025).*

DIN DIDACTICA LIMBILOR STRĂINE: IMPORTANŢA JOCURILOR DE ROLURI ÎN DEZVOLTAREA DEPRINDERILOR CONVERSAŢIONALE

ASPECTS DE LA DIDACTIQUE DES LANGUES ÉTRANGÈRES: L'IMPORTANCE DES JEUX DE RÔLES DANS LE DÉVELOPPEMENT DE L'EXPRESSION ORALE

Lect.univ.dr. Consulela-Angela DRĂGAN*
Universitatea Naţională de Apărare "Carol I"

Jocurile de roluri – cunoscute şi sub numele de "puneri în situaţie" - reprezintă o metodă foarte cunoscută şi, în acelaşi timp, foarte eficace, care are drept scop perfecţionarea exprimării orale într-o limbă străină studiată.

Lucrarea de mai jos îşi propune să prezinte mai pe larg această metodă şi să explice succesul său în cadrul orei de limbă străină.

Les jeux de rôles *ou les"mises en situation" représentent une méthode à la fois très populaire et très efficace qui vise le perfectionnement de l'expression orale dans une langue étrangère.*

Le travail qui suit se propose d'en parler et d'expliquer leur succès en classe.

Cuvinte cheie: jocuri de roluri, alter ego, spaţiu-timp virtual, acte de vorbire, situaţii de comunicare.

Mots-clés: *jeux de rôles, alter ego, espace-temps virtuel, actes de parole, situations de communication.*

Cine ai vrea sa fii daca n-ai fi tu?

Fiecare dintre noi ştie ce înseamnă "joc de rol" sau "punere în situaţie" sau "simulare" atunci când vorbim de ora de limbă străină. Nu-mi propun să înşir aici liste cu astfel de exerciţii care sunt absolut indispensabile pe orice palier de învăţare a unei limbi străine sau, altfel spus, la orice nivel. Cred c-ar fi mai interesant să vedem de ce au ele, în general, atâta "priză" la public, de ce sunt atât de eficace când vrem să-i facem pe cursanţi sa vorbească fluent şi dezinvolt.

* e-mail: *consueladragan@yahoo.com*

Urmând această ordine de idei, e amuzant de văzut cum, atunci când îi întrebăm pe învățăceii noştri : „Ce meserie ați fi vrut să faceți dacă n-ați fi fost ofițer ?”, majoritatea îşi dezvăluie părți inedite ale personalității lor, bucuroşi că au ocazia să vorbească despre hobby-urile lor, să-şi prezinte în public vocațiile… secrete. Descoperim astfel într-un grup o mulțime de alter egouri – medici, cineaşti, muzicieni, constructori, oameni de afaceri – care abia aşteaptă să intre, temporar, în pielea tuturor acestor noi personaje… Se pare că visurile, fie ele şi neîmplinite, sunt de actualitate la orice vârstă, este straniu să descoperim ce mare este numărul celor care ştiu precis cine ar fi vrut să fie sau ce altă meserie şi-ar fi ales daca n-ar fi ceea ce sunt „acum” şi „aici”… Am întâlnit medici militari care se transformau în cinefili pasionați în timpul liber sau specialişti în logistică cu vocații de cântăreți, actori, piloți de formula 1 sau de speculanți la bursă.... În cea mai mare parte a cazurilor, iluziile nu sunt nicidecum pierdute...

De ce « plac » jocurile de roluri ?

Aşa că, jocurile de roluri intervin la locul şi momentul potrivit, descreținд frunțile, dezlegând vorbele, îndepărtând frustrările şi dezinhibându-i pe cei obişnuiți să trăiască angrenați în rutina de zi cu zi. Ne deplasăm într-un spațiu şi timp virtual la agenția de turism, imobiliară sau matrimonială, la restaurantul sau hotelul pe care suntem liberi să ni-l alegem singuri, pe loc, în orice țară şi cu oricâte stele vrem, cursanții devenind, rând pe rând, recepționeri, agenți imobiliari sau tur-operatori, ziarişti care intervievează VIP-uri din sport, cultură sau politică şi rolurile se inversează în permanență, nimic nu este bătut în cuie, clientul cârcotaş devine la rândul său patron de restaurant şi viceversa, VIP-ul din lumea sportului devine ziarist, cumpărătorul se transformă cu nonşalanță în patron de magazin şi, astfel, fiecare membru al grupului îşi descoperă potențe noi, energiile latente prind formă şi încep să se manifeste şi ceea ce, pe noi, ca dascăli, ne interesează cel mai mult, CONVERSAȚIA începe să „curgă”…

Tăcerea nu e întotdeauna de aur...

Sigur că se creează aşa o multitudine de situații de comunicare, echipele de 2-3 cursanți îşi “pregătesc” momentul, apoi îl prezintă celorlalți membri ai grupului care, la rândul lor, nu rămân simpli spectatori, ci comentează ceea ce văd şi îi interpelează pe cei care îşi prezintă “sceneta” aşteptând, cu nerăbdare ca, la rândul lor, să suscite interesul celor care şi-au jucat deja “rolul” cu câteva minute înainte... Toată lumea devine, rând pe rând, jucător şi spectator, dar nu spectator pasiv; fiecare participă direct sau indirect la evenimentele care se desfăşoară parcă aievea sub ochii lui,

identitățile se metamorfozează non stop, cei mai mulți intră cu plăcere în acest joc şi astfel se perfecționează actele de vorbire: *a cere, a răspunde, a invita , a refuza, a mulţumi, a critica, a povesti, a descrie, a se mira, a se entuziasma* etc. Acum un an, îmi amintesc că una dintre cursante intrase atât de bine în pielea personajelor care se schimbau de la o zi la alta, încât în fiecare dimineață, la ora 8, când începea cursul, abia aştepta să ne prezinte noua ei "identitate": "Aujourd'hui je m'appelle Susanne/ Adèle/ Simone/ etc..." Şi, pe parcursul celor 6 ore de program, în ziua respectivă, ea rămânea pentru toată lumea din clasă Susanne sau Adèle sau Simone...

Şi, de ce nu, chestionarul "proust"?...

Iată, de exemplu, cam ce-am putea face - adică doar câteva din situațiile de comunicare în care ne-am putea regăsi oricând (exemplele sunt propuse pentru orele de conversație în limba franceză dar ele se pot adapta şi la specificul altor limbi de circulație internațională):

Pour 2 personnes

Tu es chez un ami qui vit dans la banlieue parisienne. Il a une très belle maison avec un magnifique jardin qui l'entoure. Vous vous promenez dans le jardin, il ne fait pas beau. Vous parlez du jardin et de la maison. --Trouver une fin à la saynète. Montrer de la curiosité.

Pour 2 personnes

Tu as invité un ami français à passer quelques jours chez toi à Bucarest. Il insiste pour préparer un bon repas pour toi et toute ta famille. Tu te méfies et tu veux te rendre utile. Vous êtes tous les deux dans la cuisine.

-- Méfiance, assurance.

Pour 3 personnes (2 fermiers, 1 touriste)

Tu voyages dans le sud de la France et tu fais de l'auto-stop. Tu trouves une ferme où camper, l'endroit te plaît beaucoup. Tu discutes avec les deux fermiers.

-- Montrer de l'intérêt, échange d'opinions, différences ville campagne.

Pour 3 personnes (2 policiers et 1 témoin)

Deux voleurs ont fait un « hold-up » dans une banque. Tu as vu ce qui s'est passé car tu étais dans la banque. Tu témoignes devant deux policiers soupçonneux.

-- Anxiété, interrogatoire.

Pour 3 personnes

Un ami vous raconte un cambriolage qui a eu lieu chez lui il y a quelques jours.

-- Montrer les sentiments de malheur, d'indignation.

Pour 3 personnes

C'est l'été, tu vas en France pour la première fois. Tu es tout seul dans un compartiment du train et tu lis une revue. Le train s'arrête à Perpignan, une jeune fille entre dans ton compartiment.

-- Se saluer, échange d'opinions sur la France et les Français, sur la Roumanie et les Roumains.

A la gare suivante, un jeune homme américain entre dans le compartiment.

-- Nouvelle discussion sur le même thème, un des deux précédents voyageurs change d'opinion sur les Français, conflit.

Pour 3 personnes

C'est le soir, vous êtes en famille et vous regardez le journal télévisé du soir dans le salon et vous commentez les informations.

-- Sentiments : Indignation, contentement, joie.

Pour 3 personnes

Tu viens d'arriver à Paris. Tu as des problèmes de logement. Tu te rends dans une résidence universitaire et tu cherches une chambre.

-- Discussion avec l'employé derrière le comptoir, impatience d'un étudiant qui fait la queue derrière toi.

-- Sentiments : anxiété, assurance, agressivité.

Pour 3 personnes

Deux amis français et toi avez l'intention de vous promener dans la montagne et de pique-niquer. Le seul inconvénient, c'est le temps. A la télé, on a annoncé que le temps serait instable. Tes amis français font diverses propositions pour passer la journée.

-- Amitié, bonne humeur.

Pour 3 personnes

Tu viens d'être témoin d'un accident qui a eu lieu dans la rue. Tu racontes ce que tu as vu à deux amis qui te posent des questions.

-- Trouble.

Pour 3 personnes

Aujourd'hui tu prends le bus pour aller faire tes courses. Il y a des embouteillages dans les principales rues de la ville. Deux jeunes parlent des inconvénients de la vie en ville, tu te mêles à la conversation en attendant le bus.

-- Echanges d'opinions, mauvaise humeur, malaise.

Pour 3 personnes

Tu es assis à la terrasse d'un bar avec deux amis et vous parlez des difficultés que l'on rencontre pour trouver un emploi. Comme tu as fini tes études, tu as l'intention de travailler.

-- Pessimisme, optimisme, désespoir, espoir…le chômage en Europe…

La această serie de exemple am putea adăuga celebrul chestionar « Proust » care poate fi simplificat acolo unde este cazul şi adaptat cu succes la primele teme de conversație din programa pentru începători: prezentări, gusturi, preferințe sau reluat, în forma lui originală (sau, dimpotrivă, „cosmetizat" conform cerințelor zilei) la grupele cu un nivel mediu/avansat de cunoaştere a limbii franceze (în acest caz, unul dintre cursanți poate, evident, juca rolul reporterului, iar celălalt al unei personalități oarecare) :

Marcel Proust par lui-même

Le principal trait de mon caractère. - Le besoin d'être aimé et, pour préciser, le besoin d'être caressé et gâté bien plus que le besoin d'être admiré.

La qualité que je désire chez un homme. - Des charmes féminins.

La qualité que je désire chez une femme. - Des vertus d'homme et la franchise dans la camaraderie.

Ce que j'apprécie le plus chez mes amis. – D'être tendre pour moi, si leur personne est assez exquise pour donner un grand prix à leur tendresse.

Mon principal défaut. - Ne pas savoir, ne pas pouvoir "vouloir".

Mon occupation préférée. - Aimer.

Mon rêve de bonheur. – J'ai peur qu-il ne soit pas assez élevé, je n'ose pas le dire, j'ai peur de le détruire en le disant.

Quel serait mon plus grand malheur. - ne pas avoir connu ma mère ni ma grand-mère.

Ce que je voudrais être. - Moi, comme les gens que j'admire me voudraient.

Le pays où je désirerais vivre. - Celui où certaines choses que je voudrais se réaliseraient comme par un enchantement et *où les tendresses seraient toujours partagées.*

La couleur que je préfère. - La beauté n'est pas dans les couleurs, mais dans leur harmonie.

La fleur que j'aime. - La sienne - et après, toutes.

L'oiseau que je préfère. – L'hirondelle.

Mes auteurs favoris en prose. – Aujourd'hui Anatole France et Pierre Loti.

Mes poètes préférés. - Baudelaire et Alfred de Vigny.

Mes héros dans la fiction. - Hamlet.

Mes héroïnes favorites dans la fiction. - Bérénice.

Mes compositeurs préférés. - Beethoven, Wagner, Schumann.

Mes peintres favoris. - Léonard de Vinci, Rembrandt.

Mes héros dans la vie réelle. - M. Darlu, M. Boutroux.

Mes héroïnes dans l'histoire. - Cléopâtre.

Mes noms favoris. - Je n'en ai qu'un à la fois.

Ce que je déteste par-dessus tout. - Ce qu'il y a de mal en moi.

Caractères historiques que je méprise le plus. - Je ne suis pas assez instruit.

Le fait militaire que j'admire le plus. - Mon volontariat!

La réforme que j'estime le plus. -

Le don de la nature que je voudrais avoir. - La volonté, et des séductions.

Comment j'aimerais mourir. - Meilleur - et aimé.

État présent de mon esprit. – L'ennui d'avoir pensé à moi pour répondre à toutes ces questions.

Fautes qui m'inspirent le plus d'indulgence. - Celles que je comprends.

Ma devise. – J'aurais trop peur qu-elle ne me porte malheur.

De voie, de nevoie, suntem, din când în când – dacă nu chiar tot timpul – şi actori.

FOLOSIREA AFECTELOR CA INSTRUMENT DE INFLUENȚARE. ANALIZĂ COMPARATIVĂ ROMÂNĂ - ENGLEZĂ

USING FEELINGS AS AN INSTRUMENT OF INFLUENCING OTHERS COMPARATIVE ANALYSIS ROMANIAN – ENGLISH

Lect.univ.drd. Diana ȚUȚUIANU*
Universitatea Națională de Apărare "Carol I"

Pentru ca un discurs în general, şi un discurs politic în special, să-şi atingă scopul, vorbitorul trebuie să apeleze la emoţii, la înflăcărarea publicului; discursul trebuie să fie credibil şi în acelaşi timp să placă. Articolul ilustrează prin exemple concrete modul în care sunt folosite numele de afecte în texte cu caracter politic româneşti şi englezeşti pentru a sublinia asemănările şi diferenţele şi mai ales rolul lor de influenţare a auditoriului.

In order for a public speech, and especially for a political speech, to reach its goal, the speaker has to resort to emotions, to the feelings of the audience; texts must have credibility and they must also be enjoyable. The paper illustrates through concrete examples the way in which feelings are used in political texts in English and Romanian in order to emphasise the resemblance and difference, and especially their role of influencing the audience.

Cuvinte cheie: texte cu caracter politic, nume de afecte, influenţare, comparaţie română-engleză.
Keywords: *political texts, feelings, influencing the audience, comparison Romanian – English*

Identitatea socială se construieşte printr-o interacţiune permanentă dintre *practici şi reprezentări*.[1] Membrii unei comunităţi nu se mulţumesc să acţioneze, să exercite diferite funcţii, să trăiască în cadrul unor practici care, prin schimburile pe care le realizează, dau indivizilor o identitate de grup. Aceiaşi indivizi resimt o nevoie imperioasă de a comenta aceste practici, de a

* e-mail: *diana.tutuianu @yahoo.com*

[1] Patrick Charaudeau & Rodolphe Ghiglione, *Talk Show-ul. Despre libertatea cuvântului ca mit*, Polirom, Bucureşti, 2005, p. 54.

le explica, evalua, critica, pentru a le da un sens. Astfel sunt create cuvinte care construiesc reprezentări ale acestor practici, configurându-le sub formă de discurs pentru a le expune, pentru a le face să circule în interiorul şi exteriorul grupului şi a le supune privirii sale critice.

Teoriile interacționiste (teorii reprezentative de psihologie socială) definesc comunicarea drept o acțiune socială care oferă libertatea construirii înțelesurilor, a sensurilor.[2] Preocuparea centrală a acestora este aceea de a analiza sensurile vieții cotidiene prin intermediul observației apropiate şi, de aici, de a dezvolta un cadru de înțelegere a formelor fundamentale de interacțiune umană.

Perspectiva dramaturgică („dramaturgia socială") elaborată de Erving Goffman a explicat acțiunea comunicativă a sinelui individual.[3] Autorul evidențiază faptul că actorul social se prezintă pe sine şi este preocupat de generarea anumitor impresii cu ajutorul unui registru actoricesc. Interacțiunea socială se prezintă ca o interacțiune dintre „personaje" care îşi valorifică sinele într-o situație dată. Personajele reinventează permanent roluri specifice situațiilor în care interacționează. „Personajul" politic poate să impresioneze prin prestație, conduită personală, vestimentație şi prin expresivitate actoricească specifică în scopul influențării opiniei publice.[4]

Comunicarea politică se prezintă ca o rețea de interacțiuni (între actori şi instituții sau între actori şi public) ritualizate sau convenționale (care fac posibilă comunicarea) în care actorii devin „co-autori" (procesul de comunicare este interdependent) şi oferă vizibilitate actorilor politici care îşi construiesc „imaginea" (sau „poziții") cu o anumită intenție (de persuadare). Prin urmare, comunicarea politică are un caracter social, acțional şi persuasiv.[5]

Fenomenul „americanizării" comunicării politice s-a dezvoltat odată cu creşterea rolului televiziunii în acțiunea politică, a spectacularului în discursul informațional, odată cu creşterea importanței „imaginii" şi a standardizării comunicării politice (piața mediatică este influențată de apariția unor rețele de ştiri, care au făcut din comunicarea politică un instrument mediatic.

Prin urmare, comunicarea devine parte integrantă a politicului. Tehnicile şi strategiile de comunicare alcătuiesc în prezent „natura politicii". Din acest punct de vedere, comunicarea politică este un tip de comunicare mediată (prin intermediul mijloacelor de comunicare în masă) între politic (actori politici) şi social (actori sociali: organizații civice, mass-media şi electorat) al cărei rol este legitimarea acțiunii politice, accentuarea sau

[2] Viorica Roşca, *Mediatizarea discursului electoral*, Institutul European, Iaşi, 2007, p. 11.
[3] Erving Goffman, *Viața cotidiană ca spectacol*, comunicare.ro., Bucureşti, 2003, p. 25.
[4] Viorica Roşca, *Mediatizarea discursului electoral*, Institutul European, Iaşi, 2007, p. 12.
[5] *Ibidem*, p. 13.

echilibrarea forțelor de putere dintre actorii politici (care luptă pentru accederea la putere) şi influențarea socialului în direcția participării politice (exprimării votului).[6]

Prin discurs, actorul politic comentează realitatea politică, o redefineşte (invitând auditoriul să vadă şi alte lucruri decât cele explicite) şi, în acelaşi timp, îşi atribuie o poziție. Actorul politic, care joacă rolul unui „personaj", îşi distribuie „subiectivitatea" şi „individualitatea" prin discursul rostit. „Depolitizarea" discursului l-a transformat într-o „conversație" populistă, ceea ce a dus la apariția unei „politici intimiste"[7]. Actorul politic comunică opinii, observații şi experiențe private. Denton vorbeşte despre un discurs „familiar", „personalizat", „conversațional", „intim", „charismatic", „melodramatic" sub influența televiziunii spectaculare. Pentru ca discursul să-şi atingă scopul, vorbitorul trebuie să apeleze la emoții, la înflăcărarea publicului; discursul trebuie să fie credibil şi în acelaşi timp să placă.

Astfel, prin metoda analizei de discurs identificăm „practicile discursive" ale omului politic care ne ajută să decriptăm subiectivitatea omului politic, intenționalitatea discursului, „comportamentele de enunțare" şi strategiile de persuadare. Caracterul interdisciplinar al analizei de discurs permite o evaluare mult mai complexă a proceselor sociale. Analiza de discurs acoperă un cadru de interpretare din perspectivă psihologică, socială, cognitivă, dar noi vom încerca să ne referim la discursul politic din punct de vedere lingvistic, restrâns la folosirea numelor de afecte.

În română, numărul afectelor folosite în textele din presă, mai ales cele cu caracter politic[8], este mult mai redus decât numărul celor din engleză. În plus, chiar şi ocurențele afectelor menționate mai des sunt tot mai reduse ca număr față de ocurențele aceloraşi afecte în textele similare americane. În cele ce urmează vom trece în revistă comparativ cele mai utilizate afecte, pentru a evidenția asemănările şi mai ales diferențele dintre contextele în care apar înțelese în sens larg şi cu efecte asupra textelor în întregime.

FRIENDSHIP este mult mai folosit decât PRIETENIE. Este vorba în general de prietenia dintre Statele Unite şi alte țări, dintre americani şi alte naționalități, dintre America şi Europa, diferite țări musulmane sau state arabe, pentru a se ajunge la concluzia că „America can maintain a friendship with anyone"[9] De asemenea, vorbitorii nu uită să mulțumească de nenumărate

[6] Viorica Roşca, *Mediatizarea discursului electoral*, Institutul European, Iaşi, 2007, p. 17.
[7] *Ibidem*, p. 29.
[8] Am analizat texte actuale de pe site-uri oficiale privind activitatea oamenilor politici români şi americani precum şi interviuri, articole şi editoriale din cotidiene româneşti şi americane publicate în intervalul 2004-2008.
[9] President Bush Previews Historic NATO Summit in Prague Speech, www.whitehouse.gov

ori pentru prietenia arătată fie de electoratul american, fie de alte naţionalităţi cu care ei sau americanii în general vin în contact: „Thank you for the friendship and the support for the security of the state…”[10]

În română, PRIETENIE este folosit mai ales în contexte de genul a face ceva cu prietenie, însă destul de sporadic: „Vă salut cu multă prietenie, am o încredere formidabilă în puterea partidului nostru…”[11]

DRAGOSTE este asociat în numeroase exemple cu RESPECT sau DEVOTAMENT, dar şi cu „recunoştinţă”, „solidaritate”, „abnegaţie”: „…militarii români apără demnitatea şi onoarea poporului român care i-a trimis în misiune. Cred că toţi avem obligaţia să ne gândim la ei cu dragoste, cu respect şi cu recunoştinţă.”[12] Afectul se manifestă faţă de diferite categorii sociale şi profesionale, dintre care un loc special este ocupat de forţele armate. De asemenea, există şi exemple în care se menţionează dragostea de ţară sau de neam: „119 ani de tradiţie ne fac să ne gândim că, într-un astfel de colegiu, nu pot să fie pregătiţi decât tineri care evoluează în viaţă cu dragoste pentru ţara lor.”[13]

În engleză, LOVE este asociat cu HOPE sau FAITH, dar şi cu ENCOURAGEMENT ca în exemplul „… we wouldn’t be what we are tonight but for your love, encouragement, and faith in me.”[14] LOVE este folosit şi în contexte în care contrastează puternic cu ideea generală, tocmai pentru a mări efectul celor spuse: „Islam is a faith based on love, not hate.”[15] Interesantă este apariţia în textele cercetate a numeroase situaţii în care se fac referiri la familia vorbitorului şi la dragostea faţă de aceasta, inexistente în textele de acelaşi gen în română: “Laura is the love of my life. I’m glad you love her too.”[16] Există şi situaţii în care sunt folosite sintagme din viaţa personală, şi acestea probabil pentru a coborî nivelul discursului şi a-l face mai atractiv faţă de marea masă a electoratului: „The estrangement between presidents and the press is particularly painful because the relationship often begins as a love affair.”[17] sau „I fell in love with my country.”[18]

---

[10] President Bush and Prime Minister Olmert Participate in Joint Press Availability, www.whitehouse.gov

[11] Discursul preşedintelui PSD Mircea Geoană la întâlnirea conducerii partidului cu judeţele din zona de dezvoltare Nord-Est, Iaşi, 2008, www.psd.ro

[12] Mesajul Preşedintelui României, Traian Băsescu, cu prilejul Zilei Armatei României, 2006, www.presidency.ro

[13] Discursul preşedintelui României, Traian Băsescu, la întâlnirea cu noii absolvenţi ai Institutului Naţional al Magistraturii, www.presidency.ro

[14] Transcript of Senator Barack Obama's victory speech to his supporters in Des Moines after the Iowa Caucuses, http://www.newsday.com/news/local/politics/

[15] President Bush Holds Roundtable with Arab- and Muslim-American Leaders, www.whitehouse.gov

[16] President Bush Thanks Americans in Wednesday Acceptance Speech, www.whitehouse.gov

[17] Poison Dynamic: The Clintons have long had a rocky relationship with the media, NEWSWEEK, Feb 25, 2008

[18] Remarks by John McCain on South Carolina Primary Victory, www.johnmccain.com

CARE este foarte folosit mai ales în sintagma to take care of (a avea grijă de), afectul fiind îndreptat către diferite categorii sociale, profesionale, de vârstă etc., şi ideea generală fiind aceea că guvernul, administrația americană trebuie să aibă grijă de acestea indiferent dacă este vorba despre cetățeni americani sau cetățeni aparținând țărilor din Orient: „…we take care of people who work and live in this country…"; "… it's important to take care of Iraqi political bodies…"; "…my job is to take care of the elderly and the poor…"; "…we should take good care of men and women in uniform…"[19] Utilizarea lui CARE subliniază încă o dată rolul important pe care-l joacă femeile în familie şi implicit în societate: Families rely on mothers and wives for emotional support and care…"[20]

COMMITMENT este unul dintre cele mai folosite afecte din textele americane cu caracter politic. Traductibil în română prin *devotament* sau *angajament* față de ceva, în funcție de context, implică automat ideea de promisiune. Acesta este probabil motivul pentru care este atât de folosit, pentru a arăta devotamentul, angajamentul politicianului față de o anumită cauză sau față de un anumit ideal: pace, securitate, prosperitate, libertate, procesul de încheiere a păcii, stabilirea unui stat palestinian independent, democrație, triumful adevărului, toleranță, oportunitate economică, viitor, un Irak stabil şi unit, un sistem public de educație etc.: "…our shared commitment to peace, security, prosperity…"[21]; „…a regional commitment to a stable, unified Iraq…"[22]

NEMULȚUMIRE este unul dintre afectele „negative" cele mai folosite în textele româneşti studiate. De obicei este atrasă de discursurile adversarilor, inexistența consultărilor la nivel de partid, diverse măsuri politice, diverse situații etc.: „Discursul lui Varujan Vosganian... a atras nemulțumirea mai multor senatori, provocați de acuzațiile ministrului..."[23]

HAPPINESS este folosit într-un limbaj pur propagandistic, în legătură cu binele altora: „…we remember the happiness of us all when Polish people regained sovereignty."[24] sau binele colectiv: „…we all have the God-given right to life, liberty, and the pursuit of happiness."[25]

---

[19] Remarks of Senator Barack Obama: Lessons from Iraq, www.barackobama.com

[20] Women's Rights are Human Rights, http://www.quotedb.com/speeches/womens-rights-are-human-rights

[21] President Bush Meets with President Hosni Mubarak of Egypt, www.whitehouse.gov

[22] Just be ready for John McCain and Barack Obama to swap sides over Iraq, The Sunday Times, Feb 17, 2008

[23] Tăriceanu recunoaşte că ia în calcul alegerile anticipate, *Gândul*, 23.02.2008.

[24] President Bush Visits Military Personnel and Coalition Forces, www.whitehouse.gov

[25] President Bush Thanks Americans in Wednesday Acceptance Speech, www.whitehouse.gov

COMPASSION este unul dintre cele mai folosite afecte în textele americane studiate, indiferent că este vorba despre discursuri sau despre articole apărute în presă. Asociat cu diferite calități precum *courage, decency, bravery*, afectul pare că se potriveşte perfect spiritului şi modului de manifestare american, atât în ceea ce-i priveşte pe militari, cât şi pe americanii obişnuiți. Exemplele sunt foarte numeroase, însă le redăm aici numai pe cele mai sugestive:„…in your courage and in your compassion, the people of our Armed Forces represent the best of American character.”[26]; „…our nation's greatest strength is the decency and compassion of our people…”[27].

SPERANȚĂ este asociat cu BUCURIE, ÎNCREDERE, RESPECT. Contextele sunt de două tipuri: fie *că se va întâmpla ceva*, fie *în cineva sau ceva*, întotdeauna exterior individului: „Cum preşedintele a preluat din dezbatere ideea unei strategii care să succeadă pactului, Adomniței şi-a exprimat speranța că preşedintele este "sincer".”[28]

DISPERAREA este mai puțin provocată de cauze sociale şi mai mult provocată în lumea politică de lupte între diverse partide sau personalități: „Ceea ce se întâmplă în Parlament, încercările, de exemplu ale PRM de a limita prerogativele justiției, prerogativele preşedintelui... le văd ca acte de disperare...”[29].

HOPE este cel mai folosit afect în textele americane cu caracter politic. În primul rând, există foarte multe exemple în care HOPE este legat de situația din Irak şi Afganistan simbolizând ajutorul american oferit țărilor asuprite de dictatură şi măcinate de război: „The best way to defeat the ideology of hate is one with an ideology of hope.”[30]; „…there is great hope in Iraq… / the founders had great hope for our country…”[31]. Interesantă este alăturarea afectului HOPE cu ura, distrugerea, violența, nenorocirea aduse de terorişti: „…the terrorists' hope for violence and innocent death.”[32] Foarte multe dintre exemplele în care se regăseşte HOPE sunt fraze în care politicienii se adresează electoratului promițându-le o viață mai bună: „…this new era offers hope for the millions of Americans…”[33] În sfârşit, în cele mai multe cazuri HOPE apare tot ca parte a discursului naționalist, asociat cu valorile americane fundamentale: credința în libertate, democrație, drepturile

[26] President Bush Attends Annual Peace Officers' Memorial Service, www.whitehouse.gov
[27] President Bush Discusses Iraq, www.whitehouse.gov
[28] Ritualul şefului de trib, *Gândul*, 11.02..2008
[29] CV Tudor vs Traian Băsescu şi Traian Băsescu vs CV Tudor, *Gardianul*, 06.12.2004.
[30] Remarks of Senator Barack Obama: A Call to Serve, www.barackobama.co
[31] President Bush Discusses Freedom in Iraq and Middle East, www.whitehouse.gov
[32] President Bush Participates in Video Teleconference with Iraq Provincial Reconstruction Team Leaders and Brigade Combat Commanders, www.whitehouse.gov
[33] Remarks of Senator Barack Obama: Our Moment Is Now, www.barackobama.com

omului etc. Încă o dată, ca în cazul lui COMPASSION, afectul se foloseşte pentru a sublinia calitățile poporului american: „In our country the hope of freedom is found in every heart."[34]

OPTIMISM este folosit în acelaşi gen de contexte ca şi HOPE, îndreptate spre viitor, în ideea că se poate face ceva sau se va întâmpla ceva pentru a îmbunătăți starea de fapt existentă: „I'll do the best I can to articulate my optimism about the future."[35]

ASPIRATION se leagă ca multe alte afecte de chestiunea Orientului Mijlociu, pentru a arăta încă o dată dorința de pace a oamenilor de aici şi dorința americanilor de a-i sprijini în pofida piedicilor puse în calea lor de extremişti şi terorişti: „Today your aspirations are threatened by violent extremists who murder the innocent in pursuit of power."[36] În plus, adresându-se electoratului, politicienii folosesc de numeroase ori ASPIRATIONS în legătură cu oamenii şi nevoile lor: „Other women have had the benefit of networks of women drawn together by shared experiences and aspirations."[37]

Şi DESIRE este integrat în acelaşi gen de contexte: în legătură cu dorința populațiilor asuprite de libertate, dorința politicienilor de a face o viață mai bună americanilor şi dorința americanilor în general de a oferi întregii lumi speranță. În plus, discursul în sprijinul femeii este foarte puternic indiferent de politicianul sau ziaristul care vorbeşte şi indiferent dacă este vorba despre femeile americane sau străine: „…the desire to live in a free society is in the heart of every man / woman / child."[38]

ÎNCREDERE este foarte folosit în textele analizate, în majoritatea cazurilor în două tipuri de situații: fie încrederea oamenilor în clasa politică, în instituții, inclusiv în instituțiile europene, în democrație, în justiție, în Dumnezeu, în propriile forțe, fie încrederea politicienilor în electorat, în tineri, în ceilalți membri de partid etc.: „Sunt mulți, de asemenea, cei care, răzbiți de greutățile de astăzi, par să-şi fi pierdut încrederea în virtuțile democrației în care am intrat."[39] Foarte interesant este faptul că în multe exemple ÎNCREDERE este folosit în contexte negative, care anulează parcă în text sensul pozitiv al afectului şi exprimă starea de spirit a electoratului şi situația tulbure de pe scena politică românească: „Dar vă rog să nu-mi cereți

[34] President Bush Previews War on Terror Speech, www.whitehouse.gov
[35] Floor Speech of Senator Hillary Rodham Clinton on S.J. Res. 45, A Resolution to Authorize the Use of United States Armed Forces Against Iraq, http://clinton.senate.gov/
[36] President Bush Attends Dedication of Victims of Communism Memorial, www.whitehouse.gov
[37] National Family Planning and Reproductive Health Luncheon, www.hillaryclinton.com
[38] Remarks of Senator Barack Obama: Foreign Policy Forum, www.barackobama.com
[39] Căpitanul are nevoie de o echipă, *Evenimentul Zilei*, 15.12.2004.

atitudini care pot compromite speranța şi încrederea cu care milioane de cetățeni m-au reînvestit pe 19 mai."[40]

ÎNDOIALĂ, spre deosebire de ÎNCREDERE, se foloseşte cel mai adesea în contexte pozitive, de genul *fără îndoială* sau *a nu exista / a nu avea nicio îndoială* care îi anulează sensul negativ: „…nicio secundă să nu aveți vreo îndoială că la Arad PSD-ul nu poate să triumfe şi nu poate reuşi în câştigarea alegerilor care vin."[41] De cele mai multe ori obiectul îndoielii nu este menționat; atunci când este menționat remarcăm că este abstract: zvonuri, reforma justiției, victoria în alegeri etc.

SUSPICIUNE este alt afect negativ foarte folosit în textele studiate. De fapt putem spune că este o stare de fapt permanentă în mentalul colectiv. SUSPICIUNEA poate fi în legătură cu o anumită situație, cu o anumită acțiune, persoană, poate plana asupra unui politician, asupra unei instituții etc.: „Nivelul scăzut de încredere al populației în justiție este cauzat de suspiciuni determinate fie de lipsa de imparțialitate fie de lipsa de profesionalism a unor magistrați."[42]

TRUST este văzut din perspectivă inversă față de ÎNCREDERE în română: vorbitorul, politicianul cel mai adesea mulțumeşte pentru încrederea celorlalți, a alegătorilor şi vorbeşte despre modalități de a o câştiga sau merita: „I will do all that I can do to deserve your trust."[43] Şi acest afect este folosit în discursul naționalist, vorbitorii afirmându-şi încrederea în calități esențiale ale poporului american: „I'll always put my trust in the strength and courage of the free people."[44]

Există multe contexte în care FAITH este folosit în sens religios, referindu-se la credința în Dumnezeu, însă există şi destule altele în care FAITH este asociat cu oamenii şi valorile americane definitorii: „…our unbreakable faith in the power of liberty…"[45]

Ca în cazul corespondentului său din română, DOUBT este folosit în contexte preponderent pozitive care îi anulează sensul negativ: „So, let there be no doubts: I will end this war."[46] Şi în cazul acestui afect, remarcăm

---

[40] Participarea preşedintelui României, Traian Băsescu, la emisiunea „Ediție specială", Realitatea TV, 3 iulie 2007, www.presidency.ro

[41] Discursul preşedintelui PSD Mircea Geoană, Arad, 2007, www.psd.ro

[42] Discursul preşedintelui României, Traian Băsescu, la întâlnirea cu noii absolvenți ai Institutului Național al Magistraturii, www.presidency.ro

[43] Transcript of Senator Barack Obama's victory speech to his supporters in Des Moines, http://www.newsday.com/news/local/politics

[44] President Discusses 2006 Agenda, www.whitehouse.gov

[45] President Bush Attends Dedication of Victims of Communism Memorial, www/whitehouse.gov

[46] Remarks of Senator Barack Obama: Lessons from Iraq, www.barackobama.com

folosirea sa pentru a trata una dintre temele preferate ale presei americane: măreția nației americane: "…we finally beat back the policies of fear and doubts and cynicism…"[47]

Şi CONFIDENCE este folosit la fel ca şi TRUST sau FAITH, cu care este de altfel asociat. Remarcăm încă o dată tema naționalistă a textelor în care apare şi acest afect: „USA goes forward with confidence and faith…"[48]

Folosirea lui RESPECT demonstrează poate mai pregnant decât în alte situații faptul că textele româneşti cu caracter politic abundă în limbaj de lemn. Remarcăm asocierea cu DRAGOSTE, ÎNCREDERE, APRECIERE, SPERANȚĂ. RESPECTUL se arată față de cei din jur, de justiție, Constituție, militari, drepturile omului, legi, mediu, adevăr, armonie socială, pace, libertate etc.: „Am convingerea că românii, mai mult poate decât liderii politici, au capacitatea dialogului, a respectului reciproc. Dialogul şi respectul reciproc sunt elementele fundamentale ale democrației."[49] Există şi aici destule exemple în care contextul negativ anulează sensul pozitiv al afectului.

MÂNDRIE este folosit, după cum am arătat anterior, cu sens exclusiv pozitiv. Pare unul dintre puținele cazuri în care există un filon naționalist în textele româneşti studiate. „Ziua de 1 Decembrie reprezintă baza morală a mândriei de a fi român. Într-o logică mai largă, 1 ianuarie 2007 ne va întări sentimentul apartenenței europene şi, de aici, mândria că am reuşit să revenim definitiv în comunitatea democrațiilor evoluate."[50]

În concluzie, putem spune că încă de la prima vedere se observă că textele americane cu caracter politic sunt mai personale, mai implicate, mai apropiate de oameni. Se adresează atât omului de rând, cât şi elitei politice şi sociale; atât electoratului american, cât şi comunității internaționale; atât forțelor armate, cât şi femeilor (soții, mame, femei de carieră). Temele favorite abordate sunt lupta împotriva terorismului, misiunea istorică a Americii de a salva lumea şi de a aduce pacea şi independența în ținuturi greu încercate de dictatură şi război, regenerarea economiei americane, îmbunătățirea susținută şi constantă a vieții şi condiției femeii în America şi mai ales în țările din Orient şi mai ales lauda continuă a spiritului american, a curajului şi vitejiei oamenilor, a valorilor fundamentale ale nației.

---

[47] President Focuses on Economy and War on Terrorism in Kentucky Speech, www.whitehouse.com

[48] President Bush Meets with Bicameral and Bipartisan Members of Congress, www.whitehouse.com

[49] Interviul acordat de preşedintele României, Traian Băsescu, postului de televiziune TVR 1, 22 septembrie 2006, www.presidency.ro

[50] Discursul preşedintelui României, Traian Băsescu, la Şedința Solemnă Comună a Camerei Deputaților şi Senatului, consacrată Sărbătoririi Zilei de 1 Decembrie, Ziua Națională a României, 2006, www.presidency.ro

Textele româneşti cu caracter politic, indiferent că e vorba despre discursuri, interviuri, articole, sunt mai restrânse ca amploare, mai reduse ca număr al subiectelor abordate, dar mai „colorate" pe alocuri. Se adresează mai ales electoratului, oamenilor obişnuiți, politicienilor (aliați sau adversari), militarilor, în foarte mică măsură elitei intelectuale. Spiritul românesc, frumusețea patriei, calitățile oamenilor sunt mult mai puțin scoase în evidență, temele preferate fiind legătura cu lumea, realitățile istorice ale momentului şi necesitatea integrării în structurile europene şi euroatlantice, situația politică şi socială din România.

Având în vedere numărul, tipul şi frecvența afectelor folosite, putem spune fără teama de a greşi că textele americane studiate (fie ele exprimate direct sau prin intermediul articolelor din presa scrisă) sunt mai susceptibile de a convinge şi de a-şi îndeplini astfel menirea.

MODEL DE ANALIZĂ CONTRASTIVĂ ROMÂNĂ - ENGLEZĂ. DIFICULTĂȚI DE TRADUCERE – STUDIU DE CAZ

MODEL OF CONTRASTIVE ANALYSIS ROMANIAN – ENGLISH. DIFFICULTIES OF TRANSLATION – CASE STUDY

Lect.univ.drd. Diana ȚUȚUIANU[*]
Universitatea Națională de Apărare "Carol I"

Unele dintre cele mai semnificative dificultăți în învățarea limbii engleze sunt generate de marea bogăție sinonimică a vocabularului englezesc şi de lipsa unei corespondențe „perfecte" între termeni care teoretic înseamnă acelaşi lucru. Articolul încearcă să atragă atenția, printr-un câteva exemple, cât este de important pentru vorbitorul non-nativ să studieze cu atenție termenii dați ca sinonimi de dicționarul bilingv.

Some of the most significant difficulties in learning English are caused by the great wealth of the English vocabulary in point of synonims and the lack of „perfect" correspondence between terms which theoretically mean the same thing. The paper attempts to emphasise, by studying a few examples, how important it is for the non-native speaker to carefully consider the terms given as synonims by the bilingual dictionary.

Cuvinte cheie: sinonimie, dicționar bilingual şi monolingual, dificultăți de traducere.
Keywords: *synonimy, bilingual and monolingual dictionaries, difficulties of translation*

Practica la catedră a demonstrat cât de des se confruntă profesorul de limba engleză cu întrebări din partea studenților sau cursanților privind folosirea unuia sau a altuia dintre termenii înşiruiți în dreptul unui termen din română în Dicționarul Român - Englez. Aceeaşi situație este valabilă şi pentru Dicționarul Englez-Român. Obiectivul lucrării de față este acela de a investiga cazuri în care într-una dintre limbi există două sau mai multe variante de traducere a unuia dintre cuvintele avute în vedere. Am selectat

[*] e-mail: *diana.tutuianu @yahoo.com*

pentru studiul nostru *nume de afecte* din engleză şi română ca exponente ale *substantivelor abstracte* din ambele limbi.

Sunt foarte rare lucrările care au ca prim obiectiv pentru un studiu aprofundat *substantivele abstracte*[1]. Asta pentru că, după cum apreciază lingviştii care s-au ocupat de definirea abstractelor, se poate spune că abstractele sunt caracterizate prin absența unui referent prototipic valorizat ca sens şi se consideră că tangibilitatea şi accesibilitatea sensului sunt dificile în absența unui referent, ceea ce contribuie la dificultatea definirii lor[2].

În cadrul abstractelor numele de afecte pun probleme speciale din cauza dificultăților de definire, delimitare, interpretare şi, în ultimă instanță, traducere într-o altă limbă. În general, analizele efectuate până în prezent au demonstrat că pentru încadrarea *numelor de afecte* în ansamblul mai larg al *abstractelor*, ale căror proprietăți le împărtăşesc, cea mai potrivită delimitare[3] este următoarea: *numele de afecte* reprezintă un câmp poliparadigmatic şi eterogen în care putem afirma pentru moment alcătuirea paradigmelor pornind de la polaritatea față de o anumită trăsătură psihică comună.

Sinonimia *numelor de afecte* studiată cu ajutorul metodelor semanticii structurale are o perspectiva practică: cea a beneficiilor pentru lexicografie, mai exact, posibilitatea şi limitele utilizării sinonimelor în dicționare, ca modalitate de definire[4]. Trebuie pornit de la premisa că dicționarul este pus la dispoziția vorbitorilor de diferite categorii. Vorbitorul obişnuit sau cel care învață o limbă străină îl consultă pentru a găsi sensul exact al unui cuvânt necunoscut sau neclar şi, mai cu seamă, pentru a lua cunoştință de posibilitățile sale de utilizare (o dovadă în plus că sinonimia interesează, în primul rând, din punct de vedere funcțional). Pe de altă parte, specialistul caută aici informații mai detaliate care să servească cercetării, întrucât dicționarul este considerat ca o bază instituționalizată, un punct de plecare în cercetarea teoretică. Lexicograful se află deci în situația dificilă de a realiza o medie

---

[1] Angela Bidu-Vrănceanu (coord.), *Lexic comun, lexic specializat,* Bucureşti, Editura Universității din Bucureşti, 2000, pp. 27-29.

[2] Angela Bidu-Vrănceanu, Narcisa Forăscu, *Limba română contemporană. Lexic,* Bucureşti, Editura Humanitas Educațional, 2005. Pentru mai multe detalii privind faptul că abstractele nu sunt autoreferențiale, ceea ce îngreunează interpretarea precisă a sensului, vezi M. Van Peteghem, *Attributs nominaux à substantif noyau abstrait,* în N. Flaux, M. Glatigny, D. Samair, *Les Noms Abstraits. Histoire et Théoriés*, Actes du Colloque de Dunkerque – 1992, Villeneuve d'Ascq, Presses Universitaires du Septentrion1992: 358.

[3] Pentru detalii privind problemele terminologice şi de delimitare între câmp – micro-câmp – subansamblu în cadrul vocabularului afectivității şi dificultățile de alcătuire a claselor, Angela Bidu-Vrănceanu (coord.), *Lexic comun, lexic specializat*, Bucureşti, Editura Universității din Bucureşti, 2000, pp. 28-29.

[4] Pentru detalii suplimentare în această privință, *ibidem*: 24-28

între diferite puncte de vedere. În acelaşi timp, el trebuie să respecte anumite principii lexicografice, să evite excesul de detalii irelevante şi să satisfacă exigenţele impuse de un spaţiu grafic restrâns. De aceea, dicţionarele recurg adesea la definiţia prin sinonime (avem aici termenul în accepţia sa curentă).

Uneori sinonimele dublează definiţia, alteori o substituie. Deşi problema se pune diferit în cele două cazuri, aspectele pe care le presupune utilizarea sinonimelor ca definiţie sunt, totuşi, aceleaşi. Dicţionarele respectă pe măsura posibilului, principiul potrivit căruia sinonimia este o relaţie care se stabileşte la nivelul sensului ca unitate funcţională distinctă, nu la cel al sferei semantice a cuvântului în totalitatea sa.

Din cele arătate mai sus, conceptul de sinonimie[5] poate fi înţeles în sens riguros (cu respectarea tuturor condiţiilor amintite) sau în sens larg (cu încălcarea unora dintre ele). În lumina acestor precizări, numai sinonimele perfecte (restrânse) ar trebui, teoretic, să figureze ca echivalente în dicţionare, întrucât cele imperfecte comportă diferenţe sub unul sau mai multe din aspectele arătate mai sus. Întrebarea care se pune în mod firesc când un cuvânt este indicat de dicţionar ca echivalent al altuia este de a şti dacă acest cuvânt poate înlocui peste tot definitul sau dacă nu este decât un cvasi-echivalent care îi acoperă sensul doar aproximativ. Studiul *afectelor* demonstrează că, în marea majoritate a cazurilor, multe afecte sunt definite tocmai prin cvasi-sinonime, ceea ce atrage după sine necesitatea introducerii unei diferenţieri mai riguroase.

Pentru a demonstra această teorie, în beneficiul vorbitorului bilingv, vom analiza în detaliu definiţiile lexicografice ale câtorva afecte a căror corespondenţă este de 2:1 sau chiar 3:1 între română şi engleză, conform Dicţionarului Român – Englez (numit de aici încolo DRE) şi Dicţionarului Englez – Român (numit de aici încolo DER). Pentru română am consultat definiţiile lexicografice din DEX, iar pentru engleză am comparat două dicţionare, unul de tip explicativ, The Oxford English Reference Dictionary (numit de aici încolo OED) şi unul de tip analogic, Longman Lexicon of Contemporary English, numit de aici încolo LLE, pentru a observa asemănările şi diferenţele dintre definiţiile lexicografice[6] dar şi avantajele şi limitele acestora pentru vorbitorul de engleză care le consultă. Apoi am trecut în revistă unele contexte în care apar acestea – în măsura în care le-am întâlnit în textele din presa scrisă sau on-line analizate[7] – pentru a sublinia eventualele

[5] Pentru alte precizări privind sinonimia şi importanţa sa în lexicografie, vezi Angela Bidu-Vrănceanu, Narcisa Forăscu, *Limba română contemporană. Lexic*, Bucureşti, Editura Humanitas Educaţional, 2005, pp. 102-103.

[6] În cazul cuvintelor polisemantice am avut în vedere numai un singur sens.

[7] Am analizat texte actuale de pe site-uri oficiale privind activitatea oamenilor politici români şi americani precum şi interviuri, articole şi editoriale din cotidiene româneşti şi americane publicate în intervalul 2004-2008.

preferinţe şi incompatibilităţi contextuale ale acestora asemănătoare sau diferite în cele două limbi.

IUBIRE şi DRAGOSTE sunt ambele traduse prin LOVE. Definiţiile din DEX pentru cuvintele româneşti sunt următoarele: IUBIRE „sentiment de dragoste pentru o persoană de sex opus; sentiment de afecţiune (şi admiraţie) pentru cineva sau ceva" şi DRAGOSTE „sentiment de afecţiune pentru cineva sau ceva; (spec.) sentiment de afecţiune pentru cineva de sex opus; iubire, amor." Observăm o suprapunere aproape deplină a celor două definiţii, singura diferenţă fiind poate completarea adăugată în paranteză la IUBIRE, *sentiment* care, pe lângă ideea de afecţiune, o include şi pe cea de admiraţie. LOVE este explicat în OED ca „an intense feeling of deep affection or fondness for a person or thing" (sentiment intens de afecţiune adâncă sau iubire pentru o persoană sau un lucru) şi în LLE ca "great liking, strong emotional interest" (simpatie deosebită, puternic interes emoţional). Definiţia din dicţionarul explicativ este aproape identică cu definiţiile celor două afecte din română, cele două diferenţe existente totuşi constând în sublinierea intensităţii sentimentului de afecţiune şi introducerea unui alt afect, „fondness". Prima diferenţă subliniază şi pentru engleză nivelul superior de intensitate al iubirii / dragostei faţă de afecţiune. A doua diferenţă însă, îngreunează cumva înţelegerea vorbitorului non-nativ, având în vedere că FONDNESS este tradus de DER prin IUBIRE, DRAGOSTE, dar din definiţiile din OED şi LLE rezultând că este sinonim (cel puţin lexicografic) cu AFFECTION. Astfel, FONDNESS este „affection or liking for something or somebody" (afecţiune pentru cineva sau ceva) în OED şi „the condition of being fond of someone or something; from adj. FOND = having an affection or liking; affectionate loving." (starea de a ţine la cineva sau ceva, de a simţi afecţiune la adresa cuiva sau pentru ceva) în LLE.

În acelaşi context trebuie menţionat şi faptul că LOVE mai apare în DRE ca traducere a unui alt afect, ADORAŢIE, deşi există şi ADORATION. Astfel, ADORAŢIE este definit ca provenind de la verbul A ADORA „a iubi în cel mai înalt grad, fără limită, a avea un cult pentru cineva sau ceva". Înţelegem de aici că ADORAŢIA este un afect superior în intensitate IUBIRII (traducerea corespunzătoare lui LOVE) şi că se subînţeleg şi alte afecte care conduc la ideea de „cult". Pe de altă parte, în dreptul cuvântului ADORATION în LLE scrie „deep love and respect" (dragoste adâncă şi respect), ceea ce corespunde definiţiei din DEX şi în privinţa intensităţii şi în privinţa combinaţiei cu alte afecte. În OED, însă, ADORATION este definit drept „deep affection" (afecţiune adâncă), ceea ce menţine ideea de intensitate dar pune semnul egalităţii între LOVE şi ADORATION. Concluzia ar fi că traducerea din DRE a lui ADORAŢIE prin LOVE este conformă cu definiţiile lui ADORATION şi LOVE din OED, însă nu şi cu definiţia din DEX a lui ADORAŢIE, definiţie confirmată de LLE.

În ceea ce priveşte contextele în care apar afectele de mai sus, analiza a evidenţiat următoarele:

- dragoste apare în contextul *a face ceva cu dragoste (a evolua / a se gândi / a mulţumi, a spune, a construi / a asigura),* în niciunul dintre acestea nefiind obişnuită înlocuirea cu iubire sau cu adoraţie, deşi teoretic şi din punct de vedere al definiţiei ar fi posibil;
- apar construcţiile *semn de dragoste* şi *sentiment de dragoste,* în care, de asemenea, este posibilă înlocuirea cu iubire sau adoraţie;
- remarcăm contextul specific *dragoste filială*, cu adjectivul *filial* ce nu se mai combină cu niciunul dintre celelalte *afecte*;
- love este însoţit de acelaşi tip de verbe: *to shine with* (a străluci cu) / *to thank for* (a mulţumi pentru) / *to welcome with* (a întâmpina cu) / *to send* (a trimite) / *to give* (a da) / *to persist* (a rezista), etc. în contexte în care, la fel, înlocuirea cu fondness sau adoration ar fi forţată, dar traducerea în română ar fi posibilă atât cu dragoste, cât şi cu iubire;
- love mai apare şi în expresii: *to fall in love with one's country* (a se îndrăgosti de ţara cuiva) / *love of one's life* (dragostea vieţii cuiva) / *love affair with the press* (relaţie amoroasă cu presa);
- fondness este folosit într-un singur context, nespecific şi neaşteptat, având în vedere că nu se referă la o persoană, dar corespunzător definiţiei, de vreme ce actanţial[8] se precizează faptul că poate fi legat de o persoană sau un lucru: „fondness for hot peppers" (atracţia / preferinţa faţă de ardeii iuţi), caz în care ar fi imposibil de tradus ca dragoste sau afecţiune;
- adoration este folosit o singură dată, într-un context nespecific, în fraza „He savours... the applause and adoration that come with being a political star." (El se bucură de... aplauzele şi adoraţia ce rezultă din statutul de vedetă a lumii politice.) unde ar putea fi înlocuit de love sau fondness şi tradus oricum: dragoste, iubire, adoraţie, afecţiune.

PASIUNE şi PATIMĂ sunt traduse prin PASSION. Definiţia din DEX a lui PASIUNE este „dragoste puternică faţă de o persoană (de sex opus)", iar a lui PATIMĂ este „sentiment puternic şi violent care copleşeşte pe om, întunecându-i adesea dreapta judecată; pasiune, iubire excesivă pentru ceva". Observăm că deşi PATIMĂ este socotit sinonim al lui PASIUNE, definiţia sa lexicografică este mult mai complexă, caracterizând afectul drept un „sentiment puternic şi violent" şi dându-i o conotaţie negativă prin menţiunea „întunecându-i adesea dreapta judecată". Putem astfel eventual socoti PATIMĂ un afect mai intens decât PASIUNE.

[8] Definiţie actanţială: se consideră că A_1 este cel care săvârşeşte acţiunea (agentul sau cel care simte un anumit afect) şi A_2 persoana sau lucrul faţă de care, în legătură cu care, sau din cauza căruia apare acest afect la A_1.

Primul sens al lui PASSION, pe de altă parte, este definit în OED ca „strong, barely controllable emotion" (emoţie puternică, cu greu controlabilă), ceea ce corespunde întrucâtva definiţiei lui PATIMĂ, iar în LLE ca „great emotion and love, often sexual" (emoţie şi dragoste puternice, adesea sexuale), ceea ce are legatură mai ales cu definiţia lui PASIUNE, dar şi cu sensul al treilea al lui PASSION din OED „intense sexual love". Concluzia parţială ce s-ar putea desprinde de aici ar fi că PASSION acoperă şi înţelesul lui PASIUNE şi pe cel al lui PATIMĂ, rămânând de văzut în ce măsură acelaşi lucru este valabil şi cu folosirea lor contextuală.

În plus, remarcăm faptul că în DER PASSION este tradus ca PASIUNE, dar există şi INFATUATION, tradus ca „PASIUNE nebună". INFATUATION nu este prins în rândul afectelor din LLE. În OED este definit drept „intense, usually transitory, fondness or admiration" (afecţiune sau admiraţie intensă, de obicei trecătoare). Interesant este faptul că nu se face nicio analogie cu PASSION, deşi există referirea la intensitate şi la durata scurtă de manifestare caracteristice *emoţiei* prin care se defineşte acest afect. Nu se evidenţiază deci nicio trăsătură caracteristică din care să reiasă intensitatea superioară a lui INFATUATION faţă de PASSION şi nici vreuna care să dovedească apropierea de definiţia lui PATIMĂ pe care ar sugera-o traducerea „pasiune nebună". Propunem, prin urmare, traducerea lui INFATUATION prin PASIUNE, rămânând de văzut din contextele în care apar măsura în care INFATUATION şi PASSION pot fi considerate sinonime.

Având în vedere contextele studiate putem spune următoarele:

- verbele cu care se folosesc pasiune şi passion sunt asemănătoare: *a avea, a fi, a recunoaşte, to talk about something with* (a vorbi despre ceva cu), *to prove* (a dovedi), *to feel* (a simţi), dar observăm că în contextele analizate pasiune este utilizat cu conotaţii negative, în timp ce passion are un înţeles pozitiv; de fapt, în niciunul dintre textele avute în vedere, pasiune sau passion nu este folosit cu sensul de „iubire puternică", ci în română este sensul al 4-lea din DEX: „tendinţă puternică şi nestăpânită însoţită de o preocupare excesivă şi obsedantă pentru satisfacerea unor dorinţe (reprobabile)", iar în engleză este tot sensul al 4-lea din OED: „strong enthusiasm" (entuzism puternic);
- în aceste contexte, în mod clar passion nu ar putea fi înlocuit cu infatuation căruia îi lipseşte acest sens;
- în ceea ce priveşte patimă, afectul apare folosit o singură dată în textele avute în vedere, în expresia *a stârni patimi*, context în care patimă poate fi înlocuit cu pasiune, folosit după cum s-a arătat mai sus, la fel cum în toate contextele în care apare pasiune, acesta ar putea fi înlocuit cu patimă, demonstrând încă o dată că dincolo de eventualele diferenţe de intensitate cele două afecte sunt sinonime.

DUŞMĂNIE şi ANIMOZITATE sunt traduse prin ENMITY, deşi există şi ANIMOSITY. În DEX, definiţia lui DUŞMĂNIE este „sentiment de ură faţă de cineva sau ceva" şi a lui ANIMOZITATE „atitudine ostilă faţă de

cineva". Remarcăm încă de la o primă vedere diferențele dintre cele două afecte: unul este *sentiment*, celălalt *atitudine*, unul este caracterizat printr-un alt afect, URĂ, celălalt este caracterizat numai prin „ostilitate" şi, din punct de vedere actanțial, unul are A_2 animat uman sau inanimat, în timp ce la celălalt A_2 este doar animat. În mod normal, deci, DUŞMĂNIE ar trebui să fie asociat cu URĂ la o eventuală traducere într-o altă limbă. Definiția lui ENMITY din LLE, „the active hatred of an enemy" (ura activă a unui duşman) păstrează asocierea cu URĂ din română, adăugând însă ideea de manifestare exterioară inexistentă în română. Definiția din OED este mai ambiguă, considerându-se că ENMITY are două sensuri: „1. the state of being an nemy; 2. a feeling of hostility" (1. starea de a fi duşman; 2. sentiment de ostilitate). Dacă luăm în considerare numai al doilea sens, se explică asocierea dintre ANIMOZITATE din română şi ENMITY din engleză, chiar dacă unul este caracterizat ca *atitudine* şi celălalt ca *sentiment*.

În acelaşi timp, ANIMOSITY este definit în LLE ca „powerful and often active hatred" (ură puternică şi adesea activă), ce se apropie într-o oarecare măsură de ENMITY, dar, în mod surprinzător, aducând ceva în plus: ANIMOSITY este nu numai o „ură" manifestată în exterior, ci şi „puternică", chiar dacă nu se menționează şi față de cine este îndreptată. În OED este definit ca „a spirit or feeling of strong hostility" (spirit sau sentiment de ostilitate puternică). Remarcăm faptul că se păstrează ideea de intensitate superioară față de ENMITY, dar şi faptul că altfel se suprapune perfect pe sensul al doilea al lui ENMITY.

Considerăm, prin urmare, potrivită traducerea lui ANIMOZITATE prin ENMITY, caracterizând, conform definiției, ANIMOSITY ca fiind un afect superior pe scala intensității. Pe de altă parte DUŞMĂNIE ar trebui mai degrabă tradus prin HATE / HATRED, dată fiind diferența dintre „ură" şi „ostilitate" prezente în definiții.

În textele analizate, şi în română şi în engleză, enmity nu este folosit deloc, nici duşmănie, iar animosity şi animozitate sunt destul de puțin folosite, în contexte asemănătoare, după verbe ca *a exista* sau *to reflect* (a reflecta). În plus, remarcăm faptul că animosity poate fi însoțit de verbul *to have* (a avea), combinație imposibilă în română.

În DEX, BUCURIE este definit drept „sentiment de mulțumire vie, de satisfacție sufletească". Reținem din această definiție în primul rând catalogarea ca *sentiment*, apoi asocierea cu alte două afecte, „mulțumire" şi „satisfacție", probabil intensitatea superioară sugerată de adjectivul „vie" şi menționarea lui „sufletească", ca fiind opusă lui „fizică", arătând o posibilă cauză a afectului. VESELIE este definit ca „stare de bună dispoziție, de voioşie". Observăm că pe lângă clasificarea ca *stare*, diferită de cea a lui BUCURIE, nimic din cele două definiții nu se suprapune, nici măcar afectele

cu care sunt asociate. În LLE, definiția lui JOY este „great happiness" (mare fericire), trecându-se astfel de BUCURIE din română ca grad de intensitate şi chiar şi de FERICIRE dacă facem traducerea cuvânt cu cuvânt. Trebuie menționat că FERICIRE în DEX este „stare de mulțumire sufletească intensă şi deplină" iar HAPPINESS în LLE şi OED este „the state of being happy, from adj. HAPPY = feeling, showing, or causing pleasure or satisfaction" (starea de a fi fericit, de la adj. FERICIT = simțind, arătând sau aducând plăcere sau satisfacție). Remarcăm în primul rând că definiția din română este mai clară şi că, în mod evident, aceasta arată relația de hiperonimie dintre FERICIRE şi BUCURIE sau VESELIE. De la VESELIE reținem ideea de *stare,* prezentă şi la FERICIRE şi la HAPPINESS, iar de la BUCURIE ideea de „mulțumire / satisfacție sufletească intensă / vie", cu deosebirea, însă, că FERICIRE are ceva în plus: este „deplină". Cu alte cuvinte, JOY din engleză ar fi superior şi lui BUCURIE şi lui VESELIE.

În acelaşi timp, definiția din OED a lui JOY este „a vivid emotion of pleasure, extreme gladness" (emoție vie de plăcere, bucurie extremă), ceea ce dincolo de clasificarea ca *emoție*, arată încă o dată superioritatea ca grad de intensitate a lui JOY față de BUCURIE. De altfel, în engleză, corespondentul exact al lui BUCURIE ar fi GLADNESS, provenit de la adjectivul GLAD (bucuros). În acest caz, deci, observăm că traducerea nu este corespunzătoare şi că, mai mult, dacă pentru BUCURIE s-ar găsi traducerea GLADNESS sau pentru VESELIE, CHEERFULNESS (de la adjectivul CHEERFUL = vesel), invers, din engleză în română, corespondența este dificil de făcut, din română lipsind un afect care să exprime sintetic sensul lui JOY din engleză.

Tot aici trebuie specificat că JOYFULNESS şi CHEERFULNESS din engleză sunt traduse în română ca VESELIE. În OED, JOYFULNESS este „the state of being joyful, from adj. JOYFUL = very happy" (starea de a fi foarte fericit, de la adjectivul JOYFUL = foarte fericit), deci este *stare* ca şi VESELIE, iar JOYFUL este „feeling, causing, or indicating joy" (a simți, aduce, sau arăta o mare fericire), ceea ce încă o dată este mult mai mult din punctul de vedere al intensității față de VESELIE.

În LLE, CHEERFULNESS este definit pur şi simplu ca „happiness" (fericire), iar în OED este definit numai prin adjectivul de proveniență CHEERFUL „noticeably happy" (în mod evident fericit). Prin urmare, şi în cazul acestui afect asocierea se face cu FERICIRE, nu cu VESELIE aşa cum este traducerea în DER. Propunem, deci ca gradare din punctul de vedere al intensității să se pună semnul egalității între CHEERFULNESS şi HAPPINESS, iar JOYFULNESS să se considere casetă goală în română, fiind intraductibil printr-un singur cuvânt.

În textele analizate nu am întâlnit decât BUCURIE, JOY şi VESELIE. Din studierea lor au rezultat următoarele:

- contextele în care apar bucurie sau veselie sunt de genul *a face ceva + cu / de* + bucurie, compatibile cu orice alt afect caracterizat ca fiind pozitiv: *a petrece cu bucurie, a-i creşte inima de bucurie*; *prilej de / motiv de* bucurie;
- joy apare în contexte similare: după verbe ca *to sense* (a simți)*, to give* (a da / a aduce)*, to embrace* (a îmbrățișa); substantiv + of + joy: „story of joy" (poveste a bucuriei);
- în plus, joy apare precedat de adjective care arată o intensitate foarte mare: *huge* (uriaşă), *great* (mare), ducând exprimarea la superlativ având în vedere gradul de intensitate mare implicit al lui joy.

Concluzia ce rezultă în urma studierii acestor câteva cazuri în care corepondența dintre termeni similari ai celor două limbi nu este de 1:1 este următoarea: pentru o bună înțelegere şi pentru o bună folosire a limbii engleze, mai ales în vederea stăpânirii termenilor abstracți ai limbii, este esențială urmărirea în paralel a definițiilor din dicționarele monolingve cu cele din dicționarele bilingve. Numai în acest mod se poate asigura o cunoaştere avansată a vocabularului limbii engleze şi, de fapt, a vocabularului oricărei limbi străine.

Referințe bibliografice

Bidu-Vrănceanu, Angela (coord.), *Lexic comun, lexic specializat,* Bucureşti, Editura Universității din Bucureşti, 2000.

Bidu-Vrănceanu Angela, Forăscu Narcisa, *Limba română contemporană. Lexic,* Bucureşti, Editura Humanitas Educațional, 2005.

Van Peteghem, M., *Attributs nominaux à substantif noyau abstrait,* în N. Flaux, M. Glatigny, D. Samair, *Les Noms Abstraits. Histoire et Théoriés*, Actes du Colloque de Dunkerque – 1992, Villeneuve d'Ascq, Presses Universitaires du Septentrion 1992.

Dicționarul Explicativ al Limbii Române, Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan", Univers Enciclopedic, Bucureşti, 1998.

The Oxford English Reference Dictionary, Oxford University Press, Oxford, 1996.

Longman Lexicon of Contemporary English, Tom McArthur, Longman, Essex, 1991.

Dicționar Englez-Român, Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti", Univers Enciclopedic, Bucureşti, 2004.

Dicționar Român – Englez, Andrei Bantaş, Bucureşti, Teora, 1997.

VALORI EMPATETICE – UN STUDIU CU MARINARI MILITARI

VALEURS EMPATHETIQUES – UNE ETUDE AVEC DES MARINS MILITAIRES

Dr. Carmen-Luminița COJOCARU*
Academia Navală "Mircea cel Bătrân", Constanța

Prima secvență a studiului despre valori empatetice este centrată pe definirea a două modalități ale empatiei de care ne-am ocupat: empatia emoțională, investigată cu Chestionarul Mehrabian – Epstein (MEE) şi, respectiv, empatia cognitivă, investigată cu testul Dymond, oprindu-ne asupra facturii diferite a scorurilor de empatie emoțională şi, respectiv, de empatie cognitivă (proiectivă).

La première séquence de l'étude concernant les valeurs empathiques est centrée sur les deux modalités de l'empathie dont nous nous sommes occupé, quant à leur conceptualisation : l'empathie émotionnelle (investiguée à l'aide du Questionnaire Méhrabian – Epstein – MEE) et, respectivement, l'empathie cognitive (investiguée à l'aide du test Dymond), en s'arrêtant sur la structure différente du score de l'empathie émotionnelle et de celui d'empathie cognitive (prédictive).

Cuvinte cheie: empatie emoțională, empatie cognitivă (proiectivă), sinergie intelect-afect, atitudine afectivă, personalitate militară (marinărească)

Mots-clé: *l'empathie émotionnelle, empathie cognitive (prédictive), consonance intellect-réaction émotive, attitude affective, personnalité militaire (marinière)*

Empatie emoțională (MEE)

Cercetările în acest domeniu au arătat că între cele două modalități de bază ale empatiei nu sunt întotdeauna prezente corelații numeroase şi ridicate. Evident, factura lor este sensibil diferită. Una are ca principal atribut de definiție implicarea în situație până la identificare (emoțională), prin transpunere participativă (trăire afectivă) „în cadrul de referință al celuilalt"

* e-mail: *malina_coj@yahoo.com*

(C. Rogers), fiind o cunoaştere fondată pe un cuantum de elemente imaginativ-afective şi expresive „măsurabile" şi, deci, pe o comunicare prin co-simţire *ca şi cum.* Cealaltă are ca atribut de definiţie o detaşare raţională anumită întemeiată pe o sumară sau largă cunoaştere a unui set consistent de elemente *situaţionale* (informaţii reale despre celălalt), deci o dublă implicare, afectivă şi intenţională (raţională), în bună cunoştinţă de cauză şi cu posibilitatea emiterii unor predicţii prin detaşarea de elementele contingente şi neesenţiale ale relaţiei de comunicare. Cât de puternică afectiv este implicarea emoţională sau „identificarea afectivă", în prima ipostază, şi cât de autocontrolată şi „distanţată" este implicarea cognitivă, în cea de a doua ipostază, nu s-a calculat cu suficientă "precizie" (*sic !*), însă aceste variante de empatizare pot fi realmente înţelese şi pe criterii calitative, pe temeiuri experienţiale îndestulătoare pentru a avea conştiinţa şi garanţia că sunt două atitudini/aptitudini certamente distincte. Ba, mai mult, ele ar putea figura ca posibili „poli" ai unui continuum afectiv-cognitiv. Din acest punct de vedere, ni se pare suficient de grăitor felul în care a procedat într-o încercare izbutită de a găsi aptitudinea cea mai specific diferenţiatoare şi definitorie a psihoterapeutului în raport cu cea a partenerului de relaţie profesional-clinică, numit pacientul, anume *predictivitatea empatică*[9].

În anumite îndeletniciri, empatia emoţională constituie o disponibilitate aparte a competenţei profesionale (de exemplu, în psihoterapie, în psihiatrie – profesori şi/sau studenţi, deopotrivă, în activitatea didactică şi în consiliere[10], în creaţia artistică şi arta actorului[11], în special, în activitatea de conducere şi diplomatică etc.). Ca disponibilitate de speţă aptitudinală/ atitudinală, ea manifestă diverse grade de intensitate, acestea ţinând de funcţionarea unei „reguli" a *optimum*-ului *afectiv* în cadrul mai larg al reactivităţii adaptative. Aceasta vrea să spună că, principial, implicarea emoţională într-o situaţie (relaţie), pentru a fi efectiv utilă, nu ar trebui să aibă intensitatea nici mai mare, nici mai mică decât se cere, potrivit cu trei condiţii-cadru: exigenţele situaţiei, posibilităţile atitudinal-aptitudinale ale subiectului şi co-simţirea (co-participarea) implicită sau explicită a celuilalt.

Empatia emoţională ne apare, aşadar, ca având o triplă caracteristică psihologică: aptitudinală, atitudinală şi personologică, iar în această accepţiune ea poate fi identificată, cu "vocaţia" ei de a asigura un spor de cunoaştere (în speţă, de intercunoaştere), la mai toate profesiile; în consecinţă,

---

[9] Odette Gîrlaşu Dimitriu, *Empatia în psihoterapie*, Bucureşti, Editura Victor, 2004, pp. 88-173.

[10] Rodica Buruian, *Competenţa consilială şi elemente de profil personologic al consilierului şcolar*, Teză doctorat, Universitatea Bucureşti, 2000, pp. 85; 145-147.

[11] S. Marcus, *Empatia, cercetări experimentale*, Editura Academiei, Bucureşti, 1971, pp.143-162; Gh. Neacşu, *Transpunere şi expresivitatea artistică*, Editura Academiei Române, Bucureşti, 1971, pp. 63-69.

şi în profesiunile militare, cu avertismentul că ei trebuie să i se determine totdeauna notele specifice cele mai relevante.

Spre această "ţintă" mergând, încercăm să surprindem notele caracteristice ale empatiei emoţionale la marinari. Aceasta este invocată frecvent în calitate de constituent al inteligenţei emoţionale. Abordarea ei în contextul acestei lucrări s-ar justifica, la modul general, măcar prin faptul că proiectul nostru de investigaţie nu putea face abstracţie de manifestarea celeilalte modalităţi de empatie – cea cognitivă sau predictivă, ca "vocaţie" a formării personalităţii militare.

Primele rezultate de cercetare se concretizează în scorurile medii de empatie emoţională în funcţie de vârsta subiecţilor studenţi (experienţa profesională formativă), şi rolul particular al agenţilor de bază ai procesului formativ, respectiv studenţii şi ofiţerii-profesori, precum şi manifestarea acestei trăsături sau funcţii la alte categorii profesionale.

Tabel nr. 1

Scoruri medii de empatie emoţională

Loturi	Studenţi marinari (N=80)		din care:				Ofiţeri (N=40)	
			Studenţi debut. (N=40)		Studenţi mari (N=40)			
	M	σ	M	σ	M	σ	M	σ
MEDII	43,00	28,3	47,00	31,72	39,00	24,10	40,10	23,3

Din acest tabel (partea a doua este "prinsă" în tabelul nr. 2), vedem, pentru început, că studenţii din anii de debut (I şi II) au cea mai mare medie de empatie emoţională (47,00), minimal semnificativ mai înaltă decât media colegilor lor din anii mari sau a ofiţerilor, ceea ce este totuna cu a spune că, sub raportul disponibilităţii de a se "monta" sau implica în situaţiile de viaţă, ei prezintă un nivel perfect comparabil cu cel al multor grupuri de aceeaşi vârstă şi de acelaşi grad de instruire. În acelaşi timp, lor le este propriu şi cel mai mare evantai al dispersiei în jurul mediei (abaterea standard de 31,72). Mai departe, chiar dacă loturile ar fi relativ restrânse numeric, fără a intenţiona să avansăm o observaţie generalizatoare, credem că s-ar putea surprinde o tendinţă posibilă de "reducere" a intensităţii angajării emoţionale pe parcursul anilor de studiu în Şcoala de marină (căci, altfel, am putea considera, printr-un acord forţat de tiparul judecăţii prin deducţie simplă, că rezultatele sunt pur întâmplătoare). Ne întemeiem credinţa în verosimilitatea rezultatelor obţinute nu atât pe „micimea" semnificaţiei diferenţelor dintre medii, cât pe faptul că, între studenţii mari şi ofiţeri, aceeaşi semnificaţie este absentă. Cu alte cuvinte, mai verosimilă apare o scădere, cu timpul, a

dispoziției de angajare emoțională în situații de viață pentru debutanți, măcar datorită reducerii prilejurilor de interacțiune afectivă în viața militară comparativ cu viața civilă. Rațional vorbind, faptul apare ca foarte probabil, de unde şi deducția plauzibilă că scorul mediu al sublotului de studenți mari este expresia unui „recul" sau baraj perfect vizibil şi că scorul mediu al lotului de ofițeri apare ca o treaptă de scădere minimă a empatiei emoționale ca efect al privării relative de împrejurările afectogene oferite în mod curent de viața civilă. În măsura în care efectul remarcat este suficient de adevărat, ar trebui, în final, să punem în consonanță şi cu alte efecte similare remarcate în analiza primară de până acum, concomitent cu efecte de aceeaşi factură la nivelul analizei primare a altor dimensiuni ale personalității studentului marinar. „Localizarea" sau identitatea probabilă a acestui fenomen ar trebui pusă în legătură, de exemplu, cu accentuarea autocontrolului emoțional la nivelul trăsăturilor-factori de personalitate remarcate. Însă, în acelaşi timp, e nevoie să ținem seama de faptul remarcat de către o certă autoritate în domeniu, S. Marcus (1997), anume că identificarea empatică (în special prin componenta afectivă) nu este obligatoriu a se petrece la o tensiune foarte înaltă, ea fiind *optimă* cu condiția unui nivel mediu.

În direcția identificării unor elemente de specific al structurii şi reactivității personalității militare (aici: marinăreşti) are o neîndoielnică însemnătate, întâi de toate, încadrarea reactivității empatic emoționale a subiecților noştri în categoriile sau clasele de nivel mediu şi bun (de empatie emoțională), ca atare, iar apoi compararea unor categorii de scoruri obținute de noi cu scoruri ale altor subiecți, alte cercetări (tabelul nr. 2).

Tabelul nr. 2

Distribuția subiecților pe 5 clase/niveluri

Loturi / Clase	Studenți marinari (N=80)	din care:		Ofițeri (N=40)
		Studenți debut. (N=40)	Studenți mari (N=40)	
F. bun empatic	0	0	0	0
Bun empatic	18 (22,5%)	12 (30,00%)	6 (15,00%)	5 (12,50%)
Mediu empatic	35 (43,75%)	18 (45,00%)	17 (42,50%)	19 (47,50%)
Slab empatic	27 (33,75%)	10 (25,00)	17 (42,50%)	16 (40,00%)
Neempatic	0	0	0	0

Tabloul rezultatelor privitoare la empatia emoţională a subiecţilor marinari, luată în sine, prezintă următoarele caracteristici generale:

- nici un subiect nu figurează în categoriile de răspuns (niveluri) extreme, respectiv, foarte bun empatic şi neempatic;
- rezultatele se distribuie procentual între categoriile de răspuns mijlocii astfel: studenţii, în ansamblu (N=80) se încadrează majoritar în nivelul *mediu* (43,75%) şi câte o treime sau un sfert în nivelurile *slab empatic* (33,75%) şi, respectiv, *bun empatic* (22,50%);
- distribuţia fiecăruia din cele două subloturi de studenţi-marinari – debutanţi şi mari (câte 40 subiecţi), nu este pregnant asemănătoare una cu cealaltă: studenţii din anii mici se repartizează 25,00% în categoria-nivel *slab empatic,* 45,00% în categoria-nivel *mediu empatic* şi 30,00% în categoria-nivel *bun empatic,* în vreme ce studenţii mari, 42,50% în categoria-nivel *mediu empatic* ca şi în categoria-nivel *slab empatic*; în fine, ofiţerii se încadrează în cele trei categorii-nivel în ordinea 40,00%, 47,50% şi, respectiv, 12,50%.

Din perspectiva acestui fel de analiză, observaţia făcută mai sus cu prilejul comparării mediilor loturilor, dobândeşte un nou punct de sprijin: dacă distribuţia lotului nostru de referinţă – ofiţerii – ar putea fi socotită un model, şi anume unul care este cel mai probabil, atunci va trebui să acordăm un credit serios traiectoriei pe care o urmează modificarea intensităţii empatiei emoţionale la studenţi după intrarea în facultatea de marină şi până la posibilul statut de ofiţer: de la o predominanţă certă a subiecţilor mediu şi bun empatici în momentul accesului în Facultatea de marină (18 + 12 = 30, adică 75,00%), prin imaginea unei scăderi a acestei proporţii până la 57,50% către terminarea facultăţii (deci o descreştere pe seama augmentării numărului de slab empatici) către imaginea-ţintă prezentată de ofiţeri (60,00% medii şi medii-bun empatici) cu diminuarea „severă" a numărului de buni empatici la 12,50% şi creşterea simultan a celor slab empatici la 40,00%, pare a avea loc un proces de „cerebralizare" a aprecierii empatice (!).

Există suficientă plauzibilitate în această interpretare a rezultatelor pentru ca să o reţinem ca indiciu – fie şi numai ipotetic – al unor stări de lucruri asupra cărora s-ar putea dovedi oportun interesul unei cercetări special concepute. Ne mai rămâne să vedem cum se prezintă acelaşi tablou comparativ cu rezultatele altor categorii de subiecţi (a se vedea tabelul nr. 3).

Tabelul nr. 3

Date comparative din varii cercetări %

Loturi \ Niveluri		Foarte bun empatic	Bun empatic	Mediu empatic	Slab empatic	Neempatic	MEDIA
Loturi S. Marcus *	**Profesori arte * (N=98)**	1,0	18,4	50,00	36,6	0	46,1
	Educatori * (N=20)	5,0	25,0	35,0	35,0	0	47,4
	Funcționari * (N=33)	0	3,0	39,0	57,6	0	31,5
	Medici pediatri * (N=10)	1,6	40,0	50,0	10,0	0	51,0
	Studenți pediatrie * (N=60)	0	16,7	53,4	28,3	0	44,1
Loturi Odette Gârlașu **	**Psihoterapeuți ** (N=20)**	0	25,0	60,0	15,0	0	51,8
	Pacienți ** (N=100)	0	16,0	49,0	33,0	2,0	40,0
Loturi proprii ***	**Studenți debutanți *** (N=40)**	0	30,0	45,0	25,0	0	47,0
	Studenți mari * (N=40)**	0	15,0	42,5	42,5	0	39,0
	Ofițeri marinari * (N=40)**	0	12,5	47,5	40,0	0	40,1

Notă: Am extras selectiv date dintr-un tablou alcătuit de S. Marcus (*) (1997, p. 97), Odette Gîrlaşu Dimitriu (**) (2004, p. 94) la care am adăugat date din cercetarea noastră (***)

Să luăm în considerație respectivele distribuții într-o ordine bazată pe criteriul ipotetic al necesității (mai ales profesionale) de a deține o capacitate empatică emoțională mai ridicată ca modalitate indubitabilă de a completa cunoaşterea celuilalt. Pe primul loc s-ar afla medicii pediatri (cu 90% încadrați în categoriile bun şi mediu empatic), urmați de psihoterapeuți (85%), de studenți marinari debutanți (75%) şi de studenți la pediatrie (71,7%).

Celelalte categorii de subiecți între care educatori, profesori în arte, pacienți obişnuiți etc. prezintă proporții ale subiecților integrabili la categoriile-niveluri de empatie emoțională mediu şi bun empatic între 55% şi 69,4%, alături de care putem plasa şi ofițerii marinari şi studenții marinari din anii terminali, cu proporțiile lor de 60,0% şi, respectiv, 57,5%. Se deduce că singurele loturi care integrează subgrupe de subiecți slab empatici în proporțiile cele mai ridicate sunt cele de marinari mai înainte citate (40,0% şi, respectiv, 42,5%).

În plus, ceea ce s-ar putea înțelege, prin cea mai simplă deducție, excepție făcând pacienții şi funcționarii, loturile de marinari au cele mai joase

medii de empatie emoțională, plasate, totuşi, la limită în registrul „*mediu plus*" între loturi „selecționate".

Fenomenul apare ca perfect verosimil. Problema noastră este aceea de a vedea în ce fel factura şi nivelul inteligenței emoționale – subiectul de bază al lucrării noastre – influențează acest rezultat şi, poate, mai larg, în ce va consta înrâurirea pe care acest rezultat o poate avea asupra micro-profilului psihologic de personalitate marinărească. Până acolo, însă, mai avem de examinat cealaltă modalitate de empatie inclusă în cercetarea noastră, anume *empatia cognitivă* sau *predictivă.*

Sinteză cu privire la empatia emoțională

Investigată cu ajutorul testului consacrat MEE, această speță de empatie este pusă în evidență la studenți şi ofițeri marinari cu intensitatea proprie celor mai largi categorii de subiecți. Ea apare deci, ca o capacitate comună de a întregi cunoaşterea altuia, alături de empatia cognitivă, de exemplu, aducând certitudinea subiectivă realizată prin mecanismul generic al identificării afective sau, mai exact, al transpoziției în cadrul de referință al celuilalt, sugestiv denumit de C. Rogers "ca şi cum". Conceptul care o consfințeşte nu face trimitere la o stare „pură" de emotivitate spontană, independentă de corelatul rațional. Potrivit acestui raport de *sinergie intelect-*afect, vom înțelege că empatia emoțională nu se realizează niciodată ca predominare absolută a sensibilității emoționale asupra lucidității gândirii, ea se va încadra întotdeauna ca latură necesară a mecanismului intercunoaşterii. Există îndeletniciri umane care fac posibilă şi necesară implicarea empatiei emoționale în cunoaştere ca act de participare (identificare) afectivă de ridicată intensitate, însă acest fapt nu se probează în cazul profesiilor militare. În conexiunea legică a empatiei emoționale cu judecata critică proprie gândirii logice, ea va ajunge să se structureze ca efect de convertire treptată şi constantă a influențelor cognitive într-o raționalizare a afectului care o va înfățişa la un moment dat, prin experiență, ca atitudine afectivă. Din aceste puncte de vedere, subiecții marinari se prezintă ca un model insolit într-o populație obişnuită.

EMPATIA COGNITIVĂ

Premise

Includerea testului „Dymond" în modelul experimental, cu subiecți marinari, are, după convingerea noastră, o rațiune aproape subînțeleasă: suntem în fața unei specialități militare cu caracter aparte, decurgând din exigențele selecției la admitere privitoare la potențialul intelectual, din tipul complex de solicitări formative, din tipul special de interrelații în condiții excepționale (uneori de limită: crize socio-politice sau evenimente stihinice ale naturii). Toate aceste condiționări ale formării socio-profesionale sunt integral conştientizate în procesul didactic ca şi în cel practic, ceea ce instituie gradual restructurări şi ordini ierarhice cu o certă flexibilitate logică şi

motivaţional-afectivă. Calităţile intelective, motivaţional-afective şi moral-volitive ale viitorului marinar cu înaltă competenţă socio-profesională, recunoscută şi prin observarea empirică sunt *cutezanţa, situarea pe risc, inventivitatea, conştiinţa propriei valori* şi a limitelor personale, *cooperarea, conştiinciozitatea, coeficientul înalt de avertizare socială, sentimentul datoriei* (uneori până la suprema jertfă) etc.

Competenţa marinărească nu se mai satisface cu o calificare rezumabilă la abilităţi şi capacităţi cognitive care, probabil, s-ar putea extrapola la nivelul profilului personologic, ci aici trec cu certitudine în primul plan şi calităţile reactivităţii emoţionale şi cele motivaţional-volitive. Până în cele din urmă, profilul personologic al marinarului reclamă cu necesitate o cristalizare sub semnul vocaţionalului. Una – dacă nu cea cardinală – dintre astfel de calităţi este – trebuie să fie – cea privitoare la subtilitatea psihică, în primul rând cea intelectivă, cu funcţia ei constructivă, "arhitecturală", structurantă (J. Piaget).

Între aspectele vocaţionale de prim plan se înscrie cu siguranţă şi reactivitatea emoţională care nu-şi poate aroga atingerea scopurilor activităţii (uneori cu caracterul lor neobişnuit) decât într-o netăgăduită unitate (corelaţie) sub "jurisdicţia" inteligenţei. Iată, deci "motivul", acum integral declarat al investigării şi a capacităţii empatice cognitive la marinari.

Prin ipoteza iniţială, referitor la această tematică, noi am prezumat existenţa unei capacităţi empatice cognitive ca un atribut de specificare inalienabil sub-grupurilor dedicate profesional formării de competenţe (vezi psihiatrii, psihoterapeuţii, consilierii, profesorii, artiştii, conducătorii etc.), anume *predictivitatea empatică* – o aptitudine particulară, deci de anticipare în procesul formativ a căilor şi "ţintelor" celor mai probabile pentru maximizarea procesului socio-pedagogic. Să ne amintim că primul tip de empatie, anume cea emoţională (prezentată în subcapitolul imediat anterior) nu a adus nici un argument satisfăcător pentru a infera asupra specificului marinăresc al acestui prim tip de empatie (generală). Particularitatea celui de al doilea tip de empatie (cognitivă) de care tocmai ne ocupăm rezidă, fără îndoială în tipul de raporturi care se instituie la această categorie de profesionişti, în care distincţia e dată, într-o perspectivă globală, de efectele predominării factorului cognitiv (intelectiv) asupra celui emoţional. În orice caz, ca efect al acestui raport, e posibil să surprindem un construct (şi, evident, o reală structură funcţională, *sui generis*), în care factorul intern „cauzal" – cel cognitiv – poate introduce, în sfera afectivă o saturaţie intelectivă prin care trăirea emoţională "pură" se investeşte cu atributul de *atitudine* (*afectivă*).

Metoda la care am recurs, şi care în alte cercetări s-a probat a fi perfect adecvată, este dintre cele care modelează până aproape de identitate relaţia reală de intercunoaştere între doi subiecţi cu statuturi diferite – unul este

"expert" (curant, conducător, formator, modelator etc.), celălalt este "suportor" (pacient, condus, "elev", modelat etc.); justificările prezenţei lor într-o situaţie (relaţie) determinată sunt diferite din punctul de vedere al scopului personal, rolul dirigent revine primului, rolul "beneficiarului" revine secundului. Derularea relaţiei ca intercomunicare/interinfluenţare presupune cu necesitate acceptarea reciprocă, intercunoaşterea şi intercooperarea, primul determinat de împlinirea unei îndatoriri socio-profesionale, celălalt determinat de o trebuinţă majoră pentru care nu este calificat încă. În cercetări, uneori interesează ambii agenţi şi deci un dublu scop cu finalitate unică, însă; alteori interesează, cu precădere, unul dintre agenţii relaţiei fără însă, a neglija situaţia, finalitatea şi finalizarea ei la nivelul cărora sunt de identificat condiţii şi cauze ale rezolvării complete sau parţiale ale relaţiei.

De fapt, proba Dymond, în sine, nu rezolvă toate implicaţiile de mai sus, însă ea ţine seamă de o regulă de aur, metodologic vorbind, anume ea se focalizează predilect pe raporturile de intercunoaştere ale agenţilor relaţiei – condiţie fundamentală a succesului/efectivităţii acesteia din urmă. În acest sens, ni se pare justificat să vedem esenţialul din mecanismul relaţiei între agenţi, anume ipostazele interevaluării agenţilor, criteriile comune de interevaluare, natura specială a scorului de empatie cognitivă şi modalităţile de analiză reciprocă ale agenţilor în relaţii.

Ipostaze relaţionale şi scor de empatie cognitivă

A. Ipostazele.

În construcţia metodei, subiecţilor se dă posibilitatea să aprecieze intensitatea transpoziţiei în "cadrul de referinţă al celuilalt" (C. Rogers), pe o scală cu 5 trepte, (de la 1, care desemnează nivelul "slab empatic", la 5, care desemnează nivelul "bun empatic" (nivelurile intermediare fiind 2 – "mediu slab empatic", 3 – "mediu empatic", 4 – "mediu bun empatic"), potrivit cu două seturi de câte 6 criterii, respectiv *trăsături* "simple" (simpatie, cooperare, relaxare, generozitate, blândeţe şi decizie) şi *factori* (implicare, încredere, progres, relaţii adecvate, relaţii agreabile şi speranţă).

Indicele-scor de empatie cognitivă se obţine prin operarea cu cotele de apreciere a celuilalt în lumina criteriilor notate imediat mai sus şi în funcţie de o anumită cuplare a câte două din cele patru ipostaze ale situaţiei de judecare/evaluare:

- A: „*Eu despre mine*", caz în care se operează cu imaginea mea despre mine;
- B: „*Eu despre partenerul meu de relaţie*" – caz în care se operează tot cu o imagine care îmi aparţine mie, subiect, despre partenerul meu de relaţie, deci cu o imagine în care eu sunt şi autor şi intermediar;

- C: "*Cum cred eu că mă vede partenerul pe mine*" – caz în care se operează tot cu o imagine care îmi aparţine în calitate de autor, despre mine, dar intermediată de aceeaşi imagine, care, însă, este datorată partenerului meu;
- D: "*Cum cred eu că se vede partenerul pe sine*" – caz în care, auctorial, imaginea este tot a mea şi are ca "interfață" imaginea cea mai probabilă a partenerului meu despre sine.

Să reținem că primele două ipostaze ale imaginii de sine au ca fond propriu, de identitate, cunoaşterea mea despre mine şi/sau despre partener, iar celelalte două au ca fond de identitate o cunoaştere (reprezentare) intermediată de reprezentarea cea mai probabilă a partenerului fie despre mine, fie despre sine. De asemenea, să mai reținem faptul esențial că scorul de empatie cognitivă îşi autorizează gradul mai înalt de obiectivitate prin luarea în calcul a două raporturi între categoriile de imagini mai sus denominate; anume, se ia în calcul suma diferențelor de cotare între ipostaza *A* a subiectului analizat şi ipostaza *C* a partenerului real (*eu despre mine* vs. *imaginea partenerului despre el, intermediată de reprezentarea cea mai probabilă a mea despre el*). Nonconsonanțele dintre cele două imagini se sumează cu totalul diferențelor dintre ipostazele *B* şi *D* (*eu despre partener vs imaginea mea despre cum s-ar vedea partenerul pe sine*) – operații din care, prin ultimă sumare – a primului şi celui de al doilea rezultat – se obține *scorul de empatie cognitivă.* Odată obținut acest scor, analiza primară poate fi deschisă. Pe baza scorului aflat, urmează o serie de operații care vor conduce la încheieri mai mult sau mai puțin aşteptate şi care vor consfinți în mod particular anumite ipoteze şi obiective ale lucrării.

B. Scorurile de empatie cognitivă

Potrivit ghidului testului, clasele (nivelurile) scorurilor obținute cu subiecți marinari se raportează la un tablou de intervale cuprinzând treptele ierarhice de încadrare (vezi tabelul nr. 4 şi figura nr. 1 mai jos)

Tabelul nr. 4

Scoruri de empatie cognitivă

A. STUDENȚI DEBUTANȚI (VS. OFIȚERI)			
Modurile relației parteneriale	Scor	Abatere standard	Limite de răspuns
Trăsături – criterii	13,01	4,51	4 – 22
Factori – criterii	13,07	5,00	6 – 24

B. STUDENȚI MARI (VS. OFIȚERI)			
Trăsături – criterii	12,65	4,16	5 – 24
Factori – criterii	11,95	4,37	4 – 23
C. OFIȚERI (VS. STUDENȚI DEBUTANȚI)			
Trăsături – criterii	12,40	4,32	6 – 20
Factori – criterii	12,12	6,13	5 – 24
D. OFIȚERI (VS. STUDENȚI MARI)			
Trăsături – criterii	12,17	3,82	6 – 24
Factori – criterii	11,75	3,96	4 – 24

CLASE (niveluri)	**Intervale ierarhice**	
	de la...	până la...
1. BUN empatic	0	6
2. MEDIU-BUN empatic	7	9
3. MEDIU empatic	10	15
4. MEDIU-SLAB empatic	16	18
5. SLAB empatic	19	24

Fig. 1

Încadrarea subiecților marinari – studenți şi ofițeri în clasele ierarhice de răspuns ne vorbeşte despre o situare a cotientului lor de empatie cognitivă, în jurul treptei mijlocii a cărei valoare numerică este de 12,50 puncte. Față de acest reper, constatăm o plasare a studenților debutanți, în ambele modalități de analiză – *descriptivă* adică pe bază de trăsături-criterii (13,01) şi *integrativă*, adică pe bază de factori-criterii (13,07), sub media statistică a tabloului de "bareme", cu 0,50 puncte (e bine să nu pierdem din vedere că un scor mediu e cu atât mai relevant cu cât el are o expresie cifrică mai mică)! Intervalul nu atestă nici o semnificație în cazul acestei diferențe, însă reținem că studenții debutanți evaluează la fel, adică nediferențiat în raport cu modalitatea de analiză încercată. Studenții mari oferă evaluări ale partenerilor lor de relație, într-un mod destul de diferit: un scor perfect egal cu media-barem (12,65) în operarea cu trăsături-criterii, adică în sarcina cea mai „uşoară" şi un altul mai redus numeric, dar mai relevant (11,95) în operarea cu factori-criterii, adică în sarcina mai dificilă. În acest caz, reținem că scorul de empatie cognitivă al acestui al doilea lot, cel puțin în cazul modalității de evaluare a partenerilor (aici – ofițerii) cu ajutorul criteriului trăsăturilor mai complexe (factori) prezintă o diferență minimal semnificativă (p=0,05) față de

studenții debutanți. Acest fapt este asociat şi cu o "cotă" mai mică a abaterilor standard, ceea ce vorbeşte – solidar cu cota scorului – de o omogenitate crescută în evaluare. În fine, ofițerii – profesori oferă un tablou concludent al disponibilității superioare de evaluatori ai partenerilor de relație, atât față de studenții debutanți (12,40 şi 12,12 în cele două modalități de evaluare), ceea ce se explică integral plauzibil în raport cu timpul scurt de intercunoaştere cât şi față de studenții mari pe care îi evaluează mai bine în modalitatea de analiză prin trăsături-criterii (12,17), dar într-un grad superior de acuratețe în modalitatea de analiză pe temeiul factorilor-criterii (11,75), în condițiile scăderii vizibile şi a abaterilor standard sub valoarea numerică de 4,00.

Deşi deosebirile de evaluare empatică în raport cu vârsta/experiența nu sunt tocmai spectaculoase, ele pun în evidență fenomenul de progres, de creştere (cu semnificații reale, dar cu totul moderate statistic) a disponibilităților de apreciere empatică descriptivă şi ale studenților debutanți sau studenților mari vs partenerii lor de relație empatică – ofițerii, ca şi ale ofițerilor vs studenți, mai convingător prin modalitatea de evaluare integrativă (prin factori-criterii).

În consecință, prezența mai ales în cazul ofițerilor profesori a acestor indicii a abilității particulare de anticipare a evoluției partenerilor de relație empatic-cognitivă – studenții – confirmă în bună parte ipoteza noastră de lucru în această arie tematică. Nu însă cu intensitatea prezumată, fapt care ne obligă în continuare, să căutăm şi alte puncte de sprijin şi argumente pentru o posibilă specificitate a empatiei cognitive la marinari, îndeosebi la ofițeri, în calitatea ei de *predictivitate empatică*[12].

BIBLIOGRAFIE

Bar-On R., *The Bar-On Emotional Quotient Inventory (EI-Q), A test of emotional intelligence*, Toronto, Canada, Multi Health Systems Inc., 1997.

Gîrlaşu-Dimitriu Odette, *Rolul empatiei în relația psihoterapeut - pacient*, Teză de doctorat, Institutul de Filosofie şi Psihologie „C. Rădulescu-Motru" al Academiei Române, 2003.

Marcus S., *Empatie şi Personalitate*, Bucureşti, Editura. Atos, 1997.

Neacşu Gh., *Structura artictică aptitudinală – trăirea afectivă*, Revista de Psihologie, nr. 1-2, 2004.

Segal Jeanne, *Dezvoltarea inteligenței emoționale*, Bucureşti, Editura Teora, 1999.

Sima Francisca, *Personalitatea comandantului militar. Trăsături generale şi specifice*, teză de doctorat, Academia Română, Bucureşti.

[12] în genul demonstrației făcute de Odette Gârlaşu, 2000, pp. 102, 114.

EMPATIA COGNITIVĂ – CAPACITATE SPECIFICĂ A OFIȚERULUI-FORMATOR DIN ACADEMIA NAVALĂ

L'EMPATHIE COGNITIVE – CAPACITÉ SPÉCIFIQUE D'OFFICIER-FORMATEUR DE L'ACADÉMIE NAVALE

Dr. Carmen-Luminița COJOCARU*
Academia Navală "Mircea cel Bătrân", Constanța

Cea de-a doua secvență a studiului valorilor empatetice ține să demonstreze că empatia emoțională este proprie subiecților marinari în calitate de oameni în general, neavând vreo „vocație" specială în sens profesional, spre deosebire de empatia cognitivă-predictivă, specifică subiecților cu „dublă" profesie – de cadru militar și de ofițer-profesor, identificabilă ca aptitudine a formatorului de competență (militară), anume ca predictibilitate empatică.

La deuxième séquence de l'étude des valeurs empathiques tient a démontrer que l'empathie émotionnelle est propre aux sujets marins en tant que personnes en général sans avoir une «vocation» spéciale dans un sens professionnelle, à la différence de l'empathie cognitive-prédictive, spécifique des sujets à « double » profession – cadre militaire et officier-professeur, une « vocation » particulière propre aux formateurs de compétence (militaire), notamment comme prédictivité empathique.

Cuvinte cheie: predictibilitate empatică, competență militară (marinărească), apreciere descriptivă, apreciere integrativă, proces didactic-formativ.

Mots-clé: *prédictivité empathique, compétence militaire (marinière), évaluation descriptive, évaluation intégrative, processus didactique-formatif.*

Surse (statistice) primare ale genezei predictivității empatice

Apare ca necesară o „coborâre" la nivelul datelor primare, mai „înapoi" față de momentul prelevării scorului de empatie cognitiv-proiectivă, acolo unde este generată reacția intelectiv-afectivă nemijlocită sau reacția-răspuns la o sarcină de evaluare reală sau imaginară. Acolo, în prima fază de elaborare a răspunsului, subiectul respondent are la dispoziție: o scală de răspuns cu cinci trepte numerice prin care consemnează intensitatea acestuia

* e-mail: *malina_coj@yahoo.com*

în două modalităţi de apreciere a partenerului de relaţie empatică, întâi „descriptiv" adică prin şase trăsături-criterii (*simpatie, generozitate, blândeţe, cooperare, relaxare* şi *decizie*), apoi şi „integrativ" adică prin şase factori – criterii (*implicare, încredere, speranţă, relaţii agreabile, relaţii adecvate* şi *progres*). În lucrul propriu-zis, trăsăturile şi factorii devin *itemi – criterii* pentru subiect, iar prelucrarea răspunsurilor se va opera în lumina unor *ipostaze* ale relaţiei empatice descrise mai sus. În ordinea variabilelor redată aici, primele trei sunt *afective,* celelalte trei sunt *cognitive* (a se vedea următoarele tabele: nr. 1 şi 2)

Tabelul nr. 1

Ierarhia itemilor-criterii (în cote medii primare)

- modalitatea descriptivă (prin trăsături) -

Itemi / Loturi	Ipostaze	Simpatie	Generozitate	Blândeţe	Cooperare	Relaxare	Decizie	Afective	Cognitive	Medie Generală
Studenţi debutanţi	A	4,30	4,17	3,92	4,35	4,25	3,87	4,13	4,25	4,14
	B	3,35	2,90	2,80	2,85	2,87	3,25	3,01	3,00	3,50
	C	3,62	3,42	3,67	3,72	3,92	3,70	3,58	3,78	3,68
	D	4,35	4,42	3,95	4,32	4,20	4,50	4,24	4,34	4,29
	Medie	3,90	3,73	3,58	3,81	3,81	3,83	3,70	3,84	3,78
	Rang	I	V	VI	III-IV	III-IV	II	-	-	-
Studenţi mari	A	4,10	3,92	3,72	4,10	4,00	4,07	3,91	4,15	4,03
	B	2,90	2,70	2,67	2,80	3,02	2,60	2,76	2,80	2,78
	C	3,40	3,45	3,30	3,42	3,52	3,35	3,38	3,44	3,41
	D	4,20	3,95	3,30	4,15	3,72	4,17	3,82	4,01	3,91
	Medie	3,65	3,50	3,25	3,62	3,56	3,50	3,45	3,56	3,50
	Rang	I	IV-V	VI	II	III	IV-V	-	-	-
Ofiţeri	A	3,82	3,95	3,82	4,37	3,72	3,90	3,86	4,00	3,93
	B	3,77	3,67	3,65	3,52	3,47	3,02	3,86	3,17	3,51
	C	3,72	3,95	3,75	3,95	3,90	4,07	3,81	3,97	3,89
	D	4,12	3,97	3,70	4,05	3,67	375	3,93	3,82	3,88
	Medie	3,86	3,88	3,73	3,97	3,69	3,70	3,86	3,67	3,77
	Rang	II	I	III	IV	VI	V	-	-	-

Tabelul nr. 2

Ierarhia itemilor-criterii (în note medii primare)

- modalitatea integrativă (prin factori) -

Itemi / Loturi	Ipostaze	Implicare	Încredere	Speranță	Progres	Relații adecvate	Relații agreabile	Itemi afectivi	Itemi cognitivi	Medie Generală
Studenți debutanți	A	4,27	4,37	4,60	4,12	4,02	3,85	4,41	4,00	4,20
	B	3,42	3,82	4,00	3,07	3,60	3,25	3,74	3,24	3,49
	C	3,62	3,97	4,05	3,77	3,82	3,87	3,88	3,82	3,85
	D	4,40	4,32	4,45	4,35	4,42	4,17	4,39	4,31	4,35
	Medie	3,93	4,12	4,27	3,83	3,97	3,78	4,11	3,86	3,99
	Rang	IV	II	I	V	III	VI	-	-	-
Studenți mari	A	4,13	3,92	4,35	3,97	3,85	3,55	4,13	3,79	3,96
	B	3,35	3,52	3,20	2,72	3,07	2,82	3,32	2,87	3,10
	C	3,45	3,67	3,67	3,47	3,40	3,57	3,60	3,48	3,54
	D	4,37	4,15	4,02	3,82	4,02	3,77	4,18	3,86	4,02
	Medie	3,82	3,81	3,81	3,47	3,58	3,43	3,81	3,50	3,65
	Rang	I	II	III	V	IV	VI	-	-	-
Ofițeri	A	4,42	4,20	4,20	4,22	4,30	3,97	4,27	4,16	4,22
	B	3,73	3,82	3,82	3,87	3,85	3,67	3,79	3,80	3,80
	C	4,22	4,15	4,05	4,17	4,12	3,85	4,14	4,05	4,10
	D	3,92	3,85	3,77	4,02	3,82	3,85	3,85	3,90	3,87
	Medie	4,07	4,01	3,96	4,07	4,02	3,83	4,03	3,98	4,00
	Rang	I-II	IV	V	I-II	III	VI	-	-	-

Media cotărilor „*inaugurale*”

Sub raport statistic, “înzestrarea” spațiului de operare (reacția apreciativă) se „reduce”, per subiect, la cinci cote posibile („note” sau trepte de la 1 la 5), ceea ce se amplifică, per eşantion (poate, mai exact, per „subiect” statistic), cu 100 ca efect al căutării mediei de grup. Această cea mai sintetică expresie numerică – punctajul mediu inițial – nu este încă scor de empatie. Un mic set de prelucrări simple sunt necesare până la scorul mediu. Iată, în tabele nr. 1 şi nr. 2, aceste punctaje medii per eşantioane de

investigație sunt: 3,78 pentru studenții debutanți, 3,51 pentru studenții mari şi 3,77 pentru ofițeri – în modalitatea de analiză descriptivă (prin trăsături-criterii „simple") şi 3,99; 3,65 şi, respectiv, 4,00 – în modalitatea de analiză integrativă (prin factori-criterii). Punctajele medii, ca primă sursă de instanțiere a capacității de predicție empatică, spun, cel mult, că toți subiecții marinari se situează pe treapta despărțitoare a nivelului (pătrarului) mediu superior atingând chiar limita inferioară a celui mai înalt nivel de cotare. Vom mai deosebi, din aceleaşi prime date, cuantumul mai scăzut al cotei medii proprii studenților debutanți şi al aceleiaşi cote proprii ofițerilor cu aproape 0,50 puncte.

Tentația spontană de a deduce că studenții mari ar apărea ca mai puțin „generoşi" în a gratifica cu vreun merit pe partenerii lor de relație empatică – ofițerii – ar fi integral incorectă, căci aceste expresii numerice globale nu reprezintă scoruri de predictivitate, ci o latură sau un termen al unei operații de raportare una la cealaltă a două expresii numerice aparținând fiecare unuia dintre agenții relației empatice şi uneia dintre ipostazele de apreciere, respectiv, ipostazei *A* a subiectului analizat şi ipostazei *C* a partenerului.

Media globală punctajului per eşantion de cercetare arată, deci, cel mult cât din „zestrea" de puncte disponibilă este alocată de unul sau altul dintre agenții relației empatice pentru a-l aprecia pe celălalt. Această medie poate fi deci mai mare sau mai mică, la un eşantion sau la altul, dar influența ei asupra scorului de predictivitate empatică nu se manifestă nemijlocit, ci prin alte aspecte care îi sunt subsumate.

Afectiv şi/sau cognitiv – gradiente comparative

Cele două seturi de câte şase criterii de apreciere, primul conținând trăsături „simple" (de unde şi atributul de modalitate de apreciere *descriptivă*), cel de al doilea conținând factori (deci trăsături complexe, de unde şi atributul de modalitate de apreciere *integrativă*), sunt compuse fiecare din câte două triade – una de factură afectivă (totdeauna primele trei din fiecare „serie"), iar celelalte de factură cognitivă (anume ultimele trei din fiecare „serie"). Ideea pe care s-a întemeiat această proiectare a fost aceea că activitatea de cunoaştere empatică presupune co-acțiunea proceselor –abilități afective şi cognitive, iar acest temei este frecvent invocat şi în definirea inteligenței emoționale, a cărei incidență în cristalizarea profilului personologic (în cazul nostru – marinăresc) este tocmai subiectul cercetării în ansamblul ei.

Rezultatele par să aducă solidar şi unele justificări ale aspectelor de tip premise ale punctului de vedere consemnat imediat mai sus, şi unele confirmări ale aspectelor ipotetice. Să observăm datele succesiv, pe eşantioane experimentale, începând cu mediile „generale" pentru fiecare componentă:

• La studenții debutanți, 3,70 pentru componenta afectivă şi 3,86 pentru componenta cognitivă, în modalitatea de apreciere *descriptivă* şi 4,11 față de 3,86 în modalitatea *integrativă*; aşadar, dacă în cazul primei modalități de apreciere, mediile sunt practic egale, în cazul celei de a doua, diferența creşte cu 0,25 puncte, insuficient pentru a se produce o „îndepărtare" semnificativă.

• La studenții mari, 3,47 față de 3,55 şi, respectiv, 3,81 față de 3,50; cazul acestor subiecți, comparativ cu cei debutanți, pare aproape identic – absența vreunei diferențe în aprecierea descriptivă şi creşterea diferenței în aprecierea integrativă, însă cu observația că această diferență se dublează (0,51 puncte cu care se atinge pragul limită al semnificației calculabile).

• Am putea spune că, în căutarea criteriilor certe, eficace în a produce certitudinea subiectivă a unei corecte evaluări a partenerului de relație (aici – ofițerii), efortul cognitiv-empatic al studentului din anii terminali solicită activarea mai accentuată a capacității de judecată impresivă, adică tocmai componenta afectivă ca soluție foarte probabilă. Mai mult, împrejurarea nu se petrece în sfera aprecierilor descriptive unde, pare-se, efortul respectiv nu este intens cerut, impus de dificultatea evaluării, ci tocmai acolo unde criteriile sunt mai complexe, adică în sfera aprecierilor integrative la nivelul cărora iminentul absolvent are elaborate relativ complet mecanismele evaluării eficiente. Această interpretare este pasibilă de critică atâta vreme cât nu se aduce drept argument măcar un aspect relevant al mecanismului evaluării. La aceasta vroiam tocmai să ne oprim, nu înainte de a observa şi situarea ofițerilor în acest context tematic de care ne ocupăm.

• La ofițeri, punctajul mediu pentru aprecierile afective au valoarea de 3,86 față de 3,67 pentru cele cognitive – în modalitatea descriptivă şi 4,03 respectiv 3,98 – în modalitatea integrativă (fără decalaj de puncte şi aproximativ egal cu cota medie generală). Echilibrul tabloului cotărilor este caracteristica aprecierilor empatice la ofițeri care, însă, se situează pe cuantumul longitudinal prezumat de noi. Deosebirile constatate ca şi asemănările ar trebui să aibă totuşi explicații adecvate.

Pentru a găsi înțelesurile cele mai plauzibile, ar trebui să ținem seama de faptul că punctajele medii pentru componentele afectivă şi cognitivă se compun din alte patru expresii numerice, anume din chiar cotele pentru ipostazele relației empatice (le reamintim în expresii "comprimate": *A*=Eu despre mine; *B*=Eu despre partenerul de relație; *C*=Cum cred eu că mă vede partenerul; *D*=Cum cred eu că se vede partenerul pe sine).

O consonanță *sui generis* a ipostazelor relaționale

Această consonanță este neîndoielnic o normă cu valoare de lege fie şi numai pentru că toate acestea sunt în fapt şi în esență ipostazieri ale mele – subiect. În majoritatea cercetărilor se remarcă o tendință de suprapunctare a acelei ipostaze în care aprecierea făcută de mine – subiect se operează asupra propriei mele persoane sau în care aprecierea este făcută de partener, potrivit

credinței mele, mai ales la adresa mea. E vorba de o tentație, dacă nu de o trebuință de a ne ridica *de facto* la nivelul aspirației încă neatins. Problema este acea împrejurare în care subiectul, pentru a spori distanța față de partener, îl „penalizează" pe acesta (cu cotări mai slabe) pentru a lărgi locul pe care propria personalitate ar fi să-l ocupe (tentația elaționării eu-lui). Fenomenul poate avea înfățișarea unui reflex spontan, dar nu este exclusă împrejurarea în care actul este deliberat. În cazul subiectului aflat în testare obișnuită se găsesc cu siguranță subiecții din loturile noastre, între care, din punctul de vedere al diferențelor de cotare (punctaj), studenții viitori absolvenți se "exprimă" cel mai net.

Concret, studenții mari ocupă, în genere, locul al treilea după mărimea punctajului mediu *şi* în modalitatea de apreciere descriptivă şi, în special, în modalitatea de apreciere integrativă, în care diferența dintre evaluarea afectivă şi cea cognitivă este de 0,55 puncte (3,32 vs 2,87), atingând un nivel minim de semnificație în ipostaza *B* (eu despre partenerul de relație) şi producând o situație contradictorie față de ipostaza *D* (cum cred eu că se vede partenerul pe sine) în care tot eu – subiectul (adică studenții mari) – sunt autor la o diferență de aproximativ 0,99 de puncte. Nu cunoaştem cu suficientă precizie care este adevărata şi completa motivație a acestui comportament de subiect de experiment, dar nu poate fi exclusă, în acest caz, o anumită angoasă şi derută, fie ea chiar şi cu note de trăire "pozitivă", una temporară până la plasare în statutul de profesionist (ofițer şi/sau ofițer-profesor) când, prin forța lucrurilor şi exigențelor profesiei, judecarea altuia se face după anumite reguli între care prevalența afectului asupra intelectului este una din cele neproductive.

Privind cele două tabele (nr.1 şi nr.2) în ansamblu vedem cum, în cazul ofițerilor, decalajele mari între variabilele afective şi cognitive sunt absente, ca şi diferențele de punctaje medii generale. Un aer de echilibru şi consonanță între rezultate se impune aproape de la prima vedere. Nu ne vom lăsa surprinşi de acest glas de sirenă şi să spunem – eventual generalizând – că echilibrul sugerat statistic de date este cheia problemei.

Putem reține ca o convingere, în evaluarea empatic-cognitivă, că studenții fac proba unor inabilități "normale" pentru gradul încă redus al „antrenamentului" specific evaluatorilor de acest gen. Mai ales studenții debutanți confirmă această "teză" în momentul în care evaluează nediferențiat (şi, practic, la fel) situații diferite sub raportul complexității criteriilor-test. Studenții mari, devenind capabili să facă evaluări mai nuanțate, în efortul de a fi operativi şi corecți au tentația de a da prioritate factorului afectiv prejudiciind adesea acuratețea aprecierilor empatice. În revanşă, ofițerii au deja constituite bazele operaționale ale evaluării empatice, sunt capabili de

stăpânire a impulsurilor emoționale şi de maximizare a operațiilor de discriminare şi de apreciere cu acuratețe. Echilibrul între componentele afectivă şi cognitivă în evaluarea empatică este temeiul eficacității judecăților fără ca noi să fi reuşit o descifrare concludentă a performanței lor experimentale. Acest echilibru ar trebui să excludă relațiile de predominare, fie a afectului asupra lucidității, fie invers. În orice caz, este cert că ne aflăm în posesia indicilor care atestă instanțierea aptitudinii de predictivitate a ofițerilor.

Este posibil ca examinarea, mai departe, a unei structuri funcționale mai complexe – inteligența emoțională – în care, după cum se ştie, empatia este indicator central, să prilejuiască elucidări suplimentare pe direcția incidenței acestei aptitudini speciale în profilul de personalitate marinăresc.

Intracorelativitatea valorilor empatetice

Dispunem, pentru această modalitate de analiză, de câte trei variabile pentru fiecare lot de studenți marinari şi de cinci variabile pentru lotul de ofițeri. Prima, comună tuturor celor trei loturi, este empatia emoțională, cea de a doua şi cea de a treia sunt empatia cognitivă a subiecților studenți, în cele două modalități de evaluare a partenerului de relație (în aceste cazuri – ofițeri-profesori), respectiv, pe temeiul trăsăturilor-criterii (evaluare descriptivă) şi pe temeiul factorilor-criteriu (evaluare integrativă sau predictivă), iar ultimele două sunt, de asemenea, de empatie cognitivă a ofițerilor (prin evaluarea studenților debutanți şi a studenților iminent absolvenți), în aceleaşi două modalități apreciative – prin trăsături-criterii şi prin factori-criterii.

Reiterăm ideea că, în prima modalitate, itemii-criterii sunt trăsături mai simple (tocmai şi în acest sens am denominat modul de evaluare prin atributul *descriptiv*), iar în a doua modalitate, itemii-criterii sunt factori, deci trăsături de mai mare complexitate (şi tocmai în acest sens am denominat modul de evaluare prin atributul *integrativ* sau, cu trimitere la factura capacității pe care evaluarea o subîntinde, prin atributul de *predictiv*).

Intercorelativitatea variabilelor de empatie ar urma să ne dezvăluie aspecte nuanțate ale acestor disponibilități – valori (empatetice) atât sub raport structural cât şi sub raport funcțional – dinamic într-o perspectivă longitudinală *sui generis* (anume, aşa cum aceasta poate fi sugerată – dacă nu chiar probată – prin existența a trei momente certe dintr-un continuum developmental – studenți debutanți, studenți iminent absolvenți şi ofițeri-profesori marinari). Analiza se va derula începând cu caracterizarea rezultatelor per eşantioane de cercetare. Datele sunt înscrise în următoarele trei tabele (nr. 3, 4 şi 5)

Tabelul nr.3

Corelativitate empatetică (studenți debutanți vs ofițeri)

Variabile	1	2	3
1. Empatie emoțională	1.00	.37	.43
2. Empatie cognitivă (modalitate descriptivă)	.37	1.10	.71
3. Empatie cognitivă (modalitate integrativă)	.43	.71	1.00

Tabelul nr.4

Corelativitate empatetică (studenți mari vs ofițeri)

Variabile	1	2	3
1. Empatie emoțională	1.00	.17	.30
2. Empatie cognitivă (modalitate descriptivă)	.17	1.00	.88
3. Empatie cognitivă (modalitate integrativă)	.30	.88	1.00

Tabelul nr.5

Corelativitate empatetică (ofițeri vs studenți)

Variabile	1	2	3	4	5
1. Empatie emoțională	1.00	-.20	-.33	-.32	-.23
2. Empatie cognitivă (modalitate descriptivă) (vs studenți debutanți)	-.20	1.00	.61	.77	.78
3. Empatie cognitivă (modalitate integrativă) (vs studenți debutanți)	-.33	.61	1.00	.62	.65
4. Empatie cognitivă (modalitate descriptivă) (vs studenți mari)	-.32	.77	.62	1.00	.80
5. Empatie cognitivă (modalitate integrativă) (vs studenți mari)	-.23	.78	.65	.80	1.00

Studenții debutanți prezintă un tablou de intracorelații în care toți coeficienții sunt semnificativi în diverse grade.

- Empatia emoțională corelează cu cele două modalități ale empatiei cognitive la un nivel de semnificație slab sau cel mult mediu-slab (cu

modalitatea cognitivă descriptivă, respectiv, cu modalitatea integrativă); am putea conchide, ca şi în cazul empatiei emoționale examinate ca atare, în subcapitolul anterior, că studenții debutanți au din plecare o dispoziție empatică de factură cognitivă normală sau comună.

- Empatia cognitivă descriptivă şi cea integrativă sunt sensibil diferențiate ca dispoziții empatice, nu atât prin rezultatul consemnat imediat mai sus (fiecare corelează neidentic cu empatia emoțională), cât prin faptul că intercorelează la un nivel mediu-înalt, lăsând un spațiu destul de întins şi netraversat de interacțiunea lor (adică, diferența dintre coeficientul de intercorelație etalat de .71 şi maximumul posibil de 1.00).

Prin urmare, sunt de reținut pentru studenții debutanți: coeficientul de intercorelație scăzut între empatia emoțională şi cea cognitivă precum şi coeficientul de intercorelație mediu-înalt între cele două modalități de empatie cognitivă.

Studenții mari prezintă un tablou de intracorelații în care se fac vizibile unele diferențieri față de colegii lor mai mici.

- Empatia emoțională corelează mai slab şi mai diferențiat cu cele două modalități ale empatiei cognitive, anume .17 (nesemnificativ) în primul caz şi .30 (minimal semnificativ) în al doilea caz; cel mai probabil, aici pare a se instanția o „pierdere" sau scădere certă a dispoziției interactive a celor două categorii de empatie.
- Într-un fel de revanşă, scăderii corelativității categoriilor de empatie (emoțională şi cognitivă) i se "opune" etalarea unui coeficient de intracorelativitate a modalităților de empatie cognitivă foarte înalt (.88), iar rezultatul poate ilustra tendința de autonomizare a ambelor acestor modalități de evaluare empatică, față de categoria empatiei emoționale.

În consecință, pentru studenții iminent absolvenți reținem faptul deplasării disponibilităților de afinitate electivă dintr-un plan general de interacțiune empatică intercategorială etalat de studenții debutanți, într-un alt plan particular (dacă nu special) şi aproape autonomizat, anume ca temei-premisă pentru o capacitate mai specială – predictivitatea empatică, manifestată aici prin saltul la un nivel intracorelațional foarte înalt.

Ofițerii-profesori etalează un tablou de intracorelații empatetice cu mult diferit de ambele loturi de studenți, mai îndepărtat față de studenții debutanți şi mai apropiat de studenții mari; în plus, ofițerii se înfățişează cu două variabile în plus deoarece ei sunt apreciatori şi față de unii şi față de alții dintre studenți. Tabloul datelor este foarte divers.

- Primul aspect diferențiator față de studenți priveşte faptul că empatia emoțională apare de această dată ca lipsită fie şi numai de un singur coeficient de corelație pozitiv şi semnificativ. Mai mult, deşi toți aceşti coeficienți sunt negativi, singurii doi – cu empatia cognitivă (în modalitatea de evaluare

integrativă a studenţilor debutanţi) şi cu empatia cognitivă (în modalitatea de evaluare descriptivă a studenţilor mari) – sunt absolut minimal invers semnificativi. Empatia emoţională la ofiţeri apare ca exclusă dintre posibilele contribuţii pe care ea le-ar putea aduce în mod util în interrelaţia de cunoaştere cu studenţii. Rămâne să constatăm concluziv că ofiţerii se bazează în aprecierea partenerilor de relaţie empatică – studenţii, aproape exclusiv pe dimensiunea cognitivă. Concluzia astfel formulată ar fi totuşi eronată întrucât, empatia cognitivă nu este definită ca logicitate absolută sau raţionalitate „pură". Să ne reamintim că în obţinerea coeficientului de empatie cognitivă intră, solidar cu itemii-criterii cognitive propriu-zise şi itemii-criterii afective, în proporţie de 50%. Aici este vorba de părăsirea de către ofiţeri a evaluării empatice prin identificare spontană emoţională, despre care am văzut în subcapitolul imediat anterior că la toate loturile de marinari există realmente ca modalitate comună, general umană, de interacţiune. Aici este vorba de aspectul aptitudinal al empatiei emoţionale care nu este asumat complet şi operaţional de un profesionist formator în aria unei îndeletniciri, pentru aproximarea prin co-trăire afectivă; este aproape incompatibilă cu exigenţele excepţionale de intercunoaştere, interevaluare şi interacţiune comportamentală.

Mersul către această imagine a personalităţii marinăreşti pare iniţiată printr-o înclinaţie particulară încă din primele zile ale intrării studentului în procesul instructiv-educativ marinăresc (vezi intercorelaţiile foarte puţin semnificative *empatie emoţională – empatie cognitivă*), apoi direcţionată către pierderea anterioarelor corelaţii la finele studiilor academice, pentru ca să găsim instalată, structurată la ofiţeri, *capacitatea de predictivitate empatică* pe baza unui mecanism interacţionist *sui generis* de simbioză a afectului şi intelectului în sfera a ceea ce numim empatie cognitivă.

- Apreciind evaluările de către ofiţeri a propriilor parteneri de relaţie empatică prin prisma coeficienţilor de corelaţie între modalităţile de judecare (descriptivă şi integrativă) ni se impune cu acurateţe *şi* o subtilitate sporită faţă de partenerii studenţi mari, comparativ cu partenerii studenţi debutanţi, calităţi date de înălţimea coeficienţilor de corelaţie - .80 pentru primii şi .61 pentru ceilalţi. Deşi este lesne de înţeles că o apreciere empatică este cu atât mai „exactă" cu cât timpul de intercunoaştere este mai îndelungat, noi nu putem ocoli evidenţa pentru a argumenta şi re-argumenta verosimilitatea datelor şi interpretărilor cercetării.

De altfel, superioritatea evaluărilor empatice a ofiţerilor, având partener de relaţie studenţii mari, în modalitatea de evaluare cea mai complexă şi dificilă – cea integrativă, apare ca incontestabilă şi semnificativ diferenţiată de aceeaşi judecare având ca partener de relaţie pe studenţii debutanţi: elementele de sprijin au o elocvenţă mai pronunţată acoperind şi cealaltă modalitate de judecare – descriptivă, astfel că este observat în tabelul nr.5, ultima linie cu coeficienţii .78, .65 şi .80 comparativ cu antepenultima

linie cu coeficienţii .61, .62 şi .65, sau penultima linie cu coeficienţii .77, .62 şi .80 comparativ cu linia din rândul 2, cu coeficienţii .61, .77 şi .78.

Intracorelativitatea variabilelor–valori empatetice ne sprijină îndeajuns pentru a pune în valoare sensul longitudinal corect şi concludent al datelor şi generarea capacității predictiv empatice la ofițeri.

Sinteză cu privire la empatia cognitivă

Investigată cu metoda care îşi propune programatic să extragă explicații nuanțate din co-relația trăirii emoționale cu activitatea de evaluare rațională a altuia, empatia cognitivă are ca țintă şi fundament validant reactivitatea comportamentală. În construcția acestei metode a cărei identitate onomastică este instituită după numele autoarei (Dymond) sunt prevăzute criterii de apreciere de speță afectivă şi rațională la un loc. Scorul de empatie cognitivă va fi cu atât mai relevant sau mai semnificativ cu cât va reflecta mai fidel co-evaluarea partenerilor ca probând coincidențe de mod şi nivel apreciativ până aproape de identitate. Cercetările arată că eficacitatea mecanismului psihologic al co-aprecierii a doi parteneri de relație rezidă decisiv în coechilibrarea (consonanța) componentelor emoționale şi intelective.

Întâmplător sau nu, acest fapt-argument se remarcă în cercetarea de față, într-o expresie statistică de cvasiegalitate numerică – la ofițerii-profesori după care la studenții debutanți şi apoi, mai puțin intens, la studenții iminent absolvenți unde apare o „superioritate" a scorului de implicare afectivă față de cel al aprecierii cognitive, calculate separat.

Prin ipoteză, ştiut fiind că în unele profesii mai "speciale" cum sunt psihiatria, psihoterapia, consilieratul, dar şi altele, de plan secund, cum sunt profesoratul, diplomația etc. empatia cognitivă tinde să se structureze specific prin coordonata instrumentală (să devină aptitudine specială având ca atribut de definiție *predictivitatea*), am presupus că, cel puțin în cazul ofițerilor-profesori, nu vom constata o abatere semnificativă de la "regula" care pare a-i converti. Rezultatul a fost o confirmare aproape integrală a ipotezei în sensul că vocația aptitudinală a empatiei cognitive nu se face simțită la studenții debutanți, este certificată ca potențialitate la studenții iminent absolvenți şi, în fine, se probează ca reală – însă fără o intensitate accentuată! – la ofițerii-profesori. Această rezervă implicită şi parțială ține să ne atragă atenția că, în acest caz, ar fi mai mult decât probabil să se manifeste raționalitatea crescută a subiecților marinari, "pecete" decurgând din cotientul superior de abilitate cognitivă fundamentală (inteligență generală).

Între altele, aspectele de geneză ale empatiei cognitive în calitate de capacitate particulară (specifică) a ofițerului-pedagog, susțin (confirmă) ipoteza noastră: intracorelația celor două modalități de evaluare a partenerului de relație empatică – descriptivă (prin trăsături-criterii „simple") şi integrativă

(prin factori-criterii) devin cu fiecare „extras” (lot) din *înaltă* (.71) la studenții debutanți, *foarte înaltă* (-.88) la studenții iminent absolvenți, rămânând la acest „ultim” nivel (.80) la ofițerii-profesori. Faptul consemnat aici, în întreaga lui concretețe, argumentează elocvent că evocata capacitate specifică ofițerilor de marină militară (îndeosebi cei cu funcție de formatori implicați nemijlocit în procesul didactic) se dobândeşte în însuşi cursul actului modelator din Academia Navală, care cere implicit şi obligatoriu consonanța modalităților de interapreciere a principalilor “agenți” ai procesului formativ.

Cunoscut fiind că empatia este invocată frecvent ca indicator esențial al inteligenței emoționale, ne gândim că studiul incidenței acesteia din urmă în câteva arii ale profilului personologic marinăresc va fi de natură să ne aducă aspecte şi nuanțe noi.

BIBLIOGRAFIE

Bar-on R., *The Bar-On Emotional Quotient Inventory (EI-Q), A test of emotional intelligence*, Toronto, Canda, Multi Health Systems Inc., 1997.

Buruian Rodica, *Competența consilială şi elemente de profil personologic al consilierului şcolar*, Bucureşti, Universitatea Bucureşti, Facultatea de Psihologie şi Ştiințele Educației, teză doctorat, 2000, p. 175.

Gîrlaşu-Dimitriu Odette, *Empatia în psihoterapie*, Bucureşti, Editura Victor, 2004.

Gîrlaşu-Dimitriu Odette, *Rolul empatiei în relația psihoterapeut - pacient*, teză de doctorat, Institutul de Filosofie şi Psihologie „C. Rădulescu-Motru” al Academiei Române, 2003, p. 189.

Marcus S., *Empatia, cercetări experimentale*, Bucureşti, Editura Academiei, 1971.

Marcus S., *Empatie şi Personalitate*, Bucureşti, Editura Atos, 1997.

Neacşu Gh., *Structura artictică aptitudinală – trăirea afectivă*, Revista de Psihologie, nr. 1-2, 2004, pp. 5-14.

Neacşu Gh., *Transpunere şi expresivitatea artistică*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1971.

Segal Jeanne, *Dezvoltarea inteligenței emoționale*, Bucureşti, Editura Teora, 1999.

Sima Francisca, *Personalitatea comandantului militar. Trăsături generale şi specifice*, Academia Română, Institutul de Filozofie şi Psihologie “C. Rădulescu-Motru”, teză de doctorat, Bucureşti, 2003.

DELIMITAREA DOMENIULUI SECURITATEA ROMÂNIEI

DELIMITATION OF ROMANIAN SECURITY DOMAIN

Lt.col.drd. Filofteia MÎNICAN*
Birolul Național de Codificare

Conceptul securitate este unul dintre conceptele cele mai discutate şi contestate, incluzând o varietate de aspecte şi elemente, care nu țin doar de aspectul politic şi militar, ci şi de aspectele economice, sociale, culturale, ecologiste şi chiar demografice.

Securitatea României se proiectează şi se promovează de către statul român prin politica de securitate, ca parte a politicii generale, pe care o desfăşoară pe plan intern şi extern.

Poziția geostrategică a României evidențiază faptul că securitatea şi interesele sale naționale sunt nemijlocit legate de situarea la confluența unor areale geografice majore, purtătoare de tensiuni latente sau deschise.

The concept of security is one of the most discussed and disputed concepts, which includes a variety of aspects and elements, that do not depend only on military and political aspects, but also on economical, social, cultural, ecological and even demographic aspects.

Romanian security is designed and promoted by Romanian state security policy, as a part of general policy, developed on an intern and extern level.

Romanian geo-strategically position points out that security and national interests are connected with its location at major geographic areas confluence which carry out open and latent tensions.

Cuvinte cheie: securitate, strategie de securitate națională, obiective naționale, națiune, politica de securitate, securitate europeană, securitate euroatlantică, interesele României.

Keywords: *security, strategy of national security, national objectives, nation, security policy, european security, euroatlantic security, Romanian interests.*

* e-mail: *minicanfilofteia@yahoo.com*

Securitatea României este rezultatul raportului dintre sursele de instabilitate, care pot apărea sub forma pericolelor, provocărilor şi ameninţărilor, care se manifestă în domeniul securităţii şi interesele statului român. În formă concretă, există în starea în care trebuie să se afle sistemul social global românesc pentru ca statul român să se dezvolte liber şi să acţioneze unitar, fără îngrădiri din partea actorilor politici de pe scena internaţională, precum şi pentru a putea să-şi promoveze să-şi apere interesele naţionale.

Instrumentul care dă forţă şi valoare practică cerinţelor de securitate este strategia de securitate naţională, definită ca fiind „arta şi ştiinţa de a dezvolta şi folosi puterea politică şi economică a unei naţiuni, împreună cu forţele sale armate, în timp de pace, în situaţii de criză şi la război, pentru asigurarea obiectivelor naţionale”[1] şi care se operaţionalizează într-un ansamblu de decizii, planuri şi acţiuni destinate să prevină şi să contracareze sfidările şi ameninţările ce pun în pericol valorile şi interesele României, precum şi valorile care dau identitate şi unitate construcţiei europene.

Evoluţia conceptului de securitate naţională în România

Conceptul de securitate naţională în România a parcurs două etape: prima etapă până în anul 1989 şi cea de-a doua după anul 1989, când s-a constatat efortul pentru definirea şi delimitarea domeniilor securităţii naţionale.

Dezbaterile teoretice şi lucrările ştiinţifice din România, din anii '70 şi '80 au evidenţiat conceptul de securitate naţională, concept care avea altă semnificaţie decât cea reală. Percepţiei, potrivit căreia primejdiile la adresa societăţii româneşti „nu puteau proveni decât din exteriorul acesteia şi ca atare apărarea naţională îngloba şi chiar subordona securitatea naţională”[2] i s-a opus practica socială a puterii politice din vremea respectivă, prin separarea încrederii de linişte, astfel: încrederea se acorda pe bază de reciprocitate organelor represive ale partidului-stat, iar liniştea, ca rezultat al manifestărilor aparente ale populaţiei, inducea puterii sentimentul de ordine. Conceptul de securitate naţională promovat de România în perioada comunistă pleca[3] „de la accepţiunea cea mai largă a termenului, care se referă la două planuri

[1] Constantin-Gheorghe Balaban, *Securitatea şi dreptul internaţional. Provocări la început de secol XXI*, Editura C.H.Beck, Bucureşti, 2006, p.10.

[2] Eugen Bădălan, *Securitatea României. Actualitate şi perspectivă – Un punct de vedere*, Editura Militară, Bucureşti, 2001, p. 43.

[3] „ Punctul de vedere al României porneşte de la premisa că securitatea, ca stare a sistemului internaţional, trebuie definită, în esenţă, identic pentru toate statele, în deplină concordanţă cu prevederile Cartei O.N.U., documentul cu cea mai largă recunoaştere internaţională. Aceasta implică adoptarea unor măsuri comune pentru eliminarea oricăror ameninţări la adresa păcii, renunţarea la actele de agresiune, precum şi stabilirea unor mijloace paşnice de soluţionare a conflictelor”, mr.conf.dr. Cornel Codiţă, *Cursa înarmărilor. Determinări şi implicaţii social-politice*, Editura Militară, Bucureşti, 1989, p.145.

distincte, dar strâns corelate între ele: unul obiectiv, ce exprimă situaţia de a fi la adăpost de orice pericol şi altul subiectiv, cu referire la sentimentul de siguranţă pe care-l dă percepţia lipsei de ameninţare”[4]. Punctul de vedere al României referitor la conceptul de securitate naţională era asemănător celui al politologilor europeni, pentru care securitatea naţională avea două dimensiuni: una obiectivă şi cealaltă subiectivă: „dimensiunea obiectivă denotă o absenţă a ameninţărilor pentru câştigarea valorilor independenţă naţională, păstrarea „modului de viaţă (american)” şi altele. În sens subiectiv, securitatea naţională înseamnă „absenţa temerilor că astfel de valori vor fi atacate”[5].

Studiul *Apărarea naţională ca sistem de acţiune*, elaborat în cadrul Centrului de Studii şi Cercetări de Istorie şi Teorie Militară, înainte de '89, propunea introducerea sintagmei doctrina apărării naţionale, sintagmă care „avea o sferă ce coincidea în fapt cu cea a concepţiei securităţii naţionale, utilizat în unele state vest-europene”[6].

După Revoluţia din decembrie 1989, conceptul de securitate naţională primeşte treptat înţelesul şi profunzimea reală, iar subiectele legate de securitatea naţională au devenit o preocupare principală pentru diverse instituţii de stat şi neguvernamentale, de învăţământ, de cercetare etc. Ideea abordării unei concepţii unitare asupra securităţii naţionale s-a conturat prin aprofundarea sa „în procesul elaborării unui proiect de document oficial de sine-stătător, propus iniţial de unii specialişti în domeniul teoriei şi doctrinei militare”[7], numit *Concepţia Integrată privind Securitatea Naţională a României,* elaborat sub egida Ministerului Apărării Naţionale şi Ministerului Afacerilor Externe. Documentul, structurat pe mai multe capitole (situaţia geopolitică actuală şi tendinţele evoluţiei acesteia; interesele fundamentale, premisele şi condiţiile asigurării securităţii naţionale; factorii de risc pentru securitatea naţională şi strategia securităţii naţionale), a fost discutat şi adoptat în aprilie 1994, de către Consiliul Suprem de Apărare a Ţării, apoi înaintat

[4] Mr.dr. Cornel Codiţă, *Cursa înarmărilor. Determinări şi implicaţii social-politice*, Editura Militară, Bucureşti, 1989, p. 144.

[5] Mr.(r.) Carmen Baranga, *Metodologia proiectării modelului de securitate a naţiunilor. Modelul şi strategia securităţii naţionale a României*, articol publicat în Provocări la adresa securităţii şi strategiei la începutul secolului XXI, sesiunea de comunicări ştiinţifice cu participare internaţională, 14 - 15 aprilie 2005, secţiunea: Apărare şi securitate naţională, Editura Universităţii Naţionale de Apărare, Bucureşti, 2005, p. 347.

[6] Gl.prof.univ.dr. Mircea Mureşan, gl.bg.(r) prof.univ.dr. Costică Ţenu, col.(r) prof.univ.dr. Lucian Stăncilă, lt.col.lect.univ.dr. Doru Enache, lt.col.instr.sup.drd. Doina Filote, *Securitatea europeană la începutul mileniului trei*, Editura Universităţii Naţionale de Apărare „Carol I”, Bucureşti, 2006, p. 24.

[7] Lt.col.drd. Teodor Repciuc, *Conceptul de securitate naţională şi evoluţia sa*, articol publicat în Anuarul Studii de politică de apărare şi istorie militară al Institutului pentru Studii Politice de Apărare şi Istorie Militară, Editura Pro Transilvania, Bucureşti, 1997, p. 33.

Parlamentului pentru aprobare. Securitatea națională nu este definită explicit în document, fiind tratată şi acceptată ca „sistem integrator al domeniilor politic, diplomatic, economico-financiar, militar, siguranță națională, ordine publică, cultural, ştiinţifico-tehnic, social, moral, umanitar şi ecologic, care cuprinde măsurile şi acțiunile întreprinse în aceste domenii, destinate să asigure un mod optim de menținere şi consolidare a statului, apărarea şi promovarea intereselor naționale fundamentale”[8]. Documentul, al cărui text privilegia rolul defensiv al armatei şi sensul militar al securității, nu a fost dezbătut de cele două Camere ale Parlamentului pentru a primi girul oficial, dar constituie „o bază metodologică prețioasă pentru eforturile de elaborare atât a unei viitoare concepții generale privind securitatea națională, cât şi a concepțiilor departamentale, de promovare şi apărare a intereselor naționale fundamentale în fiecare domeniu de activitate socială”[9].

După elaborarea acestui document, care „a reprezentat un cadru teoretic de referință pentru demersurile româneşti ulterioare în vederea realizării securității naționale ”[10], se constată o scădere a preocupărilor în domeniu la toate nivelurile ierarhice politice şi politico-militare.

Documentul ulterior, Strategia de Securitate Națională a României – Document cadru (1996) a rămas în stadiu de proiect, „în condițiile în care deficitul de securitate națională s-a accentuat tot mai mult”[11].

La 23 iunie 1999, Parlamentul României adoptă prima *Strategie de Securitate Națională a României – Stabilitate democratică, dezvoltare economică durabilă şi integrare euroatlantică*, un document oficial destinat să apere valorile naționale şi să exprime o nouă viziune asupra conceptului de securitate națională: conceptul de securitate națională nu porneşte de la stat, ci de la cetățean, de la interesele şi drepturile lui fundamentale. Pentru prima dată, după anul 1945, printre interesele naționale este enunțat sprijinirea legăturii cu românii din afara granițelor țării în vederea conservarea identității lor. Securitatea națională a României nu mai este privită ca fiind o problemă predominant militară, ci, pe de o parte, un proces care implică toate domeniile societății (economia, apărarea, diplomația, administrația, ordinea publică, echilibrul social, educația şi sănătatea), iar, pe de altă parte, „un sistem dinamic şi complex, în care cheia de boltă o constituie definirea intereselor

[8] Eugen Bădălan, *Securitatea României. Actualitate şi perspectivă – Un punct de vedere*, Editura Militară, Bucureşti, 2001, p. 44.

[9] Lt.col.drd. Teodor Repciuc, *Conceptul de securitate națională şi evoluția sa*, articol publicat în Anuarul Studii de politică de apărare şi istorie militară al Institutului pentru Studii Politice de Apărare şi Istorie Militară, Editura Pro Transilvania, Bucureşti, 1997, p.35.

[10] *** *Tratat de ştiință militară*, volumul I, Editura Militară, Bucureşti, 2001, p. 119.

[11] Eugen Bădălan, *Securitatea României. Actualitate şi perspectivă – Un punct de vedere*, Editura Militară, Bucureşti, 2001, p. 45.

naționale plecând de la realitățile prezentului pe un termen cât mai lung”[12]. Document politic, Strategia formula, în subtitlu, obiectivele majore ale statului nostru: stabilitatea democratică, dezvoltarea economică durabilă şi integrarea euroatlantică. „Deşi s-au exprimat puncte de vedere diferite față de acest document, aspectul cel mai important rămâne acela că, în sfârşit, după o lungă perioadă, există un document oficial ce stabileşte şi consfinţeşte un anumit cadru al securității naționale a României”[13].

Parlamentul României adoptă, prin Hotărârea nr.36 din 18 decembrie 2001 o nouă strategie: *Strategia de Securitate Națională a României. Garantarea democrației şi a libertăților fundamentale, dezvoltare economică şi socială susținută şi durabilă, aderare la NATO şi integrare în Uniunea* Europeană, redactată sub impactului şocului din 11 septembrie 2001, în urma căruia „politica externă americană, dar şi cea internă,..., din Statele Unite a fost cu siguranță subordonată total imperativului războiul antiterorist”[14]. Evenimentul tragic a determinat ca reactualizarea Strategiei de securitate a României să țină „seama de realizarea unei concordanțe între obiectivele propriei sale dezvoltări democratice şi cele ale stabilității şi securității europene”[15]. Textul său făcea referire la: interesele naționale de securitate; obiectivele care conduc la protejarea şi afirmarea acestor interese; evaluarea mediul internațional de securitate; identificarea factorilor de risc din mediul intern şi internațional; stabilirea direcțiilor de acțiune şi principale mijloace pentru asigurarea securității naționale.

Prin Hotărârea nr.62 din 17 aprilie 2006 este adoptată *Strategia de Securitate Națională a României – România Europeană, România Euroatlantică: pentru o viață mai bună într-o țară democratică, mai sigură şi prosperă,* potrivit căreia „securitatea națională reprezintă condiția fundamentală a existenței națiunii şi a statului român şi un obiectiv fundamental al guvernării; este un drept imprescriptibil care derivă din suveranitatea deplină a poporului”[16]. Obiectivul final al acestui document politic, care „integrează atât activitatea de politică externă, diplomatică şi de colaborare internațională, cât şi pe cea a instituției militare şi a forțelor de *ordine publică, activitatea structurilor de informații, precum şi pe cea a altor*

---

[12] Eugen Bădălan, *Securitatea României. Actualitate şi perspectivă – Un punct de vedere*, Editura Militară, Bucureşti, 2001, pp. 45-46.
[13] *Ibidem*, p. 46.
[14] Alexandru Lazescu, *Trei ani de la 11 septembrie 2001*, articol publicat în Revista 22 nr.758 (15 septembrie-22 septembrie 2004). Sursa: http:// www.revista 22.ro
[15] Ioan Bidu, Cristian Troncotă, *Coordonate de securitate*, Editura A.N.I., Bucureşti, 2005, p. 239.
[16] *Strategia de Securitate Națională a României, România europeană, România euroatlantică: pentru o viață mai bună într-o țară democratică mai sigură şi prosperă*, Preşedintele României, Bucureşti, 2007, p. 7.

agenții guvernamentale cu responsabilități în domeniu"[17], îl constituie asigurarea unei stări de normalitate democratică la care aspiră societatea românească pe baza eforturilor care vizează instaurarea deplină a legalității, făurirea prosperității economice, echilibrul social şi stabilitatea politică. Textul făcea referire la: premisele unui proiect național realist; căile construcției unui viitor sigur şi prosper pentru români; prioritățile participării la construcția securității internaționale; construirea noii identități europene şi euroatlantice a României; realizarea securității şi stabilității într-o nouă paradigmă; rolul României, ca vector al securității în zona Mării Negre; securitatea internă; reperele unei bune guvernări; creşterea competitivității economiei; modernizarea instituțiilor cu rol în asigurarea securității naționale; dezvoltarea infrastructurii şi resurse şi responsabilități.

Strategiile de securitate națională amintite fac referire la termenul de națiune, considerată a fi „valoarea supremă, elementul central în jurul căruia gravitează toate eforturile noastre de înfăptuire a securității"[18]. Cu mult timp în urmă, Nicolae Iorga constata că: „nu națiunea noastră a fost creată de un stat, ci statul nostru a fost creat de o națiune. La noi, statul este o creație a națiunii"[19]. Se constată, deci, că în investigarea problematicii securității naționale a României, cercetarea este focalizată pe conceptul de națiune, care „reprezintă organizarea socială construită pe suport etnic, capabilă să se reproducă, individualizată printr-o veritabilă unitate lingvistică şi culturală, delimitată spațial față de alte organizări sociale similare prin frontiere capabile să le mențină în împrejurări istorice favorizante şi care constituie mediul social cel mai prielnic pentru dezvoltarea ființei umane"[20].

Securitatea României, strâns legată de securitatea din regiunea sud-est europeană, dar şi de mediul de securitate internațional aflat într-un amplu proces de transformare şi caracterizat prin existența unor zone de conflict şi zone cu deficit de securitate „vizează armonizarea eforturilor naționale cu angajamentele internaționale şi identificarea modalităților de lucru apte să prevină şi să contracareze oportun amenințările,..., promovarea democrației, păcii şi stabilității în vecinătate şi în alte zone de interes strategic, reducerea vulnerabilităților, dezvoltarea capabilităților naționale şi transformarea profundă a instituțiilor de securitate"[21].

---

[17] *Ibidem*, p. 4.

[18] Mihail Anton, *Abordări sociologice ale valorilor şi securității naționale*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I", Bucureşti, 2007, p. 11.

[19] Nicole Iorga, *Doctrina partidelor politice*, Editura Garamond, Bucureşti, 1993, p. 42.

[20] Aurel V. David, *Națiunea. Între „starea de securitate" şi „criza politico-militară"*, Editura Licorna, Bucureşti, 2000, p. 30.

[21] *Strategia de Securitate Națională a României, România europeană, România euroatlantică: pentru o viață mai bună într-o țară democratică mai sigură şi prosperă*, Preşedintele României, Bucureşti, 2007, p. 4.

Limbajul securității naționale, creat în timp şi preluat de teoreticienii şi politicienii români, operează cu noțiuni şi concepte specifice, precum: interese naționale, valori naționale, scopul şi obiectivele securității naționale, politica de securitate națională, surse de insecuritate (pericole, amenințări, factori de risc sau riscuri), dimensiunile securității naționale, strategia securității naționale, resursele securității naționale, sistemul securității naționale, funcțiile securității, principiile securității naționale, mediul de securitate, securitate individuală, securitate internațională, securitate comprehensivă, securitate comună, securitate cooperativă etc. Cu trecerea timpului conceptul de securitate națională a devenit subiectul „dezbaterii dintre tradiționaliştii, concentrați exclusiv pe dimensiunea militar-politică, şi „inovatorii" care subsumează conceptului aspecte economice, sociale, ecologice şi de altă natură"[22]. Pentru a găsi o soluție comună acestei dezbateri, teoreticienii şi politicienii români, şi nu numai, sunt datori a integra concepțiile şi perspectivele referitoare la securitatea națională, care par a fi rivale, pentru a stabili elemente care permit concilierea, întrucât realizarea stabilității necesare unei stări de securitate solide se înfăptuieşte prin acțiunea întrețesută a diferiților factori ce se manifestă în toate dimensiunile securității României.

Securitatea României după Summitul de la Bucureşti

Summitul Alianței Nord Atlantice, desfăşurat la Bucureşti în perioada 2-4 aprilie 2008, „a arătat că România este nu numai un partener serios şi un furnizor de securitate pentru NATO, ci este şi statul în care o astfel de manifestare se poate organiza cu riscuri minime de securitate şi cu capacitate maximă de a oferi facilități"[23]. Bucureştiul a devenit locul unde „confirmăm că familia NATO va continua să se lărgească în continuare la succesul operațiunilor noastre pentru asigurarea păcii pentru întreaga comunitate internațională,..., pentru reiterarea hotărârii noastre de a asigura securitatea şi stabilitatea"[24]. După acest moment istoric, România trebuie să continue participarea activă la construcția europeană, la promovarea, protejarea şi apărarea democrației, la respectarea drepturilor şi libertăților fundamentale ale omului. Calitatea de membru al Alianței Nord Atlantice şi al Uniunii

[22] Vasile Pirnea, *Dimensiunea de securitate şi apărare a Uniunii Europene*, Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, Bucureşti, 2005, p. 32.

[23] Din discursul Preşedintelui Traian Băsescu ținut la Forumul Konrad Adenauer pe politica europeană – *Securitatea României după Summit-ul NAT*O, în aula Bibliotecii Centrale Universitare Carol din Bucureşti pe 16 aprilie 2008; Sursa: htth://www.kas.de/wf/doc/kas dec

[24] Din discursul secretarului general al N.A.T.O. Jaap de Hoop Scheffer prezentat la lucrările Consiliului Nord Atlantic (NAC), prin care prezenta obiectivele reuniunii NATO la Bucureşti, 2-4 aprilie 2008; sursa: www.summitbucharest.ro

Europene impune şi participarea sa la contracararea eficientă a riscului şi ameninţărilor clasice, precum şi a celor de tip asimetric.

Securitatea României trebuie să se realizeze ca şi până acum de către sistemul politic şi trebuie să îndeplinească cumulativ următoarele condiţii: „să fie o acţiune a statului desfăşurată pe baza unui sistem normativ; să fie de competenţa unor instituţii ale statului; puterea politică să fie legitimă şi să primeze supremaţia legii; întemeierea acţiunilor pe un sistem de valori acceptat de către societate; respectarea drepturilor omului în conformitate cu reglementările internaţionale la care statul este parte; să nu producă insecuritate altor entităţi" [25].

Se impune pentru România ca strategia de securitate să garanteze starea de securitate internă în ansamblul său (a siguranţei personale şi a securităţii comunităţilor) şi să prevină şi contracareze pericolele generate de mediul internaţional şi să constituie „instrumentul de fundamentare şi orientare a acţiunilor din întreg sistemul securităţii naţionale"[26]. Rolul şi responsabilităţile ţării, după Summit-ul NATO de la Bucureşti, sunt cu atât mai importante cu cât graniţa sa de est va fi graniţa externă a Uniunii Europene pe termen cel puţin mediu, până la momentul unor viitoare extinderi. Prin urmare, „recunoscând presiunea migratoare extrem de mare de la frontierele Uniunii, România trebuie să susţină marile proiecte actuale europene în materie de control al migraţiei care au ca obiectiv reducerea acestei presiuni"[27].

Politica de securitate a României are nevoie în continuare „de confruntare de idei,..., de capacitatea de a găsi cele mai bune soluţii care întotdeauna rezultă din dezbaterea deschisă a realităţilor României, a realităţilor regiunii în care România se află, a realităţilor legate de evoluţia globală din care România nu poate să fie exceptată"[28].

Securitatea României este strâns legată de securitatea europeană şi euroatlantică, cu atât mai mult cu cât „relaţiile NATO-UE acoperă a gamă largă de probleme de interes comun privind securitatea, apărarea şi managementul crizelor, inclusiv lupta împotriva terorismului, dezvoltarea de

---

[25] Col.prof.univ.dr. Ion Irimia, col. (r) conf.univ.dr. Emil Ion, col.conf.univ.dr. Mircea-Dănuţ Chiriac, *Curs de doctrine politico-militară*, partea a VI-a – Securitatea naţională şi euroatlantică, Editura Universităţii Naţionale de Apărare, Bucureşti, 2004, p. 6.

[26] Constantin-Gheorghe Balaban, *Securitatea şi dreptul internaţional. Provocări la început de secol XXI*, Editura C.H. Beck, Bucureşti, 2006, p. 11.

[27] Din articolul *Continuarea extinderii NATO spre Est: miza Summit-ului de la Bucureşti*, scris de Armand Gosu, apărut în editorialul Revista 22, nr. 943 (01 aprilie 2008-07 aprilie 2008); Sursa: http://www.revista22.ro

[28] Din discursul Preşedintelui Traian Băsescu ţinut la Forumul Konrad Adenauer pe politica europeană – *Securitatea României după Summit-ul NATO*, în aula Bibliotecii Centrale Universitare Carol din Bucureşti pe 16 aprilie 2008; Sursa: htth://www.kas.de/wf/doc/kas dec

capabilități militare coerente şi care se susțin reciproc, precum şi planificarea urgențelor civile"[29]. Securitatea țării este legată indisolubil de securitatea europeană şi euroatlantică. „Principiul indivizibilității securității aliate este fundamental. O apărare colectivă solidă a populațiilor, teritoriului şi forțelor noastre este scopul central al Alianței şi rămâne sarcina de securitate cea mai importantă pe care o avem"[30].

După acest moment istoric, securitatea României nu se poate asigura decât în contextul în care este privită ca parte a sistemului de securitate european şi euroatlantic. În prezent „securitatea nu mai reprezintă exclusiv domeniul forțelor armate, ci comportă cooperarea efectivă şi eficientă între toate componentele sectorului securității atât la nivel național, cât şi la nivel internațional, atât din domeniul militar, cât şi din celelalte domenii ale vieții sociale"[31].

Concluzii

Securitatea României „se fundamentează pe ordinea constituțională şi se înfăptuieşte în contextul construcției europene, a cooperării euroatlantice şi al evoluțiilor globale"[32], se proiectează şi se promovează de către statul român prin politica de securitate, pe care acesta o desfăşoară pe plan intern şi extern. De aceea, se impune ca statul român să-şi definească o politică proprie de securitate națională pornind de la concordanța dintre obiectivele dezvoltării sale democratice şi cele ale securității europene şi internaționale şi având ca scop final crearea premiselor pentru o Românie sigură şi prosperă, cu atât mai mult cu cât pentru România, „securitatea este unul dintre cele mai perisabile produse, iar obținerea ei a fost preocuparea majoră a statului carpato-danubiano-pontic"[33].

Ca parte a civilizației europene, România trebuie să continue promovarea valorilor acesteia, protejând cetățenii şi propriile interese, întrucât evoluția actuală a mediului internațional de securitate arată că amenințările şi pericolele ce pun în pericol securitatea oricărui stat nu mai sunt preponderent de natură militară, ci, din contră, de o natură complexă. Cooperarea continentală şi regională în materie de securitate dovedeşte că securitatea României nu poate fi disociată de cea a vecinilor săi. Este în interesul fiecăruia „să fim prieteni, oameni buni"[34].

---

[29] Art.14 din Declarația Summit-ului de la Bucureşti; Sursa: http://www.summitbucharest.ro/ro/doc
[30] Art. 1 din Declarația Summit-ului de la Bucureşti; Sursa: http://www.summitbucharest.ro/ro/doc
[31] Dr. Constantin Moştoflei, drd. Alexandra Sarcinschi, *Militar-Nonmilitar în securitatea națională. Dilema Armatei*, Editura Universității Naționale de Apărare, Bucureşti, 2004, pp. 12-13.
[32] *Strategia de securitate națională a României. România europeană, România euroatlantică: pentru o viață mai bună într-o țară democratică mai sigură şi prosperă*, Preşedintele României, Bucureşti, 2007, p.7
[33] Ionel Nicu Sava, *Studii de securitate,* Editura Centrului Român de Studii Regionale, Bucureşti, 2005, p.10.
[34] Preşedintele rus Vladimir Putin, în declarația prezentată la Summit-ul de la Bucureşti, aprilie 2008; sursa: http://www.summitbucharest

Nimic nu poate exista fără securitate şi, ca atare, securitatea României trebuie înțeleasă în determinările ei interdisciplinare, dinamice şi complexe (politice, economice, sociale, militare, culturale şi ecologică). Pentru România „securitatea națională se construieşte. Ea este rezultatul eforturilor susținute din spațiul economic, politic, militar, cultural etc."[35].

BIBLIOGRAFIE

Anton Mihail, *Abordări sociologice ale valorilor şi securității naționale*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I", Bucureşti, 2007.

Balaban Constantin-Gheorghe, *Securitatea şi dreptul internațional. Provocări la început de secol XXI*, Editura C.H.Beck, Bucureşti, 2006.

Bădălan Eugen, *Securitatea României. Actualitate şi perspectivă – Un punct de vedere*, Editura Militară, Bucureşti, 2001.

Bidu Ioan, *Coordonate de securitate*, Cristian Troncotă, Editura A.N.I., Bucureşti, 2005.

Mr.dr. Codiță Cornel, C*ursa înarmărilor. Determinări şi implicații social-politice*, Editura Militară, Bucureşti, 1989.

David V. Aurel, *Națiunea. Între „starea de securitate" şi „criza politico-militară"*, Editura Licorna, Bucureşti, 2000.

Iorga Nicole, *Doctrina partidelor politice*, Editura Garamond, Bucureşti, 1993;

Col.prof.univ.dr. Irimia Ion, col.(r) conf.univ.dr. Ion Emil, col.conf.univ.dr. Mircea-Dănuț Chiriac *Curs de doctrine politico-militară, partea a VI-a – Securitatea, națională şi euroatlantică*, Editura Universității Naționale de Apărare, Bucureşti, 2004.

Dr. Moştoflei Constantin, drd. Alexandra Sarcinschi, *Militar-Nonmilitar în securitatea națională. Dilema Armatei*, Editura Universității Naționale de Apărare, Bucureşti, 2004.

Gl.prof.univ.dr. Mureşan Mircea, gl.bg.(r) prof.univ.dr. Costică Țenu, col.(r) prof.univ.dr. Lucian Stăncilă, lt.col.lect.univ.dr. Doru Enache, lt.col.instr.sup.drd. Doina Filote *Securitatea europeană la începutul mileniului trei*,

[35] Dr. Constantin Moştoflei, Colocviu Strategic nr.6 (XVIII) din luna mai 2004; Sursa: http://cssas.unap.ro/ro/pdf_publicatii/cs06-04.pdf

Editura Universității Naționale de Apărare "Carol I", Bucureşti, 2006.

Pirnea Vasile, *Dimensiunea de securitate şi apărare a Uniunii Europene*, Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, Bucureşti, 2005.

Sava Ionel Nicu, *Studii de securitate*, Editura Centrului Român de Studii Regionale, Bucureşti, 2005.

*** *Tratat de ştiinţă militară*, volumul I, Editura Militară, Bucureşti, 2001.

*** *Provocări la adresa securității şi strategiei la începutul secolului XXI*, şi sesiunea de comunicări ştiinţifice cu participare internațională, 14 - 15 aprilie 2005, secțiunea: Apărare şi securitate națională, Editura Universității Naționale de Apărare, Bucureşti, 2005.

*** *Anuarul Studii de politică de apărare şi istorie militară al Institutului pentru Studii Politice de Apărare şi Istorie Militară*, Editura Pro Transilvania, Bucureşti, 1997.

Strategia de Securitate Națională a României, România europeană, România euroatlantică: pentru o viață mai bună într-o țară democratică mai sigură şi prosperă, Preşedintele României, Bucureşti, 2007;

Site-uri: *http:// www.revista 22..ro*
htth://www.kas.de/wf/doc/kas dec
www.summitbucharest.ro
http://cssas.unap.ro/ro/pdf_publicatii/cs06-04.pdf
htth://www.kas.de/wf/doc/kas dec

MANAGEMENTUL ŞI CALITATEA – ABORDARE CONCEPTUALĂ

MANAGEMENT AND QUALITY – CONCEPTUAL APROACH

Mr.drd. Mirela PUŞCAŞU*
Universitatea Naţională de Apărare "Carol I"

În general, managementul presupune o organizare superioară, inteligentă şi eficientă a acţiunii umane, în toate domeniile. În opinia noastră, management înseamnă calitate. Practic, nu există management acolo unde nu există calitate, deşi o anumită diferenţiere calitativă există şi în cazul diferitelor tipuri de management.

In general terms, management means a superior, intelligent and efficient organization of human action in all domains of activity. In our view, management means quality. Practically, there is no management without quality, even though there is one particular difference in case of different types of management.

Cuvinte cheie: management, calitate, proces de management, relaţii de management, factori calitativi şi cantitativi, caracteristici şi indicatori calitativi.
Keywords: *management, quality, management process, management relationships, qualitative and quantitative factors, qualitative features and indicators.*

Aspecte generate privind teoria managementului

Managementul este un termen englezesc de origine franceză. Autorul francez Jean Chevalier, în lucrarea sa „Organisation" susţine că termenul „management" este derivat din cuvântul francez „menage" care semnifică „organizarea şi dirijarea unei case" („l'ordre et le train d'une maison"). Corespondentul semantic al managementului în limba română este „conducere". În ultimul timp, termenul de „conducere" este tot mai mult înlocuit cu „management" datorită nu numai unei anumite predispoziţii a specialiştilor, dar şi a publicului larg spre completarea limbii cu neologisme,

* e-mail: *mrl_puscasu@yahoo.com*

determinată de tendința evidentă de deschidere a statelor spre exterior, dar şi pentru că acest termen are deja recunoaştere internațională.

Managementul este definit ca fiind *procesul de proiectare şi de menținere a unui mediu în care persoanele lucrând împreună în grupuri îndeplinesc în mod eficace scopuri selectate şi bine definite.*

Dintre multele definiții care au fost oferite de-a lungul timpului cea dată de David Gustafson este simplă şi la obiect: „Managementul este procesul prin care munca este făcută prin intermediul altora – bine, la timp şi în limita bugetului."

Managementul nu trebuie însă privit ca o profesiune pasivă care are doar scopul de a menține ordinea şi a proteja *status quo*-ul. Trebuie subliniat de la început că managementul nu este nou. Conceptele sale de bază au fost descrise sub forme diferite de mii de ani.

Astfel, cele dintâi referiri la management se pot găsi în *Vechiul Testament*; concepte manageriale foarte valoroase, chiar şi astăzi, au fost folosite la construirea *Piramidelor din Egipt*. De asemenea, în *Codul Bunelor Maniere* din Babilonia se regăsesc diverse sugestii în acest sens. Aceste exemple sunt vechi de 30 de secole şi nu sunt singulare.

În evoluția gândirii manageriale se pot identifica unele teorii, şi anume:

1. Teoria managementului ştiințific (F. Taylor)
2. Teoria modernă a managementului operațional (H. Fayol)
3. Teoria ştiințelor comportamentale (E. Mayo)
4. Teoria sistemelor (Ch. Barnard)
5. Alte curente moderne management (P. Druker, A. Maslow).

Managementul ca ştiință are menirea de a integra cele mai valoroase rezultate ale cercetărilor din ştiințele convergente, care au ca obiect de cercetare procesele şi relațiile de management dintr-o organizație. În opinia lui Ioan Mihuț, managementul ca ştiință nu porneşte de la zero în construcția sa cognitivă. El preia tot ce este pozitiv de la managementul, ca artă. În prezent, complexitatea şi diversitatea impresionantă a acțiunii conferă managementului statutul structural de ştiință multi şi interdisciplinară.

Definirea managementului

Complexitatea managementului şi integrarea unor multiple perspective de analiză au generat o varietate de definiții Vom prezenta câteva definiții şi autori, fără a ne propune o analiză şi o interpretare a lor.

"Managementul presupune atingerea scopurilor organizaționale printr-o conducere eficace şi eficientă, ca urmare a planificării, organizării, coordonării şi controlului resurselor organizației"[1].

[1] P. Nica, A. Prodan, A. Iftimescu, *Management*, ediția a 5-a, Editura Sedcom Libris, Iaşi, 2002, O. Nicolescu, I. Verboncu, *Management*, ediția a 3-a, Editura Economică, Bucureşti, 1999, p. 11.

”Managementul este acel proces prin care se coordonează, se conduc, se planifică şi se controlează activităţile desfăşurate într-o organizaţie, astfel încât să se asigure atingerea scopurilor acesteia cu maximum de eficienţă”[2].

”Managementul este ansamblul demersurilor, metodelor şi proceselor de planificare, organizare, alocare a resurselor, control, activare şi animare a unei întreprinderi”[3].

”Managementul reprezintă integrarea şi coordonarea eficace şi eficientă a resurselor în scopul atingerii obiectivelor dorite”[4].

”După opinia noastră, managementul firmelor rezidă în studierea proceselor şi relaţiilor de management din cadrul lor, în vederea descoperirii legităţilor şi principiilor care le guvernează şi a conceperii de noi sisteme, metode, tehnici şi modalităţi de conducere, de natură să asigure obţinerea şi creşterea competitivităţii”[5].

”Procesul de management reprezintă ansamblul integrat al acţiunilor de prevedere, organizare, coordonare, antrenare a personalului şi control-reglare exercitat de sistemul conducător în vederea stabilirii şi realizării obiectivelor organizaţiei”[6].

Ansamblul activităţilor dintr-o organizaţie se pot structura în două componente: procese de execuţie şi procese de management. Procesele de management se caracterizează prin faptul că sunt centrate pe procesele de execuţie. Prin realizarea acestor procese, se folosesc în mod eficient resursele şi se poate obţine un avantaj competitiv.

Rolul procesului de management este asigurarea echilibrului dinamic al proceselor de producţie. Procesul de management se realizează în mod efectiv printr-o serie de funcţii care au fost definite şi analizate pentru prima dată de Fayol. Acestea sunt funcţiile de prevedere, organizare, comandă, coordonare şi control. Relaţiile de management sunt relaţii formale şi informale şi coexistă în orice proces de management. Relaţiile formale sunt necesare şi primordiale. Relaţiile informale sunt nenecesare şi secundare.

Managementul este, în acelaşi timp, ştiinţă şi artă. Dacă ne-am imagina un continuum între ştiinţă şi artă, respectiv un continuum care să aibă la o

---

[2] N. Dobrotă, (ed.), *Dicţionar de economie*, Editura Economică, Bucureşti, 1999, p. 285.

[3] P. Nica, A. Prodan, A. Iftimescu, *Management*, ediţia a 5-a, Editura Sedcom Libris, Iaşi, 2002, O. Nicolescu, I. Verboncu, *Management*, ediţia a 3-a, Editura Economică, Bucureşti, 1999, p. 11.

[4] P. Nica, A. Prodan, A. Iftimescu, *Management*, ediţia a 5-a, Editura Sedcom Libris, Iaşi, 2002; cit O. Nicolescu, I. Verboncu, *Management*, ediţia a 3-a, Editura Economică, Bucureşti, 1999, p. 11.

[5] O. Nicolescu, I. Verboncu, *Management*, ediţia a 3-a, Editura Economică, Bucureşti, 1999, p. 37.

[6] T. Zorlenţan, E. Burduş, G. Căprărescu, *Managementul organizaţiei*, Editura Economică, Bucureşti, 1998, p. 20.

extremitate ştiința şi la cealaltă extremitate arta, atunci am putea spune că managementul în acest continuum este şi ştiință şi artă.

Managementul ca ştiință are menirea de a integra cele mai valoroase rezultate ale cercetărilor din ştiințele convergente. Managementul ca artă are menirea de a integra cele mai valoroase rezultate ale practicii manageriale care se află în zona intuitivului, a experienței şi a cunoştințelor tacite şi de a le transmite prin modalități specifice artei. Realitatea care ne înconjoară este deopotrivă rațională şi irațională, explicabilă şi inexplicabilă, deschisă spre cunoaştere sau închisă. Managementul este un proces preponderent decizional. Luarea deciziilor are la bază atât modele raționale, ştiințifice şi asistate de calculator, cât şi modele construite pe baza unor experiențe.

L. R. Daft consideră că managementul presupune atingerea scopurilor organizaționale printr-o conducere eficace şi eficientă, ca urmare a planificării, organizării, coordonării şi controlului resurselor organizației. În sprijinul afirmației făcute se prezintă formula succesului managerial redată de Kreitner:

$S = A \times M \times O$, în care succesul (S) este produsul dintre abilitatea managerială (A), motivația de a conduce (M) şi oportunitatea conducerii (O). Formula este astfel concepută încât dacă unul dintre termeni este zero, succesul managerial devine nul. O. Nicolescu şi I. Verboncu consideră că managementul firmelor rezidă în studierea proceselor şi relațiilor de management din cadrul lor, în vederea descoperirii legităților şi principiilor care le guvernează şi a conceperii de noi sisteme, metode, tehnici şi modalități de conducere, de natură să asigure obținerea şi creşterea competitivității. T. Zorlențan, E. Burduş şi G. Căprărescu consideră că procesul de management reprezintă ansamblul integrat al acțiunilor de prevedere, organizare, coordonare, antrenare a personalului şi control-reglare exercitat de sistemul conducător în vederea stabilirii şi realizării obiectivelor organizației.

Procesul de management

Ansamblul activităților dintr-o organizație îl putem structura în procese de execuție şi procese de management. Procesele de execuție se caracterizează prin faptul că sunt centrate pe realizarea produselor materiale şi imateriale printr-o serie de tehnologii specifice, proiectate în acest scop. Procesele de management se caracterizează prin faptul că sunt centrate pe procesele de execuție şi pe procesele de interacțiune dintre organizație şi mediul înconjurător. Rolul procesului de management este asigurarea echilibrului dinamic al proceselor de producție. Pentru procesul de producție este caracteristică folosirea sistemelor tehnologice de măsurare, în timp ce pentru procesul de management se folosesc metrici de performanță cu o serie de variabile subiective, greu de cuantificat şi formalizat prin corelații matematice.

Sunt, practic, o infinitate de posibilități de a organiza, conduce şi controla procesele tehnologice. Fiecare dintre aceste posibilități necesită însă

resurse în cantităţi diferite. Cum toate aceste resurse sunt limitate şi se pot asigura pe baza unor costuri, se pune problema de a găsi acele variante care să fie eficiente din punct de vedere economic. Soluţia tuturor acestor probleme convergente o constituie managementul, care se manifestă în mod concret printr-o serie de procese de management. Managementul se realizează efectiv printr-o serie de funcţii care au fost definite şi analizate pentru prima dată de Fayol: prevedere, organizare, comandă, coordonare şi control. În literatura de specialitate există nuanţări, esenţa acestor funcţii este însă aceeaşi. Prin exercitarea acestor funcţii, managementul contribuie la realizarea funcţiilor organizaţiei: funcţia de cercetare-dezvoltare, de producţie, comercială, financiar-contabilă şi de personal. Prin exercitarea acestor funcţii ale managementului se creează condiţii pentru derularea activităţilor de execuţie propriu-zise. Ioan Mihuţ formulează următoarea interpretare a procesului de management: ”Managementul, ca proces, este o înlănţuire de eforturi de gândire şi acţiune prin care echipa managerială realizează diagnoza, planificarea şi decizia, organizarea, coordonarea şi controlul procesului de transformare succesivă a resurselor informaţionale, financiare şi materiale, cu implicarea resursei umane, în scopul atingerii obiectivului strategic al organizaţiei într-o manieră acţională eficace (cu economie de timp) şi eficientă (cu câştig maxim şi efort minim)”[7].

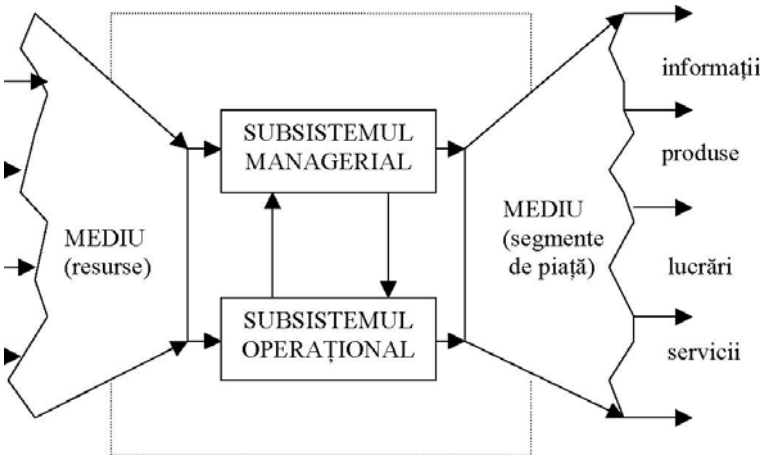

Diagrama procesului de management în organizaţii

Sursa: I. Mihuţ, ş.a., *Management general*, Editura Carpatica, Cluj-Napoca, 2003.

Managementul ca proces există în mod implicit în orice organizaţie, având în vedere universalitatea lui. Problema care se pune este în ce măsură existenţa lui contribuie la realizarea performanţelor.

[7] I. Mihuţ, ş.a., *Management general*, Editura Carpatica, Cluj-Napoca, 2003, p. 4.

Relațiile de management

Relațiile de management sunt relații care se nasc şi se dezvoltă în procesul de management. Ele sunt necesare şi impuse. Relațiile de management se pot grupa în relații formale şi relații informale. Relațiile formale se stabilesc pe baza unor criterii profesionale şi se descriu prin regulamentele de organizare şi funcționare aprobate. Manifestarea practică a acestor relații formale depinde de cultura organizațională. Eficiența relațională este mai importantă pentru americani decât respectul datorat funcției şi vârstei. Relațiile informale se stabilesc pe baza criteriilor de compatibilitate psihologică (simpatie şi antipatie). Relațiile formale şi cele informale coexistă în orice proces de management. Relațiile formale sunt necesare şi primordiale. Relațiile informale sunt nenecesare şi secundare. Cele două câmpuri de relații se suprapun generând efecte pozitive sau negative.

Factori calitativi şi cantitativi ai managementului

Managementul, la prima vedere, pare un model teoretic, practic-aplicativ şi metodologic ce poate fi folosit oriunde, oricând şi oricum. Managementul este soluția universal valabilă, pornind de la ideea că un bun management înseamnă efectiv o bună calitate în sistemul sau în procesul respectiv.

Aceste afirmații sunt adevărate. Din ce în ce mai mult, se dovedeşte că toate domeniile activității umane – de la cele de creație până la cele de corectare a erorilor – au nevoie de un bun management. Ştiința managementului şi arta managerială au pătruns peste tot în lume, fac parte din civilizația modernă şi se constituie într-un fel de algoritm rațional de cunoaştere, de acțiune, de organizare, de conducere, de gestionare a efectelor.

Fiecare om tinde să devină un bun manager în domeniul său. Această extindere a managementului pe verticală şi pe orizontală, transformarea lui într-un fel de factotum şi universalizarea lui reprezintă o etapă nouă, superioară, de construcție şi de acces spre societatea cunoaşterii şi, în final, la orizonturile acesteia, spre o societate de tip epistemologic.

Am putea afirma că managementul devine instrumentul globalizării, al arhitecturii şi construcțiilor ingenioase, inteligente şi eficiente din spațiul cunoaşterii şi al acțiunii, prin care omul reuşeşte să-şi exprime şi să-şi materializeze capacitățile sale creatoare, de interacțiune, de organizare şi de comunicare.

În acest context, considerăm că principalii factori calitativi ai managementului sunt: extinderea universului cunoaşterii şi nivelul performanțelor în procesul cunoaşterii; dezvoltarea inteligenței umane şi realizarea capacității de a opera în toate domeniile cu valorile inteligenței creatoare; creşterea complexității fenomenelor şi proceselor, şi necesitatea punerii lor într-o anumită ordine; necesitatea studierii şi gestionării prin mijloace specifice a fenomenelor şi proceselor, în condițiile evoluției haotice

a acestora; dezvoltarea sistemelor şi proceselor pe coordonate dinamice şi complexe, şi revoluţionarea relaţiilor de interdependenţă; aplicare noilor evoluţii şi revoluţii tehnologice, informaţionale şi manageriale; elaborarea şi punerea în aplicare a unor politici şi strategii de protecţie şi combatere a noilor provocări, pericole şi ameninţări, îndeosebi asimetrice; adaptarea managementului proceselor şi fenomenelor la condiţiile şi cerinţele globalizării; creşterea eficienţei managementului de tip special, al detaliului etc.

Toţi aceşti factori determină o dinamică fără precedent a teoriilor şi metodologiilor manageriale, cheltuieli foarte mari, infrastructuri puternice şi dezbateri pe măsură. Practic, problema calităţii managementului a devenit omniprezentă. În toată lumea se discută despre acest lucru. Toate şcolile manageriale din lume se ocupă de calitatea managementului şi de managementul calităţii, inclusiv în domeniul securităţii şi apărării.

Caracteristici şi indicatori calitativi

Principalele caracteristici ale managementului resurselor de securitate şi apărare pot fi: este un management de sinteză şi, în acelaşi timp, de intersecţie, întrucât întruneşte mai multe tipuri de management, începând cu managementul resurselor umane şi continuând cu managementul resurselor materiale, tehnologice, informaţionale, financiare, culturale etc., este un management de tip dinamic şi complex, care variază în funcţie de politicile şi strategiile de securitate şi apărare, de cerinţele NATO, ale Uniunii Europene, ale participării la gestionarea crizelor şi conflictelor; este un management integrat şi integral sau care tinde spre integralitate; este un management al ideilor, care se bazează foarte mult pe soluţii inteligente, creative, sinergice.

Managementul resurselor pentru securitate şi apărare stimulează şi creează un sistem de management al ideilor (SMI[8]), tocmai pentru că ideile joacă un rol esenţial în identificarea, selectarea şi gestionarea resurselor ce pot servi conceptului de securitate şi apărare.

Printre indicatorii de evaluare a unui management, inclusiv a unui management al ideilor şi conceptelor, pot fi evidenţiaţi:

Cantitativi	Calitativi
Capacitatea de a identifica şi a evalua cantitatea resurselor	Capacitatea de a evalua calitatea resurselor
Capacitatea de a identifica şi a evalua distribuţia lor teritorială	Capacitatea de a optimiza distribuţia teritorială a resurselor
Capacitatea de a identifica noi resurse	Capacitatea de a evalua şi a îmbunătăţi calitatea resurselor identificate

[8] http://innovation.zumablog.com/index.php?sujet_id=776, Christine Hensley, *Comment mesurer la performance d'un Systeme de Management des Idees ?*

Cantitativi	Calitativi
Sistemele de generare şi regenerare	Calitatea generării şi regenerării
Gradul de integrare	Calitatea integrării, coeficientul de integralitate
Procentajul din totalul resurselor	Procentajul calitativ
Cantitatea fiecărei resurse	Calitatea fiecărei resurse
Volumul şi structura	Fiabilitatea, mentenabilitatea, anduranța

Există, desigur şi alți indicatori. Fiecare categorie de resurse cere un management special şi presupune indicatori specifici de evaluare. Aceşti indicatori, precum şi modul cum sunt folosiți, în relație strânsă cu caracteristicile şi calitățile managementului general şi managementului specific, ajută nu doar la evaluarea resurselor respective, ci şi la stabilirea şi dezvoltarea competențelor în domeniu.

PROCESUL DE EVALUARE – ASPECTE TEORETICE GENERALE

ASSESSMENT PROCESS – GENERAL THEORETIC FRAMEWORK

Mr.drd. Mirela PUŞCAŞU*
Universitatea Națională de Apărare "Carol I"

Termenul *funcţie de evaluare* acoperă forme de organizare care abilitează autoritățile de management să îşi îndeplinească obligațiile de coordonare, structurare şi utilizare a activităților de evaluare. Aceste forme de organizare pot să fie unități (direcții, servicii, compartimente etc.), rețele sau persoane. Termenul *activitate de evaluare* înseamnă pregătirea şi managementul evaluării şi, de asemenea, utilizarea rezultatelor evaluării.

The concept of assessment function *overlaps different organization forms, which allow the management authorities to accomplish their tasks regarding coordinating, structuring and using of evaluation activities. These organization forms could consist of units (departments, services, offices) networks or persons.* Assessment evaluation *involves preparation and management of evaluation and, also, the use of evaluation results.*

Cuvinte cheie: proces de evaluare, funcție de evaluare, standarde de evaluare, principii şi reguli de evaluare, evaluarea calității.
Keywords: *assessment process, assessment function, assessment standards, principles and rules of assessment, quality of evaluation.*

Aspecte generale privind evaluarea

Un management este şi trebuie evaluat în funcție de randamentul său, de locul ce i se acordă în funcționarea sistemului, de dinamica şi consistența sa. Evaluarea unui management se face pe cel puțin trei paliere: evaluarea internă sau autoevaluarea; evaluarea ierarhică; evaluarea pe orizontală sau de rețea.

Primul tip de evaluare – internă sau autoevaluarea – se efectuează, de asemenea, în două configurații distincte: autoevaluarea periodică; autoevaluarea permanentă.

* e-mail: *mrl_puscasu@yahoo.com*

Autoevaluarea periodică – de regulă, anuală – corespunde cu autoevaluarea şi evaluarea angajaților, dar are un alt rol decât aceasta. Autoevaluarea periodică a angajaților şi a instituțiilor reprezintă un proces ce poate fi încadrat în managementul modern, cu condiția să existe o cerință intrinsecă şi nu doar o dorință de aliniere la standardele la modă.

Desigur, fiecare angajat va tinde să-şi acorde maximum de puncte, întrucât şi de aceasta depinde încadrarea sa într-o categorie de salarizare sau alta, promovarea etc. Corect ar fi ca autoevaluarea să se facă doar pentru sine – să nu depăşească acest cadru, sau pe bază de test. Dar şi autoevaluarea pe bază de test are deficiențele ei, întrucât, nefăcând parte nemijlocită din managementul profesional, din atribuțiile efective ale angajatului sau ale echipei, reprezintă, pentru aceştia, sarcini suplimentare şi chiar inutile, consum de timp şi lipsă de rațiune.

Autoevaluarea (evaluarea internă) periodică are sens atunci când se încadrează în politicile şi strategiile de management, ca instrument al acestora şi răspunde unor necesități ce ține de pregătirea forței, adică a angajaților pentru a fi în măsură să-şi asume noi responsabilități. Autoevaluarea permanentă poate fi încadrată în evaluarea orizontală sau de rețea. Funcția ei principală este aceea de măsurare permanentă a calităților şi capacităților angajatului de a rezolva problemele cu care se confruntă instituția, locul de muncă, rețeaua şi complicatul mecanism al generării şi regenerării resurselor de apărare.

Evaluarea ierarhică se face, cum bine se ştie, pe persoane, pe funcții, pe instituții, prin diferite sisteme şi proceduri, dintre care cele mai frecvente sunt următoarele: evaluarea periodică, în funcție de rezultate, comportament, pe criterii profesionale, financiare, economice, informaționale, de securitate şi de altă natură; evaluarea permanentă, de sistem şi de proces, necesară cunoaşterii sistemelor de management, a dinamicii resurselor şi a modului în care sistemele de management contribuie la calitatea resursei.

Evaluarea orizontală sau *de rețea* este un tip relativ nou de evaluare funcțională, care permite interacțiunea şi interactivitatea în cadrul sistemelor de management, comportamentul nodurilor de rețea şi rețelelor ca atare. Este o evaluare intrinsecă, de sistem şi de proces, pentru care există programe şi mecanisme din ce în ce mai performante.

O astfel de evaluare nu este consumatoare de timp, nu necesită oprirea sistemelor sau perturbarea lor – ca în cazul controalelor ierarhice –, nu are funcții restrictive, ci doar corective şi stimulative. O evaluare de acest gen, desfăşurată cu discreție, prin înseşi funcțiile şi calitățile sistemului este un efect al relațiilor de feed-back şi contribuie la îmbunătățirea substanțială a activităților de management.

Standarde de evaluare

Profilul funcţiei de evaluare

Funcţia de evaluare se prevede distinct în structura Autorităţilor de Management (organigrama sau regulamentele interne de funcţionare), precizând detalii despre unitatea, coordonatorul, membrii reţelei şi persoana/persoanele responsabile. Evaluarea va fi clar menţionată în lista activităţilor Autorităţilor de Management, astfel încât resursele umane şi financiare alocate procesului de evaluare să poată fi uşor identificate. Fiecare Autoritate de Management îşi va defini sarcinile, responsabilităţile, structura organizatorică şi procedurile pentru funcţionarea, consultarea şi comunicarea funcţiei de evaluare.

Rolul şi atribuţiile funcţiei de evaluare

Rolul evaluării va fi definit în mod clar şi distinct de rolurile altor funcţii, spre exemplu de monitorizare, control şi audit. Prin evaluări, funcţia de evaluare oferă sprijin în formularea politicilor şi programelor, precum şi în procesele de management. În îndeplinirea acestui rol, funcţia de evaluare va: coordona activităţile de evaluare ale Autorităţii de Management; ajută la anticiparea cerinţelor procesului de decizie în sectoarele acoperite de Autoritatea de Management; la stabilirea un program multianual de evaluare, precum şi a unui plan anual de evaluare în conformitate cu cerinţele procesului de decizie şi va asigura în mod corespunzător ca informaţiile privind eficienţa şi eficacitatea, ca şi cele vizând relevanţa şi utilitatea politicilor, programelor şi activităţilor sunt disponibile în timp util; coordona şi monitoriza implementarea acestui program şi plan la nivel central; acolo unde este cazul, va asista la implementarea descentralizată a acestui plan şi program; la definirea standardelor de calitate pentru activităţile de evaluare pe baza acestor standarde şi, dacă este nevoie, propriile cerinţe de calitate, mai specifice şi mai detaliate sau mai bine adaptate propriului sector de activitate; de a promova calitatea metodologică şi continuitatea activităţilor de evaluare a AM; de a verifica modul în care recomandările privind evaluarea au fost luate în considerare (prin instituirea unui grup de lucru responsabil cu recomandările făcute în urma evaluării); de a se asigura că rezultatele evaluării sunt utile pentru definirea priorităţilor AM şi de asemenea, pentru îmbunătăţirea calităţii politicilor, programelor şi activităţilor astfel încât, rezultatele să poată fi utilizate în definirea priorităţilor politice şi deciziilor bugetare.

Resurse funcţiei de evaluare

Resursele umane şi financiare necesare evaluării vor fi clar identificate şi planificate. Aceste resurse trebuie să fie suficiente în vederea implementării programului multianual de evaluare şi planului anual de evaluare al AM. În

conexiune cu planurile de evaluare aprobate, resursele alocate funcției de evaluare vor fi adecvate în ceea ce privește fondurile, personalul necesar şi pregătirea profesionala a acestuia astfel încât să asigure îndeplinirea corespunzătoare a responsabilităților ce le revin.

Managementul activităților de evaluare

• *Planificarea*

Autoritățile de Management vor planifica evaluarea activităților lor în concordanță cu noile reglementări în domeniu, ghidurile metodologice privind evaluarea şi aceste standarde. Această planificare va îmbrăca forma unui program multianual de evaluare, care va fi actualizat anual.

Programul multianual de evaluare va fi întocmit pe baza ciclului de viață a programelor operaționale şi în concordanță cu natura activităților AM. Programul va fi aprobat de Comitetul de Monitorizare al fiecărui program operațional. Programul va indica activitățile de evaluare pe care AM intenționează să le desfăşoare în diversele faze ale implementării programului operațional şi activitățile de îmbunătățire a capacității de evaluare.

Programul multianual de evaluare va cuprinde o estimare a resurselor umane şi financiare necesare implementării acestuia. Programul multianual de evaluare va cuprinde împărțirea sarcinilor între funcția de evaluare a AMCSC, a Autorității de Management şi a organismelor intermediare în procesul de implementare centralizată sau descentralizată a activităților de evaluare. Se va constitui un Program național multianual de evaluare. Programul național multianual de evaluare va fi întocmit de funcția de evaluare a AMCSC, pe baza programelor multianuale de evaluare ale fiecărui program operațional şi va include şi activitățile de evaluare ce vor fi îndeplinite de AMCSC.

Programul național multianual va fi aprobat de Comitetul Național de Coordonare. Planurile de evaluare şi de audit vor fi clar delimitate.

• *Feedback-ul şi exploatarea rezultatelor:* transmiterea rezultatelor şi luarea în considerare a acestora în procesul de decizie.

Vor fi stabilite mecanisme adecvate de feedback la care toate părțile implicate vor avea acces, astfel încât toate tipurile de rezultate ale evaluării să fie transmise efectiv tuturor persoanelor implicate în procesul de luare a deciziilor (persoane de conducere şi alți factori interesați, inclusiv persoane responsabile cu formularea politicilor). Autoritățile de Management vor raporta asupra rezultatelor evaluării în Rapoartele Anuale de Implementare. Mecanismele de feedback trebuie să contribuie, pe baza rezultatelor evaluării, la formularea, planificarea şi revizuirea politicilor, programelor şi activităților.

Celelalte funcții ale Autorității de Management şi, dacă este cazul, organismele intermediare sau alți participanți vor examina concluziile

evaluării şi posibilele recomandări şi vor descrie acțiunile pe care le propun a fi întreprinse. Funcția de evaluare a AM va monitoriza implementarea recomandărilor raportului de evaluare, prin intermediul unui plan de urmărire a acestora (*follow up*).

• *Transmiterea*

Autoritățile de Management vor transmite AMCSC copii ale rapoartelor finale de evaluare. Rezultatele evaluării vor fi puse la dispoziția publicului, cu excepția cazurilor în care confidențialitatea este impusă. Mijloacele de comunicare trebuie să fie uşor identificabile şi accesibile. În chestiuni specifice dezbateri publice sau cu partenerii implicați vor fi organizate. Rezultatele evaluării vor fi transmise într-un format care să întrunească nevoile celor implicați în procesul decizional, ale beneficiarilor şi cetățenilor şi care să corespundă prevederilor legale în vigoare referitoare la raportare.

Procesul de evaluare

• *Proiectul de Evaluare*

Fiecare evaluare va fi structurată sub forma unui proiect care să cuprindă trei faze separate : elaborare, implementare şi exploatare. Managerul proiectului va stabili cine va lua parte în aceste trei faze, în concordanță, acolo unde este cazul, cu regulile şi procedurile interne aplicabile. Atunci când se stabilesc întrebările la care trebuie să se răspundă în raportul de evaluare, punctele de interes ale celorlalte funcții ale Autoritarii de Management vor fi examinate.

La elaborarea oricărui proiect de evaluare (internă sau externă), aria de acoperire a evaluării va fi în mod clar definită. Proiectul de evaluare va cuprinde următoarele puncte: contextul, motivul şi scopul evaluării; cui i se adresează şi cine o va utiliza; aria de cuprindere a evaluării; întrebările cheie; detalii privind informațiile disponibile; rapoarte; termene limită. În cazul evaluării externe, proiectul de evaluare trebuie să includă de asemenea, clauze contractuale, financiare şi administrative precum şi criterii de calitate. Punctele mai sus menționate vor fi formalizate prin specificații.

• *Stabilirea grupului de coordonare şi a termenilor de referință*

Funcția de evaluare va decide asupra oportunității înființării de grupuri de coordonare pentru fiecare evaluare în parte (în practică este de preferat înființarea de grupuri de coordonare). Grupul de coordonare va fi stabilit şi îşi va îndeplini sarcinile în conformitate cu regulile privind conflictul de interese. Sarcinile grupului de coordonare vor fi (cel puțin): facilitarea accesului evaluatorului la informațiile necesare îndeplinirii sarcinilor sale; susținerea procesului de evaluare, în special din punct de vedere metodologic; participarea la măsurarea calității – evaluării, în punctele importante ale procesului de evaluare; asigurarea că termenii de referință sunt respectați.

• *Conducerea evaluărilor*

Procesele de evaluare vor fi conforme cu aceste standarde ce sunt proiectate în vederea asigurării calității lor.

Managerul proiectului de evaluare va fi responsabil de modul în care evaluarea se realizează şi va măsura în mod constant calitatea evaluării, pe baza criteriilor de calitate menționate în specificații. Persoanele implicate în activități de evaluare vor fi libere de orice constrângeri ce ar putea pune în pericol obiectivitatea acestora, iar comportamentul lor în relațiile cu factorii interesați va fi onorabil. Va fi respectată independența evaluatorului în activitatea sa şi nu se va interveni asupra rezultatelor evaluării.

• *Calitatea rapoartelor*

Textul rapoartelor de evaluare va fi relevant, bazat pe analize riguroase, va respecta criteriile de calitate cuprinse în specificații şi va fi livrat conform termenelor limită. Rapoartele de evaluare trebuie să descrie scopul evaluării şi contextul acesteia precum şi obiectivele, întrebările, procedurile, rezultatele şi concluziile justificate ale evaluării, astfel încât informațiile esențiale să fie făcute disponibile într-o formă uşor de înțeles. Raportul trebuie să descrie sursele de informare astfel detaliate încât corectitudinea informației să poată fi verificată. Datele colectate sau selectate trebuie să fie adaptate la metodologiile utilizate şi trebuie să fie suficient de corecte pentru utilizarea necesară.

Punctul de vedere şi fundamentarea pe care se bazează interpretarea rezultatelor trebuie descrise şi explicate. Rezultatele trebuie să fie logice şi fundamentate de analize şi interpretări de date bazate pe ipoteze explicative prezentate cu atenție. Raportul final de evaluare trebuie să prezinte rezultatele şi concluziile evaluatorului, iar opinia cuprinsă în acesta nu trebuie amendată fără consimțământul acestuia. Concluziile şi oricare recomandări trebuie să fie riguroase şi nu vor fi distorsionate de considerații personale sau partizane. Recomandările vor fi clare, utile, aplicabile şi destul de detaliate pentru a fi puse în practică.

• *Parteneriatul*

Gestionarea activităților de evaluare va fi realizată în parteneriat strâns cu actorii relevanți implicați în acest proces. Autoritățile de Management vor identifica partenerii relevanți care vor fi implicați în procesul de evaluare. Organizarea parteneriatelor va fi realizată în concordanță cu practica şi regulile naționale, şi va lua în considerare principiile orizontale.

Principii şi reguli de evaluare

Între principiile cele mai eficiente de evaluare a unui management al calității sau a calității unui management, enumerăm următoarele: principiul evaluării directe; principiul evaluării dinamice; principiul evaluării complexe; principiul evaluării permanente; principiul evaluării flexibile şi interactive; principiul rețelei.

• *Principiul evaluării directe* este un principiu care se materializează în aproape toate tipurile de evaluare, de la cele prin chestionare şi observaţie directă, la cele implicite, impuse de relaţia de feedback. Tendinţa este ca evaluările superficiale sau cele formale, birocratice, să cedeze locul celor directe, intrinseci, de reţea, impuse de buna funcţionare atât a sistemului de management, cât şi a sistemului manageriat. În cadrul resurselor pentru apărare, acest principiu este foarte important, întrucât permite un contact direct între toate componentele implicate în acest proces.

• *Principiul evaluării dinamice* constă în evaluarea intrinsecă, de sistem şi de proces, conţinută chiar în politicile şi strategiile de management, fără a avea structuri specializate în acest sens. Este o evaluare a eficienţei şi productivităţii sistemelor de management, prin care se semnalează şi se corectează rapid erorile. Este o evaluare specifică sistemelor foarte bine integrate, aşa cum trebuie să fie sistemele care gestionează resursele pentru apărare.

• *Principiul evaluării complexe* este specific sistemelor dinamice complexe, cu evoluţii greu previzibile şi chiar imprevizibile. O astfel de evaluare, deşi se referă la acţiunile prezente, are efect substanţial în viitor şi, de aceea, nu se poate face oricum, ci în raport de un sistem dinamic de determinări, de evoluţii şi de interdependenţe, mai ales când este vorba de gestionarea unor resurse cum sunt cele ale apărării.

• *Principiul evaluării permanente* a fost explicat mai sus prin ceea ce se înţelege prin evaluare permanentă, ca funcţie de sistem şi de proces. Acest principiu contribuie la construirea unui management care să permită şi chiar să impună mecanisme şi proceduri implicite, intrinseci de evaluare, aceasta fiind o condiţie esenţială şi obligatorie pentru ca un sistem managerial să funcţioneze.

• *Principiul evaluării flexibile şi interactive* este, de asemenea, specific gestionării comportamentelor unor sisteme neliniare care impun evaluarea intrinsecă, discretă şi interactivă, adică pe timpul funcţionării, sesizarea şi rezolvarea automată a erorilor. Este ceea ce fac sistemele de optimizare şi upgradare a diferitelor programe care rulează pe calculator, uneori, chiar fără ştirea sau fără încunoştinţarea operatorului.

• *Principiul reţelei* este unul care asigură funcţionarea în orice condiţii a unui management modern. Reţeaua impune interacţiune, cunoaştere în orice moment a comportamentului celuilalt şi adaptare la acesta, beneficiere în timp real de informaţie, formarea rapidă a unor baze de cunoştinţe şi facilitarea accesului la acestea, crearea tuturor condiţiilor (informaţionale, ştiinţifice şi chiar tehnice şi de reţea) pentru rezolvarea în timp util, a oricărei probleme. Atunci când, spre exemplu, la unul dintre utilizatori, apare o problemă pe care acesta n-o poate rezolva (nu este specializat, nu are suficiente cunoştinţe în

domeniu, nu este familiarizat, nu are date, nu deține performanța tehnică etc.), cere ajutor, pe internet, la ceilalți utilizatori şi, din miile sau milioanele de corespondenți, se găseşte măcar unul care să-l ajute să rezolve imediat problema. La nivelul unui sistem managerial, acest lucru este şi mai uşor de realizat. Odată pusă în rețea, problema intră în preocuparea tuturor care se pricep şi, în scurt timp, primeşte una sau mai multe soluții, fără importanță în sine, dar care poate deveni crucială pentru respectivul sistem managerial.

Evaluarea calității managementului achizițiilor

Managementul furnizorilor are o influență semnificativă în competitivitatea şi profitabilitatea unei organizații, inclusiv militare. Managerul de achiziții se ocupă de aprovizionarea şi achiziția de materiale, subansambluri, componente şi articole cu scopul de a furniza produse şi servicii.

Atunci când vorbim de logistică, managementul achizițiilor reprezintă mai mult decât simpla satisfacere a obligațiilor de punere la dispoziție a inventarului cerut de planul principal de aprovizionare.

Din această perspectivă, obiectivul managementului achizițiilor este de a minimiza costul total de achiziție, simultan cu îndeplinirea cerințelor de disponibilitate, *lead-time* şi calitate. Sunt două puncte diferite de vedere între abordarea financiară şi cea logistică şi ceea ce priveşte managementul achizițiilor. Din punct de vedere financiar se urmăreşte exclusiv de reducerea costurilor, pe când profesioniştii în logistică verifică întâi reducerea timpului de aprovizionare şi gradul de onorare a comenzilor, încercând să mențină un cost corect. Această diferență între cele două puncte de vedere trebuie eliminată şi acest lucru se poate realiza prin încorporarea managementului achizițiilor în procesele logistice şi aliniind serviciul oferit de furnizori la politica de customer service. În acest mod, managerul de achiziții este responsabil cu dezvoltarea bazei de furnizori care să furnizeze produsele la cel mai mic cost şi să furnizeze calitate. Pentru a putea obține performanțe, trebuie dezvoltat un sistem de măsurare pentru evaluarea furnizorilor şi a managementului achizițiilor. Sistemul este format din patru dimensiuni: financiar, calitate, productivitate şi ciclul de timp şi trebuie să se bazeze pe o evaluare precisă a performanțelor.

• *Dimensiunea "financiară"*

Trebuie să ținem seama în primul rând de costul de aprovizionare care ia în considerare costul total. Acesta este constituit din costul articolelor, costul de plasare a comenzii, costul de păstrare a inventarului, costul pierderii vânzărilor (în cazul *out of-stock*), costul unei calități reduse, transport, depozitare şi logistica internațională (unde este cazul). Considerarea acestor costuri permite calcularea costului de a face afaceri cu un anumit furnizor sau

costul unui articol (stock keeping unit). Termenul de plată, costul unitar, capabilitățile logistice, infrastructura pot varia de la furnizor la furnizor într-o manieră semnificativă.

În al doilea rând, evaluând costul de aprovizionare pe comandă, se determină dimensiunea lotului de aprovizionare şi a stocului aferent. Cu cât este calculat mai bine lotul optim de comandă (Economic Order Quantity), cu atât mai bune sunt rezultatele materializate în economii asupra inventarului.

În al treilea rând, se calculează profitul obținut per furnizor, care se calculează ca profitul total adus de un articol furnizat de un anumit furnizor. Acest indicator este util în măsurarea eficienței tranzacțiilor logistice executate cu un furnizor.

La final trebuie determinat *lead-time*-ul de reaprovizionare a stocului, un lead-time prea lung semnalând probleme interne ale furnizorului.

Dimensiunea "calitate" măsoară rata de onorare a comenzilor la vânzare, deoarece gradul de onorare a comenzilor ține de existența inventarului care să permită acest lucru. Materializarea pozitivă a acestui indicator se face prin existența unui stoc mare şi o rotație redusă a stocului.

Alte măsurători ce trebuiesc luate în considerare sunt: procentul de recepții parțiale, indexul de satisfacție al furnizorilor, procentul comenzilor perfecte.

În dimensiunea "productivitate", accentul se pune pe cât de bine, achizitorii plasează comenzile şi câte articole gestionează ei în mod efectiv. Operatorii supraaglomerați au tendința de a creşte dimensiunea inventarului pentru a se simți în siguranță, deoarece nu au timp să-şi desfăşoare activitatea eficient. Măsurarea performanței trebuie făcută periodic prin calcularea indicatorului de rotație a stocului şi gradul de onorare a comenzilor.

Ultima dimensiune, cea a "lead-time"-ului include procentul de comenzi de achiziție neonorate în timp, perioada ciclului de achiziție şi gradul de variație a lead-time-ului pe fiecare furnizor şi pe fiecare locație a furnizorului. Printr-o permanentă monitorizare a celor patru dimensiuni, se poate realiza o raționalizare a furnizorilor în acelaşi timp cu satisfacerea condițiilor de calitate şi a obiectivelor legate de costuri. Nivelul de serviciu oferit clienților poate fi îmbunătățit şi costurile logistice pot fi reduse prin utilizarea unui număr redus de furnizori integrați, capabili să se constituie în parteneri de încredere pe termen lung.

Evaluarea calității managementului resurselor umane

Managementul resurselor umane constă în ansamblul activităților orientate către asigurarea, dezvoltarea, motivarea şi menținerea resurselor umane în cadrul organizației în vederea realizării cu eficiență maximă a obiectivelor acesteia şi satisfacerii nevoilor angajaților. Sunt prezentate în acest curs definiții, principii, metode şi tehnici de management al resurselor umane grupate pe activitățile specifice domeniului.

Pe măsură ce organizaţiile se dezvoltă au de a face cu o serie de aspecte esenţiale ale managementului resurselor umane. Managerii creează un plan de atragere şi reţinere a persoanelor cu abilităţile de care are nevoie organizaţia. Implementarea planului presupune recrutarea, selecţia, integrarea, instruirea, recompensarea, alegerea beneficiilor celor mai potrivite şi evaluarea permanentă a performanţelor pentru a se verifica dacă sunt atinse obiectivele organizaţionale. Aceste activităţi reprezintă componentele managementului resurselor umane.

Planul de resurse umane este creat în acord cu planul strategic al organizaţiei. Pe măsură ce organizaţia identifică oportunităţile de dezvoltare disponibile, este necesară corelarea lor cu abilităţile de care va fi nevoie pentru acoperirea lor. Recrutarea, instruirea şi programele de recompensare sunt create în vederea atragerii, dezvoltării şi păstrării oamenilor cu abilităţile necesare.

Dezvoltarea resurselor umane implică un proces de instruire a oamenilor pentru a îndeplini sarcinile de care este nevoie în organizaţie. Problema constă în recunoaşterea tipului de instruire de care angajaţii au nevoie. Toate deciziile de instruire trebuie să ţină cont de motivarea angajatului supus formării. Există un număr de tehnici de instruire şi elemente necesare pentru ca un program de instruire să fie eficient.

În evaluarea performanţelor este importantă atât evaluarea comportamentelor considerate adecvate, cât şi a celor neadecvate, precum şi acordarea echitabilă a recompenselor.

Pentru asigurarea unor relaţii benefice între conducere şi angajaţi se desfăşoară o serie de activităţi cum sunt gestionarea conflictelor, consolidarea relaţiilor cu sindicatele sau reprezentanţii angajaţilor şi consilierea angajaţilor. Pe măsură ce îşi dezvoltă dimensiunile, orice organizaţie se confruntă cu probleme legate de nevoia de resurse umane.

Dacă organizaţia este în creştere, trebuie stabilite metode de găsire şi angajare de oameni care să posede abilităţile solicitate. Acest lucru se reflectă de obicei într-o formă de planificare a resurselor umane. Analizându-se proiectele şi tendinţele viitoare ale organizaţiei, se estimează numărul de oameni de care este nevoie şi tipul de abilităţi şi competenţe pe care le solicită eventualele posturi vacante. O parte a acestui proces o reprezintă succesiunea managerială, adică determinarea numărului de manageri care se vor pensiona şi a măsurii în care organizaţia dispune de oameni talentaţi care să-i înlocuiască.

După dezvoltarea unui plan de resurse umane, trebuie urmaţi un număr de paşi necesari implementării planului. Prima parte esenţială a implementării este determinarea numărului de oameni cu anumite abilităţi de care este nevoie la un anumit moment. Următorul pas îl constituie recrutarea procedurii pentru atragerea oamenilor calificaţi să candideze pentru posturile libere din

cadrul organizației. După ce oamenii au fost atraşi să solicite postul, este folosită procedura de selecție pentru stabilirea persoanelor care vor îndeplini efectiv sarcinile în organizație şi care vor fi angajați.

Oamenii nou angajați trebuie să fie învățați care sunt regulile şi standardele organizației, iar pentru aceasta este folosit un tip de program de integrare sau orientare. După ce oamenii au fost integrați în sistem, de obicei este necesar să fie ajutați să îşi actualizeze capacitățile, atitudinile şi competențele generale, aducându-le la nivelul considerat potrivit în organizație prin intermediul instruirii şi dezvoltării angajaților. Odată ce oamenii au început să funcționeze în cadrul organizației la nivelul potrivit apare problema recompensării lor adecvate. Sunt stabilite salariile considerate corecte pentru oamenii cu anumite abilități şi responsabilități ale postului, precum şi procedura potrivită de evaluare a performanțelor prin care conducerea poate lua decizii corecte de acordare a recompenselor oferite sub forma salariului sau promovării. Pe măsură ce oamenii se stabilesc în organizație, devin preocupați de beneficiile (asigurări de sănătate, concedii medicale şi de odihnă, fonduri de pensii) care le sunt oferite.

Angajații pot să-şi aleagă reprezentanți sau să se afilieze la un sindicat pentru a-şi proteja drepturile şi a-şi promova interesele şi prin urmare apare necesitatea angajării unei colaborări cu aceste structuri. Atunci când apar conflicte sunt necesare intervenții calificate pentru a le gestiona şi rezolva constructiv. Pot fi, de asemenea, acordate angajaților servicii de consiliere în diverse aspecte din partea managerilor sau a unor specialişti. Toate aceste activități constituie substanța relațiilor angajați-conducere. Această serie de activități poartă numele de management al resurselor umane.

Specificul organismului militar impune o abordare mult mai la obiect a problematicii managementului resurselor umane. Echivalarea unității economice cu cea militară este o eroare, din cauza numeroaselor lor particularități de ordin structural, motivațional, psihomoral, deoarece alta este miza acțiunilor militare în raport cu cele productive, altul este climatul psihomoral din organizația militară.

Considerăm că în domeniul militar trebuie avut în vedere managementul calității totale şi acționat în concordanță cu exigențele strategiei adoptate – managementul strategic, adică în baza unor obiective strategice bine studiate, cu resurse precis stabilite şi practic asigurabile, cu termene judicios determinate, a deplinei autonomii în acțiunile ce trebuie întreprinse. Este evident că atingerea unor performanțe superioare necesită armonizarea şi integrarea într-o abordare care să țină seama de restricțiile, amenințările sau oportunitățile prezente în mediul exterior al organizației militare.

Deoarece din punct de vedere structural-funcțional, organizația militară reprezintă o ierarhie de sisteme, fiecare dintre acestea reprezentând obiectul managementului, concordanța dintre subiectul şi obiectul

managementului generează eficiența abordării sistemice, bazată pe ideea că întregul reprezintă mai mult decât suma părților componente. În acest scop americanii au un model conceptual propus de către Departamentul de Ştiințe Psihologice şi Conducere al Academiei Militare a S.U.A. de la West Point. Specialiştii în conducerea organizațiilor de la Academia Militară a S.U.A. din West Point sunt conştienți de faptul că modelul propus de ei nu este perfect, considerând că el permite analize şi abordări mai riguroase ale complicatei problematici a conducerii organizațiilor în general şi a celor militare în special.

Modelul evită să analizeze în detaliu activitățile concrete ale liderului militar, preferând păstrarea unui anumit grad de generalitate, menit a surprinde esența conducerii organizației militare, fără a fi un inventar de sfaturi practice. Acest model sistemic al conducerii organizației militare influențează în cea mai mare măsură abordarea managerială în domeniul militar. Având în vedere că mijlocul principal prin care se poate realiza eficiența în domeniul militar îl reprezintă folosirea potențialului uman la întreaga sa valoare, managementul resurselor umane în domeniul militar se constituie ca o componentă esențială a economicității, în scopul evitării risipei de efort fizic şi psihic. Aceasta pentru simplul motiv că, fără a ține cont de posibilitățile şi nevoile factorului uman, cele mai multe soluții sunt sortite eşecului, oricât de inovatoare ar părea.

Profesionalizarea, ca proces de formare a noii organizații militare flexibile şi eficiente, presupune cunoaşterea fenomenelor sociale, economice şi culturale, care determină, interacționează şi condiționează devenirea armatei de profesioniști. Contextul în care are loc profesionalizarea integrală a instituției militare este cel al evoluției artei militare şi tehnicii militare contemporane. Sistemul militar trebuie să fie, în principal, o concentrare de indivizi foarte bine instruiți, experți în desfăşurarea şi conducerea luptei armate şi care pentru atingerea obiectivelor, întrebuințează arme şi tehnologii de înaltă performanță, în condițiile unor costuri considerabile, dar a unor pierderi umane cât mai reduse.

Deoarece evoluția practicii şi gândirii manageriale trebuie să determine şi în organizația militară, deplasarea atenției de la factorul material – care deținea poziția centrală la începuturile managementului ştiințific, către resursa umană, gestionarea acestei resurse trebuind să țină seama de principiile managementului modern.

În referatele anterioare am prezentat concluzii personale în ceea ce privesc disfuncțiile sistemului de gestiune a resurselor umane din organizația militară: degradarea evidentă a ideii de carieră militară; erodarea corpurilor personalului militar profesionalizat; necorelarea etapelor şi treptelor specifice carierei militare, inexistența unor puncte obligatorii de trecere; lipsa de

transparență în gestionarea resurselor umane şi motivele (cauzele) care au generat ambiguitatea şi formalismul relației valoare/evoluție în cariera militară.

Sunt studii pentru întocmirea profilului socio-demografic şi motivațional al tinerilor care optează pentru cariera militară, argumentând cu necesitatea de a surprinde structura socio-demografică şi motivațională a candidaților pentru instituțiile militare de învățământ, dar şi eventualele modificări, tendințele de evoluție şi factorii determinanți. Am concluzionat cu faptul că aceste cercetări, care ar trebui să se facă în fiecare an, ar trebui să confirme oportunitatea politicilor de recrutare utilizate sau necesitatea modificării acestora, începând de la conținutul mesajelor şi metodelor de promovare a profesiei militare şi terminând cu metodele de recrutare utilizate preponderent pe categorii de grupuri-țintă şi zone cultural-geografice. Resursa umană de rezervă ar trebui asigurată pe baza unei concepții unitare, fundamentată ştiințific, pe temeiul unor studii interdisciplinare de geografie militară, sociologie, psihologie, ştiințe juridice şi nu în ultimul timp management militar, care să se concretizeze în valori măsurabile ca: număr de posibili recruți, estimări cu privire la migrația populației pe localități şi regiuni, caracteristicile populației în zonele unde sunt dispuse unități militare (sex, vârstă, pregătire). Aceste analize ar trebui să cuprindă perioade medii şi lungi, având în vedere că fenomenul demografic influențează cantitatea şi calitatea resursei umane pentru sistemul militar, pe lungă durată.

Procesul de reorientare organizatorică, de restructurare pe toate planurile, nu a fost însoțit şi fundamentat de o strategie motivațională coerentă. Dacă până în anul 1989, armata se găsea pe locul 5 în topul salarizării, în momentul de față asistăm la o modificare spectaculoasă a acestei ierarhii salariale, armata fiind aproximativ pe locul 10 în ceea ce priveşte salarizarea bugetarilor, fără a menționa categoriile nonbugetare, până în 1989, inexistente.

Militarii din armata viitorului trebuie să provină din rândul voluntarilor, ceea ce neîndoielnic presupune o motivare clară a fiecăruia, dar ceea ce este mai important – o motivare generală a întregii societăți, dispusă să investească într-o astfel de instituție, capabilă să surmonteze toate greutățile financiare sau economice, în virtutea unui vechi principiu potrivit căruia „dacă doreşti pacea – pregăteşte-te de război", iar în ceea ce priveşte optimul motivațional rămâne de actualitate ceea ce spunea TUCIDIDE: „forța unei cetăți nu se măsoară prin grosimea zidurilor sale, ci prin voința cetățenilor săi".

Investigând organizația militară, prin prisma aparatului conceptual oferit de cele mai noi evoluții în teoria organizațiilor, în ştiințele manageriale şi în ştiințele educației, vom evidenția câteva perspective dezirabile în managementul resurselor umane ale organizației militare.

În contextul procesului de reformă, care presupune reorganizări şi restructurări periodice ale organizației militare, determinate de necesitatea asigurării unui înalt nivel de profesionalizare a personalului militar, atingerea acestui obiectiv presupune instituționalizarea carierelor cu lungimi diferite şi implicit – părăsirea armatei de către unii militari la o vârstă care le va permite să-şi construiască o nouă carieră în viața civilă, reconversia personalului militar profesionalizat este o necesitate obiectivă a restructurării armatei. La proiectarea sistemului de reconversie profesională în armată s-a avut în vedere faptul că militarii au pregătirea şi experiența necesare exercitării majorității profesiilor existente în viața civilă, putându-se adapta rapid la orice situație. Tot sistemul reconversiei personalului militar profesionalizat respectă un principiu cauzal unilateral, şi anume: resursele financiare şi interesele societății civile reflectate în misiunile armatei determină calitatea şi cantitatea resurselor umane. La acestea se adaugă preocuparea continuă pentru flexibilitatea sistemului de personal în scopul adaptării la diferite situații care implică intervenția armatei.

BIBLIOGRAFIE

AFNOR, *Qualité et système de management* ISO 9000/ 2000 – 2001.

Arnoud JP., *Cercles de qualité ou autres méthodes – Entreprise et personnel*, 1986.

Culda Lucian, *Gestionarea strategică a organizațiilor,* Centrul de Studii Sociale Procesual-organice, 2005.

Exarhos S., *Managementul calității totale şi marketingul internațional*, Chişinău: Bons Offices, 2001.

Gogue J.M., *Management de la qualité*, Economica, 1993.

Jackson Terence, *.Managing human resources in Europe: cross-cultural issue and problems*, Personnel, n° 354, oct. 1994.

Petrescu I., *Managementul personalului organizației*, Editura Expert, Bucureşti, 2003.

FENOMENUL SOCIO-CULTURAL ÎN CONTEXTUL INTEGRĂRII STATELOR ÎN UNIUNEA EUROPEANĂ – INTERSECTAREA VALORILOR

LE PHENOMENE SOCIO-CULTURAL DANS LE CONTEXTE D'INTEGRATION DE L'ETATS EN L'UNION EUROPEEN – L'INTERSECTATION DE VALEURS

Anda PETRACHE*
Comandamentul Logistic Întrunit

Evoluţia culturală nu înseamnă pur şi simplu înlocuirea unor valori consacrate cu altele noi care se pretează mai bine condiţiilor istorice ale altui moment. Nimic nu este atât de lipsit de valoare culturală pentru a fi scos din istorie şi înlocuit cu altceva. Totul trebuie păstrat cel puţin într-o memorie culturală pentru că, noutatea se defineşte ca o repetare a unui fapt uitat, ca o revenire ciclică a unei situaţii.

L'évolution culturelle ne signifie pas la substitution de quelques valeurs consacrées par d'autres valeurs nouvelles qui s'adaptent mieux aux conditions istoriques d'un certain moment. Rien si depourvu de valeur culturelle pour être extrait de l'istoire et remplacé par quelque chose d¨autre. Il faut qu'on garde tout dans une memoire culturelle parce que, on peut définir la nouveauté comme une reiteration d'un fait oublié, comme un retour cyclique d'une situation.

Cuvinte cheie: cultură, integrare europeană, securitate, stabilitate.
Mots-clés: *culture, integration europeen, sécurité, stabilité.*

Procesele de restructurare politică şi economico-socială interne, ca şi procesele ce se desfăşoară la scara continentului, creează o puternică presiune asupra structurii statale. Sensul schimbării nu este dat însă de dizolvarea statelor, ci de adaptarea sau chiar schimbarea lor radicală, dacă aceasta se

* e-mail: *anda_petrache@yahoo.com*

impune, pentru ca ele să răspundă noilor procese sociale pe plan intern şi noilor cerințe ale integrării, pe plan internațional. Statele sunt însă pietrele de temelie ale noului edificiu european. Identitatea lor va fi schimbată, dar nu prin sărăcie sau desființare, ci prin îmbogățire şi diferențiere funcțională.

Judecând pragmatic, fenomenul integrării europene ca eveniment istoric de tip consecință-efect al unor îndelungate încercări de depăşire, măcar, dacă nu neapărat de rezolvare, a problemelor tensionate care au dus de două mii de ani la divizarea Europei, trebuie pusă în ecuația periodizării istorice. Astfel, cu mare greutate se poate afirma, dacă nu cumva este chiar imposibil de identificat, când anume a apărut ideea unității națiunilor sub sceptrul unui unic punct nodal al puterii. Când anume s-a răspândit ideea unei Pax Romana universală? Când s-au recunoscut reciproc pentru prima dată valorile specifice? Când s-a declanşat prima dată conştiința valorii celuilalt şi sentimentul interdependenței valorii unuia de valoarea celuilalt, într-un concert axiologic universal? Sunt întrebări care implică responsabilitatea unei periodizări eficiente. Cert este faptul că această dorință de unitate europeană s-a manifestat permanent în istoria Europei sub o formă sau alta. Nu este vorba despre o topire a specificităților într-un hibrid supra-național, ci mai mult de o dorință comună a popoarelor europene de a depăşi obstacolele vieții cotidiene; manifestarea acestei dorințe trece de filtrul oricărei periodizări, ea este o trăire universală.

Expresia „integrare europeană", în sine este un concept dificil de definit. Fenomenul integrării presupune reunirea într-un tot unitar a mai multor categorii de elemente separate, dar care suportă asemănări şi caracteristici de complementaritate. Din perspectiva integrării europene pot fi considerate elemente separate, dar asemănătoare şi/sau complementare, o multitudine de elemente.

Integrarea europeană devine, ca fenomen, un concept cu atât mai complex cu cât, pe măsura participării mai multor națiuni la concertul axiologic european, apar noi dimensiuni importante care trebuie luate în seamă. Dar integrarea condiționează eficiența participării la ansamblul global de armonizare reciprocă a elementelor componente. Cum în privința integrării europene este vorba despre țări, popoare, culturi, economii etc., adică specificități importante, armonizarea înseamnă exploatarea la maxim a caracteristicilor complementare. Singura complementaritate care nu nivelează şi anulează specificitățile este dimensiunea spirituală. De-a lungul istoriei Europei, din cele mai îndepărtate timpuri, diversele culturi şi civilizații au interacționat, au impus valorile lor altora sau şi-au asumat valorile altora folosind de la mijloace din cele mai agresive până la cele mai paşnice modele de aculturație.

Dacă la început Europa reprezenta un amalgam de civilizații şi de populații diferite, de la cele mediteraneene la cele nordice, celtice, de la populațiile caucaziene la populațiile tracice, toate acestea având o multitudine de obiceiuri diferite, şi se putea vorbi, în consecință, de conceptul de Europă a civilizațiilor, după primul sinod ecumenic, Imperiul Roman care reunea autoritar toate aceste popoare, a favorizat, în mod paradoxal, în ciuda persecuțiilor anterioare împotriva creştinismului, tocmai naşterea unei civilizații creştine a Europei. Astăzi este de netăgăduit faptul că Biserica a dat naştere unui alt concept: civilizația europeană, despre care se poate spune că poate fi caracterizată de un singur termen: creştinătate. Rezumând asupra caracteristicii generale a evoluției conceptului de integrare europeană, am putea spune că istoria concertului axiologic european se desfăşoară între două momente de importanță majoră: de la Europa civilizațiilor la civilizația europeană.

Europa este atât de diversă şi totuşi atât de unitară în cultură. O civilizație reprezintă suma valorilor autentice diverse şi complementare produse de mai multe culturi, într-un spațiu geografic comun, bine delimitat.

Evoluția culturală nu înseamnă pur şi simplu înlocuirea unor valori consacrate cu altele noi care se pretează mai bine condițiilor istorice ale altui moment. Nimic nu este atât de lipsit de valoare culturală pentru a fi scos din istorie şi înlocuit cu altceva. Totul trebuie păstrat cel puțin într-o memorie culturală pentru că noutatea se defineşte ca o repetare a unui fapt uitat, ca o revenire ciclică a unei situații.

La o privire de ansamblu, procesul de cristalizare şi dezvoltare a Europei unite s-ar putea caracteriza ca lungul drum prin istorie de la Europa civilizațiilor la civilizația europeană. În cadrul unei civilizații, culturile care o compun/au compus-o interacționează una cu alta fie moştenind una de la alta un tezaur de valori, atunci când este vorba despre culturi succesive din punct de vedere cronologic al manifestării lor, fie dezvoltând împreună o notă caracteristică comună atunci când este vorba despre culturi paralele în cadrul aceleiaşi civilizații. Se mai poate că printr-un set de valori, două culturi paralele, din două civilizații diferite, să interacționeze fie paşnic, fie violent şi atunci se produce sinteza unor noi civilizații, sau ciocnirea lor şi distrugerea uneia sau înghițirea ei de către o civilizație mai puternică.

Deviza adoptată − "Unitate în diversitate"− dezvăluie tocmai importanța colaborării, a unității oamenilor, dar în acelaşi timp respectarea şi aprecierea diversității: „Pluralismul cultural implică acceptarea celuilalt, toleranța, coexistența plurală, dar cu şansa afirmării pozițiilor proprii [1].

Termenul de percepere a diferenței culturale ne face conştienți de diversitate, fie ea a limbajului, a gândirii, a obiceiurilor sau a stilului. Încercăm să rezolvăm contradicția internă provocată de diversitate. Conceptul

[1] Constantin Cucoş, *Educația: dimensiuni culturale şi interculturale*, Editura Polirom, Iaşi 2000, p. 160.

de „diversitate” este perceput în variate moduri de la o țară la alta, politicile guvernamentale pe acest subiect diferă de la un caz la altul.

Datorită faptului că marea majoritate a unităților politice moderne din vestul Europei s-au constituit din punct de vedere teritorial-istoric ca succesoare ale statelor centralizate medievale, cu o continuitate îndelungată pe un teritoriu statal bine definit, cetățenii acestor țări au fost puternic precondiționați să se identifice cu statul, care le oferea statutul deplin de membri egali ai comunității politice. Prin concomitența afirmării drepturilor cetățeneşti individuale şi a procesului formării statelor naționale moderne, identitatea națională din țările occidentale a putut căpăta o puternică semnificație civică.

Diferențele etnice şi culturale au jucat un rol secundar în constituirea noilor structuri de putere şi au fost politizate într-o măsură mai mică. În schimb, în zona est-europeană condițiile istorice diferite au impus un alt model. Existența imperiilor multiculturale şi întârzierea modernizării socio-economice a determinat fragilitatea societății civile şi astfel a întărit importanța apartenenței etnice, a limbii şi a religiei în această parte a Europei.

În mentalitățile individuale şi colective s-a înrădăcinat puternic ideea că statutul unei persoane este dependent nu doar de performanțele şi valoarea individului respectiv, ci în mare măsură şi de apartenența la o anumită comunitate, definită mai ales prin criterii etno-naționale.

În asemenea condiții, la destrămarea imperiului apartenența etnică a devenit singurul liant capabil să creeze solidarități organice şi să inspire loialitate membrilor comunității, iar viitoarele unități politico-teritoriale trebuiau cu necesitate să-şi dobândească legitimitatea prin asumarea reprezentării identității şi intereselor unei anumite comunități etnice.

Pentru a fi măcar parțial eficientă, cultura civică, atât cât s-a putut ea forma în condițiile neprielnice ale regiunii, trebuia clădită cu necesitate – şi a şi fost clădită – pe această structură de solidaritate etno-comunitară preexistentă. Minoritățile etnice se găseau excluse prin definiție din retorica oficială de legitimare, fiind nevoite fie să opteze pentru asimilarea în națiunea dominantă, fie să-şi construiască concepții identitar-naționale proprii.

Faptul că în anumite contexte – cum este de exemplu în Europa de Est acum – se accentuează ca fiind cele mai importante tocmai identificările etnice, nu este o întâmplare. În analiza acestui proces trebuie să fim atenți cum se desfăşoară el la nivelul “oamenilor mici” şi la nivelul elitelor, ce caracteristici are în forma sa cotidiană şi în cea politizată. Trebuie să conştientizăm că identificarea în termeni etnici a oamenilor nu este doar un rezultat al "manipulării de sus", ci este şi o realitate a cotidianului “de jos”, pe care se poate clădi, desigur, o politică a etnicității care, la rândul ei, nu numai se bazează pe aceasta, dar – instrumentalizând-o în luptele politice – o şi

generează şi amplifică. Pornind de aici, putem defini conflictul interetnic ca un conflict dintre identificările diferitelor grupuri, care se delimitează unele de celelalte făcând referire la identitatea lor etnică. Relaţia devine conflictuală în măsura în care un grup percepe definiţiile, identificările formulate de către celălalt grup, ca fiind atacuri împotriva propriilor definiţii, identificări.

De aceea, prevenirea conflictelor, participarea la negocieri trebuie să se desfăşoare pe baza cunoaşterii acestor percepţii şi trebuie să fie proiectată în raport cu situaţia concretă, cu experienţele oamenilor implicaţi în acea situaţie. Nu se pot oferi soluţii generale sau "reţete" universale de prevenire/de negociere şi, desigur, nu se pot realiza succese dacă strategiile de prevenire nu se bazează şi pe cunoaşterea modului în care cei implicaţi reacţionează la tentativa venită "din afară".

Analizând politica etnicităţii prin prisma conflictelor desfăşurate în jurul statutului unui grup sau altul, Donald Horowitz observă că „...neînţelegerile în raport cu acest statut apar acolo unde prestigiul acordat unui grup este mai mic decât membrii grupului respectiv cred că ar trebui să fie. În acest caz, cei din urmă, se implică într-o politică simbolică, care urmăreşte afirmaţia în public a legitimităţii lor contestate. Politica simbolică este, prin excelenţă, o politică a limbii, deoarece limba este un simbol al dominării şi o limbă "glorificată" înseamnă un "popor" glorificat: statutul limbii într-o instituţie sau alta devine simbol al recunoaşterii grupului, care vorbeşte limba respectivă ca limbă maternă, devine simbol al dorinţei de a primi un mai mare respect, şi o mai mare demnitate. Politicile simbolice, politicile etnicităţii şi ale limbii, se exprimă într-un limbaj moral şi vizează obţinerea unui statut favorabil pentru un anumit grup în raport cu statutul altui grup - de aceea obiectivele sale nu sunt deschise compromisului"[2].

Etnicitatea, spune el, nu este sinonimă cu manifestarea sa politică, chiar dacă simbolurile etnice pot fi – în unele condiţii şi cazuri – manipulate de-a lungul conflictelor politice, dovedindu-se a fi o strategie prin care oamenii urmăreau rezolvarea unor probleme, ori politice, ori culturale.

Conceptual, se doreşte să se dovedească faptul că "celălalt" nu este niciodată în afara noastră sau în spatele nostru, ci este între noi, în noi. De asemenea, "cultura naţională" nu este nici unificată şi unitară pe dinăuntru, şi nici pur şi simplu "cealaltă" în raport cu mediul său exterior. Căci graniţa însăşi are o faţă dublă: problema relaţiei dintre "afară" şi "înăuntru" este de fapt problema procesului de hibridizare, de formare a noilor culturi în punctele în care "culturile separate" se intersectează.

---

[2] Ted Robert Gurr, *Minorities, Nationalism, and Ethnopolitical Conflict*, în: Crocker, Ch. A.–Hampson, F. O.–Aall, P. (ed.): *Managing Global Chaos. Sources and Responses to International Conflict*, Washington D.C., United States Institute of Peace Press, 1997, pp. 53-79.

Întrebările care trebuie puse sunt de genul: "când am devenit 'un popor'?; când încetăm să mai fim 'un popor'?; sau suntem în proces de a deveni unul?; ce legătură au aceste mari întrebări cu relațiile pe care le avem noi între noi, şi între noi şi ceilalți?".

Interogarea legăturii dintre națiune şi cultură dintr-o perspectivă procesuală pune şi problema naționalizării culturii, o temă mult dezbătută de către noua etnologie europeană. Națiunea ca fenomen cultural este o construcție în care – în funcție de contextul istoric – se includ diferite elemente, care sunt considerate indispensabile unei "națiuni", şi din care se exclud altele, fiind identificate ca "nespecifice". Din această perspectivă devine abordabilă şi modalitatea în care elita conducătoare, printr-o anumită cultură politică, foloseşte "cultura populară" în construcțiile naționale, identificând-o printr-o definiție "legitimă" şi "eternă".

În timp ce în Occident națiunea modernă s-a dezvoltat ca expresia respingerii hotărâte a privilegiilor feudale, semnificând puterea "poporului" şi egalitatea în fața legii a tuturor cetățenilor, în estul Europei – ca o consecință a slabei dezvoltări urbane şi burgheze – nobilimea a fost cea care a preluat ideea națională, folosindu-l în parte pentru prezervarea pozițiilor sale tradiționale de putere.

Anumite condiții ale inegalității naționale din epoca modernă pot fi identificate chiar în semnificațiile etnice ale inegalei distribuții a accesului la putere întruchipate de instituția celor trei "natio" recunoscute, datorită faptului că drepturile indivizilor, dar şi a comunităților politice au fost alocate în mare măsură în funcție de criterii etno-teritoriale.

Este cunoscut faptul că acțiunea factorilor de risc la adresa statului, ca actor de bază pe scena internațională, are loc la nivel de teritoriu, de populație şi de identitate. La acest ultim nivel, al identității, se pot ivi crize de integrare, de participare sau de distribuție, identitatea fiind un element definitoriu în ceea ce priveşte interesele, fiind baza articulării lor. Astfel de crize capătă un caracter multidimensional, cu implicații economice şi socio-politice. Se poate ajunge la slăbirea instituțiilor sociale şi economice, concomitent cu existența unor influențe externe cauzate de nivelul avansat de interconectivitate la nivel regional şi global, creându-se, astfel, o presiune puternică asupra schimbărilor sociale şi culturale. Acestea pot provoca reacții diferite şi complexe, strâns legate de aria de civilizație în interiorul căreia se manifestă. În ultimele decenii, astfel de crize au avut loc, în special în zonele unde au existat puternice relații sociale tribale şi de clan, cu niveluri slabe ale dezvoltării economice, coroborate cu rate înalte de creştere demografică.

Factorii care generează, stimulează şi agravează conflictele de natură culturală, etnice sau religioase sunt:

- instituții politico-administrative slabe, ineficiente, corupte, nefuncționale;
- slăbiciuni ale regimului democratic, ale societății civile şi anemica dezvoltare a spiritului public;
- gradul redus de materializare a coerenței social-economice (decalaje sociale periculoase, grefate pe tribalism, regionalism, antagonisme etnico-culturale şi religioase).
- diferențe de status;
- un grad sporit de inamiciție între grupările etnico-religioase aflate între frontierele unui stat sau între state sau între provincii din state diferite;
- orizonturi de aşteptare lipsite de realism ale unor grupuri religioase ori etnico-culturale şi religioase, cu percepții nejuste ale oportunităților şi amenințărilor;
- degradarea sau prăbuşirea aşteptărilor unor grupuri etnico-culturale şi religioase;
- intervenții externe (armate, politice, religioase, teroriste, fundamentaliste în state sau complexe regionale de securitate);
- tradiția istorică;
- voința de conflict etc.

Văzută drept o caracteristică a mediului internațional de securitate, creşterea numărului de conflicte cu natură etnico-religioasă din ultimele decenii a dus la o abordare mai atentă a acestui domeniu. Desfăşurarea unor astfel de conflicte a dus la însuşirea de către comunitatea internațională a unor „lecții învățate", ceea ce a permis dezvoltarea unor strategii care să aibă ca obiect rezolvarea conflictelor existente, dar şi îndepărtarea cauzelor ce duc la apariția stărilor de instabilitate de origine culturală. În acest sens, se derulează inițiative în ceea ce priveşte identitatea culturală a grupurilor etnice şi religioase, la nivel regional şi internațional, prin împărtăşirea valorilor comune, pentru a se forma o bază solidă care să ajute la construirea unei culturi a toleranței, atât de necesară promovării unui climat de stabilitate.

*

* *

Conceptul fundamental al culturii este valoarea, iar valorile nu sunt concurente, ci complementare, armonizante. Dacă există o unitate a lumii, aceasta există în sistemele ei de valori. Teoriile potrivit cărora culturile interferează, dând naştere la confruntări şi la etnocentrism, nu sunt decât false raționamente prin care s-a urmărit secole de-a rândul (şi încă se mai urmăreşte şi azi) să se demonstreze că diferendele etnice au o bază „obiectivă" în incompatibilitatea sistemelor de valori.

Globalizarea aduce cu sine oportunități extraordinare, deschiderea piețelor şi posibilitatea de a asimila noi tehnologii, un progres economic incontestabil şi posibilități certe de dezvoltare în anumite domenii. Dar acest progres nu este uniform, dând naştere la conflicte majore în cadrul structurilor social-economice care nu se pot adapta. În plus, globalizarea poate tensiona la maximum structuri sociale şi economice care nu se pot adapta rapid. Aceste diferențe statice şi dinamice pot cauza conflicte majore.

Etnocentrismul nu este o expresie a raportării la alte culturi, cum se susține, ci una a interesului de a te declara tu însuți ca „popor ales", „națiune binecuvântată", „rasă superioară", „elită" etc. şi a nega altora calitatea de a fi egalul tău. Acest lucru se face din interes, nu din vreo necesitate intrinsecă, presantă.

Noi credem că zonele de confluență de culturi, atunci când n-au coincis cu zone de confruntare între imperii sau între mari grupări de interese, au născut valori excepționale, pe suportul cărora s-a ridicat şi continuă să se ridice civilizația lumii. Nu diferența de culturi stă la baza diferendelor etnice, ci diferența de interese, mai exact, confruntarea de interese.

Problema unității şi diversității culturale sau sociale a constituit dintotdeauna un subiect delicat şi deosebit de interesant sub diferitele modalități de abordare. Acest fapt s-a accentuat şi mai mult în societatea democratică în care se fac eforturi deosebite pentru a menține prin legi, o ordine constructivă care să rupă limitele şi frontierele dintre oameni. O civilizație reprezintă suma valorilor autentice diverse şi complementare produse de mai multe culturi, într-un spațiu geografic comun, bine delimitat.

Europa este atât de diversă şi totuşi atât de unitară în cultură. De aceea, granița dintre securitate şi insecuritate (individuală, de grup, statală, interstatală, chiar globală!) este foarte fragilă.

Drumul din fața noastră nu este uşor; este nevoie de cooperare şi solidaritate din partea tuturor membrilor comunității euroatlantice pentru protejarea valorilor comune.

Ideea de unitate în diversitate şi diversitate în unitate este posibilă, dacă ținem cont că principalele religii au strâns oamenii în jurul intereselor, pentru idealuri comune.

CAPITALUL INTELECTUAL ŞI ORGANIZAȚIILE BAZATE PE CUNOAŞTERE

INTELLECTUAL CAPITAL AND THE KNOWLEDGE BASED ORGANIZATIONS

Slt.drd. Florin ŞTIBLI*
U.M. 0573, Satu Mare

Capitalul intelectual este considerat cea mai importantă resursă a bunăstării în noua economie. Indiferent că este denumit capital intelectual, active intangibile, resurse intangibile, resurse ale cunoaşterii capătă o atenție din ce în ce mai mare atât din partea practicienilor, cât şi a cercetătorilor. Pentru o solidă analiză empirică în acest câmp, prima dată trebuie să înțelegem la ce se referă capitalul intelectual. Acest articol prezintă o analiză complexă a conceptului de capital intelectual şi a organizațiilor bazate pe cunoaştere.

Intellectual capital is considered to be the most important source of wealth in the New Economy. Weather called intellectual capital, intangible assets, intangible resources, knowledge resources is increasingly getting more and more attention from both practitioners and researchers. For sound empirical approaches in this field, we first need to understand better what is meant by intellectual capital. This paper presents a complex analysis of the concept of intellectual capital and the knowledge based organisations.

Cuvinte cheie: capital intelectual, active intangibile, cunoştințe, active ale cunoaşterii, organizație bazată pe cunoaştere.
Keywords: *intellectual capital, intangible assets, knowledge, knowledge assets, knowledge based organisation.*

Judecând din punctul de vedere contabil tradițional, capitalul intelectual este, în genere, asimilat proprietății intelectuale, la care se adaugă acele active nespecificate grupate sub denumirea de *active intangibile.*

O analiză mai atentă ne va releva însă necesitatea de a include în definiția de mai sus orice tip sau transformare de resurse intangibile care se află sub un anumit control al unei organizații şi care contribuie la procesul general de creare a valorii adăugate la nivelul acelei organizații.

* e-mail: *stibliflorin@yahoo.com*

Astfel de resurse includ, de exemplu, competența oamenilor, mărcile comerciale, proprietatea intelectuală (brevete de invenție, licențe, drepturi de autor etc.), relațiile cu furnizorii şi clienții.

Un punct de plecare rațional în examinarea noțiunii de capital intelectual îl constituie analiza organizației făcută din perspectiva resurselor. Privită din această perspectivă, orice organizație sau firmă se prezintă ca un sistem format dintr-un set de resurse mobilizate în cadrul unei structuri date. Capitalul intelectual poate fi astfel pus într-o relație directă cu arta şi ştiința de a extrage maximum de valoare din resursele aflate la dispoziția organizației şi din modalitățile de utilizare a acestor resurse.

În accepțiune economică, prin *activ* se înțelege o resursă aflată sub controlul unei organizații ca rezultat al unor evenimente trecute (investiții, tranzacții) şi care este susceptibilă să genereze beneficii în viitor.

Activele intangibile (denumite şi "incorporale", "imateriale", "invizibile" sau "intelectuale") constau în cunoaştere existentă, sub diverse forme, la purtătorii ei umani sau încorporată în diverse artefacte.

Conform lui Skyrme[1], cunoştințele şi capitalul intelectual sunt active "ascunse" ale unei companii, ceea ce susține ideea lui Steward privitoare la crearea de avantaje competitive prin buna gestionare a acestui tip de active. Foarte mulți autori au încercat să surprindă în câteva cuvinte esența conceptului de capital intelectual. Conform lui Steward[2] capitalul intelectual este „material intelectual – cunoştințe, informații, proprietate intelectuală, experiență – care pot fi folosite pentru a crea bogăție". În această direcție se încadrează şi definițiile date de către Hugh McDonald: „Cunoştințele care există într-o organizație şi care pot fi folosite pentru a crea un avantaj competitiv" şi de către Leif Edvinsson şi Pat Sulivan: „Cunoştințele pot fi convertite în valoare". Este vorba de un potențial intelectual, constituit din cunoştințe în diferite forme, care are capacitatea de a se transforma în cadrul proceselor tehnologice şi manageriale într-o serie de elemente operaționale, active, creatoare de valoare, care să fie integrate în produsele finale atât materiale, cât şi imateriale ale unei companii.

De precizat însă, că nu toți specialiştii subscriu la abordarea prezentată anterior, care este şi cea mai răspândită. Spre exemplu, consultantul indian C. Srinivasan afirmă că în cadrul capitalului intelectual al unei firme sunt două componente:

---

[1] D. Skyrme, *Measuring the Value of Knowledge – Metrics for the Knowledge Based Business,* Business Intelligence, London, 1997.

[2] Steward Thomas, *Intellectual Capital – The New Whealth of Organizations*, Nicolas Brealey Publishing, 2000.

• cunoştinţele de bază ale organizaţiei, ce sunt încorporate în toate activităţile, sistemele şi procesele din cadrul său; o parte dintre ele sunt înscrise în documente (instrucţiuni, standarde, metodologii, ghiduri, strategii etc.);

• cunoştinţele şi valorile suplimentare individuale ale salariaţilor; se apreciază că circa 42% din capitalul intelectual se află în mințile salariaților focalizați pe cunoştinţe, de care economia beneficiază numai într-o măsură relativ redusă.

După cum se poate lesne observa, specialistul indian pune practic semnul egalității între capitalul cunoştinţe şi capitalul intelectual.

Profesorul universitar Ovidiu Nicolescu[3] optează pentru prima abordare şi definire a capitalului intelectual din următoarele raţiuni:

• Capitalul, în accepţiunea economică, nu înseamnă numai elemente ce au valoare recunoscută pe piaţă, ci şi participare la producerea şi/sau comercializarea de produse, servicii etc. Ori, cunoştinţele sunt parţial încorporate în anumite echipamente, utilaje, care servesc desfăşurării activităţilor economice, fiind dificil în practică să fie delimitate şi separate de acestea;

• Cunoştinţele cele mai performante sub aspect tehnic şi economic sunt integrate, într-o măsură crescândă, în echipamente, utilaje – automatizate, computerizate, cibernetizate etc. – cu rol major în desfăşurarea activităţilor economice;

• Separarea cunoştinţelor de echipamente sofisticate ce încorporează ample cunoştinţe şi sunt foarte productive nu prezintă, din punct de vedere pragmatic, interes şi utilitate semnificative.

Au existat un număr de încercări de identificare a variatelor componente ale activelor intelectuale. Proliferarea definiţiilor, a clasificărilor şi a metodelor de cuantificare din ultimii ani a scos la iveală dificultăţi conceptuale, metodologice şi practice. Dificultăţile metodologice au părut chiar de la început când termenul de *active intelectuale* nu a fost acceptat de unele ţări care foloseau termenii de *capital intelectual* sau *intangibil* sau chiar de *capital al cunoaşterii*.

Există o tendinţă larg răspândită astfel încât folosirea termenilor *intangibil*, *capital intelectual* sau *active intelectuale* a devenit interschimbabilă. Unii vor găsi diferenţe între aceşti termeni, dar ei se referă la aceeaşi realitate: active nefizice cu un potenţial de avânt în viitor.

Nu există o definiţie sau o clasificare global acceptată a activelor intelectuale. Majoritatea definiţiilor sunt de acord cu trei caracteristici majore:

[3] Ovidiu Nicolescu, Luminița Nicolescu, *Economia, firma şi managementul bazate pe cunoştinţe*, Editura Economică, Bucureşti, 2005.

- ele sunt surse ale unui profit probabil în viitor;
- lipsa substanței fizice;
- în anumite limite pot fi reținute şi tranzacționate de o firmă.

În general, includ la final cercetare dezvoltare, patente şi mărci comerciale. Scopul activelor intelectuale a evoluat în ultimii ani de la o focalizare îngustă la un concept mai larg care include resursele şi abilitățile umane, competențele organizaționale (baze de date, tehnologii, cultura) şi capitalul „relațional" care cuprinde design şi procesele organizaționale, rețelele de clienți şi furnizori. Definițiile au tendința de a include atribute mai dinamice ale afacerii, cum ar fi: capacitatea de creare a cunoştințelor, drepturile de acces la tehnologie, abilitatea de a folosi informații, proceduri şi procese de operare, managementul capacități de a executa strategii şi inovativitate. Expansiunea ca scop al activelor intelectuale se reflectă şi în confuzia curentă între activele intelectuale care sunt privite ca patente, programe informaționale, mărci comerciale şi forțe conducătoare, cum ar fi managementul capacității sau abilității de a executa strategii care generează valoare din reținerea sau folosirea acestor active intelectuale.

Un aspect crucial al inovării afacerii şi creării valorii pare să rezulte din componentele capitalului intelectual altele decât cercetarea – dezvoltarea. Conform unei cercetări făcute de Confederation of British Industry, „politicile guvernamentale suferă un eşec în susținerea activității de inovare din cauză că se concentrează exclusiv pe cercetare – dezvoltare şi susținerea cercetărilor ştiințifice şi tehnologice în dezvoltarea altor arii de inovare a afacerii". Un studiu făcut de OECD (Organization for Economic Cooperation and Development) asupra activităților care contribuie la inovare, arată că aceştia includ o gamă largă de activități complementare de graniță cercetării-dezvoltării, antrenare, cumpărarea de cunoştințe şi cercetări privind lansarea pe piață a inovațiilor. Cunoaşterea poate fi atât generată în interior, cât şi cumpărată din exterior. Antrenarea forței de muncă cu abilitățile necesare cerute pentru dezvoltarea sau introducerea de produse şi procese inovative şi alte tipuri de cheltuieli inovative, cum ar fi investițiile în cercetările de piață şi de marketing referitoare la lansarea unui nou produs pe piață. Cheltuielile cu inovarea sunt de obicei estimate a fi de 2-4 ori mai mari decât costurile cu cercetarea-dezvoltarea la un nivel al firmei şi are toate caracteristicile unui activ, deşi se poate deprecia rapid.

În ciuda faptului că un număr de clasificări ale activelor intelectuale a fost propus, categorizarea propusă de Comisia Europeană prin proiectul Meritum pare a fi folosită în cele mai comune ghiduri de capital intelectual, precum şi în articole academice. Capitalul intelectual este clasificat în trei categorii: capital uman, capital relațional şi capital structural.

Capitalul uman este definit, ca şi cunoaşterea, abilităţi şi know-how pe care „angajaţii le iau cu ei când pleacă seara”. Exemple sunt: capacitatea de inovativă, creativitatea, know-how, experienţa acumulată, capacitatea de a lucra în echipă, flexibilitatea angajaţilor, toleranţa pentru ambiguitate, motivaţia, satisfacţia obţinută prin muncă, capacitatea de învăţare, loialitatea, antrenamentul, educaţia.

Thomas Davenport[4] construieşte un model al salariatului ca investitor în capitalul uman (educaţional). El notează că în ultimii ani numărul locurilor de muncă înalt specializate a crescut la toate nivelurile de educaţie în detrimentul muncilor necalificate, slab specializate, precum şi a managerilor de pe niveluri inferioare (maiştrii, şefii de echipă etc.). Investiţia în educaţia continuă apare, astfel, ca o prioritate pentru indivizi şi ca o asigurare în faţa riscurilor şomajului şi sărăciei. Pe de altă parte, companiile pot obţine un profit superior investind, mai degrabă, în educaţia propriilor angajaţi decât în mărirea stocului de capital economic. Efectele în planul productivităţii muncii se văd imediat, salariaţii devenind mai creativ şi având o independenţă decizională crescută, putând reacţiona mai eficient, cu soluţii optime în situaţii noi şi neaşteptate. Interesul deosebit pentru investirea în capital uman este reflectat şi de preocuparea constantă a OECD de a sprijini creşterea economică, prin programe de dezvoltare a capitalului educaţional. Studiile *cros*-naţionale raportate pentru ţările OECD arată că, la nivel individual, rata profitului investirii în educaţie este mai ridicată pentru absolvenţii de învăţământ superior decât pentru cei de liceu. În acelaşi timp, probabilitatea şomajului şi a sărăciei se diminuează odată cu creşterea gradului de instruire. La nivel macrosocial, rata profitului investirii în învăţământul secundar depăşeşte, în general, rata profitului capitalului utilizat în afaceri (activităţi de producţie sau comerciale), în timp ce beneficiile rezultate din investirea în învăţământul terţiar se plasează la niveluri similare cu rata profitului capitalului investit în activităţi comerciale sau de producţie.

Guvernele joacă, fără îndoială, rolul central în direcţionarea formării şi dezvoltării capitalului uman. Bugetele publice sunt, în general, principalii finanţatori, dar cheltuielile private ale gospodăriilor şi firmelor sunt şi ele destul de importante. Beneficiarii dezvoltării capitalului uman sunt, deopotrivă, indivizii, firmele şi societatea. Investirea în capital uman, ca decizie politică cu importante efecte distribuţionale şi de creştere, este condiţionată de toate aceste aspecte. Ea presupune cinci tipuri de opţiuni majore[5]: decizia asupra nivelului optim de investire, pentru societatea în cauză şi membrii săi; modul de repartizare a costurilor între bugetul public,

[4] Thomas Davenport, *Human Capital. What It is and Why People Invest It*, San Francisco, Jossey-Bass Publishers, 1999.

[5] OECD, *Human Capital Investment. An International Comparison*, Center for Educational Research and Innovation, OECD, Paris, 1998.

gospodării şi firme/organizaţii, toate părţi beneficiare ale investiţiei; alocarea optimă a resurselor rare (precum accesul în învăţământul superior sau la cel preşcolar, accesul la îngrijire medicală etc.), dată fiind inegalitatea distribuirii beneficiilor; asigurarea echităţii în ceea ce priveşte distribuţia beneficiilor investirii în capital uman; stabilirea procedurilor de monitorizare, măsurare, evaluare şi asumare a responsabilităţii pentru rezultatele investiţiei pe termen scurt, mediu şi lung. Metodele de stimulare a investiţiilor gospodăriilor şi a firmelor în capital uman au în vedere, printre altele, informarea acestora asupra beneficiilor investiţiei, reduceri de taxe şi impozite pentru costurile dezvoltării capitalului uman, recunoaşterea diplomelor obţinute prin urmarea cursurilor de scurtă durată sau a învăţământului deschis, impunerea transparenţei pe piaţa muncii, astfel încât să fie evidentă legătura dintre educaţie şi cunoştinţe – pe de o parte – şi salarii, de cealaltă [6].

Capitalul relaţional se concentrează asupra resurselor care apar din relaţiile externe ale firmei cu clienţii, furnizorii şi partenerii de cercetare-dezvoltare. Comprimă acea parte a capitalului uman şi structural care se implică în relaţiile companiei cu acţionarii. Exemple sunt: imaginea, loialitatea clienţilor, satisfacţia clienţilor, legăturile cu furnizorii, puterea comercială şi capacitatea de negociere cu entităţile financiare.

Capitalul structural se referă la cunoştinţele care rămân în firmă "seara după ce pleacă angajaţii". Aceasta comprimă rutinele organizaţionale, procedurile, sistemele, cultura şi bazele de date. Exemple sunt, flexibilitatea organizaţională, serviciile de documentare, existenţa centrelor de cunoaştere, utilizarea generală a tehnologiei informaţiilor şi a capacităţii de învăţare a organizaţiei.

În ciuda faptului că asemenea clasificări au fost folosite pentru a dezvolta linii directoare şi de cercetare, probabil acestea nu sunt atât de importante şi relevante asupra valorii de către investitori şi manageri. Aceasta nu înseamnă că investitorii nu ţin cont de activele intelectuale în cercetarea şi în judecata lor de a investi. Mai degrabă ei consideră alte categorii de active intelectuale mai importante, cum ar fi: puterea brandului, reputaţia, managementul abilităţilor, valorea francizei.

Diversitatea curentă în definirea activelor intelectuale reflectă diversitatea participanţilor (investitori, organisme de contabilitate, cercetători, consultanţi de management, companii) şi interesul lor diferit în abordarea echipamentului de management, măsurare şi raportare a activelor intelectuale.

Luând în considerare aria largă a activelor intelectuale, natural or independentă, confuzia care există între active şi valoarea lor conducătoare,

[6] OECD, *Measuring What People Know. Human Capital Accounting for the Knowledge Economy*, OECD, 1996.

noua tendință de a încorpora activele intelectuale în aria raportărilor responsabilității sociale corporate trebuie să se caute o clarificare a conceptului şi trebuie cunoscute nevoile managerilor şi ale investitorilor.

Una dintre modalitățile cele mai intense de manifestare a cunoştințelor ca factor de producție o reprezintă firmele – rețea. O firmă rețea este o organizație alcătuită din câteva persoane care nu posedă spații de producție şi/sau comercializare, dar care derulează cifre de afaceri substanțiale. Acestea se realizează pe baza proiectelor furnizate de grupul restrâns de persoane care alcătuiesc firma rețea, produsul sau produsele respective fiind fabricate de alte companii pe baza comenzilor de componente date acestora, produsele finite sunt asamblate în locul său de o altă firmă pe baza planurilor şi comenzilor acesteia, comercializate prin alte firme. Activitatea firmei-rețea se reduce la conceperea de afaceri, furnizarea de proiecte de produse, la identificarea şi contractarea de fabricanți de componente, de asamblatori de produse, de distribuitori.

Deci mijloacele de producție ale firmei sunt reprezentate în cvasitotalitate cu excepția câtorva birouri şi computere, de cunoştințele celor câtorva componenți, concretizate în volume şi valori apreciabile de produse fabricate şi comercializate prin implicarea altor întreprinderi care posedă echipamente, spațiile de proiectare, personalul necesar.

În sfârşit, cunoştințele reprezintă şi un produs finit, de sine stătător. Formele cele mai cunoscute ale acestora sunt: softurile, proiectele tehnice, brevetele de invenții, standardele de calitate, analizele şi studiile de management, marketing. De reținut că se produce o diversificare a gamei acestor produse, concomitent cu creşterea ponderii lor în cifrele de afaceri ale firmelor şi în PIB-urile economiilor naționale.

În paralele, menționăm şi faptul că numeroase produse fizice tind să încorporeze într-o măsură sporită cunoştințele. Produsele *high-tech*, calculatoarele, aparatele de fotografiat, sateliți, televizoarele, telefoanele sunt alcătuite predominant din cunoştințe, ele conferind de fapt utilitate şi valoare acestora.

În valoarea de ansamblu a firmelor moderne, capitalul cunoştințe tinde să dețină o pondere din ce în ce mai mare. Deşi intangibile, cunoştințele personalului din cadrul firmelor, tehnologiile, know-how-ul comercial, managerial, financiar, prezintă valoare, care, cu o frecvență sporită, este exprimată monetar. Cotările la bursă ale firmelor de informatică sau aparatură electronică renumite, Microsoft, Alcatel, Nokia o demonstrează din plin. Valorile lor la bursă sunt de câteva ori mai mari decât valoarea clădirilor, echipamentelor, pământurilor pe care le posedă. Putem anticipa că, într-un viitor nu foarte îndepărtat, la o proporție apreciabilă de firme, inclusiv dintre cele clasice, în evaluarea capitalului lor vor intra cunoştințele ca o componentă distinctă şi adesea substanțială.

Cercetările recente în managementul strategic şi, respectiv, în managementul performanței evidențiază mai mult importanța cunoştințelor în

realizarea avantajului competitiv. Cunoştinţele constituie cele mai valoroase resurse intangibile pe care le poate avea o organizaţie şi au devenit deja cel mai important factor de producţie, după ce au dominat secole întregi ca factori de producţie, pământul, munca şi capitalul. Un studiu realizat de celebra firmă de consultanţă McKinsey a demonstrat clar că succesul marilor companii are la bază un management performant al cunoştinţelor. Dacă se consideră o metrică a succesului bazată pe capitalizarea pieţei, se poate evidenţia faptul că, în cazul marilor companii, contribuţia cea mai importantă revine resurselor intangibile şi nu celor tangibile. De exemplu, la General Electric şi la IBM contribuţia resurselor tangibile este de 14% şi respectiv de 23%. La Microsoft contribuţia resurselor tangibile este de numai 1%. Diferenţa de până la 100% este dată de resursele intangibile. Problemele fundamentale cu care se confruntă acum managerii într-o firmă sunt cele generate de crearea, procesarea, distribuirea şi folosirea cât mai eficientă a cunoştinţelor, astfel ca să se realizeze avantajul competitiv. Dificultăţile majore în realizarea unui management performant în acest sens sunt generate de natura intangibilă a cunoştinţelor şi de necesitatea folosiri unor modele de gândire neliniară în procesarea acestora.

În timp ce cunoştinţele, ca resurse intangibile într-o firmă, îşi au geneza în experienţa şi expertiza indivizilor, firma constituie mediul organizatoric prin care aceste resurse se pot integra în procesul tehnologic şi produce competenţe. Rolul prioritar în acest sens revine managementului cunoştinţelor, prin care se dezvoltă capabilitatea de generare şi folosire cât mai adecvată a cunoştinţelor în realizarea produselor şi serviciilor, precum şi în comercializarea acestora. Creşterea competitivităţii firmei şi obţinerea avantajului competitiv constituie obiecte majore în managementul strategic. Avantajul competitiv al firmelor în economia de astăzi rezidă nu în poziţionarea lor pe piaţă, ci în dezvoltarea cunoştinţelor ca resurse intangibile greu de replicat şi în modul lor de folosire. Dimensiunea de alocare şi de folosire a lor ce implică, deopotrivă, elemente strategice şi antreprenoriale este de fapt dimensiunea în care capabilităţile dinamice ale firmei devin foarte importante.

În practica economică este util să se facă o distincţie clară între producerea de cunoştinţe şi comercializarea lor. Crearea de noi cunoştinţe în procesul de inovare este o funcţie critică, specifică diferitelor domenii de activitate. Această funcţie se poate realiza la nivelul unui individ, în departamente de cercetare şi dezvoltare ale marilor firme sau în firme specializate de mici dimensiuni. Generarea de noi cunoştinţe nu necesită, de regulă, existenţa unor organizaţii complexe. Organizaţiile de dimensiuni mici sau medii sunt mult mai potrivite pentru astfel de activităţi. În schimb, comercializarea noilor tehnologii rezultate în procesul de inovare necesită organizaţii mari şi complexe, care îşi pot dezvolta capabilităţile dinamice de marketing şi de vânzare. Pentru succesul pe piaţă al acestor organizaţii este necesară o înţelegere mai bună a naturii şi a dinamicii cunoştinţelor, respectiv a capitalului lor intelectual.

Companiile care au recunoscut importanța dezvoltării unui management al cunoştinţelor sunt organizații care învață. În astfel de companii s-a înființat şi o nouă funcție de CKO – Chief Knowledge Officer sau de CLO – Chief Learning Officer. Competențele corespunzătoare acestei funcții sunt legate de implementarea unor noi metode de gândire managerială care să pună un accent deosebit pe procesele de generare, conversie, transmitere, distribuție şi folosire cât mai eficientă a cunoştințelor. În alte companii s-au înființat funcții înrudite cu cele de mai sus. Astfel, la Skandia a luat ființă funcția de director cu capitalul intelectual, iar la Buckman Laboratories a luat ființă funcția de director cu transferul de cunoştințe. Dintre responsabilitățile asociate acestor funcții putem evidenția următoarele:

- să devină avocatul unei noi gândiri, care să plaseze accentul managerial şi strategic pe generarea şi valorificarea cât mai eficientă a cunoştințelor, să argumenteze necesitatea producerii unor schimbări în organizație care să stimuleze implementarea noilor strategii bazate pe cunoştințe;
- să proiecteze şi să implementeze în firmă infrastructura necesară realizări optime a proceselor de conversie a cunoştințelor şi, respectiv, să integreze cela mai avansate tehnologii informaționale în această infrastructură;
- să dezvolte bazele de date, informații şi cunoştințe, precum şi capitalul intelectual al firmei prin crearea unui climat stimulativ şi a unei noi culturi organizaționale;
- să dezvolte noi relații de cooperare şi de afaceri cu furnizorii de date, informații şi cunoştințe, pentru a înțelege cât mai bine dinamica mediului extern competițional;
- să asigure *input-urile* necesare pentru dezvoltarea unor noi produse şi tehnologii şi să contribuie la elaborarea şi implementarea strategiilor pentru realizarea acestora;
- să dezvolte noi metrici de evaluare a cunoştințelor, a capitalului intelectual al firmei şi de dezvoltare continuă a lor.

Lista se poate dezvolta în funcție de specificul şi de mărimea firmei respective, dar trei dintre aceste responsabilități rămân esențiale, indiferent de contextul de afaceri. Acestea sunt: crearea unei noi culturi organizaționale care să stimuleze generarea şi valorificarea cunoştințelor; dezvoltarea unei infrastructuri adecvate generării, procesării şi transmiterii informațiilor şi cunoştințelor; realizarea tuturor acestor obiective pe baze economice şi competitive. Dezvoltarea unei infrastructuri adecvate managementului cunoştințelor este ceva mai mult decât a decide între diferite tehnologii informatice sau produse software. O atenție deosebită trebuie acordată şi dezvoltării noilor relații de colaborarea dintre managerii care sunt implicați în managementul cunoştințelor, învățarea organizațională şi valorificarea capitalului intelectual al firmei.

RELAȚIILE ROMÂNIEI CU ORGANISMELE INTERNAȚIONALE

ROMANIAN RELATIONS WITH THE INTERNATIONAL ORGANIZATIONS

Mihaela GHEORGHE*
Universitatea Națională de Apărare "Carol I"

Statutul de membru NATO presupune atât costuri, cât şi beneficii, care nu pot face întotdeauna obiectul unor cuantificări şi comparații exacte. Determinarea unui beneficiu şi/sau a unui cost net al aderării la NATO este dificil de realizat, în contextul în care principalele beneficii ale apartenenței României la NATO sunt de natură politică şi militară, în timp ce costurile sunt atât de natură politică, cât şi economico-financiară şi socială. Cu toate acestea, în contextul de securitate actual, rămânerea României în afara alianței ar fi generat costuri mult mai mari decât cele generate de aderarea şi integrarea în alianță. În acest context, accentul trebuie pus în prezent pe adoptarea celor mai potrivite măsuri pentru minimizarea costurilor şi maximizarea beneficilor derivând din statutul de membru NATO.

The statute of NATO member supposes both costs and benefits, as well as elements that cannot always be quantified and compared to other elements. The establishment of a benefit or a net cost of NATO adhesion is difficult to be fulfilled, in the situation when the main benefits of Romania as a NATO member are of political and military nature, while the costs are both of political, economic – financial and social nature. In spite of all these, within the present security context, the state of non member of Romania would have led to greater costs than those generated by the adhesion and integration into alliance. In these circumstances, the stress must be laid, nowadays, on the adoption of the best measures, directed to the minimization of the costs and the maximization of the benefits, deriving from the NATO member statute.

Cuvinte cheie: costuri, beneficii, parteneriat, alianță, relații internaționale.
Keywords: *costs, benefits, partnership, alliance, international relations.*

România şi Organizația pentru Securitate şi Cooperare în Europa

La baza funcționării OSCE se află principii similare celor care guvernează organizații precum NATO sau Uniunea Europeană: transparență, acceptarea din partea statelor membre a criticilor legate de neîndeplinirea

* e-mail: *ella712000@yahoo.com*

normelor şi standardelor asumate, disponibilitatea de a renunța parțial la suveranitatea națională în interesul securității comune şi al cooperării etc.

În prezent, OSCE este organizația de securitate regională cu cei mai mulți membri (56 state), însă eficiența sa în anumite domenii este mai redusă decât se preconiza la începutul anilor 90. Procesul decizional pe bază de consens, cât şi numărul mare de membri îngreunează luarea deciziilor, procesul devenind dificil şi de durată. De asemenea, cu toate că unele dintre obiectivele organizației se suprapun cu cele ale NATO şi chiar cu obiectivele UE (prevenirea conflictelor, gestionarea crizelor, combaterea terorismului etc.), OSCE nu dispune încă de capacitatea de a le pune în aplicare.

Fiind lipsită de instrumentele specifice unei organizații de apărare, OSCE este orientată mai degrabă spre utilizarea mijloacelor „diplomației preventive", ceea ce a determinat menținerea unor „conflicte înghețate", mai degrabă decât soluționarea lor. Problemele apărute în Balcani în anii '90 au dus la necesitatea unei organizații care să monitorizeze încetarea focului, aplicarea acordurilor de pace, asigurarea alegerilor libere şi a drepturilor omului şi minorităților etc. OSCE a încercat să răspundă acestor provocări, însă, cu această ocazie, şi-a demonstrat şi limitele. Criza din Kosovo a constituit un astfel de exemplu, organizația neputând furniza cei 2000 de observatori pentru menținerea păcii care ar fi trebuit să monitorizeze aplicarea acordului între Serbia şi etnicii albanezi din Kosovo. În final, rolul OSCE a fost preluat de către NATO, prin KFOR.

Printre motivele pentru care OSCE nu poate juca un rol mai activ în asigurarea securității în spațiul european se pot menționa şi implicarea insuficientă a statelor membre, lipsa unei forțe permanente formate din personal specializat, bugetul relativ redus de care dispune organizația (cu toate că în urma problemelor din Balcani bugetul OSCE a crescut de 10 ori între 1994-1999), dar şi suprapunerea cu activitatea altor organizații şi instituții, atât în ceea ce priveşte țările membre, cât şi obiectivele.

OSCE reprezintă un mecanism credibil pentru promovarea dialogului, solidarității, parteneriatului şi cooperării, folosind instrumente de prevenire a conflictelor, gestionare a crizelor şi reconstrucție post-conflict.

România consideră deciziile Summit-ului OSCE de la Istanbul (1999) un document de referință pentru dezvoltarea şi adaptarea organizației la noile realități politico-militare de pe continent. În acest sens, țara noastră s-a implicat în negocierile privind adaptarea Tratatului CFE, controlul armelor mici si armamentelor uşoare, precum şi în cele privind îmbunătățirea şi dezvoltarea Documentului de la Viena.

Responsabilitatea asigurării preşedinției în exercițiu a OSCE a oferit României o oportunitate deosebită de afirmare ca partener credibil, o şansă de

a contribui la formarea şi consolidarea unei comunităţi de state prospere şi paşnice, bazată pe respectul valorilor democratice comune.

Preşedinţia română a acţionat, în principal, pentru:

- consolidarea rolului OSCE ca for de dialog politic şi de cooperare în problemele securităţii;
- sporirea eficienţei OSCE în domeniul diplomaţiei preventive, al gestionării crizelor şi în reconstrucţia post-conflict;
- realizarea unor progrese pe linia soluţionării conflictelor care ameninţă stabilitatea şi pacea în spaţiul euroatlantic;
- întărirea cooperării OSCE cu alte organizaţii cu atribuţii în domeniul securităţii (ONU, NATO, UE).

De asemenea, România sprijină dezvoltarea capacităţilor de acţiune ale OSCE, incluzând structurile de reacţie rapidă prevăzute la Summit-ul de la Istanbul. Ca deţinătoare a preşedinţiei OSCE, România a participat, în mod direct, la negocierile pentru soluţionarea crizei din Fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei.

Numeroşi factori politici au evidenţiat că preşedinţia română a OSCE (2001) a fost una dintre cele mai eficiente, atât din punct de vedere al volumului activităţii derulate, cât şi al calităţii rezultatelor obţinute.

Dimensiunea euroatlantică a unui parteneriat necesar, parteneriatul NATO-UE

Parteneriatul NATO – UE este un tip de parteneriat între două entităţi interstatale (chiar suprastatale), între două entităţi cu funcţii importante în spaţiul de securitate. NATO este o alianţă politico-militară euroatlantică, în timp ce UE este o entitate economică, politică, socială şi militară europeană, ce contează în configurarea şi reconfigurarea centrelor de putere şi în cea a mediului de securitate.

Între cele două mari entităţi – cele mai mari şi cele mai importante din lume – nu există incompatibilităţi majore, ci doar deosebiri şi complementarităţi. Cel puţin aşa se doreşte. Deosebirile fac parte din calităţile şi particularităţile sistemelor, iar complementarităţile sunt construcţii dinamice, interdependente. Ele nu se constituie însă de la sine, ci prin participarea nemijlocită a principalilor actori ai Alianţei Nord-Atlantice şi ai Uniunii Europene la armonizarea intereselor celor două mari entităţi, la conceperea unor acţiuni comune sau prin cooperare, având la bază valorile euroatlantice comune.

Această filozofie complicată a individualităţii şi complementarităţii este ea însăşi dominată nu doar de interese, realităţi şi mentalităţi diversificate (unele osificate, altele flexibile şi dinamice, chiar fluide), ci şi de

imposibilitatea cuprinderii şi înţelegerii viitorului din numeroasele perspective pe care le presupune şi le include spaţiul euroatlantic. Nu totdeauna viziunea americană corespunde cu cea europeană, iar cea europeană nu este nici pe departe unitară, stabilă şi nici măcar acceptată de toţi europenii. Viziunea euroatlantică ar trebui să fie una de sinteză, bazată pe interesele vitale ale acestui spaţiu. Nu este însă aşa. Această viziune se bazează încă pe o construcţie politico-militară care a început imediat după război, din necesitatea impusă ţărilor democratice de a face un front comun împotriva ameninţării sovietice şi, bineînţeles, împotriva expansiunii comunismului.

Acele condiţii şi împrejurările au fost depăşite. Comunismul a fost lovit în punctele sale vulnerabile la sfârşitul ultimului deceniu al secolului trecut, şi, deocamdată, anihilat. Comunismul real, cel care s-a materializat într-o serie de ţări, a deformat şi a vulgarizat deopotrivă şi realitatea şi utopia, devenind exclusivist, oportunist, terorist şi dictatorial. El nu mai este însă de actualitate. Alte pericole se profilează acum, la orizonturile începutului de mileniu. Ele par a fi mult mai diversificate şi mult mai grave, întrucât nu afectează doar o clasă socială şi un sistem politic, ci însăşi fiinţa umană.

În faţa acestor noi şi incomensurabile pericole, lumea ar trebui să se alieze, să se coalizeze. Dar, datorită decalajelor imense, realităţilor şi mentalităţilor, această perspectivă este, în acest moment, practic imposibilă.

Alianţele şi coaliţiile reflectă, deocamdată , dar şi în perspectivă, mai mult realităţile intereselor marilor puteri şi mai puţin interesele tuturor comunităţilor. De altfel, pe termen scurt, nici nu poate fi vorba de armonizarea intereselor tuturor comunităţilor.

Parteneriatele se înscriu, în primul rând, în strategiile marilor puteri şi ale puternicelor organizaţii şi organisme internaţionale. Dar, în aceeaşi măsură, ele fac parte şi din strategiile celor care se opun intereselor marilor puteri şi celor ale organismelor şi organizaţiilor internaţionale.

Parteneriatul NATO – UE este foarte complex. Cele mai concrete aspecte ale lui se referă la:

- Declaraţia NATO-UE asupra Politicii Europene de Securitate şi Apărare (PESA);
- Aranjamentele *Berlin +*.

Declaraţia NATO-UE asupra PESA a fost semnată la 16 decembrie 2002. Ea a permis, pe de o parte, accesul UE la capacităţile de planificare ale NATO pentru operaţiile proprii şi, pe de altă parte, reafirmarea următoarelor principii pe care se fundamentează acest parteneriat strategic:

- concertarea;
- egalitatea şi respectul autonomiei decizionale a UE şi a NATO;
- respectarea intereselor statelor membre ale UE şi ale NATO;

- respectarea principiilor Cartei Națiunilor Unite;
- dezvoltarea coerentă, transparentă şi cu sprijin mutual a unor capacități militare comune.

În vederea sprijinului în ceea ce priveşte planificarea strategică, la Marele Cartier General al Puterilor Aliate (SHAPE) al NATO de la Mons, din Belgia, a fost instalat un Stat Major Operațional (SMO) al UE, iar la AFSOUTH de la Neapole (care constituie comandamentul forței interarme a NATO pentru operațiile din Balcani), s-a constituit un „Element de comandament al UE (EUCE)". Şef al statului major al EUCE a fost numit chiar şeful statului major al AFSOUTH, asistat de un director al UE pentru operații[1].

Fără îndoială, parteneriatul NATO-UE, în afară de aspectele foarte concrete ale sprijinului reciproc în ceea ce priveşte conducerea operațiilor de gestionare a crizelor şi de menținere a păcii, probează o nouă şi consistentă dimensiune a complementarității strategice între cele două țărmuri ale Atlanticului. Acesta este, de fapt, elementul esențial al parteneriatului strategic UE-NATO.

Situația internațională este complicată şi foarte complexă, iar acțiunile necesare gestionării crizelor şi conflictelor şi asigurării securității spațiului euroatlantic trebuie să fie diversificate, adecvate, oportune şi eficiente. Or, pentru aceasta sunt necesare forțe şi mijloace diversificate, rapide, eficiente şi poziționate în mod corespunzător. NATO, oricât s-ar moderniza, rămâne o alianță euroatlantică, cu competențe în ceea ce priveşte această dimensiune, cu un concept strategic bine definit.

Sunt necesare şi alte dimensionări ale strategiilor de securitate naționale sau regionale, respectiv, ale spațiului european şi ale spațiului american. Acest lucru este impus, pe de o parte, de fragmentarea şi diseminarea pericolelor şi amenințărilor şi, pe de altă parte, de procesul de reconstituire a centrelor de putere mondială. Fizionomia acestor centre, chiar dacă nu este şi nu poate fi esențialmente diferită de ceea ce a fost ea în toate timpurile, are anumite nuanțe ce nu pot fi ignorate.

În decursul timpului centrele de putere au vizat realizarea unei arhitecturi mondiale dependentă de ele şi generată de ele, astfel încât ea să poate fi reconfigurată de câte ori şi în ce mod doreau ele. E drept, aceste centre de putere se aflau şi în acele timpuri în unele relații de parteneriat, dar principalul obiectiv al fiecăruia nu era echilibrul de forțe şi prevenirea conflictelor, ci doar crearea şi menținerea unei situații strategice favorabile, care să fie exploatată la maximum la momentul oportun. Centrele de putere nu aveau încredere unele în altele, nu mizau pe loialitatea unuia față de celălalt, ci urmăreau doar o poziționare cât mai avantajoasă în vederea confruntării viitoare.

[1] *Parteneriat strategique NATO-UE*.pdf., pp. 3-10.

Practic, aceste centre de putere se aflau într-o stare latentă de război, mai exact, într-o pauză de război, caracterizată printr-un fel de înțelegere tacită, adică într-o etapă de pace în care funcționau la maximum strategiile generative de forțe, mijloace şi planuri de campanie.

Totdeauna parteneriatele dintre ele – în măsura în care se constituiau astfel de parteneriate – erau fie parteneriate de alianță, fie parteneriate conjuncturale, limitate, deci, în timp şi spațiu.

În momentul de față, parteneriatele urmăresc prevenirea războiului, fără a exclude însă pregătirea pentru război. Strategiile generative de forțe, mijloace şi planuri sunt prezente, întrucât oricât de buni şi fideli parteneri strategici ar fi marile puteri, ele nu pot şi nu vor putea niciodată să renunțe la politica lor de forță, de dominare şi de influențare a lumii.

O astfel de politică nu trebuie să fie continuată sau dusă prin războaie de mare amploare, greu de controlat şi de gestionat, ci, pe cât posibil, prin prevenirea unui astfel de război şi prin „transferul de confruntare" pe alte paliere, mai avantajoase şi mai puțin costisitoare, cum ar fi cele informaționale, economice, mediatice etc. Aceste confruntări nu le exclud însă pe cele militare, ci se desfăşoară efectiv la adăpostul şi sub „protectoratul acestora".

Aproape toate marile puteri alocă sume imense pentru cheltuieli militare, de unde rezultă că nimeni nu va renunța vreodată la forța militară de dragul sau în numele parteneriatului strategic.

Aşadar, parteneriatul strategic rămâne şi în continuare doar o componentă a marii strategii – adică materializarea sau concretizarea unei strategii de parteneriat –, lumea nedezmințindu-şi, sub nici o formă, vocația ei agresivă, războinică.

Rusia nu va renunța niciodată la poziția ei de superputere nucleară, iar China şi India, țări situate în avanpostul culturii şi valorilor de tradiție ale lumii, se află şi ele în topul parteneriatelor strategice, iar lumea arabă – o lume de un miliard de oameni – nu poate fi ostracizată la infinit, pe motiv că teroriştii care au atacat, pe 11 septembrie 2001, World Trade Center şi Pentagonul au fost de origine arabă (dar instruiți în Occident).

De fapt, nici acest lucru nu se poate, pentru simplul motiv că lumea modernă, lumea în care trăim este şi va fi din ce în ce mai mult, aşa cum este ea configurată şi prefigurată, generatoare de terorism. Aşa cum mediul omenesc şi organismul biologic generează tot felul de maladii, inclusiv cancerul, fiind, în acelaşi timp, ținte şi victime ale acestui flagel, şi mediul politic, economic, social, psihologic, informațional generează şi regenerează mereu fenomenul terorist.

Dinamica extrem de complicată a vieții economice, financiare, politice şi militare, strânsă la maximum în chingile resurselor, pieților şi condițiilor de

mediu, cere mereu restructurări şi recombinări de forţe, mijloace, doctrine şi strategii, astfel încât vulnerabilităţile deosebit de periculoase ale noilor societăţi să fie cât mai reduse cu putinţă. Este, desigur, un deziderat, dar toată lumea ştie că un astfel de ideal nu poate fi niciodată atins pe deplin.

NATO şi Uniunea Europeană rămân, fără nici o îndoială, cei mai mari şi mai puternici parteneri strategici care au existat vreodată. Acest parteneriat nu este simplu, pentru că este un unicat, dar un unicat care se bazează pe extrem de puternicele şi de complicatele relaţii de sistem din interiorul fiecăreia dintre cele două mari entităţi şi, în acelaşi timp, dintre ţările care compun Alianţa şi Uniunea. La urma urmei, cele mai importante în oricare tip de parteneriat nu sunt marile entităţi internaţionale sau transnaţionale, ci statele, adică ţările care le compun.

Au fost, de asemenea, discutate, negociate şi realizate numeroase alte obiective, între care cele mai importante sunt crearea Forţei de Reacţie Rapidă Europeană şi a unei Agenţii de apărare a UE pentru dezvoltarea unor capacităţi de apărare, de cercetare şi achiziţie de armamente. Toate acestea vizează dezvoltarea unor strategii europene şi euroatlantice de parteneriat pe termen lung, care să apropie şi mai mult cele două mari entităţi ale aceluiaşi spaţiu de securitate, Statele Unite şi Uniunea Europeană.

O astfel de apropiere este nu numai benefică, ci şi necesară. Ea rezultă din tendinţa oricăror sisteme spre omogenizare, prin comunicare şi, deci, schimb de substanţă, de energie şi de informaţie. Această necesitate are cel puţin două dimensiuni, bine conturate în literatura de specialitate.

Una dintre ele se referă la caracteristicile şi tendinţele a ceea ce Samuel P. Huntington numea, în celebra sa lucrare despre ciocnirea civilizaţiilor[2], *civilizaţia occidentală*. Această civilizaţie, în concepţia profesorului de relaţii internaţionale de la Harvard, este activă, dominatoare, chiar agresivă. Nu celelalte civilizaţii (sinică, japoneză, hindusă, africană, arabă, ortodoxă şi latino-americană[3]) au ofensat civilizaţia occidentală, ci civilizaţia occidentală a căutat, atât în epoca expansionismului teritorial şi cuceririlor coloniale, cât şi în cea a expansionismului economico-financiar, să-şi impună valorile şi interesele, iar acest lucru a dat naştere războaielor frontaliere care au dominat lumea până în prezent. Desigur, relaţiile dintre civilizaţia occidentală (care nu este nici pe departe unitară şi unică) şi celelalte civilizaţii (nici acestea nu se reduc la cele şase sau şapte, ci sunt mult mai numeroase, mai complexe şi mai diversificate) nu pot fi reduse doar la cele de

[2] Huntington Samuel P., *The clash of civilizations the remaking of world order*, Simon & Schuster, 1996.

[3] Civilizaţia latino-americană, după cum precizează Huntington, poate fi inclusă şi în civilizaţia occidentală (n.a.).

dominare, impunere şi reacţie la constrângeri, deşi acestea au fost, de fapt, principalele caracteristici a peste o mie de ani de confruntări şi războaie. Esenţa relaţiilor intercivilizaţionale – indiferent cât au fost ele de amiabile sau de tensionate – o reprezintă, în opinia noastră, schimbul de valori, comunicarea şi progresul şi nu războiul în sine. Războiul a fost doar un mijloc, nu un scop.

Cealaltă dimensiune rezultă din legea intercondiţionării sistemelor. Toate sistemele viabile comunică între ele, depind unele de altele, există şi se dezvoltă în acelaşi mediu şi potrivit unei dinamici sociale şi cosmice indubitabile.

Evoluția ideii de securitate şi a relațiilor cu UE

România sprijină deciziile Consiliului European de la Helsinki care au stabilit elementele esențiale pentru înfăptuirea Politicii Europene de Securitate şi Apărare (ESDP). În acelaşi timp, consideră că dezvoltarea politicii amintite este de natură să întărească capabilitățile UE în ceea ce priveşte managementul crizelor.

Ca membru al Uniunii Europene, România participă activ la strategia UE de edificare a unei politici de securitate comună. în acest sens, România îşi fixează contribuția pentru realizarea Proiectului Headline Goal 2010. Se are în vedere, în acest sens, interesul nostru de asociere la formele de cooperare europeană deja existente ale Comisiei Europene.

România consideră că Uniunea Europeană posedă o serie de instrumente politico-economice ce îi permit o abordare globală a noilor tipuri de riscuri şi ameninţări la adresa securităţii, în special în ceea ce priveşte diplomaţia preventivă şi aspectele civile ale managementului crizelor. România a avut şansa de a participa la un proces de anvergură europeană, PESA, încă de la lansarea sa. Aceasta fiind o oportunitate de a contribui la consolidarea stabilităţii şi securităţii în spaţiul european şi subregional, prin includerea ţării noastre într-un proces complex de prevenire şi gestionare a crizelor.

Ca membru UE România va trebui să susţină interesele securităţii naţionale, dar şi europene, ţinând cont de experienţa acumulată prin participarea la misiuni şi operaţiuni de sprijin al păcii în diverse zone de conflict, în special cele din spaţiul fostei Iugoslavii.

Uniunea Europeană îşi asuma responsabilităţi sporite în domeniul asigurării securităţii continentului european. Contribuţia la edificarea politicii europene de securitate se poate realiza prin implicarea României, atât în mecanismele de analiză şi reflexie a dinamicii mediului de securitate internaţional, precum şi în procesul de evaluare a capacităţilor. O condiţie necesară este participarea sa la activitatea organismelor militare şi la

subgrupurile de lucru existente la nivelul UE. În egală măsură, este util ca România să fie implicată în cadrul activităților desfăşurate de Uniunea Europeană în plan militar – exerciții, aplicații etc. – având în vedere experiența acumulată în urma participării la astfel de activități derulate sub egida Parteneriatului pentru Pace.

Totuşi, la ora actuală, UE este deja cea mai puternică entitate economică şi de piață din lume, dispune de o Constituție, de o Politică Europeană de Securitate şi Apărare (PESA) şi, corespunzător acesteia, de o strategie de securitate europeană, în timp ce NATO realizează cum nu se poate mai bine relația transatlantică a unei civilizații tehnologice şi informaționale unitare.

România consideră cooperarea europeană în domeniul industriei de apărare ca având un rol esențial pentru obiectivele securității europene. În acest sens, experiența unora dintre statele membre, printre care şi România este relevantă.

Încă dinainte de aderarea la Uniunea Europeană România s-a bucurat de aprecierea organismelor europene cu atribuții în domeniul securității şi apărării.

Expresie a disponibilității de a participa la structurile europene de apărare, România poate eficientiza contribuția sa cu forțe puse la dispoziție pentru operațiuni în sprijinul păcii.

Beneficiile implicate de apartenența la NATO

Alăturarea României la NATO a oferit cadrul posibil şi necesar de implementare a valorilor Alianței în sistemul de securitate românesc. Garantarea securității de către NATO „a impus României reconsiderarea conceptului de securitate, care era sinonim cu cel al apărării naționale şi înțelegerea acestuia ca o stare generală a societății, în care libertățile şi drepturile fundamentale ale cetățenilor, democrația constituțională şi interesele fundamentale ale statului sunt asigurate şi garantate".

Alianța Nord Atlantică a devenit, prin întreaga sa activitate, un pilon central al securității şi stabilității ariei euroatlantice. Aderarea României la NATO reprezintă modalitatea optimă de asigurare a securității naționale, precum şi o consacrare a continuității şi profunzimii eforturilor naționale în această direcție.

Obiectivul esențial al NATO constă în apărarea libertății şi securității tuturor membrilor săi prin mijloace politice şi militare, conform principiilor Cartei Organizației Națiunilor Unite. Bazându-se pe valorile comune ale democrației, respectarea drepturilor omului şi pe legalitate, Alianța activează, încă de la crearea sa, pentru instaurarea unei ordini juste, paşnice şi durabile în Europa. NATO constituie, de asemenea, întruchiparea legăturii

transatlantice permanente între securitatea Americii de Nord şi cea a Europei. Este expresia concretă a unui efort colectiv vizând apărarea intereselor comune ale tuturor membrilor săi. Principiul fundamental de funcţionare a Alianţei este angajamentul comun şi cooperarea reciprocă între statele suverane, pe baza indivizibilităţii securităţii membrilor şi solidarităţii din interiorul Alianţei

Atât Alianța, cât şi întreaga comunitate internațională încearcă o reconceptualizare a principiilor şi mijloacelor de acțiune în promovarea stabilității şi securității, incluzând o reevaluare a riscurilor şi provocărilor în plan global. România a acționat în sprijinul luptei împotriva terorismului ca un aliat de facto al NATO, demonstrând că dispune de capacitatea, voința politică şi credibilitatea acțională pentru a fi membru în Alianță.

Aderarea României şi Bulgariei la NATO a întregit o centură de securitate - care include şi Grecia, Slovenia, Ungaria şi Turcia - în jurul ariei de instabilitate din Balcanii de Vest. Astfel, a fost creat un spațiu terestru şi aerian integrat în cadrul Alianței, o punte între Europa Centrală, Peninsula Balcanică şi Turcia. Extinderea flancului de stabilitate şi securitate sud-est european al NATO conferă o nouă dimensiune geopolitică Bazinului Mării Negre, care va juca un rol important în transferul de stabilitate şi securitate spre Asia Centrală şi regiunea Caucazului.

Statutul de membru al NATO şi UE determină România să contribuie la consolidarea încrederii statelor din zonă în potențialul său de a acționa ca pilon de stabilitate în Europa de Sud-Est.

Disponibilitatea la dialog cu toate părțile interesate, transparența şi cointeresarea statelor din zonă în extinderea colaborării regionale şi abordarea problematicilor de interes în formate multilaterale sunt principalele atuuri ale României în promovarea încrederii, ca premisă pentru asigurarea în regiune a unui climat de securitate stabil.

România îşi demonstrează valențele de factor de stabilitate în Europa de Sud-Est prin participarea activă la toate proiectele şi organismele regionale şi de securitate, cu accent pe implicarea semnificativă în inițiativele NATO, UE, ONU şi OSCE care vizează acest areal.

În consecință, acționează pentru operaționalizarea strategiei aliate privind stabilizarea Balcanilor de Vest.

Integrarea în NATO a statelor din centrul şi estul Europei reprezintă o opțiune întemeiată pe valorile, principiile şi capacitățile Alianței Nord-Atlantice, care, timp de peste patru decenii, s-au dovedit deosebit de eficiente în asigurarea securității şi apărării membrilor săi. Pe de altă parte, integrarea statelor respective în structurile militare euroatlantice poate constitui un aport însemnat la realizarea obiectivelor NATO, la întărirea securității şi cooperării pe întregul continent.

Dar şi doctrina strategică NATO se află în fața necesității de adaptare la noile realități. Căci, după opinia multor analişti, extinderea spre est şi creşterea rolului său ca factor de stabilitate şi securitate în Europa presupun elaborarea unor concepte noi, a unor metode de acțiune mai eficiente pentru prevenirea conflictelor armate şi gestionarea crizelor.

România este activ implicată în procesul de transformare al NATO, concentrându-şi eforturile asupra extinderii interoperabilității şi disponibilității forțelor în întreg spectrul de misiuni ale Alianței.

România contribuie în mod direct la diminuarea riscurilor la adresa securității regionale şi subregionale, prin asumarea obiectivelor NATO definite în Noul Concept Strategic.

România contribuie direct la stabilitatea regională şi subregională prin oferta militară a României, forțe puse la dispoziția NATO pentru operațiuni în sprijinul păcii.

De o importanță deosebită este asigurarea, în sprijinul desfăşurării de forțe pentru operațiuni în sprijinul păcii, a unui cadru juridic şi practic pentru tranzitul şi staționarea forțelor pe teritoriul României, precum şi punerea la dispoziție a unor facilități cuprinse în conceptul NATO Sprijinul Națiunii Gazdă (Host Nation Support).

NATO urmăreşte definirea domeniilor de prioritate, stabilirea de obiective planificate şi convenite reciproc, o analiză comună a progreselor în domeniul reformei şi încurajarea transparenței în planificarea apărării. Apare necesitatea asigurării unei consultări mutuale efective, cooperare şi transparență între NATO şi UE.

BIBLIOGRAFIE

Bădescu Ilie, Ioan, Mihăilescu, Elena Zamfir, *Geopolitica integrării europene*, Editura Universității din Bucureşti, 2002.

Bibere Octav, *Uniunea Europeană între real şi virtual*, Editura All Politic, Bucureşti, 2003.

Dăianu Daniel şi Radu Vrânceanu, *România şi Uniunea Europeană*, Editura Polirom, Bucureşti, 2002.

Dr. Pădurean Dominuţ, *Insula Şerpilor şi implicațiile statutului său juridic asupra intereselor geostrategice ale României în Marea Neagră*,

Năstase Adrian, *România în noua arhitectură mondială***,** Monitorul Oficial, Bucureşti, 1996.

Prevalakis Giorgios, *Balcanii. Cultură şi geopolitică*, Editura Corint, Bucureşti, 2002.

Şuță Nicolae, coordonator, *Integrarea Economică Europeană*, Editura Economică 1999, Bucureşti, 1999.

NATO şi noua structură de securitate europeană, Rompres, Bucureşti, 1994.

ARMATA ŞI PROCESUL DE FORMARE A STATULUI ROMÂN

THE ARMY AND THE PROCESS OF FORMING ROMANIAN STATE

Col.(r) prof.univ.dr.ing. Eugen SITEANU*
Universitatea Națională de Apărare "Carol I"

Procesul de formare şi modernizare a statului român şi de sincronizare a structurilor Armatei României cu cele ale statelor Europei Occidentale s-au înfăptuit în timpul domniilor regilor Carol I şi Ferdinand I.

Pornind de la experiența războaielor din 1877-1878, 1913 şi 1916-1917, autoritățile politico-militare au impus schimbări majore în Armata României.

Lucrarea prezintă acțiunile unor mari patrioți români, care au avut o contribuție majoră în curentul de renaştere națională din Basarabia, ocupată de ruşi în anul 1812, şi din Transilvania ocupată de austro-ungari. Un fapt semnificativ este legat de românii ardeleni şi bucovineni, din armata austro-ungară, luați prizonieri de ruşi în Primul Război Mondial; aceşti prizonieri au luptat pe frontul românesc ca voluntari în Armata României.

The process of forming and modernizing Romanian state and of synchronizing institutional structures of the Romanian Armed Forces with these of the European states were established during King's Carol I and Ferdinand I reign. Reform of military system pursued to adapt its organizational framework and its function to the security and unional needs of the Romanian state.

Starting from the experience of the wars in 1877-1878, in 1913 and in 1916-1917, political and military authorities imposed major changes in Romanian Army. The paper recalls the activities of some great Romanian patriots who had an exquisite contribution to the national renaissance current from the Moldavian Principality, occupied by Russians at 1812 and from the Transylvanian occupied by Austro-Hungarians. One significant fact is connected with the Transylvanian Romanians and Bucovineans in the Austro-Hungarian Armed Forces, taken prisoners in the First World War by the Russian Army; these prisoners went to the Romanian battlefield to fight as volunteers in the Romanian Armed Forces.

Cuvinte cheie: proces, unire, armată, război, voluntari, necesitatea unirii.
Keywords: *process, union, army, war, volunteers, unional need.*

* e-mail: *esiteanu@yahoo.com*

Istoria oricărui popor conține un şir de lupte, de războaie purtate de acesta în scopul afirmării şi menținerii ființei sale naționale. La fel se prezintă şi istoria poporului român, care a dus lupte necontenite împotriva numeroşilor invadatori ce ne atacau din toate punctele cardinale. Împlinirea idealurilor politice ale poporului român a fost posibilă prin puterea militară a sa, prin acțiunile militare, deseori inegale cu inamicii săi, prin îmbinarea luptelor militare cu cele nemilitare – economice, politice, diplomatice etc. – prin concentrarea tuturor energiilor într-un efort continuu de rezistență împotriva imperiilor ce-l înconjurau. Împreună cu poporul nostru s-au ridicat la luptă şi naționalitățile conlocuitoare, legate prin interese comune de poporul român.

În anul 1882, regele Carol I spunea: „Dacă vrei să faci politică trebuie să ai mijloacele necesare şi acestea sunt o armată de nădejde şi trupe bine înarmate”[1]. Procesul de modernizare a armatei româneşti, de formare a statului român şi de sincronizare a structurilor instituționale ale acestuia cu Occidentul european s-a amplificat în perioada domniei regilor Carol I şi Ferdinand I. Pentru ei şi pentru regatul român, independent, aliat la valorile europene, politica-militară şi cea externă a constituit un domeniu de cea mai mare importanță. Crescuți în cultul onoarei şi datoriei, Carol I şi Ferdinand I au fost nu numai militari destoinici şi strategi iscusiți, ci şi suverani înțelepți şi devotați intereselor şi prosperității țării, buni organizatori ai armatei române, cu un dezvoltat simț politic şi diplomatic.

Obiectivele majore ale politicii lui Carol I au vizat inițial lărgirea autonomiei țării, asigurarea frontierelor statului şi înlăturarea deplină a suzeranității otomane. În contextul internațional al vremii, realizarea acestor obiective şi apoi a Marii Uniri a necesitat soluții înțelepte, adesea particulare, în care Carol I şi apoi Ferdinand I, au îmbinat cu abilitate factorul politico-diplomatic cu cel militar. Fiecare dintre imperiile limitrofe au urmărit să influențeze sau să domine teritoriile româneşti, pe baza unor forțe militare puternice, şi de aceea a fost nevoie ca regii şi autoritățile româneşti să găsească soluțiile optime pentru întărirea puterii armate, în conformitate cu posibilitățile țării şi cerințele câmpului de luptă modern. De aceea s-a ales inițial soluția „independenței prin război”, opțiune materializată în anii 1877-1878, şi apoi aceea a realizării Marii Uniri din anul 1918.

Realizarea unirii principatelor române (1859), dobândirea independenței (1878), proclamarea regatului (1881) şi înfăptuirea Marii Uniri (1918) – etape importante ale procesului de formare a statului român – au conferit României un alt statut politic extern ce i-a permis parcurgerea unor etape ale procesului de modernizare, individualizare valorică şi europenizare a societății. Poziția de actor nou pe scena internațională a dat tânărului stat român posibilitatea de a merge mai temeinic pe drumul dezvoltării capitaliste de a întări legăturile cu românii aflați sub stăpâniri străine şi de a deveni o componentă a echilibrului european. Reforma organismului militar a urmărit să adapteze organizarea şi funcționarea lui la nevoile

[1] Maria Georgescu, *Armata română în timpul domniei lui Carol I*, Revista de istorie militară, nr. 1-2 (105-106), 2008, p.56.

de securitate şi de unire ale statului român, în concordanță cu prefacerile pe plan internațional şi cu inovațiile din domeniul artei şi tehnicii militare (armamentului) datorate, în special, revoluției industriale.

Baza juridică a reformei militare a reprezentat-o Constituția din 1866, în care se precizau misiunile şi principalele structuri ale Armatei României, obligativitatea serviciului militar pentru toți cetățenii bărbați care aveau cel puțin 18 ani şi faptul că domnitorul asigura conducerea supremă a armatei. Noul act fundamental al țării preciza că ofițerilor nu li se puteau lua gradele, onorurile şi pensiile decât în urma unei sentințe judecătoreşti sau în cazuri stabilite prin lege. De asemenea, Constituția mai stipula că „nici o trupă străină nu va putea fi admisă în serviciul statului, nici ocupa teritoriul României, nici trece pe el decât în puterea unei anume legi”[2].

Domnitorul Carol I, care apoi a devenit rege, şi-a asumat nu numai rolul de coordonare a mersului reformei militare, dar şi de realizare a acesteia, cu toată răspunderea de comandant suprem al armatei şi cu acea competență datorate educației şi pregătirii de ofițer în armata prusacă. De-a lungul anilor, responsabilitatea procesului reformator al oştirii a revenit regilor şi miniştrilor de război, parlamentului, precum şi structurilor de conducere şi planificare militară. Oamenii politici (liberali sau conservatori), care s-au aflat la cârma țării sau în parlament au susținut în cvasiunanimitate întărirea puterii armate a țării.

Procesul de reformă militară s-a aplicat în aproape toate compartimentele esențiale ce defineau configurația şi puterea unei forțe militare moderne, de la structurile de conducere şi organizare, la înzestrare şi amenajare a teritoriului; de la cadre şi efective, la învățământ şi pregătire de luptă. Direcția principală de efort a fost adaptarea permanentă a sistemului militar la noile realități politice, economice şi sociale (interne şi externe), precum şi la cerințele câmpului de luptă modern. În acest scop s-a încercat dezvoltarea structurilor componente ale acestui sistem pentru a se obține efective mai bine înarmate cu eforturi financiare corespunzătoare posibilităților țării şi, totodată, înzestrarea şi instruirea lor după modelul celor mai eficiente şi eficace armate europene ale epocii.

Măsurile adoptate în domeniul militar au fost corelate cu politica externă, ținându-se seamă de jocul de putere european. Dacă în timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza, influența franceză a fost dominantă, după 1866 balanța se va înclina treptat în favoarea Germaniei. Slăbirea legăturilor cu Franța s-a datorat nu numai venirii la cârma țării a unui prinț german, dar şi modificării raportului de forțe pe continent după războiul franco-prusian din 1870-1871, precum şi poziției guvernului francez de susținere a integrității Imperiului Otoman, ce nu corespundea intereselor româneşti.

Independența României, cucerită în războiul din 1877-1878, a fost consolidată printr-o politică externă prudentă şi realistă, în condițiile în care tânărul stat român se găsea la intersecția sferelor de interese a două mari puteri, Rusia

[2] *Monitorul. Jurnal oficial al României*, nr. 142, din 1/13 iulie 1866, p. 638.

țaristă şi Monarhia habsburgică, care puteau oricând să ajungă la „o înțelegere” pe seama statelor din sud-estul Europei.

De aceea, după 1878, Guvernul României a dus o politică pentru recunoaşterea independenței şi totodată pentru contracararea pretențiilor dominatoare ale unor mari puteri, mai ales ale Austro-Ungariei, încercând pe toate căile diplomatice să evite şi totodată să iasă din izolarea politică.

Iată cum explica regele Carol I, ministrului Germaniei la Bucureşti, cauzele orientării României spre Puterile Centrale: ”Relațiile cu Rusia... sunt o problemă anevoioasă a politicii noastre externe. Nu urmărim să provocăm Rusia. Voim chiar să facem tot ce stă în putința noastră pentru a evita un război cu ea. Dar față de primejdia ce ne amenință din partea puternicii Rusii, avem nevoie de sprijinul Puterilor Centrale”. În continuare, majestatea sa afirma că „deoarece primejdiile ce amenință România din partea Rusiei sunt mai serioase decât necazul şi durerea pentru răul tratament al românilor din țările ungureşti, România caută ocrotire şi siguranță la Tripla Alianță.”[3] Ministrul de externe al României, D.A. Sturdza, aprecia că alianța dintre țara noastră, Austro-Ungaria şi Germania era necesară pentru înlăturarea izolării statului român în caz de război şi a primejdiei unei invazii ruseşti, dar şi pentru rezolvarea rațională a chestiunii Dunării.

Influența germană asupra armatei române s-a acceptat după perfectarea alianței României cu Austro-Ungaria şi Germania (1883), prin care țara noastră a primit garanții de securitate în fața tendințelor hegemonice ale Rusiei, consolidându-şi, totodată, poziția în sud-estul Europei.

O primă etapă a procesului de reformă a organismului militar național s-a desfăşurat în deceniul premergător intrării armatei române în Războiul pentru Independență, din 1877-1878[4].

Atunci s-a definitivat cadrul legislativ, în scopul consolidării sistemului de apărare a țării, expresie a adâncirii şi concretizării conceptului doctrinar al „națiunii armate”. „Acest concept coincidea cu tradițiile militare româneşti şi cu cerințele moderne de organizare militară ale epocii. Impus de revoluția română de la 1848, concretizat prin legea organizării puterii armate din 1864, principiul „națiunii armate” va deveni caracteristic pentru întreaga evoluție pe plan militar a României moderne.” Prin trei legi succesive s-a fundamentat sistemul militar creat în 1864, se menținea sistemul militar mixt, cu un nucleu profesionalizat de armată permanentă, grosul efectivelor luptătoare fiind furnizate de formațiuni teritoriale, întreținute cu cheltuieli teritoriale minime, adecvate posibilităților economice ale statului român.[5]

Organizarea militară impusă de Carol I, şi legiferată în 1868, a reprezentat o împletire de elemente tradiționale ale organizării militare cu elemente ale

---

[3] Revista Academiei Forțelor Aeriene, Nr.1/2004, Braşov, *Aderarea României la Tripla Alianță – Soluția păstrării unității, integrității şi independenței statale*, Vicenzio Berchiu, p. 69.

[4] Maria Georgescu, *Armata română în timpul domniei lui Carol I, Revista de istorie militară*, nr. 1-2 (105-106), 2008, p. 57.

[5] Maria Georgescu, *op. cit*., p.57.

sistemului mixt de organizare al armatei prusiene. Preluarea modelului prusac de organizare militară şi nu a celui francez s-a făcut din raţionamente pragmatice şi nu politice. Sistemul mixt de organizare, format dintr-un nucleu permanent şi elemente teritoriale, bazat pe principiul „naţiunii armate" era cel mai adecvat României, ale cărei resurse umane şi materiale nu permiteau susţinerea unei puternice oştiri permanente. Guvernarea liberală, din anii 1867-1868, aştepta o conjunctură favorabilă, care să-i permită „să facă România liberă şi independentă şi socotea că a sosit momentul de a înălţa regatul daco-român"[6] , aşa cum afirma Ion C. Brătianu. În şedinţa Adunării Deputaţilor din 1 februarie 1868, el spunea că „trebuie să ne întărim, să ne organizăm pentru ca atunci când se va dezlega acea chestiune [Chestiunea Orientală – n.n.] să putem avea un rol, să ştie Europa că este aici un popor tare, armat, organizat şi care are voinţa de a-şi apăra existenţa sa"[7]. În ideea eficientizării acestui sistem în concordanţă cu resursele financiare ale ţării, guvernul conservator (1871-1876) a modificat, în 1872 şi 1874, legea organică din 1868, punând în practică această legislaţie şi luând măsuri concrete de modernizare a armatei.

Unul dintre obiectivele principale ale reformei puterii armate în această perioadă l-a constituit întărirea formaţiunilor teritoriale (armatei teritoriale) care efectuau serviciul militar „cu schimbul" (o săptămână dintr-o lună la cazarmă şi trei săptămâni acasă) oferea posibilitatea instruirii cu cheltuieli mici a unor însemnate efective şi încadrarea lor în forţele operaţionale pe timp de război. A fost cea mai importantă măsură, ale cărei efecte s-au văzut în anii 1877-1878 pe frontul din Balcani.

În privinţa componentei de bază a sistemului militar – armata permanentă –, reforma a vizat toate armele şi serviciile: infanterie, cavalerie, artilerie, geniu, flotilă, trupe de administraţie, jandarmi, pompieri, serviciul sanitar.

În primăvara lui 1877 au fost mobilizate – cu excepţia gloatelor – toate structurile sistemului militar. S-au creat pentru prima dată în armata română unităţile operativ-tactice şi anume două corpuri de armată, fiecare cu câte două divizii. Fructificarea experienţei războiului de independenţă (1877-1878) şi a victoriei împotriva Imperiului otoman, cu preţul pierderii vieţii prea multor militari români, s-a făcut de către parlamentul României, care a sesizat necesitatea întăririi oştirii: „Această tânără armată a ridicat în afară prestigiul naţiunii şi a devenit ... cel mai puternic organ al instrucţiunii şi educaţiunei naţionale. Adunarea legiuitoare s-a folosit de orice ocasiune spre a-i arăta recunoştinţa şi solicitudinea ei, precum şi speranţa ce-şi pune într-însa..."[8]

În anul 1889 s-a propus un sistem modern de organizare militară prin transformarea trupelor teritoriale de dorobanţi „într-o adevărată armată naţională", care să asigure instruirea fiecărui cetăţean în cazarmă, unde să stea cât mai puţin posibil.

Nicolae Iorga a militat pentru „ridicarea oştirii române până la o putere măcar îndoită (adică dublă – n.n.) faţă de aceea a oricărui stat balcanic şi educaţia militară a poporului."[9]

---

[6] Arhivele Naţionale Istorice Centrale (ANIC), fond microfilme Franţa, rola 14, vol. 32, c. 81-82.
[7] *Monitorul Oficial*, nr.27 din 4/16 februarie 1868, p. 167.
[8] *Monitorul oficial al României. Dezbaterile Corpurilor Legiuitoare*, nr. 9 din 1/13 December 1881, p. 81.
[9] *Neamul românesc pentru popor*, an II, nr. 4 din 06.02.1911, p. 55.

În contextul favorabil al modificării politicilor marilor puteri a fost posibilă relansarea relațiilor dintre România şi Antanta şi discutarea condițiilor în care Franța, Marea Britanie şi Rusia ar sprijini acțiunile de unire a Transilvaniei şi Bucovina cu România, dacă s-ar fi dezmembrat Imperiul austro-ungar.[10]

După încheierea războiului (1877-1878), România, deşi a câştigat pe câmpul de luptă victorii răsunătoare, nu a fost primită la semnarea Tratatului de pace şi, deşi a primit Dobrogea, în schimb i s-au luat de către Rusia cele trei județe din sudul Basarabiei: Cahul, Bolgrad şi Ismail, fapt consfințit şi în Tratatul ce a rezultat din lucrările Congresului de la Berlin. „Tratatul de la Berlin este un cap de operă contradictorie”[11], deoarece a contravenit adevăratelor interese şi „dreptelor aspirații ale popoarelor creştine”.

La sfârşitul anului 1916 s-a constituit Corpul de Voluntari Români, în localitatea Darnița de lângă Kiev, din transilvănenii şi bucovinenii care au căzut prizonieri în Rusia, şi care şi-au manifestat dorința să se înroleze în armata română şi să elibereze Transilvania şi Bucovina. Partidul Național Moldovenesc şi populația basarabeană au făcut o primire prietenească ardelenilor la Chişinău printr-o explozie de bucurie prilejuită de sosirea fraților lor.

În lucrarea „Voluntarii transilvăneni şi bucovineni din Rusia în războiul pentru întregirea neamului (1916-1919)”, Ioan I. Şerban face o sinteză despre voluntariatul românilor din Imperiul austro-ungar[12].

Înainte de încheierea luptelor de pe frontul de la Măraşti, Mărăşeşti şi Oituz, din vara anului 1917, au sosit din Darnița în țară trei eşaloane de voluntari, cel mai numeros fiind cel al Corpului de Voluntari Români. După ce au ajuns în România, voluntarii au fost organizați în unități de transilvăneni şi bucovineni, din cauze politice, psihologice şi militare; astfel, Victor Deleu explica: „Noi vrem să fim armata Ardealului, care cere libertate desăvârşită şi Unire! Noi nu vrem să fim o țară cucerită, ci vrem să ne liberăm cu forțele noastre!”[13].

După o perioadă de aclimatizare şi instruire, voluntarii au fost încadrați în regimentele de infanterie 26 Rovine, 3 Olt, 19 Caracal şi 5 Vânători, din Divizia 11, dislocată lângă Iaşi.

Unii voluntari au fost repartizați în diferite regimente ale Corpului I, comandat de generalul Nicolae Petala şi au ajuns chiar şi pe front, la Mărăşeşti, „unii luptând glorios, alții mai puțin glorios”[14].

La sfârşitul lui noiembrie 1917 s-a înființat, la Hârlău, formațiunea militară distinctă a românilor din Imperiul austro-ungar – Corpul Voluntarilor Români. În luna decembrie 1917, în cadrul acestui corp s-a constituit Regimentul 1 „Turda” şi Regimentul 2 „Alba-Iulia”, iar la începutul anului 1918 – Regimentul 3 „Avram Iancu”.

Odată cu semnarea armistițiului de la Focşani, Marele Cartier General român a dat, în luna martie 1918, ordinul de demobilizare a Corpului Voluntarilor

---

[10] Vasile Vesa, *România şi Franța la începutul secolului al XX-lea (1900-1916). Pagini de istorie diplomatică*, Cluj-Napoca, 1975, p.18, 30-32, 36-37.
[11] *Gazeta Transilvaniei*, an XLI, nr.54 din 21 iunie/5 iulie 1878.
[12] Maria Işaev, *Epopeea unui drapel tricolor unionist*, Revista de istorie militară, nr. 1-2 (105-106) din 2008, p. 65.
[13] *Ibidem*, p. 68.
[14] Pompiliu Nistor, *Corpul Voluntarilor români ardeleni-bucovineni. Istoricul înființării până la sosirea în Iaşi: XIII. Încheiere*, în „Gazeta Voluntarilor”, 1923, 23 dec., p. 1.

Români. Dar în septembrie-octombrie 1918, acest corp al voluntarilor a intrat din nou în război, în acțiune alături de forțele Antantei, când se întrezărea deja Unirea Bucovinei şi a Transilvaniei cu România. În ziarul sibian „Telegraful Român", din luna noiembrie, a 1918 se povestea cu mare entuziasm despre Marea Adunare Națională care urma să se convoace la Alba Iulia, la 18 noiembrie/1 decembrie, şi se sublinia: „Aici se va hotărî în definitiv asupra sorții noastre ca națiune. Hotărârea nu poate fi decât una, ca a fraților basarabeni şi bucovineni: Unirea tuturor Românilor într-un singur stat național liber!"[15]

Titlurile din „Telegraful Român" erau din ce în ce mai entuziaste: Ardealul, Banatul, Bihorul şi Maramureşul s-au unit cu România; Membrii Consiliului Dirigent au sosit la Sibiu pentru a lua stăpânirea asupra teritoriilor locuite de români; Armata română este salutată cu „Bine ați sosit!" Comandantul Armatei a IV-a, generalul Traian Moşoiu, s-a adresat cu o proclamație către popor; Comandantul trupelor române destinate pentru Sibiu urma să sosească pe 11/24 decembrie 1918; Generalul Moşoiu, generalisimul (generalissimo, n.n.) armatei române în Ardeal, a intrat în Sibiu (pe 11/24 decembrie); Batalionul „Avram Iancu" a intrat în Sibiu. La gară, el a fost întâmpinat de generalul Moşoiu (pe 13/27 decembrie)[16].

Voluntarii au luptat cu eroism şi au participat la eliberarea Transilvaniei. La propunerea unor ofițeri transilvăneni, Marele Stat Major a hotărât ca în avangarda fiecărei divizii care urma să intre în Transilvania să fie câte un batalion de voluntari. Începând cu 1 decembrie 1918, voluntarii au fost puşi la dispoziția Consiliului Dirigent – organism de conducere al Marii Uniri.

România a intrat în furtuna Primului Război Mondial cu scopul realizării unității naționale, respectiv reunirea tuturor teritoriilor româneşti în cadrul frontierelor vechii Dacii, deziderat legitim şi absolut necesar pentru dezvoltarea țării şi progresul ei pe treptele civilizației europene. De aceea, statul român a intrat în război alături de coaliția Antantei întrucât aceasta îi recunoştea legitimitatea dezideratelor sale naționale. Guvernul român a semnat cu reprezentanții statelor Antantei, în luna august 1916, Tratatul de alianță şi Convenția militară care garantau integritatea teritorială a României şi recunoşteau atât drepturile ei asupra provinciilor sale istorice locuite de românii din Austro-Ungaria cât şi viitoarele frontiere ale statului. Aşadar, românii şi-au dat seama de necesitatea ducerii propriului lor război în vederea eliberării teritoriilor străbune ce erau sub stăpânire străină.

Oprirea ofensivei inamice prin victoriile de la Mărăşeşti, Mărăşti şi Oituz, din vara anului 1917, a determinat zădărnicirea planurilor Puterilor Centrale de invadare a întregului teritoriu al României pentru a o desființa ca stat independent. Astfel, a crescut prestigiul internațional al României şi s-au creat condițiile favorabile de înfăptuire a Marii Uniri.

Ieşirea Rusiei din război, ca urmare a revoluției, a permis armatelor duşmane să încercuiască România şi s-o scoată din război prin „pacea" de la

[15] *Telegraful Român*, 1918, 7-20 nov., p. 1.
[16] *Batalionul „Avram Iancu" în Sibiu*, în „Telegraful Român", 1918, 14/27 decembrie, p. 1.

Bucureşti. Dar, la începutul lui noiembrie 1918, Armata României reintră în luptă împotriva Puterilor Centrale, alături de forțele Antantei.

La sfârşitul anului 1918, în urma înfrângerilor suferite în război şi a semnării armistițiului din noiembrie 1918, s-au prăbuşit imperiile absolutiste din jurul României, iar poporul român a triumfat în lupta sa de secole pentru realizarea idealului național. La sfârşitul anului 1918 se încheie epopeea istorică, prin care vechiul regat al României se unea cu celelalte provincii istorice româneşti, devenind România Mare. Format ca popor unitar, cu statut de independență politică încă de pe vremea vechii Dacii, afirmat pregnant şi în secolele XIV-XV, în lupta antiotomană, care „a asigurat şi continuitatea civilizației europene occidentale”[17], românii au suportat „în cea mai mare parte a istoriei lor medievale (iar în Transilvania în întreaga epocă medievală)”[18], jugul aspru al dominației imperiilor care îi înconjurau.

„Nucleul statului național - român modern s-a creat la 24 ianuarie 1859, prin unirea Moldovei cu Țara Românească”[19], sub sceptrul principelui Alexandru loan Cuza. Principatele Unite şi-au dobândit independența prin războiul din 1877-1878, întregindu-se în acelaşi an, prin reunirea Dobrogei, apoi şi a Cadrilaterului, în anul 1913. Ea s-a împlinit „deplin, la sfârşitul Primului Război Mondial, prin actele istorice de la 27 martie 1918, de la Chişinău (unirea Basarabiei), de la 28 noiembrie 1918, de la Cernăuți (unirea Bucovinei), culminând cu cel de la 1 decembrie 1918, de la Alba lulia (unirea Transilvaniei, Banatului, Crişanei şi Maramureşului)”[20].

La 9 noiembrie 1918, la Arad, Consiliul Național Român a dat Ultimatumul adresat de Consiliul Național Român guvernului Consiliului Național Maghiar în vederea preluării puterii asupra teritoriilor locuite de românii din Transilvania şi Ungaria, în care se precizează: „... trebuie încă acum să luăm puterea deplină de guvernare asupra teritoriilor locuite de Români în Ardeal şi Țara Ungurească. ...E lucru firesc că față cu celelalte popoare aflătoare pe teritoriul de sub întrebare vom respecta din partea noastră principiile lui Wilson. Modalitățile de predare a guvernării le va stabili o comisiune mixtă. Guvernul îl vom constitui în Sibiu. Răspunsul la această recercare a noastră îl aşteptăm până în 12 Noiemvrie a.c. la orele 6 p.m.”.[21]

Guvernul de la Budapesta a respins Ultimatumul şi a întreprins acțiuni duşmănoase de administrare a întregului teritoriu românesc aflat în stăpânirea Ungariei, înainte de anul 1914, şi a refuzat să transfere puterea publică organizațiilor locale ale Consiliului Național Român Central. Autoritățile ungare au făcut o propagandă şovină, au insultat şi denigrat pe români, au atățat pe maghiarii din Transilvania împotriva administrației româneşti organizând conflicte, greve şi revolte pe teritoriul pe care intraseră trupele române eliberatoare. Guvernul ungar a încălcat convenția de armistițiu şi a concentrat trupe în apropierea liniei de demarcație unde au provocat conflicte. În multe localități de sub ocupație maghiară

[17] Guvernul României, *Semnificații europene UNIREA ROMÂNILOR 1918*, Redacția publicațiilor pentru străinătate, Bucureşti, 1993, p. 3.
[18] *Ibidem*.
[19] *Ibidem*.
[20] *Ibidem*.
[21] Guvernul României, *Semnificații europene, Unirea românilor 1918*, p. 11.

a fost terorizată populația română şi mulți români au fost arestați, maltratați, schingiuiți, răniți şi asasinați mai ales în zonele Arad, Zalău, Baia Mare, Oradea şi Caraş-Severin.[22] Într-un memoriu din 21 martie 1919 se scria că în ultimele 4 luni numai în comitatul Arad au fost torturați şi uciși 182 de români.[23] Generalul Berthelot raporta: „ ... ungurii se dădeau la adevărate atrocități asupra populației de naționalitate română...".[24] De aceea, Comandamentul forțelor aliate de la Salonic şi Consiliul Militar Interaliat de la Versailles au fost de acord ca trupele române să înainteze spre vest (spre Ungaria – n.n.).

Transilvănenii cereau o cât mai grabnică eliberare a tuturor provinciilor locuite de români pentru ai scăpa de teroare. Ca urmare, Consiliul Militar Interaliat de la Versailles a hotărât, în februarie 1919, constituirea unei zone neutre între România şi Ungaria.

Când Consiliul Militar Interaliat a cerut guvernului ungar să retragă trupele de pe teritoriile româneşti acesta a demisionat şi a dat puterea „în mâinile proletariatului națiunii maghiare"[25] care a proclamat Republica Ungară a Sfaturilor sub conducerea lui Bela Kun. Acesta a respins Nota Conferinței de Pace şi a declarat război României şi altor state vecine.

În aprilie 1919, trupele maghiare au trecut la agresiune cu forțele principale în Poarta Someşului şi Poarta Mureşului. Diviziile româneşti au trecut imediat la contraofensivă distrugând dispozitivul trupelor maghiare, care s-au retras în dezordine. Comandantul armatelor aliate din Orient comunica regelui Ferdinand I: „După ce au fost atacate de unguri, trupele române din Transilvania au respins într-o manieră strălucită forțele inamice şi le-au pus complet în derută".[26] După contraofensivă, la 1 mai 1919 trupele române erau pe Tisa pe întreaga lungime a frontului. Pe 20 iulie 1919 armata ungară trece iar la ofensivă, a forțat Tisa şi a înaintat aproximativ 50 km în dispozitivul Armatei României, care a trecut, după patru zile, la contraofensivă şi a ocupat Budapesta.

În concluzie, "poporul român s-a angajat să urmeze calea grea a jertfei şi sacrificiilor pentru realizarea unității statale a națiunii"[27], conştient că nici combinațiile de culise şi nici jocurile politico-diplomatice nu conferă unirii trăinicia necesară pentru a înfrunta secolele. Şi armata română a săvârşit unirea cea mare, împreună cu națiunea română folosind toate căile şi resursele ei materiale, morale şi umane, prin îmbinarea dreptului cu forța pusă în slujba dreptății şi adevărului![28]

---

[22] Constantin Kirițescu, *Istoria războiului pentru întregirea României*, 1916-1919, Vol. III, Bucureşti, p. 373.
[23] Arhivele M.A.E., fond Paris, arhivele diplomatice, Seria: Europa 1918-1919, România, Vol.47, Fila 47.
[24] *Ibidem,* fond Microfilme Franța, rola 175, c.1087.
[25] Arhivele M.A.E., fond Convenții, art. 181, Vol.1.
[26] Arhivele M.A.E., fond Paris, Dosar nr. 54 (Telegramă către regele Ferdinand, 27 aprilie 1919).
[27] Armata României şi Marea Unire, Editura "Daco-Press", Cluj-Napoca, 1993, p. 10.
[28] *Ibidem*.

CONSECINȚELE GLOBALIZĂRII ŞI STRATEGII DE SOLUȚIONARE

GLOBALIZATION CONSEQUENCES AND SOLVING STRATEGIES

Cpt. Elena-Laura UNGUREANU*
Universitatea Națională de Apărare "Carol I"

Globalizarea reprezintă o direcție esențială a dezvoltării contemporane. Avem de-a face cu un proces extrem de important căruia trebuie să-i pătrundem complexitatea şi să-i înțelegem impactul asupra vieții noastre.

Globalization means an essential direction of the contemporary development. It is a very important process, and we should understand its complexity and the impact on our life.

Cuvinte cheie: globalizare, strategii de soluționare, stat național.
Keywords: *globalization, solving strategies, national state.*

Sfârşitul Războiului Rece a făcut posibil ca tot mai multe state care aparțineau „blocului estic“ să se deschidă în direcția pieței mondiale, să creadă în democrație şi economie de piață, ca principii de organizare fundamentale. Avântul cunoscut de comerț, element definitoriu al globalizării economice, se datorează şi scăderii rapide a cheltuielilor de transport. De exemplu, produsele de tip software sau bazele de date pot fi transmise în câteva secunde dintr-un capăt al lumii în celălalt. Inovațiile de ordin tehnic au jucat şi mai joacă încă un rol central. *Internetul* este, din multe puncte de vedere, *emblema globalizării.* În funcție de accepțiunea dată globalizării, apar alte cauze şi forțe motrice, cele mai des invocate fiind: de natură tehnologică/internet; cheltuielile şi viteza de transport; sfârşitul războiului rece; probleme globale/ climă, migrație; liberalizarea etc. Problemele globale au nevoie de o internaționalizare a politicii, stimulând dezvoltarea unei conştiințe globale. Se pot întrezări începuturile unei noi societăți globale. Globalizarea

* Tel. *021.319.48.80 / 0245*

afectează totul şi ne afectează pe toţi, în mod direct. Evaluarea consecinţelor şi a riscurilor pe care le presupune, este extrem de importantă şi necesară.

Cele mai importante consecinţe par a fi: eroziunea statului naţional, dumpingul social, decalajul bogăţie-sărăcie, lipsa controlului asupra societăţilor multinaţionale, degradarea mediului. În domeniul politicii sociale există nenumărate analize care încearcă să explice în ce măsură sfera naţională de acţiune din politica socială este limitată de procesele de globalizare. Probleme globale, precum efectul de seră, nu pot fi soluţionate la nivelul unui singur stat. În consecinţă, statul naţional erodează.

El nu dispare şi nici nu devine inutil, ci erodează. Apar astfel alte nivele la care se pot rezolva problemele statului naţional. Graniţele unei ţări şi puterea statului (populaţiei) devin mai permeabile. În UE statele au transferat unei organizaţii supranaţionale noi, de la competenţe centrale până la suveranitatea monetară. Aceste fenomene sunt cunoscute din secolul XX (sub termenul de „interdependenţă"), procesele s-au accelerat însă, atingând dimensiuni noi atât din punctele de vedere calitativ, cât şi cantitativ. Este de fapt noutatea adusă de globalizare. Este valabil şi pentru celelalte aspecte. Deteriorarea mediului ambiant şi repartizarea nedreaptă existau înainte de a începe discuţiile despre globalizare. Globalizarea le-a acutizat, creând premise de reacţie la nivel mondial, la probleme de ordin global.

Sindicatele avertizează asupra pericolului provenit din aşa numitul dumping social. Întreprinderile cu potenţial ridicat pot să ameninţe cu mutarea în „ţările mai ieftine". Globalizarea nu înseamnă că totul poate fi produs fără probleme oriunde, însă poate fi instrumentalizată ca argument.

Strategii de soluţionare (Global Governance) au apărut unele încercări de definire a noţiunii de "Global Governance", care oferă o impresie despre dimensiunile şi direcţiile reprezentate de acest concept.

Global Governance este definit de Holger Mürle: „... corectura politică a economiei de piaţă globalizate, în sensul unei implicări a sistemului politic în scopuri sociale mai cuprinzătoare..." ;

În acest context, cercetătorii Dirk Messner / Franz Nuscheler: „... colaborarea dintre actorii statali şi nonstatali de la nivel local şi până la nivel global ..."; „... o încercare de rezolvare a problemelor de ordin global..." „... nu doar un concept de politică externă, ci un proiect în scopul reorganizării politicii la toate nivelele de activitate … Global Governance înseamnă prevenirea pericolului ca politica să îşi piardă funcţiile şi implicarea în favoarea impunerii unor logici de sistem anonime şi a formării unei „lumi destatalizate" ..." În literatura de specialitate întâlnim şi opinia *Bundestag-ul german* : „... au fost căutate strategii de soluţionare care să nu pună la îndoială avantajele economice şi politice ale globalizării, potrivite pentru depăşirea sau

diminuarea nedreptăților apărute pe parcurs, precum şi pentru întâmpinarea pericolelor … Această funcție a primit între timp numele de Global Governance ...“ Analistul Ulrich Menzel spune despre Global Governance: „... un sistem complex, cu multiple nivele, de guvernare dincolo de statul național...“ Alt cercetător în domeniu, Klaus Müller, este de părere că Global Governance este - „... un concept născut de pe urma deficitului de reglementare a politicii globale, prin care se încearcă consolidarea competențelor şi a transparenței instituțiilor internaționale prin implicarea unor actori nonstatali...”. Pentru problemele globale, soluționarea politică trebuie să fie „globală“. Există proiecte, care vizează inclusiv constituirea unui stat global. Pentru că acesta rămâne – cel puțin pentru viitorul apropiat – o utopie, şi pentru că, după părerea multora, acesta nu este nici măcar de dorit, s-a încercat găsirea unor forme organizaționale noi care să adapteze politica la noua eră a globalizării. În acest scop a fost definit conceptul de „global governance“, care înseamnă: conducere a lumii fără un sistem global de conducere; politică internă la nivel mondial; politică a noii ordinii mondiale; politica în secolul XXI; un concept opus neo-liberalismului; un răspuns la globalizare.

Cercetătorul Benjamin R. Barber afirmă: "Capitalismul este un tigru puternic şi plin de vlagă, care poate revigora economia – asta dacă a fost mai întâi îmblânzit de instituțiile civile, statale şi politice. Globalizarea a eliberat tigrul din cuşca în care era ținut, dezlănțuind astfel un capitalism „sălbatic“ care, la fel ca un tigru eliberat, s-a reîntors la instinctele sale de a vâna şi devora totul. Consecințe nefaste ale globalizării economice pot fi analizate numai în context global. Actorii de la toate nivelele trebuind să coopereze. Acelaşi lucru este valabil şi pentru alte probleme globale".

Statul național este prea mic pentru a rezolva în mod eficient aceste probleme. Prima „îmblânzire a capitalismului“ de succes a avut loc în interiorul granițelor statale. Numai că acum aceste granițe, care definesc până la urmă statul, se află într-un profund antagonism cu „lipsa totală de limite“ presupusă de globalizare, statul național nu mai poate duce la bun sfârşit unele funcții importante ale sale. *Global governance* doreşte să umple golul rezultat, prin cooperarea la nivel internațional, statul păstrându-şi însă propriile funcții de reglementare, dar şi prin constituirea unor noi forme politice, în special prin implicarea societății civile (de la nivel global) şi prin consolidarea organizațiilor internaționale.

„*Global Governance* nu este un proiect romantic pentru o „lume unică“, ci un răspuns realist la provocările globalizării“, argumentează Franz Nuscheler. *Global Governance* încearcă să găsească strategii de soluționare ale problemelor globale. Necesitatea este un fapt aproape necontestat, însă deseori proiectele lor sunt utopice. Dacă această cooperare ar putea fi

coordonată, cine legitimizează deciziile? Cum pot fi organizate procesele democratice la nivel global? *Global Governance* trebuie să fie atât eficientă, cât şi democratică. Aceste două cerințe de bază se află însă într-o relație tensionată. Cel mai avansat model de cooperare între state şi societăți este Uniunea Europeană (UE), care ar putea fi astfel considerată un „laborator“ al *Global Governance*. Dar şi în cadrul Uniunii Europene poate fi observată aceeaşi dilemă referitoare la eficiență şi democrație.

BIBLIOGRAFIE

International UNESCO – Education for Civic, Peace and Human Rights Education.

*** Material de curs, National Defence College, Canada, Kinston, 1989.

Giddens Anthony, *The progresive manifesto: Now ideas for the center- left*, Policy network, 2004.

www.globalizare.com

DINAMICA SCHIMBĂRILOR STRUCTURALE ŞI FUNCŢIONALE LA CARE ESTE SUPUSĂ ORGANIZAŢIA MILITARĂ

THE DYNAMICS OF THE STRUCTURAL AND FUNCTIONAL CHANGES TO WHICH THE MILITARY ORGANIZATION IS SUBJECTED TO

Asist.univ.drd. Tania STOEAN*
Universitatea Naţională de Apărare "Carol I"

Schimbările structurale sunt elemente normale care îşi au rădăcinile în noile orientări strategice şi de transformare a Alianţei. Acestea permit lărgirea gamei de obiective şi procese ce includ structurarea şi pregătirea forţelor pentru participarea la apărarea colectivă şi îmbunătăţirea capabilităţilor necesare pentru operaţii multinaţionale de management al crizelor şi de combatere a terorismului.

The changes in structure are normal elements rooted into the new strategic trends and that of the Alliance transformations. These allow the enlargement of objective and process structure, and these include the structuring and the preparing of forces for the participation in the collective defence, the increase of the needed capabilities for the multinational operations crises and terrorism management.

Cuvinte cheie: orientări strategice, transformarea Alianţei, apărarea colectivă.
Keywords: *strategic trends, Alliance transformation, collective defence.*

În analiza noastră, privind dinamica schimbărilor structurale şi funcţionale ale unei organizaţii, vom pleca de la un element important şi anume cultura organizaţională.

Cultura unei organizaţii este dată de individualitatea sa, de modalitatea prin care se descrie sau îşi descrie activitatea de bază, aşa cum individualitatea unui individ este sugerată de personalitatea sa.

De-a lungul timpului, cercetătorii au identificat factorii determinanţi ai culturii organizaţionale, astfel ei sunt: membrii organizaţiei, relaţiile

* e-mail: *tania_stoean @yahoo.com*

socio-culturale cu mediul extern, preocupările membrilor organizației respective, precum şi valorile şi cutumele acelei organizații civile sau militare, publice sau private.

Dar fenomenul care a determinat studierea culturii organizației l-a constituit dezvoltarea în mod rapid a unor organizații, dezvoltarea societăților transnaționale şi trecerea de la managementul general la managementul internațional şi mai apoi la cel global, dezvoltându-se noțiuni, precum euromanagementul.

Istoria organizației este corelată cu cultura obiectivă şi subiectivă a acesteia. Istoria unei instituții nu poate fi disociată de mediul extern, de aspectele de natură materială şi umană, de sistemul de valori pe care acesta l-a adoptat.

Un rol destul de important revine conducătorilor care prin experiența lor profesională, prin educație, ocupație şi trecutul avut în carieră poate constitui o rețea de structuri interne şi structuri externe extrem de folositoare organizației. Structurile "interne" au ca punct de plecare evoluția organigramelor, apariția şi evoluția funcțiilor în întreprindere, creşterea şi declinul lor, influența asupra conducerii. Scopul structurilor "externe" vizează evoluția organizației prin achiziții, fuziuni, constituire de filiale, listare la bursă şi chiar faliment datorită analizelor economico-financiare, a indicatorilor de eficiență economică, a raportărilor financiare etc.

Pentru sistemul militar românesc am identificat ca specifică cultura "Macho" (a "tipului dur") – descrisă ca o cultură în care riscul este ridicat, este necesară o adaptare imediată în funcție de calitatea şi rezultatul propriilor decizii şi acțiuni. Acest tip de cultură tolerează personalitățile temperamentale şi discriminările rasiale; în schimb se observă un puternic individualism, componenta bazată pe cooperare este în mică măsură atinsă, de asemenea se observă o rotație a personalului foarte mare.

De asemenea, se observă unele asemănări cu cultura ierarhică – ierarhia care are la bază respectarea procedurilor şi regulilor într-un climat de stabilitate şi control, cu alte cuvinte disciplina. În aceste organizații, autoritatea este regăsită în reguli, iar puterea este exercitată de gradele superioare, de specialişti. Deciziile au la bază analize detaliate, iar liderii tind să fie conservatori şi precauți. Acordul angajaților este menținut prin supraveghere şi control, aceştia fiind evaluați potrivit unor criterii prestabilite şi stricte, adaptarea la valorile organizației asigurându-le securitate. Valorile dominante în cultura ierarhică sunt: logica, supunerea, ordinea şi formalismul. Ordinele sunt clare, exprimate în scris, cu tendința evidentă spre rigidizare; disciplină, respectul procedurilor, regulamente de ordine interioară; perspective individuale restrânse şi legate de îndeplinirea unui rol specializat; promovare lentă; au apărut, în ultima vreme, numeroase modalități practice de valorificare superioară a resurselor umane, îndeosebi prin munca în grup.

Se observă adoptarea procedurilor practicate de către colegii de alianță şi anume crearea cercurilor de calitate pentru îmbunătățirea activității, în general, şi a capacității de luptă, în special, prin intensificarea implicării colaborărilor între angajați.

"Grupul de lucru sau cercul de calitate se defineşte, pe scurt, ca fiind un grup de 4 până la 10 angajați (mărimea ideală este de 6 membri) dintr-un domeniu de muncă (îndeosebi în nivelurile ierarhice de bază), care se întâlnesc în mod regulat sub îndrumarea unui moderator"[1].

Întâlnirile se desfăşoară în timpul programului sau în afara acestuia, cu condiția să fie plătit, şi vizează rezolvarea problemelor pe care le întâmpină membrii cercului în domeniul lor efectiv de muncă. Problemele se pot situa şi în planuri adiacente, cum sunt organizarea muncii, comunicarea sau protecția muncii, cu condiția ca efectele lor să-i afecteze şi pe cei implicați în cercul de calitate. Se urmăreşte, de regulă, ca soluțiile inedite propuse de participanți să fie puse în practică de aceştia, pentru a le da posibilitatea de a urmări efectele pe parcursul implementării lor.

Dar schimbările structurale şi funcționale ale organizației sunt determinate de noile provocări la adresa securității, generate de suprapunerea unor procese, precum globalizarea şi fragmentarea, la care se adaugă formelor clasice de vulnerabilități, riscurile şi amenințările. În cadrul NATO, se constată creşterea capacității de intervenție în situații de criză şi a posibilităților de proiectare a forței în spațiile de interes, concomitent cu continuarea procesului de transformare a mecanismelor, structurilor şi a procedurilor de luare a deciziilor.

Cerința Alianței de a face față tuturor amenințărilor, precum şi natura responsabilităților constituționale ce-i revin, presupune ca Armata României să-şi dezvolte capabilități care să-i permită să desfăşoare operații pe teritoriul național, în aria de responsabilitate a NATO, precum şi într-un mediu strategic mai extins, influențat permanent de factori care impun schimbarea.

Fără a exclude războiul, perceput în accepțiunea clasică, conflictele viitoare, specifice erei industriale, vor fi treptat înlocuite de cele caracteristice perioadei informatice. Acestea vor fi preponderent de natură asimetrică, incluzând acțiuni împotriva unor forțe atipice. Confruntările militare vor fi, în general, disproporționate din punct de vedere al potențialului tehnologic, caracterizate de acțiuni de tip clasic combinate cu cele informaționale.

În acest sens a fost creată *Strategia de transformare a Armatei României* care reprezintă viziunea pe termen mediu şi lung referitoare la dimensionarea, pregătirea şi înzestrarea Armatei României pentru a participa la operațiile

[1] Emilian Radu, Gabriela Tigu, Olimpia State, Claudia Tuclea, *Managementul resurselor umane*, Editura ASE, Bucureşti, 2005.

viitoare. Aceasta pune la dispoziția factorilor de decizie o viziune militară consolidată, asupra viitoarei configurații a structurii de forțe şi a capabilităților necesare îndeplinirii viitoarelor misiuni de către Armata României.

Scopul transformării Armatei României îl reprezintă realizarea unei structuri de forțe modernă, redusă, profesionalizată, echipată adecvat, dislocabilă, interoperabilă, cu capacitate de autosusținere şi de protecție multidimensională, cu o conducere flexibilă, care, pe baza informațiilor şi datelor optime, să ia decizii în timp scurt.

Viziunea strategică care vizează transformarea este un proces care determină şi permite susținerea intereselor strategice. Factorul determinant al transformării îl constituie cadrul în care se produc schimbările şi trecerea de la era industrială la era informației, schimbările în caracteristicile războiului, precum şi amenințările asimetrice. Răspunsul, din punct de vedere tehnologic, este canalizat către asigurarea unui grad ridicat de disponibilitate în tehnologia informației. Din aceste motive apar modificări esențiale în conținutul strategiilor de securitate, militare, departamentale, precum şi a celor ce abordează managementul riscurilor şi amenințărilor.

Implicațiile transformării îşi au originea în plan politic cunoscut fiind faptul că s-a depăşit sfera intereselor unor state asupra intereselor altor state şi s-a ajuns, în prezent, la amenințările de tip asimetric, care impun o reorganizare a acțiunilor şi organizațiilor de tip militar.

"Transformarea militară reprezintă un proces continuu de dezvoltare şi integrare de noi concepte, strategii, doctrine şi capabilități cu scopul de a îmbunătăți eficiența şi gradul de interoperabilitate a forțelor şi de adaptare a Alianței la noul context de securitate, aflat într-o continuă schimbare care evidențiază necesitatea de reevaluare a factorului militar ca principală sursă de credibilitate. Aceasta presupune schimbări la nivelul doctrinelor, organizării şi structurii forțelor, capabilităților, activității de informații, instruirii, educației şi achizițiilor, managementului personalului şi programării pe bază de programe, care devin principalele domenii de aplicare a transformării".[2]

"Transformarea apărării presupune corelarea conceptelor, organizațiilor şi evoluției tehnologiei în scopul asigurării bazei de capabilități. Schimbarea produsă în prezent este o provocare care impune un răspuns adecvat şi eficient. În consecință, nu se poate accepta ideea transformării ca un scop în sine, fără o justificare în planul avantajelor fundamentale pe care le conferă în câmpul de luptă".[3]

Drept urmare, transformarea din domeniului apărării este văzută prin prisma procesului de modernizare a infrastructurii militare, a logisticii,

[2] *Strategia de Transformare a Armatei României*, Bucureşti, 2007.
[3] *Ibidem.*

îmbunătățirea metodelor şi practicilor de management a resurselor pentru apărare (în special în ceea ce priveşte achiziţiile de armamente, logistică, politică de personal), îmbunătățirea eficienţei sistemului de planificare, programare, bugetare şi evaluare, reducerea mărimii forţelor. Reorganizarea se bazează pe capabilități, în mare măsură.

Din punct de vedere al afacerilor militare reorganizarea "presupune adoptarea şi implementarea tehnologiilor specifice revoluției tehnico - militare, restructurarea forţelor armate în concordanță cu cerinţele erei informaționale (unități de luptă reduse numeric, cu grad ridicat de independență şi mare putere de lovire), flexibilitatea ierarhiei de comandă, punerea accentului pe capacitatea de a desfăşura operații în rețea şi nu pe platforme de luptă, interoperabilitatea diferitelor categorii de forțe".[4]

Schimbările structurale mai vizează o serie de activități, precum superioritate decizională, superioritate informațională, angajare eficientă, operații expediționare, logistică integrată.

Schimbările structurale sunt elemente normale care îşi au rădăcinile în noile orientări strategice şi de transformare a Alianței. Acestea permit lărgirea gamei de obiective şi procese ce includ structurarea şi pregătirea forţelor pentru participarea la apărarea colectivă şi îmbunătățirea capabilităților necesare pentru operații multinaționale de management al crizelor şi de combatere a terorismului.

La nivelul resurselor umane se doreşte realizarea unui management cât mai performant, precum şi creşterea competitivității personalului angajat.

[4] *Ibidem.*

MANAGEMENTUL SCHIMBĂRII ÎN ORGANIZAȚII

THE MANAGEMENT OF CHANGES IN ORGANIZATIONS

Iustina RADU*
Agenția Națională de Administrație Fiscală

Fenomenul de autoorganizare presupune procese cooperante între indivizi identici dintr-un anumit punct de vedere (fizico-chimic, biologic, organizațional). Acest fenomen este ireversibil, se desfăşoară în timp, şi presupune interacțiunea cu mediul extern. Biologicul şi socialul sunt manifestări parțiale ale unei realități fizice subadiacente. Pentru a putea evolua sistemele trebuie să fie menținute departe de echilibru. Acest proces se poate gestiona prin managementul schimbării organizaționale.

The phenomenon of self-organization implies cooperation processes between individuals that are identical from a certain point of view (physical-chemical, biological, organizational). This phenomenon is irreversible is performed in time and implies the interaction with the external environment. The biological and social aspects are part of a physical subsidiary reality. In order to be able to evolve, the systems must be kept away from the balance state. This process can be managed through the management of organizational change.

Cuvinte cheie: management, proces, interacțiune, mediu, schimbare.
Keywords: *management, process, interaction, environment, change.*

Fenomenologie şi sociologie

În general, ştiința experimentală caută să stabilească relații constante între fenomene. Pentru a stabili că relația vizată este constantă, trebuie să multiplicăm observațiile şi experimentele, în care termenii pe care îi corelăm apar sau pot apărea. Când frecvența este satisfăcătoare, admitem că termenii sunt legați în mod constant, adică sunt reunite anumite condiții. Constanța poate fi verificată atunci când cercetarea se extinde la o constelație de factori. Astfel se

* Tel. *0722.675.655*

înlătură categoria de cauză şi ideea de înlănțuire unilineară, cu conceptul mai flexibil de ansamblu de condiții şi cu ideea de determinism în rețea.

Legea sau relația constantă dintre un ansamblu de condiții şi un efect nu este prin ea însăşi explicativă, pentru că nu răspunde decât la întrebarea: "cum?" şi nu la întrebarea: "de ce?".

Teoria, elaborată conform infrastructurii unui ansamblu de legi referitor la acelaşi sector al naturii, desprinde de aici rațiunea comună. Demersul explicativ trece neapărat printr-o inducție. În cazul ştiințelor umaniste, această metodă de cercetare a condițiilor oferă garanții de obiectivitate.[1] Misiunea sociologică rămâne exclusiv explicativă atât din punct de vedere longitudinal (geneza), cât şi transversal (mediul). Determinismul este în rețea, dar întotdeauna este vorba de determinism.

Nu abordăm niciodată un fenomen uman, adică un comportament, fără să punem întrebarea: "Ce semnificație are?", iar metoda ştiințelor umaniste nu este de a reduce acest comportament cu sensul pe care îl are la condițiile sale şi de a-l descompune, ci de a răspunde la această întrebare folosind datele de condiționare explicitate de metodele obiective.

Fenomenologia nu propune o sociologie, ci o reluare, o reinterpretare critică, tehnică şi constructivă a cercetărilor sociologice. Ea nu îşi obiectivează obiectul, pentru că tinde să-l înțeleagă. Pentru fenomenolog, socialul nu este obiect în nici un fel; el este perceput ca trăire, descrisă în mod adecvat pentru a-i reconstitui sensul. Această descriere nu se poate face decât pe baza unor date sociologice, rezultate ale unei obiectivări prealabile a socialului.

Teoria structurilor disipative şi instituția publică în România

Această teorie abordează procesele cooperante. Acest termen desemnează fenomenele de autoorganizare, ce pot apărea în anumite cazuri şi condiții, în populații compuse din indivizi identici apriori, cum ar fi: moleculele în chimie, celulele în biologie, agenții economici în ştiința economică.

Structurile disipative corespund apariției aparent spontane a unei ordini, adică a unei morfologii spațiale sau temporale, în cadrul unui sistem alcătuit dintr-un mare număr de entități şi care este supus unor constrângeri externe specifice.

Teoria structurilor disipative este opera unui fizician chimist, născut la Moscova şi care a locuit în Belgia, Ilya Prigogine[2], profesor la Facultatea de Ştiințe a Universității din Bruxelles. Lucrările lui ştiințifice abordează studiul fenomenelor ireversibile, adică cele în care se manifestă existența unei săgeți

[1] Emile Durkheim, *Regulile metodei sociologice*, Editura Polirom, Iaşi, 2002, pp. 23-79.
[2] Ilya Prigogine, *Self organization in nonequilibrium systems*, New York, Wiley and Sons, 1977, pp. 56-118.

a timpului. Spre deosebire de structurile de echilibru, care odată create nu au nevoie de aport energetic extern, pentru a se menține, structurile disipative sunt formate şi stabilizate de către fluxul de materie şi energie, pe care acestea le schimbă cu mediul înconjurător.

Al doilea principiu al termodinamicii stabileşte sensul în care se efectuează transferul de căldură sau, ceea este acelaşi lucru, transformarea energiei. El introduce o deosebire fundamentală, absentă în primul principiu, între lucrul mecanic – forma nobilă a energiei şi căldura, considerată ca fiind o formă degradată a acesteia. Putem admite că este posibilă transformarea în totalitate a unei cantități de lucru mecanic în căldură, în cursul unui ciclu (de exemplu frecarea), dar invers nu este posibil. Mai precis, nu putem produce lucru mecanic cu ajutorul căldurii în cursul unei transformări ciclice, unde starea finală corespunde cu cea inițială, decât cu condiția să admitem că o parte din căldură va trece către un corp rece, fiind astfel pierdută. Al doilea principiu exprimă deci o tendință generală de degradare a energiei, care se transformă în mod natural în căldură şi, în consecință, conduce la uniformizarea temperaturilor.

Formalizând acest lucru, introducem o funcție de stare care se numeşte *entropie* şi pe care o notăm cu *S***.** Această funcție a fost introdusă de către fizicianul german Rudolf Clausius, care a stabilit că în toate transformările elementare variația lui dS este superioară sau egală cu $\delta Q/T$, unde δQ este cantitatea elementară de căldură primite de sistem, iar T temperatura presupusă uniformă a sursei de căldură. În cazul în care sistemul este izolat, adică atunci când nu are schimb de energie cu mediul exterior, $\delta Q=0$ (ceea ce conduce la $dS>0$).

Entropia este deci o funcție monotonă crescătoare şi atinge un maxim la echilibru ($dS=0$**)**. La echilibru sistemul nu evoluează, el găsindu-se, în general, într-o stare de degradare completă, caracterizată printr-o valoare uniformă a mulțimii parametrilor termodinamici. Aceasta este rațiunea pentru care entropia este interpretată ca o măsură a dezordinii.

Boltzmann a dat o fundamentare teoretică acestei interpretări, legând entropia de numărul realizărilor moleculare posibile într-o stare dată. El a arătat că entropia unui sistem oarecare se poate scrie: $S = k \log W$, unde k este o constantă universală, iar W numărul de combinații posibile pentru a realiza starea sistemului (numărul de complexități). Creşterea entropiei exprimă o evoluție către starea cea mai probabilă, care este starea cea mai dezorganizată.

Tendința spre dezorganizare, implicată în cel de-al doilea principiu termodinamic, pare incompatibilă cu fenomenele din biologie şi sociologie, care văd în evoluție calea către o organizare din ce în ce mai puternică şi o creştere a complexității structurilor. Teoria lui Prigogine susține că biologia şi sociologia sunt manifestări parțiale ale unei realități fizice subdiacente.

Prigogine arată că dacă principiul al doilea exclude apariţia unei ordini atunci când sistemele evoluează în vecinătatea echilibrului termodinamic, nu acelaşi lucru se întâmplă atunci când sistemele se plasează departe de echilibru. Mai precis, trecerea de la dezordine la ordine, este posibilă numai atunci când sistemele satisfac două condiţii foarte precise:

1. Sistemele trebuie să fie deschise (adică să le fie permis schimbul de materie şi/sau energie, cu lumea exterioară). Condiţia face posibilă îndepărtarea de la legea creşterii entropiei, deci a dezordinii impuse de cel de-al doilea principiu numai sistemelor izolate. Pentru un sistem deschis, schimbarea entropiei *dS* în cursul unei transformări elementare este sumă a doi termeni: *deS* – corespunzător variaţiei entropiei din exterior şi *diS* – corespunzător creşterii entropiei datorită proceselor ireversibile din interiorul sistemului. Rezultă că schimbarea entropiei într-un sistem deschis se prezintă sub raportul unui bilanţ: $dS=deS+diS$, unde *deS* este plusul de entropie care traversează sistemul venind din exterior, iar *diS*, este producţia de entropie din interiorul sistemului. Al doilea principiu impune un semn pozitiv sau nul producerii de entropie în cursul evoluţiei unui sistem ($diS>0$**)**. El nu fixează însă nici un semn pentru fluxul de entropie, care poate fi şi negativ. Deci, variaţia entropiei sistemului (dS), în cursul unei transformări elementare, poate fi şi negativă. Un astfel de sistem deschis poate atinge în cursul unei transformări macroscopice o stare finală mai structurată decât cea iniţială (fără a contrazice principiul al doilea al termodinamicii). Pentru ca această stare să fie stabilă, trebuie să respecte condiţia de staţionalitate $dS=0$, respectiv $deS= - diS$ (<0). Rezultă că trebuie adusă în permanenţă în sistem o cantitate de entropie negativă, capabilă să compenseze exact producţia internă a entropiei. Este ideea exprimată de fizicianul austriac Erwin Schrodinger[3], laureat al premiului Nobel în fizică. El s-a interesat de probleme specifice biologiei, căutând să înţeleagă cum îşi menţin organizarea fiinţele vii (fiinţe foarte organizate). El a formulat următoarea ipoteză: fiinţele vii sunt sisteme deschise, care evită descompunerea, adică evoluţia lor către echilibrul termodinamic precizat de principiul al doilea, prin faptul că se hrănesc constant cu entropia negativă. Ele extrag permanent ordinea din mediul înconjurător prin alimentaţie. Un organism viu îşi creşte în mod constant entropia (creează entropie pozitivă), şi astfel tinde a se apropia de starea periculoasă a entropiei maxime, care este moartea organismului. El nu se poate menţine în viaţă decât dacă extrage încontinuu din mediul înconjurător entropia negativă. Prigogine a dat o bază termodinamică ideii lui Schrodinger, de menţinere şi creştere a organismelor sistemelor deschise, graţie fluxului care le traversează (entropia negativă). Totuşi, condiţia de sistem deschis nu este suficientă pentru a asigura naşterea unei ordini.

[3] E. Schrodinger, *Qu'est-ce que la vie?*, Paris, Bourgois, 1972.

2. Sistemele trebuie să fie menţinute departe de echilibrul termodinamic, prin constrângerile exercitate de mediul care le înconjoară. Atâta timp cât sistemul se găseşte pe ramura termodinamică este stabil. Această stabilitate nu este decât cea a dezordinii înseşi. Sistemul se găseşte într-o stare nediferenţiată sau omogenă. Pentru a apărea ordinea, trebuie să se destabilizeze starea omogenă. Regăsim aici ideea lui Rene Thom[4], "departe de a fi malefică, instabilitatea creează ordine". Ordinea este obţinută, după Prigogine, cu preţul modificării constrângerilor globale, care acţionează asupra sistemului. Rezultă că apariţia şi menţinerea unui proces cooperativ, depinde de condiţiile în care sistemul, considerat ca un tot, se găseşte plasat.

Contextul schimbării organizaţionale

Creşterea vitezei de procesare a informaţiei şi transferul rapid al inovaţiei într-o piaţă globală sunt presiuni externe ce stau la baza schimbării la nivel organizaţional. Schimbarea este provocată şi de forţele din mediul intern al organizaţiei: fluctuaţia şi lipsa motivării personalului, absenteismul, productivitatea scăzută.

Managerii din sectorul public trebuie să investească şi ei din ce în ce mai mult timp, şi energie în planificarea managementului schimbării organizaţionale. Efortul de planificare a schimbării răspunde provocărilor derivate din mediile turbulente şi competitive, solicitărilor beneficiarilor şi ale decidenţilor care mandatează schimbarea. Programele de schimbare planificată necesită implicarea indivizilor de la toate nivelurile organizaţionale şi prevede acţiuni derulate atât la nivel individual, cât şi organizaţional.

Din experienţa altor organizaţii, multe dintre eforturile de planificare şi management al schimbării au eşuat atunci când şi-au propus să ofere soluţii viabile la problemele organizaţionale. Proiectele de schimbare irosesc foarte mult timp, bani şi energie. Acest lucru se datorează faptului că mulţi manageri şi consultanţi greşesc atunci când mizează pe intervenţii rapide şi diagnoze sumare.

Schimbarea planificată presupune parcurgerea unui proces complex, în mai multe etape, în care se face analiză-diagnostic, se elaborează un plan de acţiune pe baza căruia se implementează proiectul de schimbare, pentru ca, în final, să se efectueze o evaluare a rezultatelor obţinute[5].

Definiţia managementului schimbării

Când reflectăm asupra managementului schimbării, apar trei definiţii:

1. problematica gestionării schimbării;
2. o arie de practică profesională;
3. expertiza.

[4] Rene Thom, *Parabole et catastrophe*, Paris, Vrin, 1972, pp. 22-45.

[5] B.A. Macy, H. Izumi, *Organizational change, design and work innovations; A meta-analysis of 131 North American field studies, 1961-1991*; Research in Organizational Change and Development, nr.7, 1993, pp. 235-313.

Problematica Gestionării Schimbării

Prima şi cea mai evidentă definiție a managementului schimbării se referă la problematica gestionării schimbării. Evidența nu este neapărat neambiguă. Gestionarea schimbării este în sine o sintagmă care are cel puțin două înțelesuri. Primul sens al gestionării schimbării se referă la adoptarea schimbărilor într-o manieră planificată, structurată, organizată. Scopul este de a implementa într-un mod mai eficient metode şi sisteme într-o organizație aflată în plină activitate. Schimbările ce trebuie gestionate se regăsesc înăuntrul organizației şi sunt controlate de aceasta. Probabil că cel mai familiar exemplu de acest tip este schimbarea versiunii de control a sistemului de informații a proiectelor de dezvoltare. Cu toate acestea schimbările interne pot fi declanşate de evenimente care îşi au originea în afara organizației, în ceea ce este de obicei denumit „mediul". Astfel, al doilea sens al termenului de gestiune a schimbării, se referă la reacția, răspunsul la schimbările pe care organizația nu le controlează sau o face în mică măsură (ex.: schimbări ale legislației, schimbarea climatului social sau politic, concurența, modificări ale legăturilor economice, şi aşa mai departe). Cercetătorii şi practicienii deopotrivă fac distincție într-un răspuns reactiv şi o anticipare a acestor schimbări (o reacție proactivă).

O Zonă de Practică Profesională

A doua definiție a managementului schimbării este „o zonă de practică profesională". Sunt zeci, dacă nu sute de consultanți independenți care ar afirmă rapid faptul că ei sunt angrenați într-o schimbare planificată, că sunt agenți de schimbare, că ei gestionează schimbarea pentru clienții lor şi că metodele lor sunt în perfectă concordanță cu practicile gestionării schimbării. Există numeroase firme mici de consultanță ai căror directori ar face astfel de afirmații cu referire la activitatea firmelor lor. Şi, bineînțeles, majoritatea firmelor de consultanță de management au o experiență în gestionarea schimbării. O parte dintre aceşti experți susțin că ajută clienții lor să gestioneze schimbările cu care se confruntă – schimbări asupra cărora au fost supuşi. Alții susțin că ajută clienții lor să facă schimbări. Cu toate acestea alții declară că se oferă să ajute asumându-şi sarcina gestionării schimbărilor care trebuie adoptate. În aproape toate cazurile, procesul schimbării este tratat separat de caracteristicile situației. Este unanim recunoscut faptul că gestionarea acestor procese ale schimbării trebuie înfăptuite de agenți de schimbare.

Expertiza

Îndepărtându-ne de ideea managementului schimbării, ca zonă de practică profesională, apare deja o nouă definire a managementului schimbării: conținutul sau subiectul materiei managementului schimbării. Aceasta constă din modelele, metodele şi tehnicile, instrumentele, aptitudinile şi oricare altă formă de expertiză care stă la baza oricărei activități. Conținutul sau subiectul materiei

managementului schimbării este trasat din psihologie, sociologie, gestionarea afacerilor, economie, inginerie industrială, ingineria sistemelor precum şi din studiul comportamentului uman şi organizațional. Pentru mulți practicieni aceste elemente componente ale expertizei sunt legate şi integrate într-un set de concepte şi principii denumit Teoria Generală a Sistemelor (General Systems Theory). Nu este limpede dacă această zonă a practicii profesionale ar trebui denumită o profesie în sine, o disciplină, o artă, un set de tehnici sau o tehnologie. Deocamdată, este de ajuns să afirmăm că există expertiză vastă, relativ coerentă, dacă nu chiar eclectică, care întăreşte acest domeniu şi asupra căruia majoritatea practicienilor ar fi de acord – chiar dacă obiectul muncii lor nu elimină un caracter înalt de variație pe această temă.

Procesul Schimbării

Procesul schimbării a fost caracterizat ca având trei etape de bază: dezghețare, schimbare şi reînghețare. Această perspectivă se bazează puternic pe adoptarea conceptului sistemic de homeostază sau stabilitate dinamică a lui Kurt Lewin. Utilitatea acestui cadru este potențialul de a adopta o vedere sistemică, etapizată a procesului de schimbare. Ceea ce se poate reproşa acestui cadru este faptul că nu permite adoptarea acestuia în cazul în care organizația se găseşte în situația de extremă instabilitate sau nu permite schimbări ale *statu-quo*-ului pentru perioade mai lungi de timp. Astfel, punctul de început şi de sfârşit al cadrului dezgheț-schimbare-reînghеț este stabilitatea, care pentru unele persoane sau organizații reprezintă un lux. Pentru alții, stabilitatea internă este factor major ce poate conduce la dezastru.

EDITURA UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE
"CAROL I"

Redactori: ***Ioan GRECU***
Laura MÎNDRICAN

Tehnoredactor: ***Gabriela CHIRCORIAN***

ISSN 1584 - 1928

Bun de cules: 01.08.2008	Bun de multiplicat: 30.09.2008
Hârtie copiator: A3	Format: A5
Coli tipar: 19, 875	Coli editură: 9,9375

Lucrarea conține 318 pagini.

Tipografia Universității Naționale de Apărare "Carol I"
Şoseaua Panduri, nr. 68-72, sector 5, Bucureşti
e-mail: buletin@unap.ro
Tel./Fax 319.59.69; 319.48.80/0215; 0307

B. 1411 /2008 C. 215